

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

"Κοινότητα και Εκπαίδευση.

Η συμβολή της έρευνας δράσης στην κοινωνική και πολιτική αγωγή"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΠΑΤΣΙΛΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ
Στη "Σχολική Παιδαγωγική και Νέες Τεχνολογίες"

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Κατά την πορεία ολοκλήρωσης αυτής της εργασίας, πολύτιμος σύμβουλος υπήρξε ο επόπτης της διπλωματικής, κ. Μπέτσας Ιωάννης. Τον ευχαριστώ για τις καίριες και ουσιαστικές παρατηρήσεις του. Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται και στα μέλη της εξεταστικής επιτροπής κα. Δημητριάδου Αικατερίνη και κ. Ιορδανίδη Γεώργιο για τα σημαντικά σχόλιά τους. Σε αυτή τη διαδρομή υπήρξαν άνθρωποι που με στήριξαν και με υποστήριξαν με διάφορους τρόπους. Οφείλω ιδιαίτερες ευχαριστίες στους γονείς των μαθητών, που ήταν αρωγοί και συμμετέτοχοι σε πολλές από τις δράσεις, που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της έρευνας.

Ακόμα, εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στο προσωπικό του τμήματος της Δημοτικής Αστυνομίας Ν. Κοζάνης, στα μέλη και στους φορείς της τοπικής και ευρύτερης κοινότητας και στον διευθυντή του σχολείου μου, για την αποτελεσματική βοήθεια και συνεργασία.

Η οικογένεια μου με στήριξε με κάθε τρόπο, πίστεψε σε μένα και ήταν πάντα δίπλα μου, τους ευχαριστώ θερμά για αυτό. Τέλος, αφιερώνω αυτή την εργασία στους δύο γιους μου, ελπίζοντας ότι μεγαλώνοντας θα γίνουν και οι ίδιοι ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες, καθώς και σε όλους τους μαθητές μου, που συμμετείχαν στην έρευνα με χαρά και κέφι για δουλειά. Θέλω να πιστεύω, ότι στον μέλλον θα καταλάβουν ότι άξιζε τον κόπο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρείται η σύνδεση του ενεργού πολίτη με την κοινοτική προσέγγιση της εκπαίδευσης. Στο παγκόσμιο σκηνικό προωθείται η συνεργασία του σχολείου με την κοινότητα, ώστε να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν αποτελεσματικές συνεργασίες, διαμορφώνοντας ενεργούς πολίτες, που “νοιάζονται και δρουν” για το τοπικό τους περιβάλλον. Εστιάζει στην ανάπτυξη συνεργασίας σχολείου και κοινότητας, ώστε να αποκαλύψει και να αναλύσει ικανότητες και δεξιότητες απαραίτητες για την προώθηση της ενεργούς συμμετοχής του πολίτη στις κοινωνικές και κοινοτικές διεργασίες. Παράλληλα επικεντρώνεται στην ανάληψη καινοτόμων πρωτοβουλιών σε τοπικές δράσεις και στην ανάπτυξη παρεμβάσεων που καθιστούν τα άτομα ικανά να συμμετέχουν στις δράσεις αυτές. Ειδικότερα, η έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει τη σχέση της ιδιότητας του πολίτη με την εκπαίδευση και τη συνεργασία σχολείου και κοινότητας. Η έρευνα έλαβε χώρα σε ένα δημοτικό σχολείο του Δήμου Κοζάνης καθόλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών του σχολείου, των μαθητών, των γονέων και μελών και φορέων της τοπικής κοινωνίας. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας, ήταν η Έρευνα Δράσης και εφαρμόστηκε στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που επικεντρωνόταν στη δημιουργία κατάλληλων οδικών συνθηκών και στην καλλιέργεια σωστής κυκλοφοριακής συμπεριφοράς. Η διερεύνηση της συνεργασίας σχολείου και κοινότητας, κάτω από το πλαίσιο της ενεργούς συμμετοχής στο κοινωνικό και τοπικό περιβάλλον, οδήγησε στα εξής υποερωτήματα:

1ο) Ποιες διαστάσεις και χαρακτηριστικά της ιδιότητας του πολίτη συμβάλλουν στην ενεργό του συμμετοχή στην κοινότητα; και 2ο) Ποιοι παράγοντες ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον;

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας επισήμανε ότι εκπαιδευτικές δράσεις που αποσκοπούν στη συσχέτιση και αλληλεπίδραση των τριών διαστάσεων της ιδιότητας του πολίτη (συναισθηματική, γνωστική, πρακτική) σε συνδυασμό με την καλλιέργεια των χαρακτηριστικών του, συμβάλλουν θετικά και αποτελεσματικά στην ενεργό του συμμετοχή στην κοινότητα. Συνάμα, ανέδειξε ότι η συνεργασία και το ομαδικό πνεύμα, η ανάπτυξη κοινωνικής συμπεριφοράς, η εμπλοκή των γονέων στις εκπαιδευτικές δράσεις, η δημιουργία των κοινοτήτων μάθησης, η υιοθέτηση καλών πρακτικών, οι δράσεις του εθελοντισμού, η θετική στάση της ηγεσίας, η καλή διάθεση και άμεση ανταπόκριση των μελών και φορέων της τοπικής κοινωνίας, ο καθοριστικός χαρακτήρας της έρευνας δράσης και τέλος η κουλτούρα της κοινοτικής εκπαίδευσης ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον.

Λέξεις κλειδιά: πολιτότητα, ενεργός πολίτης, κοινοτική εκπαίδευση, συνεργασία σχολείου-οικογένειας-κοινότητας, γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες

Abstract

This diploma thesis attempts to connect the active citizen to the community's approach to education. On global stage, school and community cooperation is promoted in order to develop and evolve effective partnerships, shaping active citizens who "care and act" for their local environment. The thesis focuses on developing school and community cooperation so as to reveal and analyze the abilities and skills which are necessary to promote active citizenship in social and community processes. At the same time it focuses on the undertaking of innovative initiatives in local actions and on the development of interventions that enable individuals to participate in these actions. In particular, the research seeks to look into the relationship between citizenship and education, compared with the school and community cooperation. The research took place in a primary school of the Municipality of Kozani throughout the school year, with the participation of school teachers, pupils, parents and members of the local community. The methodological tool that was employed for the conduct of the research is "Action Research" and was implemented on the framework of an educational programme, focusing on the creation of appropriate road conditions and the growing of proper traffic behavior. Exploring school and community cooperation under the framework of active participation in the social and local environment has led to the following sub-questions:

1) What dimensions and characteristics of citizenship contribute to their active participation in the local community?

And 2) What factors reinforce the role of community education in the school environment?

The analysis of the outcomes of the research has pointed out that the educational actions that aim at the correlation and interaction of the three dimensions of citizenship (emotional, cognitive, practical), combined with the growing of their characteristics, contribute positively and effectively to their active participation in the community. It has also highlighted that the cooperation and team spirit, the development of social behaviour, the involvement of parents in educational actions, the creation of learning communities, also the adoption of best practices, the actions of volunteering, the positive attitude of leadership, the immediate response of members and stakeholders of the local community, the crucial part of action research and finally, the culture of the community education strengthen the role of community education in the school environment.

Keywords: citizenship, active citizen, community education, school-family-community cooperation, knowledges, skills, attitudes, values

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη		
Περιεχόμενα		
Κατάλογος Σχημάτων		
Εισαγωγή.....	8	
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ		
Κεφάλαιο Πρώτο: Η εκπαίδευση του Ενεργού Πολίτη στην σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα		
1.1. Ορισμός και διαστάσεις του «ενεργού πολίτη».....	13	
1.2. Εκπαίδευση και «ενεργός πολίτης».....	17	
Κεφάλαιο Δεύτερο: ΗΚοινωνική Εκπαίδευση		
2.1. Το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής εκπαίδευσης.....	19	
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ		
Κεφάλαιο Πρώτο: Η επιλογή της έρευνα δράσης ως ερευνητικής μεθόδου		
1. Το συνεργατικό μοντέλο της ερευνητικής μεθόδου.....	22	
Κεφάλαιο Δεύτερο: Οι συντελεστές της ερευνητικής διαδικασίας.....		28
2.1. Ο “κριτικός φίλος” στην έρευνα δράσης.....	29	
Κεφάλαιο Τρίτο: Μέσα συλλογής των δεδομένων.....		31
Κεφάλαιο Τέταρτο: Η διεξαγωγή της έρευνας.....		37
4.1. Το σχολείο.....	37	
4.2. Η πρώτη επαφή της ερευνήτριας με τον διευθυντή του σχολείου και τους γονείς.....	38	
4.3. Το πρόγραμμα Αγωγής Υγείας: “Κυκλοφορώ με ασφάλεια και αλλάζω το περιβάλλον μου”.....	38	
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ		
Κεφάλαιο Πρώτο: Τα στάδια της έρευνας δράσης.....		40
Κεφάλαιο Δεύτερο: Πρώτος κύκλος δράσης.....		43
Αρχικός Σχεδιασμός- Αφετηρία.....	44	
Δράση.....	50	
Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός.....	53	
Κεφάλαιο Τρίτο: Δεύτερος Κύκλος Δράσης.....		59
Αρχικός Σχεδιασμός- Αφετηρία.....	60	

Δράση.....	63
Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός.....	74
Κεφάλαιο Τέταρτο: Τρίτος Κύκλος Δράσης.....	87
Αρχικός Σχεδιασμός- Αφετηρία.....	88
Δράση.....	90
Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός.....	95
Κεφάλαιο Πέμπτο: Τέταρτος Κύκλος Δράσης.....	102
Αρχικός Σχεδιασμός- Αφετηρία.....	103
Δράση.....	106
Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός.....	109
Κεφάλαιο Έκτο: Πέμπτος Κύκλος Δράσης	
Αξιολόγηση των δράσεων και του προγράμματος Αγωγής Υγείας.....	118
 ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	
Ερμηνεία των ευρημάτων της έρευνας- Τελικά συμπεράσματα.....	121
Συζήτηση	
1. Τελικά Σχόλια- Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.....	134
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
A. Ξένη.....	135
B. Ελληνική.....	141
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	
Το φωτογραφικό υλικό των δράσεων.....	146
Πίνακας με τα χρονικά όρια του αρχικού και τελικού σχεδιασμού.....	150
Βεβαίωση συγκατάθεσης γονέα-κηδεμόνα για τη χρήση οπτικού υλικού για πρόγραμμα.....	151
« Ασφαλώς κυκλοφορώ »	
Η έρευνα με θέμα: «Τα ατυχήματα εντός και εκτός σχολικού χώρου».....	152
Αρχικό και Τελικό Ερωτηματολόγιο.....	154

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Τα 4 στάδια για την αγωγή του πολίτη (Crick 1998)

Σχήμα 2 : Μοντέλο έρευνας ΕΔ (Office of Educational Research and Improvement (OERI, 2000)

Σχήμα 3: Η κυκλική και σπειροειδής πορεία της παρούσας έρευνας

Σχήμα 4: Κανονισμός απόκτησης συνεργατικής συμπεριφοράς (Meyer, 1987)

Σχήμα 5: Εισαγωγή των μαθητών στην ομαδική εργασία (Meyer, 1987)

Σχήμα 6 : Η συνεργασία του σχολείου με την ευρύτερη

τοπική κοινωνία και το πλαίσιο διαμόρφωσης του ενεργού πολίτη

Σχήμα 7: Η προσέγγιση της γνώσης με διαθεματικό τρόπο

Σχήμα 8: Οι άξονες των καταγραφών στο ημερολόγιο

Σχήμα 9: Η παράλληλη διάταξη των θρανίων

Σχήμα 10: Σωστές οδικές συμπεριφορές (ιδεοθύελλα)

Σχήμα 11- Έρευνα για τα ατυχήματα

Σχήμα 12 : Χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη (Παναγίδης, 2007)

Εισαγωγή

Η συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και στη κοινότητα, μέσα σε ένα σκηνικό αλλαγών και ραγδαίων εξελίξεων, αποτελεί μια ουσιαστική, αποτελεσματική και αειφορική διαδικασία μάθησης.

Η διαδικασία αυτή στοχεύει στη δημιουργία ενός δεσμού μεταξύ σχολείου και κοινότητας, με κινητήριο δύναμη την ενεργό συμμετοχή και εμπλοκή του ατόμου, προκειμένου να βελτιώσει τις συνθήκες της ποιότητας ζωής στο ιδιαίτερο πλαίσιο όπου ζει και δραστηριοποιείται (Uzzell, Rutland & Whistance, 1995). Ο πολίτης εμπλέκεται σε μια διαδικασία επίλυσης προβλημάτων, μέσα στη σφαίρα των ιδιαίτερων πραγματικοτήτων, αναπτύσσει ατομική πρωτοβουλία και δεσμεύεται για την δημιουργία ενός καλύτερου μέλλοντος (Unesco, 1978).

Η δημιουργία και ανάπτυξη κοινοτήτων μάθησης μέσα σε ένα κοινωνικό και τοπικό πλαίσιο, συμβάλλουν, μέσα από συμμετοχικές και συνεργατικές διαδικασίες, στην κοινωνική αλλαγή της περιοχής. Μέσω της αλληλεπίδρασης σχολείου και κοινότητας, το άτομο αναπτύσσει ικανότητα κριτικής σκέψης και ενεργού δράσης, αναστοχάζεται, αποκτάει υπευθυνότητα, σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και διαμορφώνει το πλαίσιο για κοινωνική συμμετοχή στην κοινότητα και για συνειδητή ανάληψη πρωτοβουλιών (Espinet & Ζαχαρίου, 2014).

Οι συμμετέχοντες (σχολείο, μαθητές, γονείς, μέλη της κοινότητας) σε μια τέτοια συνεργασία κινούνται με το σκεπτικό ότι η αναβάθμιση των καθημερινών συνθηκών του τοπικού τους περιβάλλοντος είναι προϊόν συλλογικής προσπάθειας και υπεύθυνης δράσης και όχι ατομικής προσπάθειας. Κατόπιν τούτου διαμορφώνονται δίκτυα αποτελεσματικής επικοινωνίας, αλληλοϋποστήριξης και αλληλεπίδρασης (Liu & Kaplan, 2006· Ballantyne, Fien & Packer, 2001).

Μια τέτοια μορφή συνεργασίας ενθαρρύνει και προωθεί **μια εναλλακτική εκπαιδευτική και μαθησιακή προσέγγιση μέσω του ανοίγματος του σχολείου στην κοινότητα** και αξιοποιεί εκπαιδευτικά περιβάλλοντα εκτός σχολείου και μέσα στην κοινότητα, ως βασικά παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά εργαλεία (Espinet & Ζαχαρίου, 2014). Επιπρόσθετα, θεσμοθετεί νέες παιδαγωγικές θεωρήσεις που εστιάζουν στην παραδοχή ότι η τοπική δράση αποτελεί τη βάση για μια δράση με παγκόσμιο χαρακτήρα και για τη διαμόρφωση ενός ενεργού πολίτη, με διαπολιτισμικά, πολυπολιτισμικά και αειφορικά χαρακτηριστικά (Deri, 2005). Η κοινή κουλτούρα ανάμεσα στο σχολείο και στην κοινότητα, ενισχύει τη διαδικασία συλλογικής πράξης και μάθησης, μέσω των οποίων τα άτομα με διαφορετικές απόψεις και ιδέες είναι σε θέση να αναπτύξουν ένα κοινό δίκτυο εργασίας και συνεργασίας με κοινούς κοινωνικούς και τοπικούς στόχους. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες διαμορφώνουν την προσωπική, διαπροσωπική, ηθική και κοινοτική τους ταυτότητα, ενώ συγχρόνως αποκτούν έντονο το αίσθημα της ευθύνης για την προστασία του περιβάλλοντος και την καλλιέργεια προτύπων δια βίου μάθησης στις κοινότητες και την καθημερινή ζωή (Vauchan, Gack, Solorazano & Ray, 2003).

Τα σχολεία μπορούν να λειτουργήσουν ως χώροι μάθησης και ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων που ενδυναμώνουν και αξιοποιούν τα χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη σε μια κατεύθυνση ανάληψης πρωτοβουλίας και επίτευξης κοινού οράματος.

Η ενθάρρυνση και η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για να συμμετέχει ο πολίτης ενεργά στη ζωή της κοινότητας, προβλέπεται και από τη συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997, με στόχο μια ολιστική προσέγγιση της δια βίου εκπαίδευσης.

Οι σύγχρονες κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές αλλαγές, προσδιορίζουν την κοινωνική ένταξη των πολιτών ως μέλη του κράτους και προωθούν την ενεργό και δεσμευτική συμμετοχή του πολίτη στη διατήρηση της ευημερίας και στην ενίσχυση της δημοκρατικής του ταυτότητας (Ευρωπαϊκή Ένωση, 1997).

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τις διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη που συνάδουν με τη φιλοσοφία της παρούσας έρευνας είναι η συναισθηματική, η γνωστική και η πρακτική (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2000).

Οι παραπάνω διαστάσεις αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοεξαρτώνται, γιατί απεικονίζουν με ολιστικό και συστημικό τρόπο το πλαίσιο διαμόρφωσης μέσα στο οποίο ο ενεργός πολίτης αποκτάει γνώσεις, αναπτύσσει δεξιότητες, υιοθετεί στάσεις και καλλιεργεί αξίες. Οι τρεις αυτές διαστάσεις παρέχουν τα εφόδια στο άτομο να διαχειριστεί τη ζωή του με ουσιαστικό και αποτελεσματικό τρόπο, να αναλάβει δράση και να ενσωματωθεί στο ποικίλο πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον (ό.π.).

Η μάθηση με στόχο την ενεργό συμμετοχή του πολίτη και σε γνωστικό, συναισθηματικό, πρακτικό επίπεδο με σκοπό να ενισχυθεί μέσα σε ένα κοινοτικό περιβάλλον έξω από το σχολείο, δημιουργεί δυνάμεις αλληλεπίδρασης που ασκούνται με την ανάπτυξη κοινωνικής συμπεριφοράς του μαθητή μέσα από δράσεις παρέμβασης και βελτίωσης των τοπικών του και κοινωνικών του συνθηκών. Επίσης δίνεται έμφαση στη δημιουργία συνεργατικού και ομαδικού πνεύματος, στην ανίχνευση προϋπάρχουσας γνώσης, στη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία και στην ανάπτυξη επικοινωνίας και συνεργασίας με μέλη και φορείς της ευρύτερης κοινότητας.

Θα πρέπει να αναφερθεί, ότι από τη φύση της η μάθηση με στόχο την ενεργό συμμετοχή του πολίτη, αν και παρέχει στα άτομα γνωστικές, συναισθηματικές και πρακτικές ευκαιρίες, ωστόσο είναι διαρκής και συντελείται σε διάφορα περιβάλλοντα. Σχετικές έρευνες καταδεικνύουν ότι αρκετοί πολίτες δεν έχουν άμεση πρόσβαση σε πληροφόρηση και ίσες ευκαιρίες για συμμετοχή στη μάθηση και γνώση (ό.π.). Ακόμα, όσα εξωσχολικά περιβάλλοντα μάθησης σχετίζονται με την πραγματική ζωή, μέσα στα πλαίσια οργανώσεων ή ενώσεων, συνδέουν αποτελεσματικότερα τη γνωστική προσέγγιση της μάθησης με τις άλλες δύο. Συνάμα, η αυξανόμενη εξέλιξη των διαπολιτισμικών, επικοινωνιακών και κριτικών ικανοτήτων σε περιβάλλοντα, που μεταβάλλονται διαρκώς, διευρύνουν το πεδίο και τη σπουδαιότητα της μάθησης που αποσκοπεί στην ενεργοποίηση και συμμετοχή του πολίτη (ό.π.). Οι έρευνες καταλήγουν ότι μια σημαντική παράμετρος για τη διερεύνηση του πεδίου της μάθησης με γνώμονα την ενεργό συμμετοχή του πολίτη σε όλες τις ομάδες της κοινότητας, είναι η δια βίου εκπαίδευση, η κατάρτιση, η δημοκρατία και η συμμετοχή στην παιδαγωγική διαδικασία. Όπως αναφέρεται στην έκθεση Accomplishing Europe (1997), σε μια πλουραλιστική κοινωνία προκύπτει έντονα το αίσθημα της ιθαγένειας από τη νέα τάξη πραγμάτων, όπου οι λαοί βιώνουν καθημερινά και τότε η ενεργός συμμετοχή του πολίτη, η ανταλλαγή ιδεών, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα και η διάδοση της καλής πρακτικής θα είναι πραγματικοί σύμμαχοι προς την προώθηση μιας τέτοιας μάθησης (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 1997).

Ετσι, η παρούσα έρευνα εστιάζει στη διερεύνηση και ανάδειξη των διαστάσεων και χαρακτηριστικών της ιδιότητας του πολίτη που ενισχύουν την ενεργό συμμετοχή στην κοινότητα, όχι όμως κάτω από μια ξεκομμένη πτυχή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με τη μορφή ενός προγράμματος που υλοποιείται σε ένα δημοτικό, αλλά ως μια δράση που έχει αναφορά στην κοινότητα. Στο επίκεντρο επομένως της εν λόγω έρευνας βρίσκεται η ανάπτυξη ενός δυναμικού συστήματος σχέσεων σχολείου και κοινότητας, κάτω από το πρίσμα της καλλιέργειας ικανοτήτων και δεξιοτήτων που ευνοούν την ενεργό συμμετοχή του μαθητή στο τόπο που ζει.

Ταυτόχρονα, αναδεικνύονται οι παράγοντες που επιδρούν θετικά στη σύνδεση της κοινοτικής εκπαίδευσης με το σχολείο, δίνοντας βάση στη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία και στην ανάπτυξη αλληλεπίδρασης μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινότητας.

Ειδικότερα, οι θεμέλιοι λίθοι του CoDeS εστιάζουν στη συμμετοχή, επικοινωνία, μάθηση, δράση, όραμα, πόροι και έρευνα και τους ορίζουν ως σημαντικούς παράγοντες που ευνοούν την επιτυχημένη ανάπτυξη συνεργασιών σχολείου και κοινότητας (Espinet & Ζαχαρίου, 2014). Ένας ακόμη παράγοντας που δίνει ώθηση στη δημιουργία συνεργατικού κλίματος μεταξύ σχολείου-κοινότητας είναι οι ίδιες οι ανάγκες των μαθητών, που ξεκινούν και καταλήγουν σε πραγματικές καταστάσεις της ζωής, οι οποίες εξαρτώνται από την άμεση ανταπόκριση των φορέων της κοινότητας, για να υλοποιηθούν (Hands, 2010).

Η κοινότητα σύμφωνα με τα τοπικά της χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητές της, δημιουργεί το περιβάλλον για βιωματική μάθηση έξω από το σχολείο, όπου οι μαθητές δραστηριοποιούνται και οικοδομούν μόνοι τους τη γνώση (Czippan, Varga, Benedict, 2010· Hart, 1997).

Από την άλλη, η σχολική κοινότητα οφείλει να λάβει σοβαρά υπόψη της την καθημερινή κοινωνική πραγματικότητα των παιδιών και συνεπώς είναι απαραίτητη η υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας εκ μέρους των γονέων. Αν επιδιώκουμε τη δημιουργία αυτόνομων και ενεργών πολιτών, είναι αναγκαίος ο ειλικρινής διάλογος με τους γονείς των παιδιών και η δραστηριοποίησή τους ως συμπαιδευτική δύναμη (Κωνσταντινίδης, 1997). Για αυτό το λόγο η παρούσα έρευνα κινείται, εκτός των άλλων και στο πλαίσιο της συνεργασίας σχολείου-οικογένειας, ερμηνεύοντάς το ως το πλαίσιο που συμβάλλει στη βελτίωση της κοινωνικής συμπεριφοράς, κινητοποίησης και αυτοεκτίμησης (Haynes, Comer, & Hamilton-Lee, 1989). Ανάλογα σχετικά ευρήματα υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή των γονέων επηρεάζει θετικά την ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών, το σχολικό κλίμα, τα κίνητρα για μάθηση, τη σχέση γονέων-μαθητών (Γκλιάου, 2005: 76), καθώς και την αποδοτικότητα του σχολείου και την εξασφάλιση συναίνεσης στους στόχους (Everard&Morris, 1999). Έτσι κρίνεται σημαντικό να μελετηθεί η εμπλοκή των γονέων στις δράσεις κάτω από πρίσμα του ενεργού πολίτη και της κοινοτικής εκπαίδευσης.

Ανάλογη σημασία έχουν και οι σχέσεις με την τοπική κοινωνία και με άλλους κοινωνικούς φορείς. Η τοπική κοινωνία και το τοπικό περιβάλλον μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή μάθησης, καθώς και πεδίο εφαρμογής εκπαιδευτικών πρακτικών για τη σύνδεση της σχολικής μάθησης με πραγματικές καταστάσεις (Dean, 1995). Ημελέτη του κοινωνικού, οικονομικού, πολιτισμικού και φυσικού περιβάλλοντος παρέχουν θαυμάσιες ευκαιρίες για συγκεκριμενοποίηση και επικαιροποίηση της γνώσης και αποτελούν το πλαίσιο για την ανάπτυξη οικολογικής ευαισθησίας και συνείδησης ενεργού πολίτη (Κατσαρός, 2006).

Σε συνολική θεώρηση, η πορεία της έρευνας, ο έλεγχος των ερευνητικών πορισμάτων και η αξιολόγηση των αναδυόμενων συμπερασμάτων καθορίζονται με βάση το ακόλουθο ερευνητικό ερώτημα:

Εάν και με ποιους τρόπους συνδέεται η ιδιότητα του ενεργού πολίτη στην κατεύθυνση μεγαλύτερης κοινωνικής συμμετοχής στις κοινοτικές διεργασίες;

η οποία μπορεί να διερευνηθεί σε δύο επιμέρους υποερωτήματα:

1ο) Ποιες διαστάσεις και χαρακτηριστικά της ιδιότητας του πολίτη συμβάλλουν στην ενεργό του συμμετοχή στην κοινότητα; και 2ο) Ποιοι παράγοντες ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον;

Η επιλογή της Έρευνας Δράσης (ΕΔ) και συγκεκριμένα μιας τεχνικής που προσφέρεται ως ερευνητική μέθοδο στην παρούσα έρευνα, γίνεται το μέσο για την ανάπτυξη και καλλιέργεια συνεργατικών σχέσεων μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινότητας, εντός και εκτός σχολείου.

Καθότι η έρευνα πραγματοποιείται σε σχολείο και κάθε σχολική μονάδα διέπεται από τα δικά της χαρακτηριστικά, την δική της γεωγραφική θέση, τη διαφορετική σύνθεση του εκπαιδευτικού και μαθητικού της δυναμικού, την ξεχωριστή ηγεσία και σχολική κουλτούρα, η συνεργατική Ε.Δ. λαμβάνει χώρα στο δικό της πλαίσιο. Επίσης, δημιουργούνται «ευκαιρίες υψηλής ποιότητας, εύκολα διαθέσιμες» (MacGilchrist, Myers&Reed, 2004), γιατί εκεί μπορεί να επιτευχθεί χρήση και ανάλυση ερευνητικών εργαλείων της έρευνας δράσης, όπως τα ημερολόγια των εκπαιδευτικών, τα οποία και υιοθετούνται στην παρούσα ερευνητική διαδικασία, με τη συνεργασία της κριτικής φίλης (criticalfriend).

Παράλληλα, οι ερευνητές-εκπαιδευτικοί στην ΕΔ ασχολούνται με την αλλαγή των καταστάσεων και όχι απλώς και μόνο με την ερμηνεία τους, το οποίο επιδιώκεται στην εν λόγω έρευνα (Carr & Kemmis, 1986). Ακόμη, αναπτύσσεται η συνεργασία, η συλλογικότητα, η κριτική, ο αναστοχασμός (Day, 2003), πραγματοποιούνται εναλλακτικές στρατηγικές και πρακτικές (Mortimore & Mortimore, 1991) και έρχονται κοντά γνώση και εμπειρία (Atkin, 1989· Sanford, 1970), ώστε να λυθούν σχολικά και κοινωνικά προβλήματα, αντικείμενο το οποίο αποτελεί σημείο αναφοράς και ενδιαφέροντος στην παρούσα ερευνητική κατάσταση.

Θεωρούμε ότι η θεωρητική και η μεθοδολογική προσέγγιση της παρούσας έρευνας την καθιστά καινοτόμα και πρωτοποριακή. Η ερευνητική δραστηριότητα με στόχο την αξιοποίηση της τοπικής κοινότητας και την προαγωγή της δράσης στο σχολείο και στην κοινότητα, άρχισε να καταγράφεται την τελευταία δεκαετία. Επίσης, γίνεται λόγος τα τελευταία χρόνια και για τη δημιουργία αλληλεπιδραστικών, συμμετοχικών και συλλογικών δικτύων επικοινωνίας, τα οποία στοχεύουν στην αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων του τοπικού περιβάλλοντος, ώστε να καταστεί βιώσιμο (Zachariou, Valanides, Kadji-Beltran, & Hrodotou, 2003· Ζαχαρίου, Συμεού & Κατσίκης, 2005). Ταυτόχρονα, σε εξελικτική πορεία βρίσκονται και πορίσματα ερευνών που προωθούν συνεργατικές δραστηριότητες εκτός της τάξης και ενισχύουν το αίσθημα προσωπικής δέσμευσης και ενεργού εμπλοκής σε δράσεις που συμβάλλουν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στην κοινότητα (Vauchan, Gack, Solorazano&Ray, 2003· Tal, 2004). Σημαντικό στοιχείο της συμβολής της έρευνας αποτελεί η συνειδητοποίηση των γονέων ότι διαδραματίζουν ουσιαστικό και καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση ενεργών και υπεύθυνων πολιτών (Ρίζου-Γκούσια & Σδράλης, 2005), το οποίο δεν έχει ερευνηθεί ευρέως.

Η παρούσα έρευνα αποτελείται από τέσσερα μέρη.

Στο *πρώτο* μέρος περιλαμβάνεται η περιγραφή της θεωρητικής προσέγγισης της έρευνας. Παρουσιάζονται οι έννοιες της ιδιότητας του πολίτη, της πολιτότητας και οι διαστάσεις του ενεργού και δημοκρατικού πολίτη. Επίσης, αναλύεται η έννοια της κοινοτικής εκπαίδευσης και τα χαρακτηριστικά της. Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στις διαστάσεις της αγωγής του πολίτη σε σχέση και συσχέτιση με την εκπαίδευση και πως μπορεί αυτή να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών, κάτω από τη φιλοσοφία της κοινοτικής εκπαίδευσης.

Στο *δεύτερο* μέρος αναλύεται το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας. Διασαφηνίζεται το μοντέλο της συνεργατικής έρευνας δράσης, οι συντελεστές της έρευνας, τα μέσα και οι τεχνικές συλλογής των δεδομένων, που ακολουθούνται στην παρούσα εργασία. Συνάμα, περιγράφεται με αναλυτικό τρόπο η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας: επιλογή σχολείου, προετοιμασία περιβάλλοντος, συγκρότηση παιδαγωγικής-ερευνητικής ομάδας και το πρόγραμμα κυκλοφοριακής αγωγής, που επιλέχθηκε με τη σύμφωνη γνώμη των μαθητών, για να εφαρμοστεί στην τρέχουσα σχολική χρονιά (2016-2017).

Στο *τρίτο* μέρος περιγράφονται τα ερευνητικά στάδια, όπως αποδίδονται με μια σειρά πέντε επάλληλων κύκλων, σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Ε.Δ. Ειδικότερα, στον **πρώτο κύκλο** αναπτύσσεται η συνεργασία της ερευνήτριας και του ανθρώπινου δυναμικού της σχολικής μονάδας και γίνεται ενημέρωση για τη διεξαγωγή της έρευνας. Στον **δεύτερο κύκλο** εξελίσσεται και διευρύνεται η συμμετοχή των μαθητών στην

έρευνα και η συνεργασία τους με την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια και ανιχνεύονται οι προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών. Στον **τρίτο κύκλο** επιχειρείται η συμμετοχή των γονέων στις εκπαιδευτικές δράσεις. Στον **τέταρτο κύκλο** διευρύνεται η συνεργασία της ερευνητικής ομάδας με άλλα μέλη και φορείς της ευρύτερης κοινότητας και στον **πέμπτο κύκλο** επιχειρείται μια αποτίμηση- αξιολόγηση όλων των προηγούμενων κύκλων, ακολουθώντας τα βήματα του αρχικού σχεδιασμού, της δράσης, της παρατήρησης, του στοχασμού και του αναθεωρημένου σχεδιασμού.

Στο *τέταρτο* μέρος περιλαμβάνεται η ανάλυση και ερμηνεία των πορισμάτων της έρευνας, τα οποία οριοθετούνται σύμφωνα με το κύριο ερευνητικό ερώτημα της έρευνας, δηλαδή εάν και με ποιους τρόπους συνδέεται η ιδιότητα του ενεργού πολίτη στην κατεύθυνση μεγαλύτερης κοινωνικής συμμετοχής στις κοινοτικές διεργασίες και με τα δύο υποερωτήματα. Συνάμα, στο τελευταίο μέρος καταγράφονται, οι περιορισμοί της έρευνας και οι προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κεφάλαιο Πρώτο: Ηεκπαίδευση του ΕνεργούΠολίτηστην σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα

1.1. Ορισμός και διαστάσεις του « ενεργού πολίτη»

Η έννοια της ιδιότητας του πολίτη (citizenship) βρίσκεται στη συμβολή των πολιτικών, ηθικών και κοινωνικών εξελίξεων της σύγχρονης εποχής. Τέτοιες εξελίξεις απαιτούν ένα ολιστικό όραμα, κοινές αξίες και ένα πολιτικό πλαίσιο ικανό να προωθήσει τη μεγαλύτερη πρόκληση σε όλα τα επίπεδα. Μια πρόκληση που θα στοχεύει σε μια αλλαγή στην πολιτική κουλτούρα της χώρας τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, διαμορφώνοντας ανθρώπους, οι οποίοι θεωρούν τους εαυτούς τους ως ενεργού πολίτες, πρόθυμους, ικανούς και εξοπλισμένους να ασκούν επιρροή στη δημόσια ζωή (Crick, 2000).

Σε αυτό το πλαίσιο, η έννοια της ιδιότητας του πολίτη έχει μεγάλη σημασία και εγείρει το ερώτημα για το πώς να προετοιμάσει τη σημερινή νεολαία, ώστε να αναλάβουν δράση ως «ενεργοί και αποτελεσματικοί πολίτες» (activeandaffectivecitzens) στην παγκόσμια κοινότητα.

Εκείνο ίσως που οριοθετεί την έννοια της πολιτότητας (citizenship) είναι ότι ο πολίτης συμμετέχει ενεργά στα κοινωνικά, πολιτικά και τοπικά δρώμενα και προσπαθεί με την ενεργό συμμετοχή να εστιάσει στη διαδικασία και όχι στο αποτέλεσμα των ενεργειών του (Glover, 2004).

Σύμφωνα με το γραμμικό μοντέλο πολιτότητας του Glover (2004), όπου το άτομο ακολουθεί μια εξελικτική πορεία, αρχικά κινείται από μια αίσθηση της κοινότητας, όπου η διάθεση για δράση είναι έντονη (Sense of community- Attitude), έπειτα προχωράει στην υπευθυνότητα, όπου ενισχύεται το κίνητρο για δράση ((Responsibility- Motivation) και τέλος καταλήγει στην ενεργό συμμετοχή και συμπεριφορά (Participation-Behavior).

Από την άλλη, ο Marshall (1950) υποστηρίζει ότι η έννοια της πολιτότητας απαρτίζεται από τρεις ξεχωριστές αλλά σχετικές μεταξύ τους διαστάσεις: την ατομική, την πολιτική και την κοινωνική. Η ατομική αποτελείται από τα αναγκαία δικαιώματα για την ατομική ελευθερία, η πολιτική, περιλαμβάνει το δικαίωμα συμμετοχής στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας, τέλος η κοινωνική είναι το δικαίωμα να μοιραστούν οι πολίτες την κοινωνική κληρονομιά και να ζήσουν τη ζωή σε μια ανθρώπινη και πολιτισμένη κοινωνία.

Εξετάζοντας την άποψη του Marshall (1950) για την έννοια της πολιτότητας γίνεται αναφορά σε τρία πράγματα που σχετίζονται μεταξύ τους και αλληλοεξαρτώνται, το καθένα όμως απαιτεί διαφορετική προσέγγιση και είναι τα εξής: κοινωνική και ηθική ευθύνη, συμμετοχή στην κοινότητα και πολιτικός αλφαριθμητισμός. Η κοινωνική και ηθική ευθύνη διαπραγματεύεται την κοινωνικά και ηθικά υπεύθυνη συμπεριφορά τόσο στην τάξη όσο και πέραν αυτής, τόσο προς εκείνους που βρίσκονται στην εξουσία όσο και προς τους άλλους. Έτσι, τα παιδιά εργάζονται ή παίζουν σε ομάδες ή συμμετέχουν στις υποθέσεις των κοινοτήτων τους. Η συμμετοχή στην κοινότητα αναφέρεται στην εθελοντική εμπλοκή ατόμου στη ζωή και στις δραστηριότητες των κοινοτήτων τους και στις υπηρεσίες στην κοινότητα (Crick, 1998: para 2.11b). Τελευταία πλευρά ο πολιτικός αλφαριθμητισμός, όπου οι μαθητές μαθαίνουν πως να γίνουν αποτελεσματικοί στη δημόσια ζωή μέσω της απόκτησης γνώσης, δεξιοτήτων και αξιών. Προετοιμάζεται δηλαδή το άτομο για την επίλυση των συγκρούσεων και τη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με τα κύρια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα της κοινότητας.

Σημαντική είναι η σχέση και σύνδεση του ενεργού πολίτη (activecitizen), όπως την αντιλαμβάνεται ο Dagger (1981), με την κοινότητα, υποστηρίζοντας ότι: “ ένας πολίτης είναι πραγματικός όταν συμμετέχει ενεργά και ολοκληρωμένα σε κοινοτικά θέματα”.

Η αντίληψη της ιδιότητας του πολίτη παρέχει τη βάση για την ύπαρξη του κράτους ως πολιτικό σύστημα. Σύμφωνα με τον Cogan (1998), η αντίληψη της ιδιότητας του πολίτη μπορεί να είναι είτε ρητή στο παρόν σύνταγμα ή να ενσωματωθεί ολοκληρωτικά στις εθνικές παραδόσεις. Καταλήγοντας λοιπόν, προσδιορίζει πέντε χαρακτηριστικά της ιδιότητας του πολίτη και είναι τα εξής: α) η αίσθηση της ταυτότητας, β) η απόλαυση ορισμένων δικαιωμάτων, γ) η εκπλήρωση των αντίστοιχων υποχρεώσεων, δ) ένας βαθμός ενδιαφέροντος για τη συμμετοχή στις δημόσιες υποθέσεις, καθώς και ε) η αποδοχή των βασικών κοινωνικών αξιών.

Από την άλλη, ο Lynch (1992) υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρία αλληλεξαρτώμενα επίπεδα της ιδιότητας του πολίτη: το τοπικό, το εθνικό και το διεθνές. Το τοπικό επίπεδο περιλαμβάνει την οικογένεια και τις κοινωνικο-πολιτιστικές ομάδες από άποψη γλώσσας, θρησκείας κ.α., το εθνικό επίπεδο ασχολείται με την ιθαγένεια, η οποία εξαρτάται από τη γέννηση ή την επιλογή, αλλά μπορεί να επεκταθεί σε περισσότερα από ένα έθνος, ενώ το διεθνές επίπεδο βασίζεται στις αλληλεξαρτήσεις και αλληλοσυνδέσεις μεταξύ των παγκόσμιων κοινοτήτων.

Υπάρχει ωστόσο, μια σημαντική μετατόπιση από την έννοια της εθνικής ιδιότητας του πολίτη στην παγκόσμια.

Κατά την Oxfan (1997) ο «παγκόσμιος πολίτης» είναι αυτός που έχει επίγνωση του ρόλου του στον ευρύτερο κόσμο, σέβεται τις αξίες της πολυμορφίας, κατανοεί τη λειτουργία των οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών, τεχνικών, και περιβαλλοντικών συστημάτων στον κόσμο, αντιπαθεί την κοινωνική αδικία, συμβάλλει ενεργά στην τοπική και παγκόσμια κοινότητα σε διάφορα επίπεδα, είναι πρόθυμος να συμμετέχει αποτελεσματικά στην αειφόρο ανάπτυξη και τέλος αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του.

Ενα κρίσιμο ερώτημα που απηχεί τις πρώιμες αντιλήψεις του Rousseau για τη φύση και τη διαμόρφωση της αστικής κοινωνίας, μετάγει τον προβληματισμό του και στις μέρες μας, χαρακτηρίζοντας τη σχέση της εκπαίδευσης με την πολιτική κοινωνία (*societe politique*) και το οποίο εξετάζει αν: *«Χρειάζεται να αναφέρει κανείς, όταν ανατρέφει έναν άνθρωπο, αν θέλει να διαμορφώσει έναν «home» ή έναν «citoyen», έναν άνθρωπο ή έναν πολίτη;»*(Λεβίτ, 1987:13).

Με τον όρο «αγωγή του πολίτη» εννοούμε την εκπαίδευση των παιδιών, από την πρώιμη παιδική ηλικία, ώστε να έχει ανοιχτή και ελεύθερη σκέψη και κατάρτιση ως πολίτης, για να συμμετέχει ενεργά στις αποφάσεις που αφορούν την κοινωνία. Ο όρος «Κοινωνία» γίνεται εδώ αντιληπτός με την ειδική έννοια του έθνους με προδιαγραμμένα εδαφικά όρια που έχει αναγνωρισθεί ως κράτος (Meyer, 1995).

Η γνώση των θεσμικών οργάνων της χώρας, καθώς επίσης και η συνειδητοποίηση ότι το κράτος δικαίου εφαρμόζεται στις κοινωνικές και ανθρώπινες σχέσεις, προφανώς αποτελούν μέρος της έννοιας της αγωγής του πολίτη. Η παραπάνω έννοια για την αγωγή του πολίτη έχει δύο διαστάσεις:

- το άτομο ως υποκείμενο της ηθικής και του δικαίου, δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα που συνδέονται με την ανθρώπινη υπόστασή του (ανθρώπινα δικαιώματα) και
- το άτομο ως πολίτης δικαιούται να επικαλείται τα ατομικά και πολιτικά του δικαιώματα που αναγνωρίζονται από το εθνικό Σύνταγμα της εν λόγω χώρας (UNESCO, 1998).

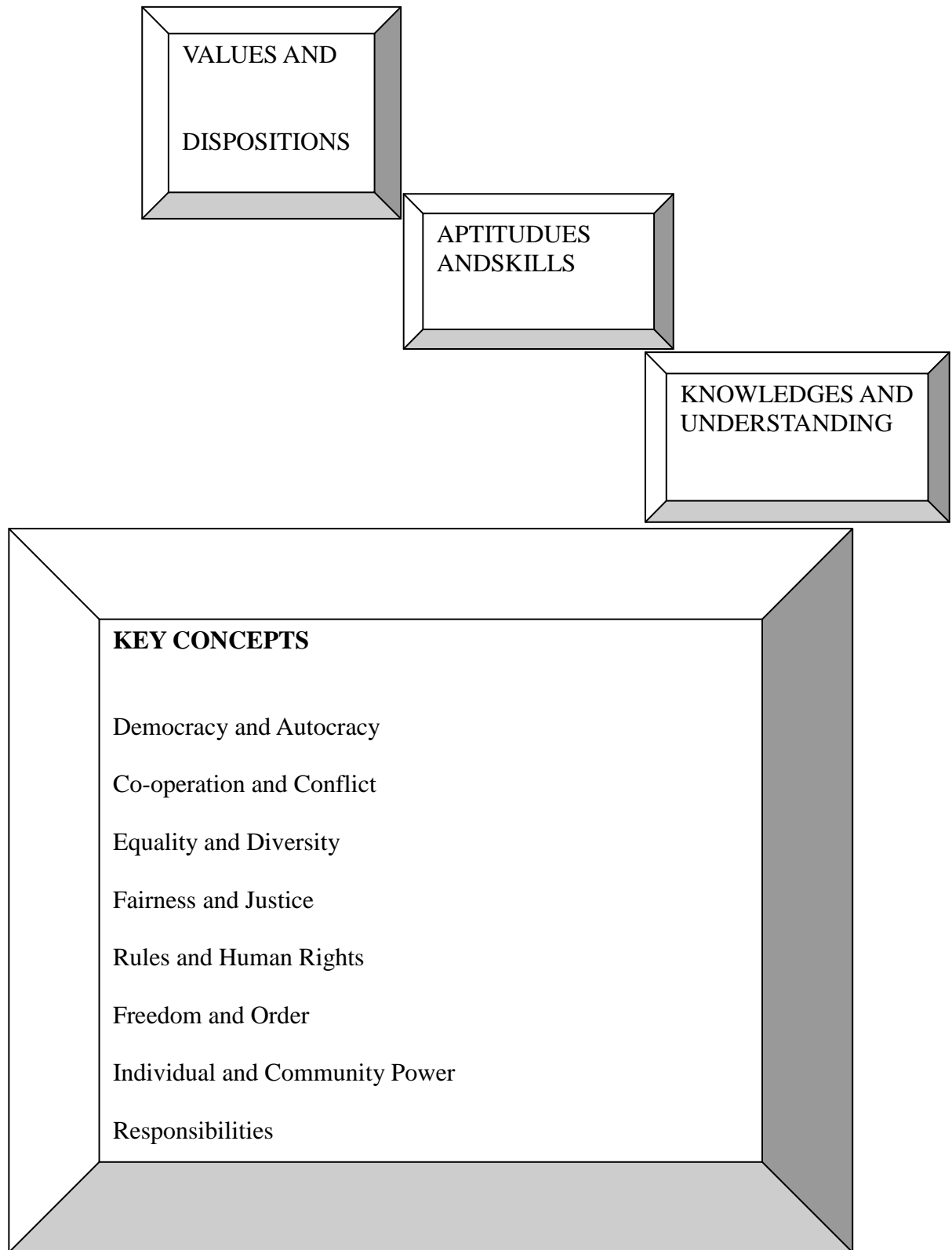
Η ενεργός συμμετοχή του πολίτη είναι άμεσα συνυφασμένη με ένα πολύπλοκο δίκτυο πολιτειακών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, τα οποία έχουν επιρροή σε ευρύτερες ανθρώπινες ομάδες μέσα στα πλαίσια του σύγχρονου έθνους-κράτους. Η έννοια της ενεργούς συμμετοχής του πολίτη, μέσα σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον, συσχετίζεται από το πόσο το άτομο αισθάνεται ότι ανήκει σε μια κοινωνία και κατά πόσο το αίσθημα αυτό είναι έντονο, ώστε να του υπαγορεύει αφοσίωση, δέσμευση, ηθικές αξίες, κοινωνική ταυτότητα και ένταξη σε αυτή. Εδώ κάνουμε λόγο για τη *συναισθηματική διάσταση* της έννοιας του

ενεργού πολίτη (Ε.Κ., 2000). Παράλληλα, οι πολίτες χρήζουν πληροφόρησης και γνώσης, για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στο ρόλο τους, ως άτομα που σκέφτονται και ενεργούν για το κοινό καλό. Η γνώση είναι ένας πρωτογενής τρόπος κατανόησης και προσέγγισης του κόσμου, η πληροφορία μας βοηθάει να τυποποιήσουμε και να διαχειριστούμε την παραχθείσα γνώση, και οι δύο συνιστώσες δημιουργούν συνθήκες ασφάλειας και σιγουριάς για τον πολίτη (Τσαούσης, 2009). Η παραπάνω προσέγγιση αναφέρεται στην *γνωστική διάσταση* της ενεργούς πολιτότητας. Τέλος με τη συμμετοχή του ο πολίτης σε διεργασίες που αφορούν τα κοινά, δραστηριοποιείται, κινητοποιείται και μέσα σε αυτό το πλαίσιο αποκτάει εμπειρία. Αυτή είναι η *πρακτική διάσταση* της ενεργούς πολιτότητας (Ε.Κ., 2000).

Η ιδιότητα του πολίτη στη σύγχρονη κοινωνία μέσα από τη συστημική προσέγγιση, επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και του προσδιορισμού των εφοδίων για να διαχειριστούν τα άτομα τη ζωή τους με τον καλύτερο τρόπο, κάτω από προϋποθέσεις ισότητας, δημοκρατίας, ενημέρωσης, γνώσης, δεξιοτήτων και προσόντων (όπ.π.).

Το ζητούμενο είναι η συνύπαρξη των τριών διαστάσεων και εδώ είναι σημαντικός ο ρόλος της εκπαίδευσης που οφείλει να αναπτύξει την υγιή πολιτότητα, δίνοντας βάση όχι μόνο στη ειρηνική συμβίωση πολυπολιτισμικών κοινωνιών, αλλά κυρίως στην αποδοχή του ίδιου του εαυτού (Παναγίδης, 2007). Η εκπαίδευση στη σύγχρονη κοινωνία έχει να αντιμετωπίσει διάφορες προκλήσεις για την ενεργό πολιτότητα, η οποία αποτελεί κομβικό σημείο στην ανάπτυξη ενός δημοκρατικού πολιτισμού. Ένα σημείο όπου συναντιούνται η πολιτική ιδεολογία, η εκπαιδευτική πολιτική και οι στρατηγικές για την κοινωνική ένταξη. Αυτές οι τρεις διαστάσεις της πρόκλησης, οι οποίες συγκροτούν ένα νέο είδος συμμετοχής στην κοινότητα αποτελούνται από ένα κοινό σύνολο αξιών και οριοθετούνται με βάση διαφορετικές συνιστώσες. Η άποψη του Crick (1998) ενισχύει την παραπάνω παραδοχή μέσα από τα τέσσερα βασικά μαθησιακά στάδια (Σχήμα 1), με τα οποία η αγωγή του ενεργού πολίτη καθίσταται διαχειρίσιμη και ενδεχομένως αναπτυσσόμενη καθώς προχωρά από το ένα στάδιο στο άλλο.

Σχήμα 1: Τα 4 στάδια του Crick (1998) για την αγωγή του πολίτη

Η εκπαίδευση είναι σε θέση να προωθήσει τη δημοκρατική πολιτότητα, αλλά και να εφοδιάσει τουμαθητές με γνώσεις, στάσεις, αξίες και δεξιότητες, που θα τους δώσουν το προβάδισμα να συμβιώσουν δημοκρατικά και ειρηνικά στις νέες παγκόσμιες συνθήκες (Παναγίδης, 2007).

Τέλος, η εκπαίδευση πρέπει να προβάλλει το ανθρωπιστικό της πρόσωπο, διδάσκοντας αξίες όπως: ελευθερία, αγάπη, θέληση, διανεκτικότητα και πρωτιά. Όταν όμως το σχολείο κινείται αυταρχικά τότε το άτομο αδυνατεί να επιδείξει ψυχικές αντιστάσεις, σθένος και ακεραιότητα (Κουτσελίνη, 2007).

1.2. Εκπαίδευση και “ενεργός πολίτης”

Το σχολείο παίζει ουσιαστικό ρόλο στη δημιουργία του ενεργού πολίτη γιατί έχει την ευκαιρία μέσω της άμεσης και έμμεσης πολιτικής κοινωνικοποίησης να διαπαιδαγωγεί και να διαμορφώνει τους μαθητές σύμφωνα με τα δημοκρατικά ιδεώδη, ώστε να προετοιμαστούν οι πολίτες του αύριο (Ελευθεράκης, στο Οικονομίδης – Ελευθεράκης, 2009).

Πιο συγκεκριμένα παρέχει γνώσεις, δημιουργεί στάσεις και αναπτύσσει συμπεριφορές που σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων, την τήρηση υποχρεώσεων και τη διεκδίκηση δικαιωμάτων και κοινών στόχων, βάζοντας τις βάσεις για την διαμόρφωση της συνείδησης και της ταυτότητας.

Σύμφωνα με τα παραπάνω οι δύο έννοιες «αγωγή του πολίτη» (που διαμορφώνει πολίτες με ηθικές αρχές) και «ανθρώπινα δικαιώματα» (που περιλαμβάνει τη γνώση των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων, και την αναγνώρισή τους) αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοεξαρτώνται.

Λαμβάνοντας υπόψη τη σχέση των παραπάνω εννοιών, αγωγή του πολίτη δε σημαίνει μόνο «εκπαίδευση των πολιτών» αλλά και «εκπαίδευση της νέας γενιάς ώστε να γίνουν ενεργοί πολίτες», ως εκ τούτου, η αγωγή του πολίτη έχει τρεις κύριους στόχους:

- εκπαιδεύονται για την αγωγή του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσα από την κατανόηση των αρχών και των θεσμικών οργάνων που διέπουν ένα κράτος ή έθνος
- μαθαίνουν να ασκούν την κρίση τους και κριτική τους ικανότητα
- αποκτούν την αίσθηση της ατομικής και της κοινωνικής ευθύνης (UNESCO, 1998).

Αυτοί οι τρεις στόχοι αντιστοιχούν τόσο στην εκπαίδευση του ατόμου με τα χαρακτηριστικά της ηθικής και του δικαίου, όσο και στην εκπαίδευση των πολιτών. Οι στόχοι αυτοί εστιάζουν σε τέσσερις βασικούς άξονες για την αγωγή του πολίτη:

- Στις σχέσεις μεταξύ των ατόμων και της κοινωνίας: των ατομικών και συλλογικών ελευθεριών, και την απόρριψη κάθε είδους διακρίσεων.
- Στις σχέσεις μεταξύ των πολιτών και της κυβέρνησης: τι εμπλέκεται στη δημοκρατία και την οργάνωση του κράτους.
- Στις σχέσεις μεταξύ του πολίτη και τη δημοκρατική ζωή.
- Την ευθύνη του ατόμου και του πολίτη για τη διεθνή κοινότητα (όπ.π.)

Η καλλιέργεια των ενεργών πολιτών ενισχύεται από την δημιουργία παρεμβάσεων, οι οποίες καθιστούν τα άτομα ικανά να συμμετέχουν σε διαδικασίες με δημοκρατικό και συνεργατικό χαρακτήρα και να αναπτύσσουν δεξιότητες δράσης. Η συνεργασία και η ανάπτυξη δεσμών και σχέσεων ενδυναμώνει την έννοια της κοινότητας και τη σημασία της αλληλεπίδρασης και αλληλοσυσχέτισης στην επίτευξη των κοινών στόχων. Συγχρόνως, γίνεται αντιληπτό ότι η δημιουργία ενός μέλλοντος δικαίου με αναβαθμισμένη την ποιότητα ζωής είναι προϊόν συλλογικής προσπάθειας και λιγότερο ατομικής (Crick, 1998· Huckle, 2001).

Αποστολή του σύγχρονου σχολείου είναι να αντιλαμβάνεται τους σημερινούς μαθητές ως “εν δυνάμει ενεργούς πολίτες” και να τους ωθεί να συμμετέχουν ενεργά σε δράσεις και διαδικασίες, οι οποίες σχετίζονται

με την διερεύνηση προβλημάτων που αφορούν τον τόπο τους και προϋποθέτουν την σχέση και τη συνεργασία με την κοινότητα. Πρωτεύοντα ρόλο σε αυτή την παραδοχή παίζει η κοινωνική ταυτότητα του σχολείου, γιατί συνδέει και αναδεικνύει τη σχολική γνώση και εκπαίδευση με τα προβλήματα της καθημερινής ζωής και διερευνά τις επιπτώσεις που έχουν στην ποιότητα της (Hart, 1997).

Το σχολείο μπορεί να κινηθεί σε ένα δρόμο όπου θα στοχεύει στην καλλιέργεια των ενεργών πολιτών, οι οποίοι θα έχουν γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων τους, θα συνδιαλέγονται δημοκρατικά και με πειστικά επιχειρήματα, θα εκφράζουν την άποψή τους αλλά και θα δέχονται και την απέναντι άποψη και θα είναι ικανοί να συμμετέχουν με ενεργό τρόπο στην κοινότητα και στην κοινωνία με διαδικασίες οι οποίες:

- συνδέουν τη γνώση με τη δράση. Η ανάληψη δράσης προωθεί την αυτονομία, την αυτοπεποίθηση, την ανάληψη πρωτοβουλίας και την αυτοεκτίμηση.
- ενισχύουν τη μάθηση μέσα από δραστηριοποίηση σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Οι μαθητές βγαίνουν από τα στενά όρια της τάξης και βιώνουν τη μάθηση μέσα σε ένα ευρύτερο τοπικό περιβάλλον, εκτυλίσσοντας νέες ικανότητες και δεξιότητες.
- δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε οι μαθητές να συμμετέχουν στη διαδικασία της μάθησης, συνεργατικά και συλλογικά (Hart, 1997).

Με άλλα λόγια, η εκπαίδευση για την αγωγή του πολίτη βασίζεται στη γνώση, στην πράξη και σε κάποιες αξίες που αλληλεπιδρούν συνεχώς. Για να είμαστε ακριβείς, ας πούμε ότι η ευαισθητοποίηση ως προς τις αξίες που διέπουν μια κοινωνία οδηγεί σταδιακά σε πρακτικές και δράσεις, οι οποίες σχετίζονται με τις γνώσεις και δεξιότητες που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα και στους θεσμούς που ρυθμίζουν τη ζωή στην κοινωνία. Οι μαθητές επωφελούνται κάτω απ' αυτό το πρίσμα και μαθαίνουν βήμα προς βήμα πως μια τέτοια αγωγή εκτυλίσσεται και αναπτύσσεται σε μια κοινωνία διαποτισμένη με αξίες που σχετίζονται με την ανθρώπινη κοινότητα στο σύνολό της (Καραθανάση, 2005).

Κεφάλαιο Δεύτερο: Η Κοινωνική Εκπαίδευση

2.1. Το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής εκπαίδευσης

Η προέλευση της κοινωνικής εκπαίδευσης μπορεί να εντοπισθεί στα ιδανικά των πρώτων προοδευτικών εκπαιδευτών (Elias&Merriam, 2005). Ο Dewey (1916) από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έδινε αξία στην εκπαίδευση που λαμβάνει χώρα μέσα στις κοινωνικές δομές και για τις κοινωνικές δομές. Αντίστοιχα, οι θεωρητικοί της ανθρωπιστικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη, όπως ο Tawney, θεωρούσαν στόχο της εκπαίδευσης ενηλίκων την ανάπτυξη αυτόνομων ατόμων οι οποίοι θα λειτουργούν ως ενεργοί πολίτες (Brookfield, 1983). Αλλά και πιο πρόσφατα ο Freire (1974) μιλούσε για την εκπαίδευση ως «πρακτική της ελευθερίας» με κύριο συστατικό την κοινωνική δράση. Είναι εμφανές, λοιπόν, ότι η θεωρητική προέλευση της κοινωνικής εκπαίδευσης προέρχεται από τις ανθρωπιστικές και ριζοσπαστικές καταβολές της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Καθώς μεταλλάσσεται η κοινωνία γύρω από τον εκπαιδευτή, μεταλλάσσονται και οι κοινότητες από τις οποίες αποτελείται αυτή η κοινωνία. Η κοινωνική εκπαίδευση χρειάζεται να ανταποκρίνεται στις εμπειρίες και τις προσδοκίες των μελών της κοινότητας στην οποία απευθύνεται και να επαναπροσδιορίζεται συνεχώς, ώστε να αντικατοπτρίζει τις αλλαγές στην πραγματικότητα τους (Martin, 1993).

Συνεπώς, η κοινωνική εκπαίδευση ορίζεται ως η «κάθε διαδικασία που προωθεί τη μάθηση η οποία σχετίζεται με την επίτευξη κοινωνικής ανάπτυξης» (Barr, Hamilton&Purcell, 1996:5). Η «κοινωνική ανάπτυξη» ή «κοινωνική εμπύχωση», όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία, είναι μια μέθοδος παρέμβασης που ενδυναμώνει τις κοινότητες, βοηθώντας τις να εκφράσουν και να προωθήσουν τα συμφέροντά τους μέσω της οικοδόμησης κοινωνικών δικτύων και την προώθηση της συλλογικής δράσης. Στοχεύει στην οικοδόμηση ενεργών και βιώσιμων κοινοτήτων και βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη και τον αμοιβαίο σεβασμό, έχει να κάνει με την αλλαγή των δομών εξουσίας που εμποδίζουν τους ανθρώπους να συνδράμουν στις εξελίξεις που επηρεάζουν τη ζωή τους (Standing Conference for Community Development (SCCD), 2001).

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κοινωνικής εκπαίδευσης στη σύγχρονη πραγματικότητα όπως αναφέρονται από τον Zimmer είναι τα παρακάτω:

- η κοινωνική εκπαίδευση αντιμετωπίζεται ολιστικά, προβάλλει τη μάθηση στην κοινότητα με την κοινότητα και εμπλέκει όλες τις κοινωνικές και ηλικιακές ομάδες. Δραστηριοποιεί τη δύναμη των κοινοτήτων, με αειφόρο τρόπο και οδηγεί στη λύση των κοινωνικών, πολιτιστικών, τεχνολογικών, οικονομικών και οικολογικών προβλημάτων.
- τα προβλήματα των ανθρώπων της κοινότητας αποτελούν τη βάση για την έναρξη της διαδικασίας μάθησης. Πολλά τοπικά προβλήματα βρίσκουν τη λύση τους στην ολότητα τους κάτω από το πρίσμα της κοινωνικής εκπαίδευσης.
- η κοινωνική εκπαίδευση εμπεριέχει πάντα σχεδιασμό, οργάνωση και δράση. Η μαθησιακή διαδικασία συντελείται σε πραγματικές συνθήκες και οι μαθητές κάτω από αυτές τις συνθήκες οικοδομούν τη γνώση.
- η κοινωνική εκπαίδευση υποστηρίζει την άρση των περιθωριοποιημένων εθνικών και κοινωνικών ομάδων.
- η κοινωνική εκπαίδευση είναι μια απάντηση στις συγκεκριμένες αδυναμίες των παραδοσιακών ιδρυμάτων, γιατί η μάθηση είναι συνεχής, καινούριες και πρωτοπόρες ιδέες εφαρμόζονται σε

πραγματικές συνθήκες και δημιουργείται άμεση σχέση θεωρίας και πράξης, μέσα από κοινωνικές και τοπικές δράσεις. (Zimmer 1998: 5-6, όπως αναφ. στο Μπέτσας, 2007).

Το αίτημα σύνδεσης της εκπαίδευσης με το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο λαμβάνει χώρα, υπερβαίνει σε σημασία την απλή προσαρμογή της εκπαίδευσης στις ιδιαιτερότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Επιπλέον, παρατηρείται ότι για να υπάρξουν βελτιώσεις ή και αλλαγές στη εκπαίδευση, πρέπει η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση να ακολουθείται από δραστικές αλλαγές εντός της κοινότητας. Η αποκλειστική εστίαση στις εσωτερικές διεργασίες ενός σχολείου μπορεί να έχει περιορισμένη αποτελεσματικότητα, εάν το κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο το σχολείο ενσωματώνεται, αγνοεί αυτές τις προσπάθειες (Anyon 1994: 28, όπως αναφ. στο Μπέτσας, 2007). Ειδικές γνώσεις, νέες αντιλήψεις και δεξιότητες που εμπλέκουν και λαμβάνουν υπόψη τους τους γονείς, την κοινότητα και τους κοινωνικούς φορείς γίνονται ευκολότερα αποδεκτές και χρήσιμες (Fullan 1995: 234-235, όπως αναφ. στο Μπέτσας, 2007).

Η σημερινή πραγματικότητα οδηγεί τα εκπαιδευτικά συστήματα να δώσουν ώθηση στη λειτουργία του σχολείου μέσα σε πλαίσια “κοινωνικών δικτύων” και το “άνοιγμά τους” στο εξωτερικό περιβάλλον (Buhren, 1997). Πράγμα που σημαίνει συνεργασία με εξωσχολικά ιδρύματα και πρόσωπα, με κοινωνικούς και κοινοτικούς φορείς, με συλλόγους, με γονείς, με άλλα σχολεία και με την αξιοποίηση ηλεκτρονικής τεχνολογίας (Jain, 1997).

Το σχολείο με το “άνοιγμά του” συνδέεται αναπόφευκτα σχεδόν με τον άμεσο περίγυρό του, την πόλη, τη γειτονιά, την κοινότητα. Και βέβαια η κοινότητα καλείται να παίξει ενεργό και ουσιαστικό ρόλο προκειμένου το σχολείο να καταστεί τμήμα και κοινωνός των προσφορών των κοινωνικών δικτύων. Πράγματι στις χώρες όπου υπάρχουν κοινοτικά σχολεία (Μ. Βρετανία, Η.Π.Α.) αυτά χαρακτηρίζονται από ανοιχτότητα, προσανατολίζονται στον κοινωνικό περίγυρο και περιλαμβάνουν περιεχόμενα και μορφές μάθησης συνδεδεμένες με τη ζωή. Εκτός από το σχολείο χρησιμοποιούνται και εναλλακτικοί χώροι μάθησης στην κοινότητα (Decker, 2005).

Το άνοιγμα του σχολείου περιλαμβάνει τρεις βασικές διαστάσεις:

- α) άνοιγμα και διαμόρφωση του σχολείου ως χώρου ζωής και εμπειρίας
- β) άνοιγμα προς το κοινωνικό περιβάλλον
- γ) άνοιγμα της διδασκαλίας (όπ.π.).

Πρέπει να τονιστεί ότι το άνοιγμα του σχολείου είναι πάντα εναλλασσόμενο, δηλαδή και προς τα μέσα και προς τα έξω και ότι το ένα προϋποθέτει το άλλο (Buhren, 1997).

Ετσι η πρώτη διάσταση ανοίγματος του σχολείου, η διαμόρφωση του σχολείου ως χώρου ζωής και εμπειρίας μπορεί να ακολουθήσει και τους δύο δρόμους. Από τη μια μεριά, όταν το άνοιγμα γίνεται προς τα μέσα, μεταβάλλονται και εμπλουτίζονται τα περιεχόμενα διδασκαλίας, η οργάνωσή της και η σχολική ζωή γενικά, ώστε να συνδεθούν με τις εξωσχολικές εμπειρίες, να κερδίσουν σε πρακτική αξία και αυθεντικότητα. Από την άλλη πλευρά το σχολείο ανοίγει προς τα έξω τις πόρτες του σε ειδικούς και μη, συνεργάζεται με άλλα ιδρύματα και οργανώσεις με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, με μέλη της τοπικής κοινωνίας και αναδιαμορφώνεται με αυτόν τον τρόπο και η σχολική ζωή και η διδασκαλία, αλλά πρώτιστα οι προσφορές στις περιοχές μάθησης, παιχνιδιού και ελεύθερου χρόνου (Θωϊδης, 2004).

Η δεύτερη διάσταση του ανοίγματος του σχολείου προς τον κοινωνικό περίγυρο περιλαμβάνει όχι μόνο τη συνεργασία με εξωσχολικούς συνεργάτες, αλλά και την ενεργητική συμμετοχή του σχολείου στα κοινωνικά και πολιτιστικά δρώμενα της κοινότητας (συμμετοχή σε δράσεις, εκδηλώσεις, εκθέσεις, γιορτές).

Η ανοιχτή διδασκαλία, η τρίτη δυνατότητα εφαρμογής του ανοίγματος του σχολείου, συμβαδίζει με τα

ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα και συμπεριλαμβάνει εναλλακτικές μορφές μάθησης, σε συνδυασμό με ένα εύκαμπτο ωρολόγιο πρόγραμμα καθώς και δυνατότητες επιλογών από τους μαθητές. Ως άνοιγμα προς τα έξω μπορεί να έχει τη μορφή της συνεργασίας με εξωσχολικούς φορείς στις φάσεις του σχεδιασμού και της διεξαγωγής της διδασκαλίας και να αξιοποιεί τους εξωσχολικούς χώρους μάθησης (όπ.π.).

Η ενεργός συμμετοχή των γονέων στη σχολική ζωή μπορεί επίσης να συνεισφέρει στο μεγαλύτερο άνοιγμα των σχολείων (Θωίδης, 2005).

Διακρίνονται για παράδειγμα δύο τύποι κοινοτικού σχολείου, αυτός του “*σχολείου της κοινότητας*” και ο τύπος του “*σχολείου ως τμήμα κοινωνικοπολιτιστικών δικτύων*” (Holtappels, 1994).

Στην πρώτη περίπτωση το σχολείο της γειτονιάς ή της κοινότητας προσανατολίζεται παιδαγωγικά και απόλυτα στις ιδιαιτερότητες της περιοχής του. Το σχολείο ευθυγραμμίζεται με το τοπικό περιβάλλον και συνδέει τη διδασκαλία και τη σχολική ζωή με το περιβάλλον αυτό.

Στη δεύτερη περίπτωση το σχολείο ως τμήμα κοινωνικοπολιτιστικών δικτύων είναι ενταγμένο σε ένα τοπικό δίκτυο ιδρυμάτων και οργανώσεων της μορφωτικής-νεανικής, πολιτισμικής και κοινωνικής εργασίας και εφαρμόζει ένα σχέδιο ανοίγματος που είναι προσανατολισμένο στην ανάπτυξη της κοινότητας. Όλες οι τοπικές παιδαγωγικές, κοινωνικές και πολιτισμικές υπηρεσίες είναι μεταξύ τους δικτυωμένες ή ενσωματωμένες στο πλαίσιο ενός πολυλειτουργικού μορφωτικού και πολιτισμικού κέντρου (όπ.π.).

Η κοινοτική συμμετοχή είναι ο σκοπός και όχι παράπλευρη επίδραση της εκπαίδευσης του ενεργού πολίτη. Η ιδέα είναι τολμηρή στην φαινομενική της απλότητα. Ως εκ τούτου, η επιτυχία της εκπαίδευσης του ενεργού πολίτη θα κριθεί ως προς το αν επιτυγχάνει ή όχι αυτόν τον σκοπό (Crick, 1998).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κεφάλαιο Πρώτο: Η επιλογή της έρευνα δράσης ως ερευνητικής μεθόδου

1.1 Το συνεργατικό μοντέλο της ερευνητικής μεθόδου

Από τη δεκαετία του 1980 η ανάγκη αναμόρφωσης του διεθνούς πλαισίου επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών οδήγησε σε εναλλακτικές προτάσεις, σύμφωνα με τις οποίες ήταν απαραίτητη η μετατόπιση της έμφασης από την παρουσίαση πορισμάτων ακαδημαϊκών ερευνών στην διενέργεια ερευνών από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς (McNiff, 1988: 137). Μια τέτοια εναλλακτική πρακτική προτείνει η εκπαιδευτική έρευνα δράση (ΕΔ), η οποία προσπαθεί να υπερβεί την αντίληψη ότι η θεωρία –που διαμορφώνεται σε «πραξιακό κενό» και κυρίως στον ακαδημαϊκό χώρο μπορεί να καθοδηγήσει την εκπαιδευτική πράξη. Αναγνωρίζοντας ότι η εκπαιδευτική πράξη, ως επικοινωνιακή διαδικασία, δεν επαναλαμβάνεται μηχανιστικά και θεωρώντας την εκπαιδευτική εμπειρία ως σταθερή βάση για την επαγγελματική γνώση, αναθέτει στον εκπαιδευτικό πρωτεύοντα ρόλο στην επιμορφωτική διαδικασία.

Η πρόταση αυτή έχει τις ρίζες της στο κίνημα του εκπαιδευτικού –ερευνητή ως «επαγγελματία με διευρυμένες ικανότητες» (Stenhouse, 1975: 143-144), το οποίο ξεκίνησε από τη Μεγάλη Βρετανία τη δεκαετία του 1970 και σχετίστηκε άμεσα με την επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού. Οι εκπαιδευτικοί –ερευνητές αντιμετωπίζουν τη διδασκαλία και την εκπαιδευτική πράξη ως μια ερευνητική διαδικασία (McNiff κ.α., 1996: 9). Οι δύο διαδικασίες (διδασκαλίας και έρευνας) αλληλοεξαρτώνται και μπορούν να οδηγήσουν στην επαγγελματική ανάπτυξη (Κατσαρού & Τσάφος, 2004). Η σύνδεση μάλιστα έρευνας και διδασκαλίας μέσω της ΕΔ βοηθά τον εκπαιδευτικό όχι μόνο να διερευνήσει την πρακτική του και να προσπαθήσει να την κατευθύνει σε μια προοπτική βελτίωσης, αλλά και να αναζητήσει τις αρχές και τις εκπαιδευτικές αξίες (Elliot, 1995: 10) που καθοδηγούν αυτή την πρακτική, καθώς και τη σχέση τους με το κοινωνικό εκπαιδευτικό περιβάλλον (Carr & Kemmis, 1997: 219).

Η ΕΔ ορίζεται ως η «μελέτη μιας κοινωνικής κατάστασης, η οποία περιλαμβάνει ως ερευνητές τους ίδιους τους συμμετέχοντες, με την προοπτική να βελτιωθεί στο πλαίσιο της η ποιότητα της δράσης» (Somekh, 1988: 164). Χαρακτηρίζεται από συστηματική διερεύνηση, η οποία ενεργοποιεί τους ίδιους τους συμμετέχοντες στην κοινωνική κατάσταση (εκπαιδευτικούς), και από συμμετοχικές διαδικασίες, στις οποίες οι κοινωνικοί δρώντες συμμετέχουν στις αποφάσεις και έχουν τη δυνατότητα να διερευνούν οι ίδιοι πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας που τους αφορούν άμεσα.

Επίσης, η ΕΔ έχει ουσιαστικά συνεργατικό χαρακτήρα (Henry & Kemmis, 1993: 1-4). Δεν αντιμετωπίζει τους ανθρώπους της πράξης (εκπαιδευτικούς) ως αντικείμενα για έρευνα ή ως παθητικούς δέκτες επιμορφωτικών διαδικασιών, αλλά τους ενθαρρύνει να δουλεύουν μαζί με εξωτερικούς ερευνητές (συμβούλους επιμορφωτές), ως υποκείμενα που έχουν συνείδηση και ως συντελεστές της αλλαγής και της βελτίωσης (Carr & Kemmis, 1997 : 241).

Βασικό στοιχείο της ΕΔ είναι επίσης η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στη θεωρία και την πρακτική (Κοσμίδου, 1989: 32). Η πρακτική σοφία του ανθρώπου της δράσης είναι κύρια πηγή γνώσης. Οι εκπαιδευτικοί –ερευνητές στηρίζονται στην εμπειρία τους και μέσα από αυτήν ψάχνουν τους τρόπους και τα μέσα που θα βελτιώσουν τη δράση τους και θα τους βοηθήσουν να ασκούν καλύτερα το επάγγελμά τους. Η ανάμειξη τους βέβαια με την πρακτική δε σημαίνει και εγκατάλειψη της θεωρίας, αλλά ανάληψη του καθήκοντος να διερευνούν διαλεκτικά τη θεωρία και την πρακτική ως το πιο τεκμηριωμένο τρόπο ανάπτυξης και των δύο. Η έρευνα-δράση εμπλέκει τους επαγγελματίες στη διαδικασία της «θεωρητικοποίησης» της πρακτικής τους. Οι θεωρίες που αναπτύσσουν όσοι διενεργούν την έρευνα υποβάλλονται σε κριτική εξέταση. Βασικός κρίκος

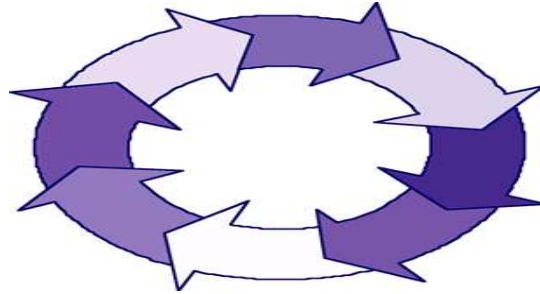
που συνδέει τη θεωρία με την πράξη είναι ο στοχασμός των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών. Η ΕΔ είναι διαδικασία κριτική και αναστοχαστική. Ωθεί τους εκπαιδευτικούς σε κριτική διερεύνηση της δράσης τους, που μπορεί να οδηγήσει σε ανάπτυξη θεωριών δράσης (Day, 2003: 91).

Αφού αναλύσαμε τα βασικά χαρακτηριστικά της ΕΔ, μπορούμε να παραθέσουμε έναν ορισμό της που αποδίδει πληρέστερα την πολυσύνθετη φύση της: *«είναι μια μορφή αυτοκριτικής έρευνας που κάνουν όσοι συμμετέχουν σε κοινωνικές καταστάσεις (των εκπαιδευτικών καταστάσεων συμπεριλαμβανομένων), με σκοπό να κατανοήσουν τις πρακτικές που ακολουθούν και τις περιστάσεις στις οποίες λειτουργούν οι πρακτικές αυτές και κατά συνέπεια να βελτιώσουν την ορθολογικότητα και τη δικαιοσύνη αυτών των πρακτικών»* (Carri & Kemmis, 1997: 215). Λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω ορισμό, θα οργανώσουμε το εκπαιδευτικό σχέδιο δράσης στην παρούσα εργασία.

Βάση της προτεινόμενης μεθοδολογίας αποτελεί παραδοχή ότι, για να ανταπεξέλθουν οι εκπαιδευτικοί στις απαιτήσεις του σύνθετου έργου τους, είναι απαραίτητη η ενεργός συμμετοχή τους στη διαδικασία της «σπειροειδούς μάθησης» που προβλέπει η έρευνα δράση. Οι εκπαιδευτικοί, έχοντας διαγνώσει στην πράξη συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προβλήματα (διδασκτικά, μαθησιακά, προβλήματα στις σχέσεις μέσα στην τάξη κ.α.), συμμετέχουν σε έρευνα αντιμετώπισής τους. Η επιθυμία τους να αντιμετωπίσουν προβληματικές καταστάσεις που τους πιέζουν στην επαγγελματική τους ζωή, μπορεί να αποτελέσει κίνητρο εμπλοκής τους στις επιμορφωτικές διαδικασίες που προτείνει η έρευνα δράση. Μπορεί επίσης, έχοντας διάθεση για προσωπική επαγγελματική εξέλιξη κάτω από το βάρος των δυσλειτουργιών του σχολείου, να θελήσουν να δοκιμάσουν εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας και μάθησης (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008).

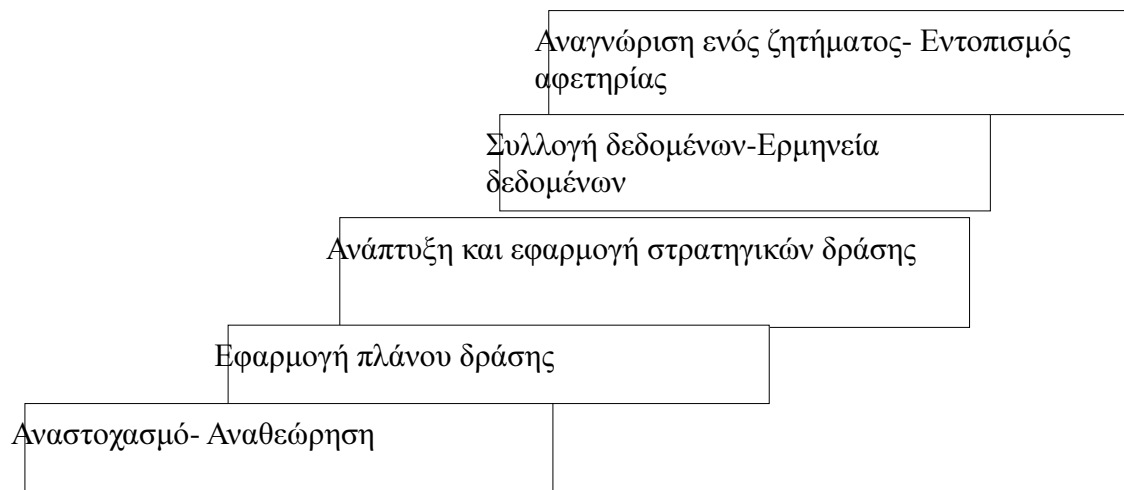
Όποια και αν είναι η αφετηρία των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν να διενεργήσουν έρευνα δράση, το πρώτο τους βήμα θα είναι ένας σχεδιασμός παρέμβασης, ο εντοπισμός μιας αφετηρίας στην ισχύουσα κατάσταση. Από τον αρχικό σχεδιασμό θα προχωρήσουν στη συλλογή δεδομένων, έπειτα στην ανάπτυξη και εφαρμογή στρατηγικών δράσης, παρατήρηση και εφαρμογή πλάνων δράσης κατόπιν σχεδιασμό, ο οποίος και πάλι θα σχεδιαστεί στην πράξη, θα παρακολουθηθεί και θα δώσει νέα δεδομένα που θα αποτελέσουν τη βάση για ένα νέο στοχασμό. Σχηματικά η διαδικασία μπορεί να αποδοθεί ως εξής (Σχήμα 2)

Σχήμα 2 : Μοντέλο έρευνας ΕΔ (Office of Educational Research and Improvement (OERI, 2000):

1. Identification of problem area
2. Collection and organization of data

3. Interpretation of data
4. Action based on data
5. Reflection

Μέσω αυτής της διαδικασίας που μπορεί να οργανωθεί στο πλαίσιο μιας έρευνας-δράσης, οι εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν την ευθύνη της επιμόρφωσης τους και της διαρκούς επαγγελματικής τους ανάπτυξης. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να συνειδητοποιήσουν σταδιακά τις προσωπικές τους εκπαιδευτικές αρχές, να κατανοήσουν καλύτερα τους μαθητές τους (όσον αφορά τις ανάγκες, τις προσδοκίες, τις προτιμήσεις, τις κλίσεις τους, τη διάθεσή τους για αλλαγή του σχολικού ή τοπικού τους περιβάλλοντος) και να επανεξετάσουν τις προσωπικές τους θεωρίες για τη διδασκαλία (Kennedy, 1996: 21· Whitehead, 1989: 41-52).

Βασικές προϋποθέσεις για την εκδήλωση όλων αυτών των θετικών αποτελεσμάτων είναι:

- Οι ισότιμες σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων (εκπαιδευτικών-ερευνητών, επιμορφωτών, κριτικού φίλου)
- Η ειλικρινής διάθεση για στοχασμό από την πλευρά των εκπαιδευτικών –ερευνητών, η οποία

ισοδυναμεί με μετακίνηση από τη μονοδιάστατη γραμμή αντίληψη της πραγματικότητας σε μια κυκλική-σπειροειδή

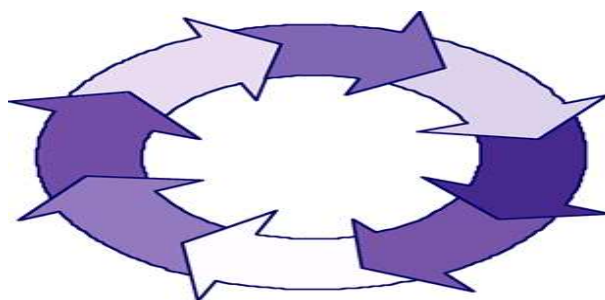
- Η πραγματική διάθεση για αλλαγή από την πλευρά όλων των συμμετεχόντων στην ερευνητική δράση (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008).

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ΕΔ, μέσα από μια συστηματική διαδικασία διερεύνησης, ξεκινά την επεξεργασία μικρών παρεμβάσεων ή αλλαγών, για να προχωρήσει σε πιο εκτεταμένες τροποποιήσεις και στη συνέχεια, να οδηγηθεί σε ευρύτερες αναθεωρήσεις και μεταρρυθμίσεις σε επίπεδο τάξης, σχολείου ή γενικότερων πρακτικών (Kemmis&McTaggart, 1992· Adelman, 1993).

Ακολουθώντας λοιπόν, στην παρούσα εργασία το μοντέλο της κυκλικής σπειροειδούς μορφής του OERI (2000), όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, η οργάνωση και διεξαγωγή της έρευνας, σύμφωνα με τις διαδοχικά επάλληλες φάσεις της ΕΔ, επιδρά θετικά και εποικοδομητικά στην επικοινωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων στη διερευνητική διαδικασία. Παράλληλα, διευκολύνει τη συμμετοχή των μαθητών, των γονέων και γενικότερα της τοπικής κοινωνίας με απώτερο στόχο τη βελτίωση και καλύτερευση του περιβάλλοντός τους, που δρουν σε πραγματικές καταστάσεις και συμμετέχουν ως ενεργοί πολίτες. Η σπειροειδής διαδικασία της ΕΔ προσεγγίζεται ως εξής: στον πρώτο κύκλο δράσης στηριζόμενοι στη φιλοσοφία της κοινοτικής εκπαίδευσης και του ενεργού πολίτη στη σύγχρονη εποχή, αναπτύσσεται η συνεργασία της ερευνήτριας και του ανθρώπινου δυναμικού της σχολικής μονάδας(διευθυντής, διδακτικό και μαθητικό προσωπικό) και πραγματοποιείται ενημέρωση για τη διεξαγωγή της έρευνας. Στον δεύτερο κύκλο δράσης εξελίσσεται και διευρύνεται η συμμετοχή των μαθητών στην έρευνα και η συνεργασία τους με την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια (συγκρότηση παιδαγωγικής- ερευνητικής ομάδας).

Στον τρίτο κύκλο δράσης, δοκιμάζεται η συνεργασία της ερευνητικής ομάδας με τη συμμετοχή και των γονέων, στον τέταρτο κύκλο δράσης επιχειρείται η συνεργασία της ερευνητικής ομάδας με άλλα μέλη και φορείς της ευρύτερης κοινότητας και στον τελευταίο κύκλο δράσης επιχειρείται μια αποτίμηση- αξιολόγηση όλων των προηγούμενων κύκλων. Έχει παρατηρηθεί ότι η διαδικασία αξιολόγησης εφοδιάζει τη σχολική μονάδα με μέσα βελτίωσης των διαδικασιών λήψης αποφάσεων (Nevo, 2001), ενδυναμώνει τη συλλογικότητα και δημιουργεί κλίμα συνεργασίας που είναι απαραίτητο για τη συστηματική έρευνα όσο και για τη λειτουργία και τη συνεχή βελτίωση του σχολείου (Hargreaves, 1994· Stoll&Fink, 1996), μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση προτάσεων εκπαιδευτικής πολιτικής με όρους "bottom- up", δηλαδή ουσιαστικής συμμετοχής και αυτενέργειας των "από κάτω" (Κατσαρού κ.α., 2003:115) και ενισχύει το κύρος της σχολικής μονάδας στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας. Οι δράσεις και οι δραστηριότητες που σχεδιάζονται και υλοποιούνται στους παραπάνω κύκλους έχουν ως πεδίο εφαρμογής το σχολείο, το χώρο έξω από το σχολείο, τα σπίτια των μαθητών, τις γειτονιές όπου κατοικούν και μετακινούνται και την ευρύτερη κοινότητα ακολουθώντας μια αέναη διαδικασία που τείνει προς τη συνεχή βελτίωση των προβλημάτων που προκύπτουν στην καθημερινότητα. Αλλά παράλληλα επενδύει και στην επίτευξη των σκοπών και των στόχων που αναδύονται κατά την εφαρμογή ενός προγράμματος Αγωγής Υγείας, στα πλαίσια της προώθησης της κοινοτικής εκπαίδευσης και της διαμόρφωσης του ενεργού πολίτη. Η κυκλική και σπειροειδής διαδικασία, η οποία υιοθετείται στην παρούσα έρευνα, αποτυπώνεται στο παρακάτω σχήμα (Σχήμα 3):

Ενεργός Πολίτης

Σχήμα 3: Η κυκλική και σπειροειδής πορεία της παρούσας έρευνας

**1. Σχεδιασμός παρέμβασης-
Εντοπισμός αφετηρίας**
2. Συλλογή δεδομένων

**3. Ανάπτυξη και εφαρμογή
στρατηγικών δράσης**
**4. Εφαρμογή
πλάνων δράσης**
**5. Αναθεώρηση-
Αναστοχασμός**

Πρώτος Κύκλος

Συνεργασία της ερευνήτριας με το ανθρώπινο δυναμικό της σχολικής ομάδας

Ενημέρωση για τη διεξαγωγή της έρευνας

Δεύτερος Κύκλος

Συνεργασία εκπαιδευτικού-ερευνήτριας με την ερευνητική ομάδα επιδιώκοντας τη συμμετοχή των μαθητών στην ερευνητική διαδικασία

Συγκρότηση ερευνητικής ομάδας

Τρίτος κύκλος

Συνεργασία ερευνητικής ομάδας με τους γονείς Συμμετοχή των γονέων στις δράσεις

Τέταρτος Κύκλος

Συνεργασία ερευνητικής ομάδας με μέλη και φορείς της ευρύτερης κοινότητας

Πέμπτος Κύκλος

Αποτίμηση - Αξιολόγηση

όλων των παραπάνω ενεργειών- δράσεων

Κεφάλαιο Δεύτερο: Οι συντελεστές της ερευνητικής διαδικασίας

Στα πλαίσια της ερευνητικής διαδικασίας πραγματοποιείται η σύνθεση των ομάδων εργασίας, με τις οποίες όλοι όσοι εμπλέκονται αλληλοσυνεργάζονται και αλληλεπιδρούν. Γίνεται σαφές ότι η λειτουργία της ΕΔ διευκολύνει τη δημιουργία μιας διαρκούς αλληλεπιδραστικής επικοινωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων και ενισχύει τις διεργασίες που πραγματοποιούνται στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο της κοινοτικής εκπαίδευσης ώστε:

- η σχολική τάξη να είναι δημιουργική
- το μαθητικό δυναμικό να λαμβάνεται υπόψη
- να επικρατήσει δημοκρατικό πνεύμα στις τάξεις
- να καταστούν τα σχολεία περισσότερο ανοικτά στην κοινωνία
- το εκπαιδευτικό σύστημα να προσαρμοστεί στις ιδιαιτερότητες και την κουλτούρα των μαθητών (Sarason 1982: 37-38, όπως αναφ.στοΜπέτσας, 2007).

Συγκεκριμένα στον πρώτο κύκλο δράσης, πραγματοποιείται ενημέρωση του διευθυντή του σχολείου, του διδακτικού προσωπικού και οργανώνεται από την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια συνάντηση στο χώρο του σχολείου με τους γονείς των μαθητών που θα αποτελέσουν τη λεγόμενη παιδαγωγική ομάδα. Η συνάντηση με τους γονείς στοχεύει, εκτός των άλλων, σε διευκρινιστικές πληροφορίες σχετικά με την έρευνα και τη μεθοδολογία της, στη συμμετοχή τους στις δράσεις, αλλά και στην έγκρισή τους για τη συμμετοχή των παιδιών τους σ' αυτές. Σε αυτόν τον κύκλο επικοινωνούν, συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν: α) η ερευνήτρια-εκπαιδευτικός, β) οι εκπαιδευτικοί του σχολείου σε ρόλο “επικουρικό”, όποτε και αν χρειάζεται κατά την πορεία των δράσεων για τη διευθέτηση και διεκπεραίωση πρακτικών θεμάτων, αλλά και “συμβουλευτικό”, όποτε ζητείται από την ερευνήτρια. Επίσης, στη συγκρότηση της ερευνητικής ομάδας συμμετέχει και η “κριτική φίλη” (criticalfriend), παρέχοντας κριτική και υποστηρικτική φιλία κατά τη διάρκεια της έρευνας. Κατόπιν συζητήσεως μεταξύ ερευνήτριας και κριτικής φίλης, επιδιώκεται να εξασφαλιστεί η συμμετοχή της σε κάποιες δράσεις της έρευνας, με την καταγραφή της ροής των δράσεων στο ημερολόγιο.

Η παιδαγωγική ομάδα διευρύνεται στους επόμενους κύκλους δράσης, με την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση με την παιδαγωγική ομάδα, με τους γονείς τους και ευρύτερα με την κοινότητα στη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η διευρυμένη παιδαγωγική ομάδα επικοινωνεί και αλληλεπιδρά με μέλη και φορείς της τοπικής και της ευρύτερης κοινότητας: τον Αντιδήμαρχο της τοπικής κοινότητας, την υπεύθυνη των σχολικών δραστηριοτήτων του Ν.Κοζάνης, τον υπεύθυνο Κυκλοφοριακής Αγωγής της Δημοτικής Αστυνομίας του Ν.Κοζάνης, υπαλλήλους της Τροχαίας του Ν. Κοζάνης, μηχανικούς και εργάτες του δήμου Κοζάνης, την υπηρεσία για την μέριμνα του Πολίτη, συμμετέχοντας και επηρεάζοντας με τον δικό του τρόπο ο καθένας την εξέλιξη της ερευνητικής διαδικασίας.

Πιο συγκεκριμένα, η ερευνήτρια συμμετέχει στην ερευνητική διαδικασία με ρόλο “εκπαιδευτικού ερευνητή”. Η ερευνήτρια εργάζεται στο 2ο Δημοτικό Σχολείο Κρόκου Ν.Κοζάνης για τέταρτη συνεχή χρονιά και είναι η δασκάλα της Ε' Τάξης του συγκεκριμένου δημοτικού. Οι παραπάνω επισημάνσεις προσδίδουν στην ερευνήτρια κάποια πλεονεκτήματα: α) έχει εργαστεί για κάποια χρόνια στο σχολείο και έχει επίγνωση της κτιριακής υποδομής του σχολείου, του αύλειου χώρου, των εξωτερικών συνθηκών γύρω από το χώρο του σχολείου, του διδακτικού και μαθητικού δυναμικού και ταυτόχρονα έχει αναπτύξει σχέσεις συνεργασίας, επικοινωνίας και εκτίμησης με τους γονείς. Επίσης έχει στο παρελθόν συμμετέχει σε προγράμματα σχολικών

δραστηριοτήτων και έχει εμπειρία στον σχεδιασμό και υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων. Βέβαια είναι η πρώτη φορά που θα ασχοληθεί με την μέθοδο της ΕΔ.

Η ερευνήτρια εξοικειώνεται σταδιακά με τη μεθοδολογία της ΕΔ και τις διαδικασίες συλλογής δεδομένων, διευρύνει το εκπαιδευτικό της έργο, εξετάζει τις εναλλακτικές που μπορεί να προκύψουν, αναστοχάζεται και επανασχεδιάζει. Ακόμα εστιάζει στην καλλιέργεια και ανάπτυξη δεξιοτήτων των μαθητών σε θέματα συνεργασίας, ενθαρρύνει τους μαθητές να αποκτήσουν ενεργό ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία, αναμένει και δημιουργεί τις συνθήκες συμμετοχής των γονέων και της ευρύτερης κοινότητας και θέτει τις προϋποθέσεις για την εξέλιξη των επόμενων σταδίων τις έρευνας.

Οι *μαθητές* του σχολείου και οι *γονείς* τους συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία με ρόλο ενεργητικό. Κάτω από το πρίσμα του ενεργού πολίτη και της κοινοτικής εκπαίδευσης, αναπτύσσονται αλληλεπιδραστικές συμμετοχικές και συνεργατικές σχέσεις μεταξύ της ερευνήτριας, εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων, μελών της τοπικής κοινωνίας και σχεδιάζουν, οργανώνουν, μελετούν, προβαίνουν σε αλλαγές και αξιολογούν το πρόγραμμα της Κυκλοφοριακής Αγωγής που διεξάγεται στο σχολείο. Με γνώμονα και τις συναντήσεις που πραγματοποιούνται στο σχολείο με τους γονείς, στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, *ερευνήτρια* και *μαθητές* εξετάζουν και ερευνούν την προβληματική του κυκλοφοριακού ζητήματος, διατυπώνουν απορίες, προτείνουν εναλλακτικές και προχωρούν σταδιακά στον δρόμο των συμμετοχικών και δημοκρατικών πρακτικών. Οι *μαθητές* από την άλλη μπαίνουν μπροστά σε προβληματισμούς, υποβάλλουν τον εαυτό τους σε κριτική και αναστοχαστική θεώρηση των καθημερινών τους συνθηκών σχετικά με την κυκλοφοριακή τους συμπεριφορά, ξαναπροσαρμόζουν τις κυκλοφοριακές τους συνήθειες σε νέα δεδομένα, μεταφέρουν τη νέα γνώση στο σπίτι στους γονείς τους και αποκτούν ικανότητες επικοινωνίας και συνεργασίας με την τοπική κοινότητα. Συνάμα, αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στο να κοινοποιήσουν το έργο τους και να ευαισθητοποιήσουν την ευρύτερη κοινότητα (Δράση για την Παγκόσμια Ημέρα χωρίς Αυτοκίνητο).

Κατόπιν τούτου, οι *μαθητές* συμμετέχουν ως συνερευνητές στην ερευνητική διαδικασία σχεδιάζουν δράσεις, διατυπώνουν απόψεις, μοιράζονται τις εμπειρίες τους και τους προβληματισμούς τους με τους γονείς τους και την τοπική κοινωνία, προσφέροντας σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τη βελτίωση της ποιότητας του καθημερινού τους περιβάλλοντος.

2.1. Ο “κριτικός φίλος” στην έρευνα δράσης

Οκριτικός φίλος (criticalfriend), όπως έχει ειπωθεί και παραπάνω, παρέχει υποστηρικτική βοήθεια κατά τη διάρκεια της έρευνας, συζητά με την εκπαιδευτικό τα θέματα που προκύπτουν κατά την εφαρμογή του προγράμματος και βοηθά να αποκτήσει η εκπαιδευτικός αμερόληπτη και κριτική στάση απέναντι σε έναν εκπαιδευτικό προβληματισμό. Ταυτόχρονα, η αξία του ρόλου του επικαιροποιεί σε μεγάλο βαθμό την εγκυρότητα της έρευνας (Kennedy, 1997: 21· Whitehead, 1989: 41-52).

Η σχέση της ερευνήτριας με την κριτική φίλη είναι ήδη αναπτυγμένη, διότι εργάζεται στο ίδιο σχολείο με την ερευνήτρια σχεδόν τα ίδια χρόνια και αυτό συνεπάγεται την καλλιέργεια θερμής και αληθινής σχέσης. Το γεγονός βέβαια ότι η κριτική φίλη έχει ασχοληθεί στο παρελθόν με προγράμματα Αγωγής Υγείας, και μάλιστα σε συνεργατικό επίπεδο με την ερευνήτρια, προσδίδει στην έρευνα έναν γνώριμο και επικουρικό χαρακτήρα από μέρους της. Η προσωπική ενασχόλησή της με τέτοιου είδους προγράμματα και η ανατροφοδότησή της σε ομαδικές εργασίες, ενεργεί θετικά στη στάση και σκέψη της ερευνήτριας. Σε όλες τις φάσεις της ΕΔ έχει ενεργό ρόλο, αλληλεπιδρά, αναπτύσσει διάλογο με τη ερευνήτρια, προσφέρει εναλλακτικές προτάσεις, ασκεί κριτική στις ιδέες της ερευνήτριας και της εκπαιδευτικής ομάδας, συλλέγει δεδομένα, παρατηρεί συστηματικά τις δράσεις των μαθητών και τις καταγράφει στο ημερολόγιο.

Ίσως θα πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι η ερευνήτρια αναλαμβάνει να οργανώσει και το πλαίσιο επιμόρφωσης της κριτικής φίλης, καθώς δεν υπήρξε αντίστοιχη προηγούμενη επαφή από μέρους της για την ΕΔ. Επιχειρείται μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, προκειμένου η κριτική φίλη να αποκτήσει το θεωρητικό υπόβαθρο, που θα την καταστήσει ικανή να συμμετέχει εποικοδομητικά στην ερευνητική διαδικασία.

Αρχικά η κριτική φίλη διατυπώνει τον προβληματισμό της για το αν θα μπορούσε να κατανοήσει και να εφαρμόσει τη συγκεκριμένη μέθοδο, έχει όμως ωστόσο διάθεση να συμμετέχει στην ερευνητική διαδικασία, γιατί θεωρεί ότι με αυτόν τον τρόπο θα επανεξετάσει και τις δικές της προσωπικές θεωρίες για τη διδασκαλία, θα κατανοήσει καλύτερα τους μαθητές της (Kennedy, 1997: 21· Whitehead, 1989: 41-52) και θα συμβάλλει αποτελεσματικά στην ανάπτυξη της πρακτικής της γνώσης. Η επιμόρφωση που θα λάβει κάτω από αυτό το πρίσμα θα της δώσει την ευκαιρία να εξετάσει τις αφετηρίες, τους σκοπούς και τα αποτελέσματα της εκπαιδευτικής της πράξης, ώστε να προχωρήσει στη συνέχεια σε συνειδητές επιλογές (Μαυρογιώργος, 1989: 22). Όπως επισημαίνουν οι Argyrisci και Schon (1974), ο εκπαιδευτικός δεν έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει στον καθορισμό των εκπαιδευτικών στόχων ούτε στο σχεδιασμό των διαδικασιών μάθησης. Το παραπάνω το αποκαλούν “μονομερή εκπαίδευση”, η οποία επιχειρεί να ανταποκριθεί στις νέες καταστάσεις, χωρίς όμως να αλλάξει τις δεδομένες παραδοχές των εκπαιδευτικών, την προσωπική και συχνά άρρητη θεωρία τους (tacittheory). Οπότε μέσα από την συγκεκριμένη επιμορφωτική διαδικασία της δίνεται η ευκαιρία να αναπτύξει και να εξελίξει το επάγγελμά της.

Αν και έχουν επισημανθεί όλα τα παραπάνω, ο ρόλος της κριτικής φίλης στην ερευνητική διαδικασία είναι σημαντικός, γιατί η εμπειρία της στην εκπαιδευτική πράξη, η διαφορετική οπτική γωνία που μπορεί να προσφέρει στα θέματα που θα προκύπτουν καθόλη τη διάρκεια της έρευνας, η αναστοχαστική της παρέμβαση και η γνώση που κατέχει στη σύνθεση και τον τρόπο εργασίας των ομάδων, βοηθούν την ερευνήτρια να διευρύνει το ερευνητικό της έργο και να αξιοποιήσει αποτελεσματικότερα τα ευρήματα της ερευνητικής διαδικασίας.

Κεφάλαιο Τρίτο: Μέσα συλλογής των δεδομένων

Στο πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας υιοθετούνται και ακολουθούνται κάποιες εκπαιδευτικές τεχνικές που ενθαρρύνουν την ανταλλαγή εμπειριών, τη συνεργασία, τη διερευνητική μάθηση, την ενεργό συμμετοχή και

την ανάπτυξη κριτικού στοχασμού. Στην παρούσα εργασία οι τεχνικές συλλογής δεδομένων που αξιοποιούνται με βάση τις ανάγκες της ερευνητικής διαδικασίας είναι: το ημερολόγιο, η ομαδοσυνεργατική μέθοδος, η συστηματική παρατήρηση, η μέθοδος project, το παιχνίδι ρόλων, οι βιωματικές ασκήσεις, ο καταγισμός ιδεών, το portfolio, η διάχυση καλών πρακτικών και οι εκπαιδευτικές επισκέψεις- συνεντεύξεις με ειδικούς φορείς της κοινότητας. Βασικές προϋποθέσεις της επιτυχούς αξιοποίησης των ενεργητικών συμμετοχικών τεχνικών είναι οι παρακάτω:

α) η διασφάλιση κατάλληλου συναισθηματικού κλίματος στην ομάδα των εκπαιδευομένων (ατμόσφαιρα αποδοχής, ασφάλειας εμπιστοσύνης και κατανόησης)

β) η πλαισίωση των ενεργητικών- συμμετοχικών δραστηριοτήτων με αναστοχαστική διαδικασία, ώστε η εμπειρία να επαναξιολογηθεί στο φως των νέων δεδομένων και πιθανόν να επανανοηματοδοθεί, σύμφωνα με το πνεύμα της έρευνας δράσης (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008).

Την εγκυρότητα των δεδομένων που συλλέγονται ενισχύει η μέθοδος του “τριγωνισμού”, της τριπλής δηλαδή διασταύρωσης των στοιχείων. Η συγκεκριμένη στρατηγική αφορά την αντιπαράθεση και τη σύγκριση διαφορετικών περιγραφών της ίδιας κατάστασης, έτσι ώστε ο εκπαιδευτικός-ερευνητής να μπορεί να κατανοήσει και να περιγράψει το υπό εξέταση ζήτημα με μεγαλύτερη πληρότητα, να αποφύγει παρερμηνείες που συνδέονται με προσωπικές προκαταλήψεις και να περιορίσει τα μειονεκτήματα-προβλήματα που συνδέονται με τις επιμέρους διαφορετικές μεθοδολογίες (Maycut & Morehouse, 1994).

α) Το ημερολόγιο, το οποίο μπορεί να αναδειχθεί σε ένα ιδιαίτερα χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο, η χρήση του οποίου μπορεί να συμβάλει σε μια διαδικασία συστηματικής καταγραφής, προβληματισμού, ερμηνείας, σχεδιασμού και θεωρητικοποίησης των εκπαιδευτικών πρακτικών (Αυγητίδου, 2011: 30· McIndosh, 2010· Holly, 1989· Elliott, 2011). Στην παρούσα εργασία γίνεται αξιοποίηση του ατομικού ημερολογίου, όπου η ερευνήτρια με τη συνεργασία και της κριτικής φίλης καταγράφει επιμέρους διαδικασίες και στοιχεία, σημαντικές κατά την άποψή της, όπως και παρατηρήσεις και εκτιμήσεις για την υπό εξέταση κατάσταση. Η ερευνήτρια προσπαθεί να συμπληρώνει το ημερολόγιο σε τακτά διαστήματα και κατά το δυνατόν σε χρόνο όχι απομακρυσμένο από την κατάσταση την οποία περιγράφει, για να μπορέσει να εξασφαλίσει και να αναλύσει κατόπιν όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία που αφορούν το συγκεκριμένο ερευνητικό πλαίσιο. Όσο απομακρύνεται η συγγραφή του ημερολογίου από το χρόνο δράσης, τόσο λιγότερα στοιχεία εμπεριέχει και τόσο περιορίζεται η δυνατότητα ουσιαστικής αξιοποίησής του (Schon, 1983).

β) Η ομαδοσυνεργατική, η συγκεκριμένη εκπαιδευτική τεχνική αποτελεί το βασικό σχήμα πάνω στο οποίο μπορούν να αναπτυχθούν και να λειτουργήσουν οι περισσότερες ενεργητικές-συμετοχικές τεχνικές. Η ανταλλαγή απόψεων σε μια μικρή ομάδα ενισχύει την αμοιβαία κατανόηση και τη συνοχή της ομάδας, ευνοεί τη διαπροσωπική μάθηση, διευκολύνει την ανάληψη ευθυνών και συνεισφέρει στην καλλιέργεια ικανοτήτων ανοικτής επικοινωνίας και συνεργασίας (Noye&Diveteau, 1998: 98). Η συγκρότηση ομάδων πραγματοποιείται σύμφωνα με συγκεκριμένα ποιοτικά κριτήρια, (Johnson&Johnson, 2003· Χαραλάμπους, 2001) και είναι τα παρακάτω: η διάρκεια της διατήρησης της ομάδας, το μέγεθος της ομάδας, το οποίο εξαρτάται από τους στόχους και το είδος του διδακτικού αντικειμένου, η διαφοροποίηση ως παιδαγωγική και διδακτική κατηγορία, η ομοιογένεια ή ετερογένεια της ομάδας ως προς την επίδοση και τέλος η διασφάλιση της συμμετοχής και της συνεργασίας όλων των μαθητών.

Κατόπιν τούτου συγκροτούνται 3 μεικτές ομάδες των τεσσάρων ατόμων και 1 μεικτή ομάδα των τριών ατόμων, εφόσον ο αριθμός των μαθητών της τάξης ανέρχεται στους 15. Πριν τη συγκρότηση των ομάδων γίνεται συζήτηση μέσα στην τάξη για τις προϋποθέσεις εισαγωγής των μαθητών στην ομαδική εργασία και η εκπαιδευτικός-ερευνητρια καλείται να συντάξει έναν κανονισμό και να τον δώσει σε όλους τους μαθητές. Ο κανονισμός αυτός (Meyer, 1987, II: 266, Σχήμα 4) συμπεριλαμβάνει πτυχές που έχουν άμεση σχέση με την

προσωπική τους συμπεριφορά, τη συμπεριφορά των συμμαθητών τους και τον τρόπο προσέγγισης του θέματος που καλούνται να διαπραγματευτούν.

Σχήμα 4: Κανονισμός απόκτησης συνεργατικής συμπεριφοράς (Meyer, 1987)

- Είστε πρώτα υπεύθυνοι για τον εαυτό σας και μετά για την ομάδα σας.
- Όταν σας ενοχλεί κάτι, είναι προτιμότερο να το εκφράσετε με ακρίβεια στους άλλους.
- Να μην κρύβεστε πίσω από τους άλλους, να διατυπώνετε τις απόψεις σας με επιχειρήματα και να δίνετε βάση και στα επιχειρήματα των άλλων.
- Να επιλέγετε τον συντονιστή της ομάδας.
- Όταν έχετε διαφωνίες, να μην απευθύνεστε στον εκπαιδευτικό, αλλά να προσπαθείτε να τις λύσετε μόνοι σας και μόνο όταν αυτό δεν είναι εφικτό να απευθύνεστε στον εκπαιδευτικό.
- Να δώσετε ένα όνομα στην ομάδα σας και να το κοινοποιήσετε στον εκπαιδευτικό.
- Να υπολογίσετε τον χρόνο. Αν δεν αρκεί, να ζητάτε παράταση από τον εκπαιδευτικό.
- Κάθε ομάδα είναι υποχρεωμένη να διασφαλίζει τα αποτελέσματα της εργασίας της και να τα παρουσιάζει γραπτά ή προφορικά.

Ο κανονισμός αυτός συνοδεύεται πάντα και από συγκεκριμένες οδηγίες (Σχήμα 5) που παρέχονται στους μαθητές για την προσέγγιση του θέματος και για τη λειτουργία τους μέσα στην ομάδα. Σχετικά με τη λειτουργία των μαθητών μέσα στην ομάδα ο Hilbert Meyer (1987: 267) προτείνει τις ακόλουθες πρακτικές τις οποίες υιοθετούμε και στην παρούσα εργασία για τη εισαγωγή των μαθητών στην ομαδική εργασία:

Σχήμα 5: Εισαγωγή των μαθητών στην ομαδική εργασία (Meyer, 1987)

1. Συζητήστε στην ομάδα σας και αποφασίστε σε συμφωνία και με τον εκπαιδευτικό το θέμα ή την πτυχή, το ερώτημα ή το πρόβλημα που θέλετε να αναλύσετε. Προσδιορίστε το σκοπό και το αποτέλεσμα της εργασίας.
2. Συγκεντρώστε πληροφορίες που θεωρείτε χρήσιμες για την επεξεργασία του θέματος.
3. Συγκεντρώστε και ανακοινώστε στην ομάδα σας τις πληροφορίες και το υλικό που έχετε στη διάθεσή σας.
4. Σχηματίστε τη δομή του θέματος και οριστικοποιήστε την εργασία που θα κάνετε, καταστρώστε ένα γραπτό σχέδιο, π.χ. η σημασία του Κ.Ο.Κ. στη ζωή μας
5. Αποφασίστε τον τρόπο παρουσίασης της εργασίας στην ολομέλεια.

Σύμφωνα με τον Glockel(1992: 78) οι μαθητές επιβάλλεται να αλλάξουν ρόλο και να υιοθετήσουν νέους ρόλους στα πλαίσια του ομαδοσυνεργατικού μοντέλου όπως για παράδειγμα:

- Να σκέφτονται και να ενεργούν αυτόνομα και υπεύθυνα, χωρίς την άμεση επίβλεψη και καθοδήγηση του εκπαιδευτικού.
- Να κατανοούν και να συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους και να μπορούν να προβαίνουν

σταδιακά σε διαδικασίες αυτοκριτικής και ελέγχου.

- Να καταγράφουν και να αιτιολογούν τα πορίσματα των εργασιών τους και να τα ανακοινώνουν στην ολομέλεια.
- Να συμβιβάζονται οι δυνατοί μαθητές και με αξιολογήσεις χαμηλότερες από την προσωπική τους επίδοση, δεδομένου ότι μέσα στην ομάδα υπάρχουν και λιγότερο δυνατοί μαθητές.

Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί στόχοι που θέτουμε στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιούμε όσον αφορά τη συγκρότησή των ομάδων, εκτός όλων των παραπάνω που αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν με στόχο την καλύτερη κατανόηση του ομαδοσυνεργατικού μοντέλου, το οποίο θα μας απασχολήσει και παρακάτω, είναι οι εξής:

- Να βιώνουν τη λειτουργία της τάξης ως ένα σύστημα που τα μέλη του συναλλάσσονται και συνθέτουν.
- Να αναγνωρίζουν τις κοινές ανάγκες και επιδιώξεις που καλύπτει η λειτουργία της σχολικής τάξης. Να συζητούν, να αποφασίζουν και να εκφράζουν ποιοι κανόνες είναι απαραίτητοι για την καλή και εύρυθμη λειτουργία της τάξης τους ως ομάδας, αλλά και γενικότερα στην κοινωνία
- Να βιώνουν την προσπάθεια τήρησης και δέσμευσης στους κανόνες που οι ίδιοι θέτουν
- Να γνωριστούν καλύτερα με τους συμμαθητές τους.

Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις η ερευνήτρια δίνει μεγάλη βαρύτητα στη συνεργασία και αλληλεγγύη μεταξύ των μαθητών, όπου και οι αδύνατοι μαθητές ενσωματώνονται και έχουν στήριξη από τους υπολοίπους, η δράση μέσα στην ομάδα συγκροτείται με βάση το συναίσθημα και ο κάθε μαθητής αισθάνεται μέσα σε αυτήν ασφάλεια και οικειότητα.

γ) *Η συστηματική παρατήρηση*, στην οποία ο εκπαιδευτικός παρατηρεί τον μαθητή κατά τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες που απαιτούν σύνθετες διανοητικές διεργασίες. Παρατηρεί πως ο μαθητής (συν)ομιλεί, (συν)εργάζεται, σκέφτεται, δρα, κρίνει (Stiggins, 1997). Με τη συστηματική παρατήρηση ο εκπαιδευτικός κατανοεί τις στρατηγικές μάθησης που αναπτύσσουν οι μαθητές του και είναι σε θέση να περιγράψει καλύτερα την πρόοδο καθενός από αυτούς. Ο εκπαιδευτικός που παρακολουθεί τους μαθητές του καθώς αυτοί εργάζονται, ανοίγει διαύλους επικοινωνίας μαζί τους και μαθαίνει πώς να τους βοηθήσει να εμπλουτίσουν τις εμπειρίες τους, ώστε να διευρύνει τις ευκαιρίες μάθησης τους προς την κατεύθυνση την οποία ο καθένας έχει ανάγκη (Adler & Adler, 1994) .

Η ερευνήτρια κατά την πορεία διεξαγωγής των δράσεων σημειώνει στο ημερολόγιο τη συμμετοχή του μαθητή, το ενδιαφέρον για το θέμα που αναπτύσσεται κάθε φορά, τις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνει, τις πρωτότυπες ιδέες που προτείνει, την ικανότητά του να φέρει εις πέρας τις δραστηριότητες, τις συνεργασίες που αναπτύσσει, αν έχει αναπτυγμένη την ικανότητα του διαλόγου καθώς και τις αδυναμίες του.

δ) Η μέθοδος *project*, ο όρος αναφέρεται και στη μέθοδο διδασκαλίας και στη διαθεματική οργάνωση της γνώσης και του αναλυτικού προγράμματος και αποδίδεται από τον Ηλ. Ματσαγγούρα (2002) ως “*συλλογικά διεπιστημονικά σχέδια εργασίας πολλαπλής νοημοσύνης*”. Δεδομένου όμως ότι τα χαρακτηριστικά του μοντέλου αυτού είναι ο σχεδιασμός και η δράση του μαθητή κυρίως σε μη ελεγχόμενα περιβάλλοντα σε ατομική ή ομαδική βάση, συμπεριλαμβάνει την ολόπλευρη συμμετοχή του και απευθύνεται σε θέματα διεπιστημονικού και διαθεματικού χαρακτήρα και προβλήματα του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος (Κοσσυβάκη, 2004).

Τα σχέδια εργασίας δίνουν τη δυνατότητα στη ερευνήτρια να συνδέσει τη μάθηση με τα ενδιαφέροντα των μαθητών και να τους ωθήσει να συμμετέχουν και οι ίδιοι ενεργητικά σε μια διερευνητικού τύπου μάθηση. Οι εργασίες που παράγονται καταλήγουν σε ένα προϊόν (π.χ. μια κατασκευή, μια σχολική εκδήλωση κ.α.) χωρίς

βέβαια να αξιολογείται μόνο αυτό, αλλά κυρίως η όλη διαδικασία παραγωγής του (Frey, 1998). Ο μαθητής ταυτίζεται με τη θεματική ενότητα που ασχολείται, έχει χρηστική αξία, έχει πρακτικές δραστηριότητες και εκεί στοχεύει κυρίως η ερευνήτρια όπως για παράδειγμα: κατασκευή κολάζ με θέμα την αλφαβήτα της κυκλοφοριακής αγωγής, ζωγραφική των σημάτων της Τροχαίας, ερωτηματολόγιο για τις καθημερινές συνήθειες των γονέων των μαθητών ως οδηγών, συνέντευξη από τον σχολικό τροχονόμο του σχολείου. Με λίγα λόγια προκαλείται η ολόπλευρη συμμετοχή των μαθητών, το σύνολο της προσωπικότητάς τους με την αντίστοιχη ανάληψη και ευθύνη για τη διεκπεραίωση της δράσης (Κοσσυβάκη, 2004).

ε) Το *παιχνίδι ρόλων* (playrole), στο οποίο καλούνται οι μαθητές να υποδυθούν ένα ρόλο σε μια δεδομένη δραστηριότητα, αναπαράγοντας έτσι μια κατάσταση ή ένα περιστατικό της πραγματικής ζωής, και ιδιαίτερα η αντιστροφή ρόλων (role-reversal) βοηθούν τον μαθητή να αναπτύξει

ενσυναίσθηση, να μπει στη θέση του άλλου, να νιώσει τα συναισθήματα του και να δει τα πράγματα από μια διαφορετική σκοπιά (Hamilton, 1976: 233-250). Η ερευνήτρια ετοιμάζει ένα απλό σενάριο που είναι κοντά στη θεματική που εξετάζεται και το οποίο εμπεριέχει περισσότερους από δύο ρόλους. Συγκεκριμένα, διαμορφώνεται η τάξη με τέτοιο τρόπο που να θυμίζει έναν πολυσύχναστο δρόμο, κάποιιο μαθητές υποδύονται τους πεζούς, κάποιιο το φωτεινό σηματοδότη και ένας αναλαμβάνει το ρόλο του τροχονόμου. Έτσι με το εικονικό οδικό δίκτυο που δημιουργείται στην τάξη οι μαθητές υιοθετούν σιγά σιγά σωστή κυκλοφοριακή συμπεριφορά ως πεζοί.

ζ) Οι *βιωματικές ασκήσεις*, πλαισιωμένες πάντα με αναστοχασμό κινητοποιούν τη νόηση και το συναίσθημα, ώστε οι συμμετέχοντες να αποκτήσουν εναίσθησή (insight) και ενσυναίσθηση (empathy). Με συγκεκριμένες ασκήσεις ευαισθητοποίησης στην επικοινωνία και ενίσχυσης της αυτοαποδοχής (Evans, 1994), σε ευρεία χρήση αυτών των ασκήσεων οργανώνεται το κυκλοφοριακό πρόγραμμα και κυρίως εκτός τάξης. Ειδικότερα με τη συμμετοχή και των γονέων πραγματοποιούνται διαδρομές από τη γειτονιά τους προς το σχολείο και γίνεται προσπάθεια να προσδιοριστούν κάποια σημεία στις καθημερινές τους διαδρομές που αποτελούν σημεία εντοπισμού της θέσης τους ή που τους δυσκολεύουν στη μετακίνηση προς το σχολείο. Με την επεξεργασία των βιωμάτων οι μαθητές αποκτούν τη δική τους σκέψη και δράση και είναι σε θέση να βιώσουν αυτή την αντιπαράθεση ως πρόσωπα. Για αυτό το λόγο τονίζεται ιδιαίτερα η ενεργός συμμετοχή των μαθητών, εντός και εκτός σχολείου με διαδικασίες παρατήρησης, περιγραφής, κατανόησης, ερμηνείας, εξήγησης και ανταλλαγής απόψεων (Κοσσυβάκη, 2004).

η) Ο *καταιγισμός ιδεών* (brainstorming), πρόκειται για την πολύπλευρη προσέγγιση ενός ζητήματος ή μιας έννοιας μέσω της ελεύθερης έκφρασης ιδεών από τους συμμετέχοντες στο διάλογο ή την ομάδα. Οι συμμετέχοντες εκφράζουν τελείως ελεύθερα και με γρήγορο ρυθμό όσο περισσότερες ιδέες μπορούν, χωρίς να λογοκρίνουν τον εαυτό τους. Έπειτα οι ιδέες αυτές καταγράφονται από την ερευνήτρια, ταξινομούνται σε κατηγορίες, συζητούνται, σχολιάζονται και στη συνέχεια επιχειρείται μια σύνθεση αυτών που συζητήθηκαν (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008). Ο καταιγισμός ιδεών (ή “ιδεοθύελλα”) ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα και αυξάνει το ενδιαφέρον των μαθητών και για αυτό το λόγο χρησιμοποιούνται σε αρκετές θεματικές ενότητες όπως για παράδειγμα στην ενότητα με θέμα «Τα μέσα μεταφοράς από την αρχαιότητα έως σήμερα» ή «Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας και ποια η χρησιμότητά του».

θ) Ο *φάκελος υλικού μαθητή* (portfolio), ο οποίος χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή για να παρακολουθήσουν την ανάπτυξη των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των στάσεων του μαθητή σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Τα περιεχόμενα του φακέλου αναδεικνύουν περισσότερο τα επιτεύγματα

του μαθητή παρά τα σημεία στα οποία υστερεί. Ο φάκελος ανήκει στον μαθητή, ο οποίος τον οργανώνει, τον εμπλουτίζει, τον διορθώνει, απορρίπτει ο,τιδήποτε δεν τον αντιπροσωπεύει πια και προσθέτει νέα δεδομένα (Graves&Sunstein, 1992).

ι) *Διάχυση καλών πρακτικών*, έννοια η οποία αναφέρεται σε δράσεις που δίνουν ευκαιρίες σε όλους τους μαθητές να βελτιώσουν την απόδοσή τους. Σχετίζεται επομένως με το εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και με τα ανθρώπινα υποκείμενα και το πλαίσιο ζωής τους: τα σχολεία, τους εκπαιδευτικούς, τις οικογένειες των μαθητών όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, τα μέλη της τοπικής κοινότητας. Κατά τον McLaren (2010) «οι καλές πρακτικές στοχεύουν στην αυτοπραγμάτωση του ατόμου μέσα σε συνθήκες κοινωνικής ελευθερίας, αυτοπροσδιορισμού και αυτόνομης κοινωνικής δράσης. Το εννοιολογικό περιεχόμενό τους επομένως συνάδει με χειραφετητικές κατευθύνσεις και ανάγεται στην κριτική παιδαγωγική όπως διαμορφώθηκε από τους Dewey, Freire, Giroux κ.ά.» (Δημητριάδου, 2001: 2). Οι εκπαιδευτικοί είναι απαραίτητο να εξετάζουν τις πρακτικές που εφαρμόζουν με επίγνωση (epistemology of practice), κάτι το οποίο τους οδηγεί σε διαδικασίες προσωπικού αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης και σε καλλιέργεια σημαντικών επαγγελματικών δεξιοτήτων, όπως ευελιξία στην αντιμετώπιση μεταβαλλόμενων συνθηκών, ικανότητα λήψης αποφάσεων, δημιουργικότητα, κριτική σκέψη κ.α. (Δημητριάδου, 2001 Κατσαρού & Τσάφος, 2003).

Συγκεκριμένα σε σχέση με τις καλές πρακτικές και την κυκλοφοριακή αγωγή θα υλοποιηθούν τα παρακάτω:

- Στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Ημέρας χωρίς αυτοκίνητο, σχεδιάζονται κάποια ενημερωτικά έντυπα με στόχο να ευαισθητοποιηθεί η τοπική κοινωνία, ώστε να αποφεύγεται η συχνή χρήση του αυτοκινήτου στις μετακινήσεις, με σκοπό να δημιουργηθούν πόλεις φιλικές προς τον πολίτη, και διανέμονται στα διερχόμενα αυτοκίνητα.
- Οι μαθητές συζητούν στο σπίτι με τους γονείς τους και καταγράφουν συνήθειες και συμπεριφορές των γονέων, ως πεζοί ή ως οδηγοί.
- Προσκαλείται στην τάξη γονέας παιδιού που το επάγγελμά του είναι αστυνομικός για να συζητήσει με τους μαθητές και να μεταφέρει μηνύματα οδικής ασφάλειας, αλλά και γενικότερα να λύσει τις απορίες των μαθητών για το θέμα.
- Προσκαλείται στην τάξη γονέας παιδιού που είναι σχολικός τροχονόμος στο συγκεκριμένο σχολείο και οι μαθητές τού παίρνουν συνέντευξη.
- Σχεδιάζονται με τη συμμετοχή και των γονέων πλακάτ με μηνύματα για τη σωστή κυκλοφοριακή συμπεριφορά και τοποθετούνται μέσα στο χώρο του σχολείου για να πληροφορηθεί για το θέμα όλος ο μαθητικός πληθυσμός.
- Πραγματοποιούνται διάφορες δράσεις με την εμπλοκή και άλλων μαθημάτων του Αναλυτικού Προγράμματος όπως για παράδειγμα: δημιουργία σημάτων τροχαίας, διάφορα κολάζ με θέμα το ποδήλατο ή την κυκλοφορία μέσα στην πόλη στο μάθημα της Αισθητικής Αγωγής, ανάλυση και ετυμολογία λέξεων σχετικά με το θέμα στο μάθημα της Γλώσσας (όπως αναφέρθηκε και παραπάνω αλφάβητο της κυκλοφοριακής αγωγής), κανόνες για ασφαλή οδήγηση ποδηλάτων ή χρήση πατινιών στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής.
- Σχεδιάζονται δράσεις στον εξωτερικό χώρο του σχολείου, όπως: καταγραφή της συμπεριφοράς των διερχόμενων οδηγών (αν φοράνε ζώνη, κράνος, αν μιλούν στο κινητό), περίπατος στον περιβάλλοντα χώρο του σχολείου για τον εντοπισμό προβλημάτων στο πεζοδρόμιο, στο δρόμο (δίνεται φωτογραφική μηχανή στους μαθητές).
- Πραγματοποιείται έρευνα με ερωτηματολόγιο με τη συμμετοχή ολόκληρου του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου, σε συνεργασία με την ΣΤ' τάξη, με θέμα την αιτία των ατυχημάτων στο χώρο του

σχολείου και γενικότερα.

- Οργανώνεται με τη συνεργασία της Δημοτικής Αστυνομίας και των γονέων ποδηλασία σε παρακείμενο δρόμο του σχολείου.
- Πραγματοποιείται μετάβαση στην πόλη του Δήμου με τη συνεργασία της Δημοτικής Αστυνομίας και τη συμμετοχή των γονέων, οι μαθητές κινούνται μέσα στην πόλη σε πολυσύχναστους δρόμους, και λαμβάνουν μαθήματα σωστής κυκλοφοριακής συμπεριφοράς, ως πεζοί σε πραγματικές συνθήκες.
- Σε συνεργασία με την Ομάδα Άμεσης Επέμβασης, τοποθετούνται πινακίδες οδικής κυκλοφορίας που απουσιάζουν από το χώρο του σχολείου και πραγματοποιείται ανανέωση των γραμμών στη διάβαση πεζών από τους μαθητές, με τη στήριξη και βοήθεια της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης, στον εξωσχολικό χώρο.
- Πριν από μια εκδρομή με λεωφορείο γίνεται σχετικό μάθημα για την ασφαλή μετακίνηση και τους πιθανούς κινδύνους που διατρέχουν οι μαθητές, από τη μη ενδεδειγμένη συμπεριφορά τους ως επιβάτες, με τη συνεργασία της Δημοτικής Αστυνομίας
- Γίνεται ενημέρωση από τη Δημοτική Αστυνομία για τη σωστή συμπεριφορά ως συνεπιβάτες στο αυτοκίνητο.
- Πραγματοποιείται συνάντηση με τον Αντιδήμαρχο του Δήμου για να εκτεθούν κάποιοι προβληματισμοί σχετικά με τη δημιουργία ασφαλών οδικών συνθηκών στο εξωσχολικό χώρο.

κ) *Εκπαιδευτικές επιμορφωτικές επισκέψεις-Συνεντεύξεις με ειδικούς πάνω στο κυκλοφοριακό θέμα, η επίσκεψη σε έναν εκπαιδευτικό χώρο, έναν χώρο τέχνης, έναν ερευνητικό χώρο, μπορεί να αποτελέσει μια ακόμη ενδιαφέρουσα δραστηριότητα για άντληση εμπειρίας και γνώσης. Κατά την εκπαιδευτική επίσκεψη δίνεται στους συμμετέχοντες η ευκαιρία να παρατηρήσουν, να προβληματιστούν και να διευρύνουν τις γνώσεις τους (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008). Συγκεκριμένα για τη θετικότερη εξέλιξη του προγράμματός, πραγματοποιείται επίσκεψη των μαθητών στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής του Ν. Κοζάνης.*

Θα ήταν προσδόκιμο να προσκληθεί στο σχολείο ένα πρόσωπο προσφοράς σε συγκεκριμένο τομέα της κυκλοφοριακής αγωγής, όπως για παράδειγμα ο σχολικός τροχονόμος, με σκοπό να παραχωρήσει μια συνέντευξη στους μαθητές. Η συνέντευξη θα μπορούσε να είναι ελεύθερη ή ημιδομημένη, ώστε να περιστραφεί σε θέματα που ενδιαφέρουν τους μαθητές ή που σχετίζονται με τα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008). Προς αυτή την κατεύθυνση πραγματοποιείται πρόσκληση στη σχολική τροχονόμο του σχολείου.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλες οι παραπάνω δράσεις και δραστηριότητες οργανώνονται και σχεδιάζονται με βάση τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης τάξης, με τους μαθητές να έχουν ουσιαστικό ενεργό ρόλο σε κάθε δράση και με το στόχο να αποκτήσουν τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες, που είναι απαραίτητες στην κοινωνία, έτσι ώστε να μπορούν να ενταχθούν μέσα σε αυτήν, αλλά να είναι ικανοί να στοχεύουν στην αλλαγή και τη βελτίωσή της (Κοσσυβάκη, 2004).

Κεφάλαιο Τέταρτο: Η διεξαγωγή της έρευνας

4.1. Το σχολείο

Με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς και κατά το σχολικό έτος 2016-2017, η εκπαιδευτικός ερευνήτρια αναλαμβάνει την Ε' τάξη του 2ου Δημοτικού Σχολείου Κρόκου Κοζάνης.

Το δημοτικό διαμέρισμα του Κρόκου, γεωγραφικά βρίσκεται περίπου 5 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του Ν. Κοζάνης και αυτοδιοικητικά κατόπιν των αλλαγών που επέφερε το Πρόγραμμα Καλλικράτης, βρίσκεται στον Δήμο Κοζάνης. Οι κάτοικοι του Κρόκου ανέρχονται στους 5000. Μετά από δημοψήφισμα που πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2006, η πλειοψηφία των κατοίκων ψήφισε υπέρ της συνένωσης του Κρόκου με τον Δήμο Κοζάνης, εξαιτίας των παραδοσιακών, ιστορικών και γεωγραφικών παραμέτρων που ενώνουν τις δύο περιοχές.

Επίσης ο Κρόκος είναι γνωστός στην Ελλάδα, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο για την καλλιέργεια και παραγωγή του ομώνυμου μπαχαρικού, του κρόκου ή “σαφράν”, είναι ίσως και η μοναδική περιοχή της Ελλάδας που καλλιεργεί συστηματικά το συγκεκριμένο μπαχαρικό, γνωστό και για τις ευεργετικές του ιδιότητες.

Το 2ο Δημοτικό Σχολείο βρίσκεται στην είσοδο του Κρόκου και σχετικά μακριά από το κέντρο του. Αυτό αποτελεί ένα βασικό στοιχείο για να μετακινείται ένα μεγάλο μέρος του μαθητικού πληθυσμού με αυτοκίνητο και για αυτό το λόγο υπάρχει κυκλοφοριακή συμφόρηση κατά τις πρωινές και μεσημεριανές ώρες με την άφιξη και αναχώρηση των μαθητών από το σχολείο. Να σημειωθεί εδώ ότι το συγκεκριμένο πρόβλημα απασχολεί την παρούσα έρευνα και σχεδιάζεται να τεθεί το θέμα προς συζήτηση στη συνάντησή της παιδαγωγικής ομάδας και των γονέων με τον Αντιδήμαρχο.

Το σχολείο είναι εξαθέσιο, φιλοξενεί τμήμα Ένταξης, αποτελείται επίσης από Ολοήμερο τμήμα και συστεγάζεται με το Γυμνάσιο. Ακόμα το σχολείο διαθέτει τάξη ηλεκτρονικών υπολογιστών και αυτό θα φανεί χρήσιμο στις δράσεις, για το λόγο ότι οι μαθητές θα κάνουν χρήση του διαδικτύου για να αποκομίσουν τις όποιες πληροφορίες τους είναι απαραίτητες για να διευρύνουν τις γνώσεις τους σχετικά με την κυκλοφοριακή αγωγή. Διαθέτει παράλληλα δύο σχολικούς τροχονόμους που ρυθμίζουν την κυκλοφορία πριν από την έναρξη των μαθημάτων και στο πέρας αυτών.

Στο σχολείο έχει εφαρμοστεί στο παρελθόν από συναδέλφους εκπαιδευτικούς πρόγραμμα κυκλοφοριακής αγωγής, απλά δεν είχε υλοποιηθεί με την μέθοδο της έρευνας δράσης και δεν είχε επιχειρηθεί η συμμετοχή και συνεργασία των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία και επίσης δεν είχε αναπτυχθεί διάλογος και συνεργασία με άλλα μέλη της τοπικής κοινωνίας.

4.2. Η πρώτη επαφή της ερευνήτριας με τον διευθυντή του σχολείου και τους γονείς

Για την εφαρμογή της εκπαιδευτικής παρέμβασης σε σχέση με την κυκλοφοριακή αγωγή ανακύπτει το ζήτημα της προετοιμασίας του περιβάλλοντος, δηλαδή του σχολείου, των γονέων και των μαθητών που θα συμμετέχουν στην έρευνα. Αρχικά επιχειρείται από την ερευνήτρια μια συζήτηση με τον διευθυντή του σχολείου. Ο διευθυντής εκφράζει την άποψη και την αιτιολογεί λέγοντας ότι θα είναι πολύ θετικό και για το σχολείο και για τους μαθητές να υλοποιηθεί ένα τέτοιο πρόγραμμα στην τρέχουσα σχολική χρονιά και δείχνει προθυμία να παρέχει τη στήριξή του σε όποια περίπτωση απαιτηθεί. Κατόπιν δίνεται γραπτό σημείωμα στους γονείς των μαθητών, για να υπάρξει μια πρώτη συνάντηση-επαφή για να ενημερωθούν για την ερευνητική διαδικασία, αλλά και για να προσεγγιστεί το θέμα της συμμετοχής των μαθητών σε όλες τις δράσεις που θα πραγματοποιηθούν στα πλαίσια του προγράμματος της κυκλοφοριακής αγωγής. Μάλιστα γίνεται λόγος και για τη δική τους συμμετοχή και συμβολή στην παρέμβαση. Η ενημέρωση των γονέων από την εκπαιδευτικό

της τάξης γίνεται στα τέλη του Σεπτεμβρίου, λίγο μετά δηλαδή την έναρξη του νέου διδακτικού έτους. Κατόπιν πραγματοποιείται παρουσίαση και αναφορά από την εκπαιδευτικό- ερευνήτρια στις σχετικές δράσεις που θα πραγματοποιηθούν. Επίσης, δίνεται έμφαση στην έρευνα δράση, στις καταγραφές στο ημερολόγιο, στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών σε όλη την πορεία της έρευνας, στη δική τους εκούσια συμμετοχή και τέλος στη συνεργασία της σχολικής κοινότητας με φορείς της τοπικής κοινωνίας.

Στα πλαίσια της συζήτησής με τους γονείς των μαθητών τονίζεται ιδιαίτερα το τι θα αποκομίσουν οι μαθητές από μια τέτοια εκπαιδευτική παρέμβαση και στο γεγονός ότι η δική τους συμμετοχή θα αναπτύξει μια θετική σχέση ανάμεσα σε αυτούς και τα παιδιά και ότι θα γίνουν και οι ίδιοι συμμετοχοί σε μια αλλαγή του περιβάλλοντος των παιδιών. Αφού εξασφαλίζεται η συναίνεση του διευθυντή του σχολείου και των γονέων, κατόπιν ενημερώνονται οι συνάδελφοι εκπαιδευτικοί και γίνεται αναφορά στη συμμετοχή εκείνων των γονέων που λόγω επαγγέλματος τους (π.χ. Αστυνομικός, Σχολικός Τροχονόμος), θα βοηθήσουν επιπλέον στην έρευνα.

Για την ομαλότερη διεξαγωγή της έρευνας αποφασίζεται η κριτική φίλη να συμμετέχει στην υλοποίηση των βασικότερων δράσεων του προγράμματος (λόγω πρακτικών διαδικασιών), όπως τις έχουμε κατανειμίσει σε τρεις βασικούς άξονες και θα αναφερθούν διεξοδικά παρακάτω. Θα πραγματοποιηθούν λοιπόν τρεις καταγραφές στο ημερολόγιο από την κριτική φίλη για τις βασικές συνιστώσες του πρώτου άξονα, τρεις για τον επόμενο και τρεις για τον τελευταίο. Ο διδακτικός χρόνος που εφαρμόζεται το πρόγραμμα είναι τρεις διδακτικές ώρες την εβδομάδα, με χρονικά διαστήματα διακοπής ανάμεσα από ένα μήνα ή και λίγο παραπάνω.

Παρόλα αυτά η επικοινωνία και αλληλεπίδραση της ερευνήτριας με την κριτική φίλη γίνεται σε εβδομαδιαία βάση είτε μέσω συζήτησης και ενημέρωσης από την ερευνήτρια σχετικά με τη ροή της έρευνας μέσα στα πλαίσια του σχολικού ωραρίου είτε μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας. Παράλληλα αποφασίζεται η κριτική φίλη να συμμετέχει στη δράση που οργανώνεται για την Παγκόσμια Ημέρα χωρίς αυτοκίνητο καθώς και στη διοργάνωση της ποδηλατοδρομίας.

Στις αρχές του Οκτώβριου 2016 αρχίζει να εφαρμόζεται η ΕΔ, δομημένη σε πέντε στάδια όπως παρουσιάστηκε παραπάνω (Σχήμα 2). Το πρώτο στάδιο έχει διάρκεια ενός μηνός (Οκτώβριος 2016) και τα επόμενα στάδια έχουν διάρκεια περίπου δύο μηνών, εκτός αναγκαστικής διακοπής λόγω διοργάνωσης άλλων δράσεων του σχολείου (όπως εθνικές γιορτές, διακοπές Χριστουγέννων Απόκριες κ.α.). Συγκεκριμένα το δεύτερο και το τρίτο στάδιο υλοποιούνται από τον Νοέμβριο 2016 έως τον Δεκέμβριο 2016, το τέταρτο από τον Ιανουάριο 2017 έως τον Φεβρουάριο 2017 και το πέμπτο και τελευταίο στάδιο τον Μάρτιο 2017.

4.3. Το πρόγραμμα Αγωγής Υγείας: “Κυκλοφορώ με ασφάλεια και αλλάζω το περιβάλλον μου”

Συγχρόνως με την εξέλιξη της ΕΔ πραγματοποιούνται και εφαρμόζονται και άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα Αγωγής Υγείας καθόλη τη διάρκεια του σχολικού έτους. Τα προγράμματα αυτά διευκολύνουν την διεξαγωγή της ΕΔ και βοηθούν στην ανάπτυξη της σχέσης μεταξύ σχολείου και γονέων και μεταξύ σχολείου και τοπικής κοινωνίας. Ειδικότερα οι δραστηριότητες σχεδιάζονται σύμφωνα με το εκπαιδευτικό λογισμικό «Μαθαίνω να κυκλοφορώ με ασφάλεια», του υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, σύμφωνα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Κυκλοφοριακή Αγωγή και καλές πρακτικές» και με το «Κυκλοφοριακή Αγωγή- Ατυχήματα» της Διεύθυνσης Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων του υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, τα οποία είναι αναρτημένα στο διαδίκτυο. Τα προγράμματα είναι κατάλληλα για παιδιά σχολικής ηλικίας, είναι ευχάριστα γιατί κάποιες δράσεις εμπεριέχουν το παιχνίδι, απαιτούν τη συμμετοχή των ίδιων των μαθητών και βασίζονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών. Επιπλέον δίνονται ευκαιρίες στους μαθητές να

χρησιμοποιούν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους, να εξασκούν τις δεξιότητές τους και να μαθαίνουν συνεχώς καινούρια πράγματα. Οι δεξιότητες που προάγονται μέσα από τις διάφορες δραστηριότητες είναι εκείνες της κριτικής σκέψης, της λήψης αποφάσεων και της επίλυσης προβλημάτων. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δε θα υπάρξουν και ελεύθερες δράσεις και δραστηριότητες που θα προκύψουν κατά την πορεία της υλοποίησης του προγράμματος.

Έχει παρατηρηθεί ότι ενώ η γνώση των παιδιών της σχολικής ηλικίας για τους κινδύνους του οδικού περιβάλλοντος είναι μεγαλύτερη σε σχέση με το παρελθόν, εντούτοις πολλές φορές εκδηλώνουν μη ασφαλή οδική συμπεριφορά. Ειδικότερα περισσότερη ενημέρωση και εξάσκηση στους κανόνες Κ.Ο.Κ. χρειάζεται στους μαθητές που κατοικούν σε αστικά και ημιαστικά κέντρα της χώρας μας και, όπως αναφέρθηκε παραπάνω οι μαθητές, που παίρνουν μέρος στην έρευνα κατοικούν σε ημιαστική περιοχή. Οι περιοχές αυτές, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, εμφανίζουν μεγάλη συχνότητα τροχαίων ατυχημάτων και πολλούς κινδύνους για την ασφαλή κυκλοφορία των πεζών (Κουτρουμάνος, 2004). Κάτω από αυτή την επισήμανση όλες οι δράσεις που πραγματοποιούνται στοχεύουν στο να συνεισφέρουν στη βελτίωση της διαδικασίας της μάθησης σε μια κατεύθυνση όπου η μάθηση θα γίνει ενεργητική, βιωματική με προσωπικό νόημα για το μαθητή και οι μαθητές θα είναι ικανοί να θέτουν στόχους, να κρίνουν, να επιλέγουν πληροφορίες και να τις χρησιμοποιούν αποτελεσματικά. Συνάμα να εκφράζονται ελεύθερα, να καλλιεργούν τις κλίσεις και τα ταλέντα τους, δηλαδή μαθητές που είναι ικανοί να «μαθαίνουν» (Κυνηγός, 1995· Παπαδόπουλος, 1998) και να είναι ικανοί να παρεμβαίνουν και να βελτιώνουν τις συνθήκες του περιβάλλοντος τους, όπου ζουν και δρουν ως ενεργά μέλη της κοινότητας.

Ειδικότερα, θεωρούμε ότι με όλες οι δράσεις που θα διεξαχθούν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής παρέμβασης, οι μαθητές μπορούν **να ενημερωθούν** περισσότερο σε θέματα που αφορούν την οδική ασφάλεια και παιδεία και να γίνουν οι ίδιοι ενεργοί πολίτες με θετικές στάσεις και συμπεριφορές προς τους γονείς τους και τον κόσμο των ενηλίκων γενικότερα (τοπική κοινωνία), αλλά και **να ευαισθητοποιηθούν** γύρω από την αναγκαιότητα διαμόρφωσης ενός φυσικού περιβάλλοντος μάθησης απαλλαγμένου από κινδύνους για ατυχήματα. Παράλληλα, στοχεύουμε στην **κινητοποίηση** όλου του σχολικού πληθυσμού και της ευρύτερης τοπικής κοινότητας, ώστε μέσα από συνεργασίες με υπεύθυνους αγωγής υγείας, εκπαιδευτικά στελέχη, γονείς (σύλλογος γονέων και κηδεμόνων) και παράγοντες της τοπικής αυτοδιοίκησης, να αναμένονται αποτελεσματικότερες πρακτικές βελτίωσης της ποιότητας του σχολικού περιβάλλοντος.

Ταυτόχρονα, η συνεργασία με φορείς και μέλη της τοπικής κοινότητας και ιδιαίτερα με τη Δημοτική Αστυνομία Ν. Κοζάνης ενισχύει και ενδυναμώνει τον ρόλο των μαθητών και από απλούς πολίτες, τους καθιστά ενεργούς και υπεύθυνους με σαφείς στόχους για την αλλαγή του σχολικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κεφάλαιο Πρώτο: Τα στάδια της έρευνας δράσης

Ηπαρούσα έρευνα δράση, όπως αναλύσαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, διενεργείται σε πέντε στάδια και αφορά την ενεργοποίηση των μαθητών, ώστε να δρουν ως ενεργά μέλη της σχολικής και ευρύτερης κοινότητας, τη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική παρέμβαση και τη συνεργασία του σχολείου με την τοπική κοινότητα. Τα πέντε αυτά στάδια δράσης εξελίσσονται σπειροειδώς με επάλληλους κύκλους, οι οποίοι εξελίσσονται ταυτόχρονα με την υλοποίηση προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, τα οποία επιλέγει η ερευνήτρια σε συνεργασία με τους μαθητές που παίρνουν μέρος στην έρευνα.

Στον πρώτο κύκλο δράσης, κάτω από το πρίσμα της φιλοσοφίας της κοινοτικής εκπαίδευσης και του ενεργού πολίτη, θέτονται οι βάσεις για την ανάπτυξη συνεργατικών σχέσεων μεταξύ της ερευνήτριας και του ανθρώπινου δυναμικού της σχολικής μονάδας όπως: διευθυντής, διδακτικό και μαθητικό προσωπικό. Οργανώνεται παράλληλα μια προκαταρκτική ενημέρωση από την ερευνήτρια για το σκοπό και τους στόχους της έρευνας.

Στον δεύτερο κύκλο δράσης διευρύνονται και εξελίσσονται οι συνεργατικές σχέσεις μεταξύ της ερευνήτριας και των μαθητών και των μαθητών μεταξύ τους. Σκοπός των μαθητών που συνεργάζονται είναι να συμβάλουν στην προώθηση της ατομικής τους μάθησης όσο και των άλλων μελών της ομάδας τους (Ματσαγγούρας, 2000). Η ερευνήτρια δημιουργεί τις συνθήκες για να εργάζονται οι μαθητές ομαδικά και συνεργατικά, να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας και αλληλεγγύης, καθώς και ικανότητες επικοινωνίας και δράσης, που μπορούν να δρομολογηθούν στη σχολική ηλικία. Γίνεται η επιλογή των προγραμμάτων για την κυκλοφοριακή αγωγή, οι μαθητές συμμετέχουν στο σχεδιασμό του και αναλαμβάνουν δραστηριότητες εντός και εκτός σχολείου.

Στον τρίτο κύκλο δράσης, οι μαθητές αναλαμβάνουν τον ρόλο τους και προσπαθούν να φέρουν εις πέρας τις δράσεις που σχεδιάζονται. Προσπαθούν να βρουν λύσεις για να βελτιώσουν τις συνθήκες του σχολικού, του οικογενειακού και του κοινοτικού τους περιβάλλοντος. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η συνεργασία της ερευνητικής ομάδας διευρύνεται με τη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η ερευνήτρια, οι μαθητές και οι γονείς συνεργάζονται για να επισημάνουν και να εντοπίσουν τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη σωστής κυκλοφοριακής συμπεριφοράς, στον εσωτερικό και εξωτερικό σχολικό περίγυρο, αναγνωρίζουν τα προβλήματα του οδικού δικτύου από τη γειτονιά τους προς το σχολείο και αναζητούν δημιουργικούς τρόπους επίλυσης των προβλημάτων.

Στον τέταρτο κύκλο δράσης διευρύνονται και εξελίσσονται οι συνεργατικές σχέσεις μεταξύ της ερευνήτριας, των μαθητών και των μελών και φορέων της τοπικής κοινότητας. Συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν με τον Αντιδήμαρχο της τοπικής αυτοδιοίκησης, με την Δημοτική Αστυνομία Ν. Κοζάνης, με το τμήμα Πινακίδων και Διαγράμμισης Ν. Κοζάνης, με μαθητές άλλων τάξεων του σχολείου, με μηχανικούς και εργάτες του Δήμου, με σκοπό η ερευνητική ομάδα να θέσει τις βάσεις για την ανάπτυξη και καλλιέργεια των σχέσεων μεταξύ σχολείου και κοινότητας, κάτω από τη φιλοσοφία της διαμόρφωσης του ενεργού πολίτη. Ενός πολίτη που θα είναι ικανός να *εμπλακεί ενεργά, ουσιαστικά και αποδοτικά* προκειμένου να πετύχει το πλαίσιο μια καλύτερης ποιότητας ζωής στο περιβάλλον, όπου ζει και δραστηριοποιείται, με την *καλλιέργεια στάσεων* στην κατεύθυνση της μεγαλύτερης κοινωνικής συμμετοχής και της *συνειδητής ανάληψης πρωτοβουλιών* για συγκεκριμένες εκπαιδευτικές δράσεις. Οι δράσεις που θα διεξαχθούν θα αντιμετωπίζονται ως εκφράσεις της ενεργούς πολιτότητας και όχι ως "καλές πράξεις".

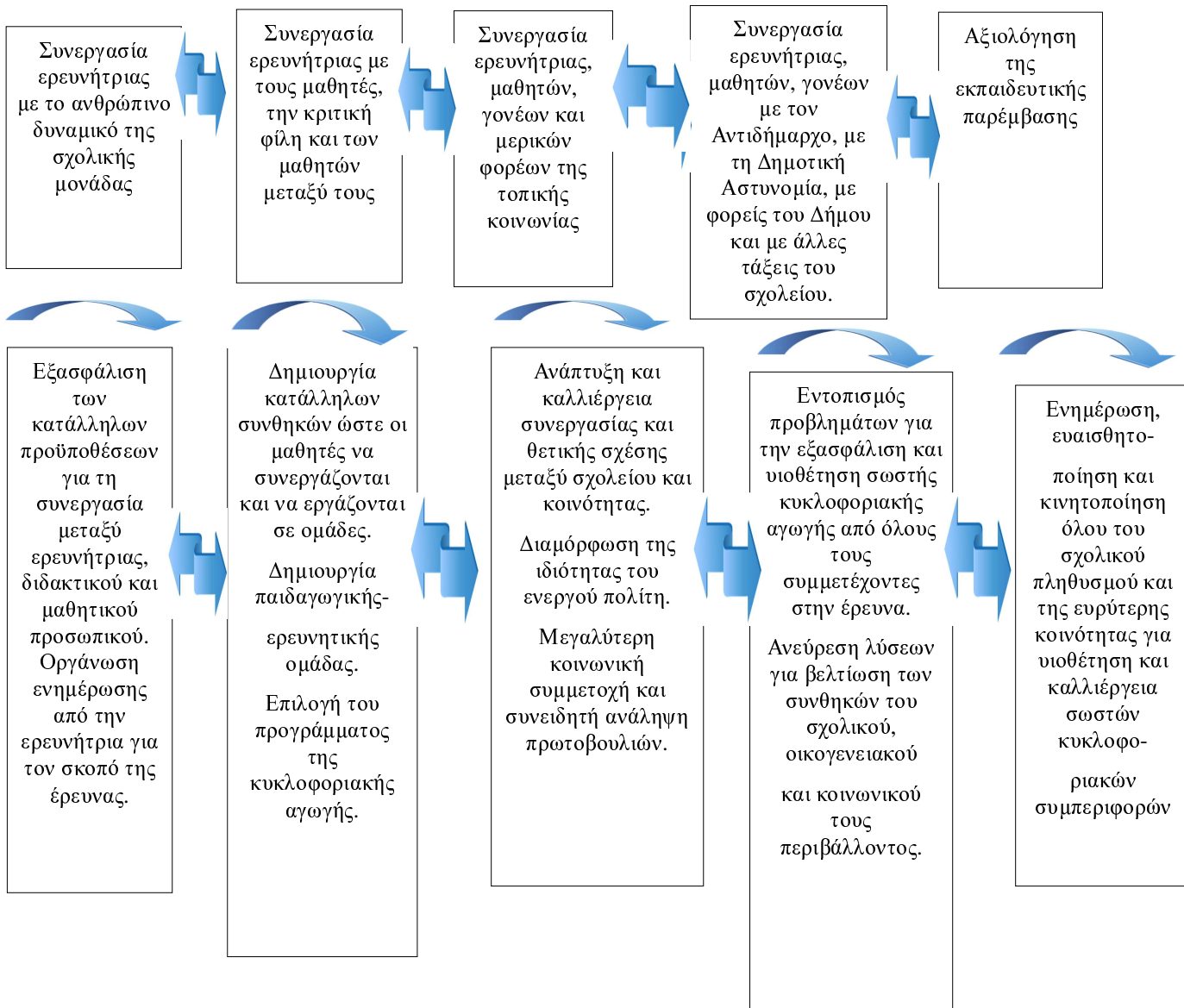
Η συνεργασία αυτή διαμορφώνει κοινότητες μάθησης και πράξης μέσω των οποίων οι άνθρωποι ξεπερνούν την αδράνεια (Uzzell, Rutland & Whistance, 1995).

Στον πέμπτο κύκλο δράσης επιχειρείται η αξιολόγηση της εκπαιδευτικής παρέμβασης, με σκοπό να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές για τα προβλήματα του σχολείου και να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για μια συλλογική και συστηματική διερεύνηση αυτών των προβλημάτων (Solomon, 1998) ώστε να διαμορφωθεί

ένα πλαίσιο δράσης, που θα επιφέρει βελτίωση ή αλλαγή στις μαθησιακές πρακτικές (σχήμα 6).

Σχήμα 6 : Η συνεργασία του σχολείου με την ευρύτερη τοπική κοινωνία και το πλαίσιο διαμόρφωσης του ενεργού πολίτη

Πρόγραμμα για τη βελτίωση των οδικών κοινωνικών και σχολικών υποδομών και την αλλαγή κυκλοφοριακών συμπεριφορών

Κεφάλαιο Δεύτερο: Πρώτος κύκλος δράσης

Στον κύκλο αυτό περιλαμβάνεται η αφετηρία των σχεδίων δράσης, όπου δημιουργούνται από την ερευνήτρια οι κατάλληλες συνθήκες για την προετοιμασία του περιβάλλοντος, με έμφαση στη συνεργασία σχολείου και ερευνήτριας. Ο κύκλος αυτός έχει μεγάλη βαρύτητα, καθώς αποτελεί τον θεμέλιο λίθο για την επιτυχή αλλαγή, κάτω από ένα συγκεκριμένο σύνολο συνθηκών και εργασιών και την εισαγωγή μιας καινοτομίας σε ένα κρίσιμο ζήτημα της καθημερινότητας.

Στο στάδιο αυτό η ερευνήτρια, η κριτική φίλη, ο διευθυντής του σχολείου και οι εκπαιδευτικοί διαμορφώνουν τις κατάλληλες συνθήκες για την διεξαγωγή της έρευνας.

Ο κύκλος αυτός καταλαμβάνει χρονικά τη διάρκεια από 1 Οκτωβρίου έως 30 Οκτωβρίου και εμπεριέχει συναντήσεις- ενημερώσεις της ερευνήτριας με τον διευθυντή του σχολείου, μία συνάντηση της ερευνήτριας με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, εβδομαδιαίες συναντήσεις με την κριτική φίλη και εβδομαδιαίες συζητήσεις με τους μαθητές για να δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα για συνεργατικές και συμμετοχικές διαδικασίες. Συνάμα πραγματοποιείται και μια συνάντηση με τους γονείς για να διευκρινιστούν και να συζητηθούν οι όροι των σχεδίων δράσης, ώστε να εξασφαλιστεί η συμμετοχή τους (στις δράσεις) και να δοθεί η έγκριση συμμετοχής των μαθητών στις δράσεις.

Στη συνέχεια γίνεται αναλυτική παρουσίαση των λειτουργιών αυτών:

Αρχικός Σχεδιασμός- Αφετηρία

Η ερευνήτρια, η κριτική φίλη και οι μαθητές που όλοι μαζί συναποτελούν την ερευνητική ομάδα, διατυπώνουν το ζήτημα διερεύνησης που τους απασχολεί και θεωρείται κρίσιμο. Προτείνουν ιδέες, ανταλλάσσουν απόψεις, συζητούν απορίες, κάνουν λόγο για δυσκολίες διεξαγωγής της έρευνας, εντοπίζουν κάποια καίρια ζητήματα σε σχέση και με τη συμμετοχή των γονέων, αλλά και με τη συνεργασία με την τοπική κοινότητα, προσπαθούν να συνδιαλεχθούν δημοκρατικά και εν τέλει διαμορφώνουν το γενικό πλαίσιο του σκοπού και των στόχων.

Γενικός σκοπός

Οι μαθητές να είναι σε θέση να διαμορφώσουν το πλαίσιο ενός ενεργού και αποτελεσματικού πολίτη, ώστε να πετύχουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής στο τοπικό τους περιβάλλον και παράλληλα να αναπτύξουν ικανότητες και δεξιότητες συλλογικής συνεργασίας, δράσης και αλληλεπίδρασης, ενισχύοντας την προσωπική, την οικογενειακή και την κοινοτική τους ταυτότητα.

Ειδικοί στόχοι

- Να εργαστούν σύμφωνα με το πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.
- Να είναι σε θέση να ασχοληθούν με προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην καθημερινή τους ζωή και να τα επιλύουν.
- Η προσέγγιση της γνώσης για την κυκλοφοριακή αγωγή να γίνει διαθεματικά (Σχήμα 7).

Ειδικοί στόχοι

- Οι μαθητές ως πολίτες να είναι σε θέση να συμβάλλουν στη δημιουργία οραμάτων για μια κοινωνία λειτουργική και ανθρώπινη
- Να καλλιεργούν τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, την αλληλεγγύη, την ισότητα, την υπευθυνότητα και τον δημοκρατικό τρόπο στη λήψη αποφάσεων
- Να είναι ικανοί να εκφράζουν τη γνώμη τους, τα συναισθήματά τους και να αναπτύσσουν τα ταλέντα τους.
- Να δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε να «σκέφτονται συνολικά και ταυτόχρονα ενεργούν τοπικά»
- Μέσα από τις δραστηριότητες της εκπαιδευτικής διαδικασίας να μπορούν να βελτιώσουν την κοινωνικοποίηση τους και την ποιότητα ζωής της τοπικής κοινωνίας (8ος Πυλώνας του Αειφόρου Σχολείου)

Σχήμα 7: Η προσέγγιση της γνώσης με διαθεματικό τρόπο:

- ➔ Στο μάθημα της Γλώσσας: ανάγνωση κειμένων (π.χ. "Δρόμο παίρνω δρόμο αφήνω" της Γαλάτειας Γρηγοριάδου Σουρέλη, εξάσκηση στην αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών μέσα από κείμενα.
- ➔ Στο μάθημα της Ιστορίας: εκμάθηση της ιστορίας των εφευρέσεων, ιστορία των μεταφορικών μέσων από την αρχαιότητα έως σήμερα.
- ➔ Στο μάθημα των Μαθηματικών: έρευνα με γραφικές παραστάσεις και ραβδογράμματα.
- ➔ Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής: ανάπτυξη ερευνητικής διάθεσης, καλλιέργεια ενδιαφέροντος για ό,τι συμβαίνει γύρω τους και συμμετοχή σε ομαδικές και συλλογικές εργασίες και δράσεις για την επίτευξη κοινών σκοπών. Ακόμα, αντιμετώπιση με κριτικό τρόπο και ενεργή τοποθέτηση σε θέματα κοινωνικά που εμφανίζονται σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο και ενθάρρυνση στο να επινοούν πρωτότυπες ιδέες για την επίλυση προβλημάτων και να καταστούν ικανοί να τις υλοποιούν.
- ➔ Στο μάθημα της Πληροφορικής: αναζήτηση στο διαδίκτυο συγκεκριμένων πληροφοριών και χρήση ορισμένων εφαρμογών για την αποτελεσματικότητα της έρευνας.
- ➔ Στο μάθημα των Εικαστικών: αφίσες με μηνύματα κυκλοφοριακής αγωγής, κατασκευή σημάτων, κολάζ.
- ➔ Στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής: κανόνες για ασφαλή οδήγηση ποδηλάτων, παιχνίδια ισορροπίας.
- ➔ Στο μάθημα της Μουσικής: τραγούδια και ποιήματα για την κυκλοφοριακή αγωγή.

Όσον αφορά τα μαθησιακά αποτελέσματα αναφορικά με το πρόγραμμα Αγωγής Υγείας οι στόχοι είναι :

- Να αναπτυχθούν οι δομές της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς των μαθητών στην κυκλοφοριακή αγωγή.
- Να αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες της κίνησης των πεζών και των οχημάτων σε μία πόλη και να ξεχωρίζουν τις ιδιαιτερότητες αυτές από εκείνες του χωριού.
- να εξοικειωθούν με βασικούς κανόνες του ΚΟΚ και να συνειδητοποιήσουν ότι η εφαρμογή και τήρησή τους συμβάλλει στην ασφαλή μετακίνηση των πεζών και των Α.Μ.Ε.Α.

- να «διαβάζουν» τη σημασία των σημάτων τροχαίας που υπάρχουν και να συμμορφώνονται με τις υποδείξεις τους.
- να αναγνωρίζουν λανθασμένες οδικές συμπεριφορές των πεζών, οι οποίες μπορούν να γίνουν αιτίες ατυχημάτων.
- να μάθουν για την ασφαλή οδήγηση με ποδήλατο.
- να μάθουν για τις προφυλάξεις που πρέπει να παίρνουν όταν μετακινούνται με μέσα μεταφοράς (αυτοκίνητο, λεωφορείο, κ.α.).
- να ασκηθούν στην τήρηση των κανόνων οδικής κυκλοφορίας.
- να υιοθετήσουν θετικές στάσεις για την οδική ασφάλεια όπως για παράδειγμα την τήρηση των σημάτων της τροχαίας, τη διέλευση του δρόμου από τη διάβαση τύπου ζέμπρα.
- να μπορούν να βρίσκουν λύση σε πραγματικές συνθήκες.
- να συνεργάζονται με τον τροχονόμο όταν κινούνται στον δρόμο.
- να συγκρίνουν τις συνθήκες μετακίνησης στον δρόμο ως προς το βαθμό επικινδυνότητας, με το αν είναι μέρα ή νύχτα και ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν.

Σύμφωνα με το περιεχόμενο των παραπάνω στόχων γίνεται επιλογή των διδακτικών μεθόδων, τεχνικών και των κατάλληλων εργαλείων που θα πλαισιώσουν το πρόγραμμα έτσι ώστε να επιτευχθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η συνεργασία και η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στις διαδικασίες διεξαγωγής της έρευνας.

Μέθοδοι- Τεχνικές- Εργαλεία

- Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία
- Καταιγισμός ιδεών
- Έρευνα πηγών (διαδίκτυο, βιβλία, περιοδικά, έντυπα)
- Ερμηνεία εικόνας
- Παρουσίαση νέας γνώσης
- Συζήτηση (η ερευνήτρια με την κριτική φίλη, οι μαθητές μεταξύ τους, οι μαθητές με τους γονείς, οι μαθητές με μέλη της κοινότητας)
- Διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων
- Ανακάλυψη νέας γνώσης
- Θεατρικό παιχνίδι- Παιχνίδι ρόλων
- Έρευνα πεδίου
- Βιωματική μάθηση
- Portfolio μαθητή

Συνάμα μέσα από συζητήσεις και παραθέσεις διαφορετικών απόψεων ανάμεσα στα μέλη της ερευνητικής

ομάδας, γίνεται λόγος και για κάποιους παράγοντες που ίσως αναχαιτίσουν την παρούσα έρευνα και πρέπει να ληφθούν υπόψη και είναι οι παρακάτω:

Περιορισμοί έρευνας

- ✓ Υλοποίηση μεγάλων δράσεων, καθώς σχετίζονται και με τη συμμετοχή διαφορετικών φορέων
- ✓ Ανταπόκριση των μελών της κοινότητας
- ✓ Άμεση ανταπόκριση και θετική στάση για συμμετοχή των γονέων στο πρόγραμμα
- ✓ Πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας μεταξύ των μαθητών
- ✓ Διάθεση των μαθητών να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του προγράμματος
- ✓ Υποστήριξη και αρωγή από τον διευθυντή του σχολείου
- ✓ Αδυναμία οικονομικής ενίσχυσης από το σχολείο
- ✓ Επιβαρυνμένη εργασία της κριτικής φίλης (εργασία εκτός διδακτικού ωραρίου)

Στα τέλη του Σεπτεμβρίου η ερευνήτρια εστιάζει το ενδιαφέρον της στο σχεδιασμό των προκαταρκτικών βημάτων για την υλοποίηση των δράσεων. Η αρχική της σκέψη είναι να συζητήσει με την κριτική φίλη για τη διαδικασία καταγραφής στο ημερολόγιο. Προκειμένου λοιπόν, να αποφευχθεί ο περιγραφικός μόνο χαρακτήρας των ημερολογίων και να ενισχυθεί η ερμηνεία των καταγραφών καθώς και η συσχέτιση της περιγραφής ενός ζητήματος με μία συγκεκριμένη στρατηγική επίλυσής του, το ημερολόγιο ενδείκνυται να έχει μια συγκεκριμένη δομή (Αυγητίδου, 2006). Η δομή αυτή δοσμένη μέσα από συγκεκριμένα ερωτήματα προς απάντηση στοχεύει να λειτουργήσει βοηθητικά και να προσανατολίσει αρχικά την παρατήρηση, την ερμηνεία, τη λήψη αποφάσεων, την αξιολόγηση και τον αναστοχασμό τους (Αυγητίδου, 2006).

Η προτεινόμενη δομή, με προσαρμογές και αλλαγές, βασίζεται στην παρούσα έρευνα στα εξής κύρια ερωτήματα:

- ΤΙ ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ (προϋπάρχουσες γνώσεις -περιγραφή)
- ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΝΟΟΥΝ (αναστοχασμός, κατανόηση, ερμηνεία)
- ΠΩΣ ΧΕΙΡΙΖΟΝΤΑΙ ΤΗ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥΣ (αξιολόγηση και χρήση κατάκτησης της γνώσης)
- ΤΙ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΚΑΝΩ (πρόταση λύσης βασισμένη στην κατανόηση και ερμηνεία)
- ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΩ ΤΗΝ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΔΡΑΣΗ ΜΟΥ (έλεγχος των αποτελεσμάτων)
- ΠΟΙΑ ΔΡΑΣΗ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΕΠΙΛΕΞΩ ΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ (αναστοχασμός).
- ΤΙ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΩΣΤΕ ΝΑ ΠΡΟΒΟΥΜΕ ΣΕ ΑΛΛΑΓΕΣ (αναθεωρημένος σχεδιασμός)

Το περιεχόμενο των καταγραφών θα κινηθεί στους παρακάτω τομείς: α. κοινωνική συμπεριφορά και λειτουργία ομάδων, β. προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών πάνω στο θέμα, γ. ανάπτυξη συνεργασίας του σχολείου με τους γονείς και δ. αξιολόγηση στόχων των εκπαιδευτικών δράσεων για την κυκλοφοριακή αγωγή και των αποτελεσμάτων της σχεδιασμένης παρέμβασης στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Τα ερωτήματα διαμορφώθηκαν έτσι σε σχέση με κάθε άξονα και περιγράφονται στο παρακάτω σχήμα (Σχήμα 8).

Σχήμα 8: Οι άξονες των καταγραφών στο ημερολόγιο

A. Κοινωνική συμπεριφορά-λειτουργία ομάδων

Μπορούν οι μαθητές να δουλεύουν μαζί σε μια μικρή ομάδα όπου ο καθένας συμμετέχει σε μια συλλογική εργασία;

Μπορούν να διεκπεραιώσουν την εργασία τους χωρίς την άμεση και κατευθυνόμενη επίβλεψη του δασκάλου;

Είναι σε θέση μέσα από την αντιπαράθεση απόψεων και ιδεών να ενδυναμώσουν το ενδιαφέρον τους για το ερευνητικό τους αντικείμενο;

Μπορούν να αναπτύξουν κοινωνική συμπεριφορά μέσα από την ομαδική τους εργασία, όποια μορφή κι αν έχει αυτή;

Αν δεν επιτευχθούν όλα τα παραπάνω, τι λύσεις σκέφτομαι να βρω;

Βλέπω αποτέλεσμα παρατηρώντας την πορεία των μαθητών, σε αυτό που επιδιώκω;

Πώς μπορώ να αλλάξω τις συνθήκες για να έχω το επιθυμητό αποτέλεσμα;

B. Προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών πάνω στο θέμα

Τι γνωρίζουν οι μαθητές για τα θέματα οδικής ασφάλειας;

Είναι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα Κυκλοφοριακής Αγωγής ώστε να διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές που θα τους βοηθήσουν τώρα αλλά και στο μέλλον να συμπεριφέρονται ως υπεύθυνοι πολίτες (πεζοί ή οδηγοί);

Οι γνώσεις περί οδικής ασφάλειας μπορούν να βελτιωθούν, ώστε να διαδραματίσουν ένα ρόλο στην οδική ασφάλεια και παιδεία;

Έχουν τη δυνατότητα και τη δύναμη να δράσουν και να αλλάξουν το περιβάλλον τους;

Μπορούν με τη συμμετοχή τους στην κυκλοφοριακή τους εκπαίδευση να βοηθήσουν συμμαθητές τους, αλλά να ευαισθητοποιήσουν και ενήλικες;

Πως μπορώ να θέσω τους μαθητές μπροστά σε προβληματικές καταστάσεις ή να τους παρακινήσω σε δράση;

Τι μπορώ να κάνω για να τους βοηθήσω ώστε να αποκτήσουν κυκλοφοριακή συνείδηση;

Πώς μπορώ να τους παρακινήσω σε δράση;

Βλέπω αποτέλεσμα στις ενέργειές μου; Πώς το παρατηρώ αυτό; Πώς αλλιώς μπορώ να ενεργήσω, ώστε να έχω θετικά αποτελέσματα;

Γ. Σχέσεις σχολείου- οικογένειας

Μπορούν οι γονείς να αναπτύξουν μια θετική στάση στη συνεργασία τους με το σχολείο;

Είναι σε θέση να αναπτύξουν μεταξύ τους σχέσεις συνεργασίας και αλληλεπίδρασης;

Η συμμετοχή και εμπλοκή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να ενισχύσει θετικά τη συμμετοχή των μαθητών στις δράσεις;

Η παροχή εκπαίδευσης από τους γονείς προς τον μαθητή στο σπίτι λειτουργεί θετικά ως προς την αλλαγή της κυκλοφοριακής τους συμπεριφοράς;

Η ταυτόχρονη συνεργασία και απόκτηση κοινής εκπαιδευτικής εμπειρίας ατόμων με διαφορετικό ηλικιακό και πολιτισμικό υπόβαθρο μπορεί να οδηγήσει στην αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών από μέρους των μαθητών;

Η συνεργασία σχολείου- οικογένειας συμβάλλει στην αναβάθμιση του κοινωνικού και σχολικού περιβάλλοντος του μαθητή;

Πώς μπορώ να ενεργοποιήσω τη συμμετοχή των γονέων στις εκπαιδευτικές δράσεις;

Τι τρόπους πρέπει να βρω για να πείσω τους γονείς ότι η συμμετοχή τους θα βοηθήσει στην συναισθηματική, κοινωνική και σχολική ωρίμανση των μαθητών;

Βλέπω αποτέλεσμα στις ενέργειές μου; Πώς το παρατηρώ αυτό; Πώς αλλιώς μπορώ να ενεργήσω, ώστε να έχω θετικά αποτελέσματα;

Δ. Αποτελέσματα εκπαίδευσης για την κυκλοφοριακή αγωγή-Παρεμβάσεις γύρω από το χώρο του σχολείου

Το ενδιαφέρον των μαθητών ήταν έντονο κατά τη διάρκεια του προγράμματος, το κλίμα στις ομάδες ήταν θετικό;

Η απόκτηση γνώσεων πάνω στην κυκλοφοριακή αγωγή, τους βοήθησε να κυκλοφορούν με ασφάλεια στο δρόμο, αλλά και στο δρόμο από και προς το σχολείο;

Έχει σημειωθεί πρόοδος στα προβλήματα κυκλοφορίας στο δρόμο γύρω από το σχολείο μας;

Εκτιμούν πως μπορούν να ενεργοποιούνται και να παρεμβαίνουν συλλογικά ώστε να βελτιώνουν το σχολικό και κοινωνικό τους περιβάλλον;

Η συνεργασία των μαθητών με τους γονείς και τα μέλη της κοινότητας λειτούργησε θετικά στις εκπαιδευτικές μας δράσεις;

Τι μπορώ να κάνω ώστε να ενεργοποιήσω τους τοπικούς φορείς για να ενεργήσουν αποτελεσματικά, δημιουργώντας ένα ασφαλέστερο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον;

Στις αρχές του Οκτώβρη επιχειρείται από την ερευνήτρια μια πρώτη συνάντηση με τους γονείς, ώστε να δημιουργηθούν οι συνθήκες για συνεργασία του σχολείου με το σπίτι, αλλά και για να παραθέσουν τις απόψεις και ιδέες τους οι γονείς. Στόχος είναι να τεθούν οι γονείς μπροστά στην προβληματική της κοινοτικής εκπαίδευσης και της ενίσχυσης της προσωπικότητας του μαθητή ως ενεργό, δραστήριο και υπεύθυνο άτομο της κοινότητας.

Σύμφωνα με την πορεία εξέλιξης των δράσεων του πρώτου κύκλου σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν τα παρακάτω:

Δράση

Διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών για τη διεξαγωγή της έρευνας, συνεργασία εκπαιδευτικών του σχολείου, ενημέρωση για το πρόγραμμα κυκλοφοριακής αγωγής.

Δραστηριότητα 1η

Ενημέρωση και συζήτηση με τον διευθυντή του σχολείου

Στόχοι:

- Να αναπτυχθούν διαπροσωπικές σχέσεις.
- Να οικοδομηθούν φιλικοί δεσμοί και σχέσεις συνεργασίας και ομαδικότητας.
- Να δρομολογηθεί η προοπτική για την ανάπτυξη ενός οράματος.
- Να καλλιεργηθεί η ικανότητα ανάληψης πρωτοβουλιών και καθοδήγησης προς νέες κατευθύνσεις και καινοτόμες δράσεις.
- Να αναγνωριστούν και να καλυφθούν οι προσωπικές ανάγκες των υφισταμένων.
- Να αποφευχθούν οι συγκρούσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων στην ερευνητική διαδικασία.

Στα πλαίσια του πρώτου κύκλου της έρευνας δράσης, η ερευνήτρια επιδιώκει τη δημιουργία μιας θετικής συνεργασίας και μιας αποτελεσματικής επικοινωνίας με το διευθυντή του σχολείου. Αναλύονται με λεπτομέρεια τα βήματα των δράσεων, ανταλλάσσονται πληροφορίες που αφορούν τα πρακτικά θέματα της διεξαγωγής της έρευνας (π.χ. επισκέψεις μαθητών σε εξωτερικούς χώρους, επισκέψεις εξωτερικών συνεργατών στο χώρο του σχολείου, επικοινωνία με τον Αντιδήμαρχο της τοπικής αυτοδιοίκησης κ.α.) και γίνεται λόγος για την αποφυγή δυσλειτουργιών. Επίσης μελετάται η αξιοποίηση ποιοτικών εργαλείων που διαθέτει το σχολείο, για την ομαλότερη διεξαγωγή των δράσεων, όπως η αίθουσα υπολογιστών και θέτονται οι βάσεις για μια ειλικρινή επικοινωνία, ενθάρρυνση για τη συνέχιση της έρευνας και υποστήριξη και καθοδήγηση κατά την πορεία της έρευνας.

Δραστηριότητα 2η

Συζήτηση με την κριτική φίλη για τη συμμετοχή της στην έρευνα

Στόχοι:

- Να δημιουργηθούν σχέσεις συνεργασίας, αλληλεπίδρασης και εμπιστοσύνης ανάμεσα στους συμμετέχοντες στην έρευνα.
- Να τονιστεί ο σημαντικός και ουσιαστικός ρόλος της κριτικής φίλης στη διεξαγωγή της έρευνας και στην αναστοχαστική διαδικασία.
- Να αφυπνιστεί το ενδιαφέρον της να συμμετέχει σε μια έρευνα δράσης.
- Να πληροφορηθεί σχετικά με το περιεχόμενο της έρευνας δράσης.
- Στα πλαίσια της φιλοσοφίας της έρευνας δράσης να υιοθετήσει εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας.
- Να αναπτυχθεί επαγγελματικά.

Μετά από αρκετές συζητήσεις στο σχολικό ωράριο και τηλεφωνικές επικοινωνίες εκτός σχολικού ωραρίου μεταξύ της ερευνήτριας και της κριτικής φίλης, διαμορφώνεται το πλαίσιο για την έναρξη των σταδίων της έρευνας, ορίζονται οι άξονες (Σχήμα 7) που θα κινηθεί η έρευνα και συζητούνται εκτενώς οι αλλαγές που πρέπει να επιτευχθούν με κινητήρια δύναμη την κοινωνική, σχολική και κοινοτική αλλαγή.

Δραστηριότητα 3η

Συνάντηση και ενημέρωση των γονέων

Στόχοι:

- Να ενημερωθούν οι γονείς για το πρόγραμμα που θα υλοποιηθεί κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά.
- Να ενημερωθούν γενικότερα για την διεξαγωγή της έρευνας δράσης στο σχολείο.
- Να αναπτυχθούν σχέσεις συνεργασίας, συλλογικότητας και εμπιστοσύνης.
- Να συζητηθούν απόψεις και ιδέες για τις εκπαιδευτικές δράσεις και να αναλυθεί ο τρόπος εμπλοκής τους.
- Να εξασφαλιστεί η συμμετοχή τους στις δράσεις.
- Να τονιστεί ιδιαίτερα ότι η συμμετοχή τους θα ενεργοποιήσει τον δημοκρατικό, συλλογικό, υπεύθυνο και τοπικό χαρακτήρα των μαθητών.

Κατόπιν γραπτής επικοινωνίας, οι γονείς προσκαλούνται στον χώρο του σχολείου για να ενημερωθούν για το πρόγραμμα Κυκλοφοριακής Αγωγής, να συζητηθεί η συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές δράσεις, να διατυπωθούν απόψεις, να λυθούν απορίες και να δοθεί έμφαση στη συνεργασία τους με το σχολείο.

Δραστηριότητα 4η

Συζήτηση με εκπαιδευτικό του σχολείου-Συνεργασία με την Στ' τάξη του σχολείου

Στόχοι:

Να οικοδομηθούν σχέσεις επικοινωνίας, συνεργασίας, αλληλεπίδρασης και να προωθηθεί ο διάλογος μεταξύ των συμμετεχόντων.

- Να εξελιχθεί η ικανότητα καλλιέργειας και συντήρησης ενός δικτύου σχέσεων.

- Να αναδειχθούν πρωτοβουλίες για δράση και αξιοποίηση ευκαιριών.
- Να καλλιεργηθούν κοινωνικές δεξιότητες (ενσυναίσθηση, λήψη αποφάσεων κ.α.).

Στον τομέα του πρώτου κύκλου της έρευνας, και σύμφωνα με το πνεύμα συνεργατικότητας μεταξύ των εκπαιδευτικών από όλες τις βαθμίδες που υιοθετεί η ΕΔ, η ερευνήτρια ενημερώνει και συζητάει με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου για τις ιδέες της και τις απόψεις για το πρόγραμμα που θα υλοποιήσει τη φετινή χρονιά. Ο δάσκαλος της ΣΤ' τάξης συμμετέχει στη συζήτηση με θετική διάθεση και παρουσιάζει αυξημένο ενδιαφέρον να μάθει περισσότερες πληροφορίες για κάποιες δράσεις. Έπειτα από την συνδιάλεξη και συμφωνία σε κάποιες απόψεις, αποφασίζεται να γίνουν από κοινού κάποιες δράσεις και οι δύο τάξεις να συνεργαστούν, να επικοινωνήσουν, να αποφασίσουν, να μελετήσουν, να οργανώσουν ή και να διαφωνήσουν και να απορρίψουν προτάσεις, κάτω από το πρίσμα δημοκρατικών, συνεργατικών και ανατροφοδοτικών διαδικασιών.

Μετά από συζήτηση, κατάθεση προτάσεων ανάμεσα στην ερευνήτρια και στον δάσκαλο της ΣΤ' τάξης συμφωνείται να αναληφθούν από κοινού οι ακόλουθες δράσεις:

1. Στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας χωρίς αυτοκίνητο, να σχεδιαστούν κάποια ενημερωτικά έντυπα με στόχο την ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, ώστε να αποφεύγεται η συχνή χρήση του αυτοκινήτου στις μετακινήσεις, ώστε να δημιουργηθούν πόλεις φιλικές προς τον πολίτη, και να διανεμηθούν από τους μαθητές στα διερχόμενα αυτοκίνητα.
2. Να πραγματοποιηθεί έρευνα με ερωτηματολόγιο, με τη συμμετοχή ολόκληρου του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου, με θέμα την αιτία των ατυχημάτων εντός και εκτός σχολικού χώρου.

Δραστηριότητα 5η

Μέσα στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας χωρίς αυτοκίνητο, οι μαθητές διεκδικούν και τα δικαιώματα των πεζών.

Σχεδιάζονται λοιπόν κάποια ενημερωτικά φυλλάδια, οι μαθητές βγαίνουν στον δρόμο έξω από το σχολείο και τα μοιράζουν στα διερχόμενα αυτοκίνητα με στόχο:

- ✓ να σχεδιαστούν πόλεις φιλικές στον πολίτη
- ✓ να χρησιμοποιούνται συχνότερα τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς
- ✓ να μετακινούνται οι πολίτες πεζοί ή με το ποδήλατο στις μικρές αποστάσεις,
- ✓ να κάνουν τις υπεραστικές μετακινήσεις με λεωφορείο ή τρένο,
- ✓ να δοθεί η δυνατότητα στις πόλεις, ώστε καθημερινά να μπορούν να είναι πόλεις χωρίς αυτοκίνητο.

Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός

Προβληματισμοί της κριτικής φίλης για τη συμμετοχή της στην έρευνα

Κατά τη διάρκεια του πρώτου κύκλου δράσης πραγματοποιούνται συναντήσεις και ενημερώσεις του διευθυντή του σχολείου, των εκπαιδευτικών, της κριτικής φίλης και των γονέων. Τις πρώτες εβδομάδες αναπτύσσονται σχέσεις εμπιστοσύνης, επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ της ερευνήτριας και της κριτικής φίλης, με σκοπό τον προσδιορισμό των θεμάτων που προκύπτουν μέσα από τη διαδικασία της παρατήρησης και του στοχασμού. Η ερευνήτρια μέσα σε αυτό το πλαίσιο υιοθετεί τον ρόλο του υποστηρικτή και του διευκολυντή, αναγνωρίζοντας όχι μόνο τον πρωτεύοντα και ενεργητικό ρόλο που πρέπει να κατέχει στη διεκπεραίωση όλων των αναγκών που θα προκύψουν, αλλά και την οργάνωση επιμορφωτικών συναντήσεων, ανάμεσα σε εκείνη και την κριτική φίλη.

Το περιεχόμενο των συναντήσεων αφορά την μεθοδολογία της ΕΔ, την ενσωμάτωση των μεθοδολογικών αρχών της στην εκπαιδευτική πράξη και τις προτεινόμενες εκπαιδευτικές δράσεις τους επόμενους μήνες. Συμφωνούν η συμμετοχή της κριτικής φίλης στην ερευνητική διαδικασία να περιοριστεί στις οχτώ συμμετοχές, δηλαδή δύο φορές τον μήνα, καθότι αναδύεται το πρόβλημα της εξασφάλισης του χρόνου, στα πλαίσια του διδακτικού ωραρίου. Επίσης γίνεται λόγος για τις καταγραφές στο ημερολόγιο και τονίζεται ιδιαίτερα ο ρόλος του, ως σημαντικό εργαλείο στην ερευνητική διαδικασία και αναφέρεται και η φωτογράφιση στην πορεία υλοποίησης των δραστηριοτήτων. Η κριτική φίλη δεσμεύεται να καταγράφει στο ημερολόγιο ό,τι κρίνει ουσιαστικό και χρήσιμο στοιχείο, συμφωνώντας και ακολουθώντας και τους άξονες που αναλύθηκαν παραπάνω (Σχήμα 7). Ταυτόχρονα η συζήτησή κινείται και στα πλεονεκτήματα της κοινοτικής εκπαίδευσης και της "ανοιχτότητας" του σχολείου προς τα έξω, καθώς και στις δεξιότητες και τα χαρακτηριστικά που πρέπει να αποκτήσει ο μαθητής ως ενεργός πολίτης μέσα στην κοινωνία.

“Έχω όλη την καλή διάθεση να συμμετέχω στο πρόγραμμα, αλλά με προβληματίζει το γεγονός ότι δεν έχω ανάλογη εμπειρία πάνω στη συγκεκριμένη μέθοδο. Ίσως περιμένεις πολλά περισσότερα από μένα και εγώ προσφέρω λιγότερα. Δεν ξέρω έχω κάποιους ενδοιασμούς για το αν θα καταφέρω να επιτελέσω το έργο μου με θετικά αποτελέσματα. Η όλη διαδικασία μου φαίνεται “βουνό”. Εξάλλου μπαίνει και ο παράγοντας χρόνος που πρέπει να λάβουμε υπόψη μας. Πρέπει να το κανονίσουμε με τέτοιο τρόπο, ώστε στα κενά του διδακτικού μου ωραρίου, να μπαίνω μέσα στην τάξη σου και να καταγράφω τις δράσεις σου. Από την άλλη ρόλο παίζει και ο παράγοντας κούραση, γιατί με το πέρας της διδασκαλίας μου στην τάξη, θα πρέπει να αναλαμβάνω χρέη παρατηρητή. Δεν ξέρω αν είμαι σε θέση να τα σηκώσω στις πλάτες μου όλα αυτά” (κριτική φίλη, ημερολόγιο 20-9-2016).

“Μετά από συναντήσεις με την κριτική φίλη, ένιωσα την αγωνία της να ανταποκριθεί με όλες της τις δυνάμεις στον ρόλο που την προόριζα να αναλάβει, αλλά ταυτόχρονα διέκρινα και την ικανοποίησή της, τη χαρά και τον ενθουσιασμό της που την επέλεξα. Μου έκανε εμφανές ότι ενδιαφέρεται και αγαπάει τη δουλειά της και έδειξε την αγωνία της να ξεκινήσει η ερευνητική διαδικασία για να κάνει πράξη όσα έμαθε σε θεωρητικό επίπεδο. Ξεπέρασε τους αρχικούς της δισταγμούς και επέδειξε θετική στάση, φιλική διάθεση και έντονη την ανάγκη για επικοινωνία και συνεργασία. Τη θεωρώ σημαντική και απαραίτητη για την έρευνα. Επίσης λαμβάνω υπόψη μου την γνώμη της και δέχομαι τις κριτικές της παρατηρήσεις. Θεωρώ ότι η ανάλογη προηγούμενη εμπειρία της στις καταγραφές στο ημερολόγιο θα τη διευκολύνει αρκετά. Πολλές φορές μια διαφορετική οπτική και δεύτερη

γνώμη μπορεί να βγάλει και εμάς τους ίδιους από ένα αδιέξοδο ή μια προβληματική κατάσταση. Αντιλαμβάνομαι ότι πρέπει να δημιουργήσω ένα περιβάλλον άνετο, οικείο και συνεργατικό για την ίδια, ώστε να ελαχιστοποιήσω τους παράγοντες που παρεμποδίζουν την ατομική της εργασία, να φροντίσω για τη στήριξή της σε θέματα θεωρητικής κατάρτισης, αν προκύψουν και να προωθήσω την επαγγελματική της ανάπτυξη" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, αρχές Οκτώβρη 2016).

Η θετική στάση του διευθυντή προσανατολίζει τα πρώτα βήματα της ερευνήτριας για την διεξαγωγή της έρευνας

Ερευνήτρια και κριτική φίλη θεωρούν πολύ σημαντικό τον ρόλο του διευθυντή, γιατί μέσα σε ένα πλαίσιο διαμόρφωσης γόνιμης συνεργασίας, αλληλεπίδρασης, προσφοράς υποστήριξης και ανάπτυξης δομών που διευκολύνουν το έργο των εκπαιδευτικών και επιδιώκουν την καινοτομία και την αλλαγή, μπορούν να κάνουν πράξη αυτά τα οποία εμπνεύστηκαν. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον, με την παρεχόμενη αυτονομία από τον διευθυντή του σχολείου, η ερευνήτρια θα έχει το περιθώριο και τη δυνατότητα να αναπτύξει την εκπαιδευτική δράση που έχει οραματιστεί. Κάτω από αυτό το πρίσμα η ερευνήτρια αισθάνεται έτοιμη και γεμάτη αυτοπεποίθηση να αναπτύξει και να εφαρμόσει τις εκπαιδευτικές τις δράσεις. Ο διευθυντής υποστηρίζει ότι το πρώτο βήμα, για το οποίο θα έπρεπε να ενεργήσει είναι να έρθει σε τηλεφωνική επικοινωνία με τον αντιδήμαρχο της τοπικής αυτοδιοίκησης και να του παραθέσει τις απόψεις της Κατόπιν προτείνει μέσα από ένα έγγραφο, το οποίο θα ετοίμαζε ο ίδιος, να επικοινωνήσουμε με τη Δημοτική Αστυνομία Ν. Κοζάνης για να μεταβούν στο σχολείο μας και να συζητηθούν οι διαδικασίες που έπρεπε να λάβουν χώρα. Όλες οι δράσεις έτσι, θα διεξαχθούν με ασφάλεια και κάτω από μια συνθήκη, όπου οι μαθητές θα παρακινούνται σε δράση με απώτερο σκοπό την αλλαγή της κυκλοφοριακής τους συμπεριφοράς.

"Είμαι βέβαιος πως όλες οι δράσεις στοχεύουν στο να ενεργοποιήσουν τα εσωτερικά κίνητρα των μαθητών για ανάληψη πρωτοβουλιών, παρακίνηση για δράση, καλλιέργεια κριτικής σκέψης και δημοκρατικές διαδικασίες στη λήψη αποφάσεων. Επίσης, αν το αποτέλεσμα τους δικαιώσει θα αισθάνονται περήφανοι που κατάφεραν οι ίδιοι να αλλάξουν τις συνθήκες του σχολικού τους περιβάλλοντος και να παρέχουν στον εαυτό τους ποιοτικότερη πρακτική μάθηση. Εξάλλου και το σχολείο θα δείξει ένα διαφορετικό πρόσωπο στην κοινωνία, ένα πρόσωπο που ενισχύει τη συνεργασία, τον διάλογο και επιδιώκει τη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία" (διευθυντής, ημερολόγιο, 2-10-2016).

"Αισθάνομαι ικανοποιημένη από τη συζήτηση που είχα με τον διευθυντή και συνάμα ανακουφισμένη γιατί μου έκανε σαφές ότι θα λαμβάνει ενεργό μέρος στις φάσεις των δράσεων όποτε απαιτείται και είναι αναγκαία η ιδιότητά του, για να προχωρήσουν και να διευθετηθούν κάποια πρακτικά ζητήματα. Μου δήλωσε ότι επιθυμεί να ενημερώνεται για τις εξελίξεις, με το σκεπτικό ότι οι περισσότερες δράσεις αφορούν και επηρεάζουν άμεσα το σχολείο και συμφωνήσαμε να είναι παρών στην πρώτη συνάντηση-επαφή με τους γονείς. Συνάμα όμως με προβληματίσε για τα τεχνικά προβλήματα και για τα χρονικά περιθώρια καθυστέρησης που ενδεχομένως να προκύψουν, αναφορικά με τη συμμετοχή φορέων του Δήμου στις δράσεις που θα αναπτυχθούν μέσα από το πρόγραμμα Αγωγής Υγείας. Σκέφτομαι λοιπόν, έπειτα από συζήτηση με τον διευθυντή, να συντάξουμε ένα επίσημο σχολικό έγγραφο, με τις προτάσεις μας και να το προωθήσουμε στους αρμόδιους φορείς του Δήμου. Θεωρώ ότι οι προτάσεις και οι ιδέες που θα περιέχει το έγγραφο, είναι θετικό να συζητηθούν και να αναλυθούν και με τη συμμετοχή των μαθητών. Να ακουστούν απόψεις, να συζητηθούν προτάσεις, να διευκρινιστούν κάποιες απορίες, να καταλήξουμε σε μια κοινή θεματολογία και τέλος να έρθουμε σε επαφή με τους φορείς του Δήμου" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 3-10-2016).

Η θετική σχέση ανάμεσα στον διευθυντή και την ερευνήτρια δημιουργεί το πλαίσιο για τη αναθεωρημένη λήψη αποφάσεων και την εγκαθίδρυση ευνοϊκών συνδέσεων με το εξωτερικό περιβάλλον.

Η ζεστή και φιλική ατμόσφαιρα που επικρατεί καθόλη τη διάρκεια της συζήτησης μεταξύ του διευθυντή και της ερευνήτριας, καθώς και οι σχέσεις εμπιστοσύνης που έχουν αναπτυχθεί, διότι η ερευνήτρια έχει εκπονήσει στο παρελθόν και άλλα προγράμματα, με γνώμονα πάντα τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, βοηθούν την ερευνήτρια να επανεξετάσει και επανασχεδιάσει κάποιες αποφάσεις σχετικά με τις δράσεις. Η παραπάνω συνθήκη αποτελεί αφορμή για την ερευνήτρια να επανεξετάσει κάποιες άλλες διαστάσεις του εν λόγω προγράμματος, όπως η μετακίνηση και μετάβαση των μαθητών στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής, εφόσον έκανε την πρόταση να ενισχύσει οικονομικά τη συγκεκριμένη δράση. Μία άλλη παράμετρος που συζητήθηκε ήταν η διαμόρφωση του σχολικού χώρου, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές για ασφαλή μετακίνηση παιδιών με ειδικές ανάγκες.

" Μια καλή ιδέα πάνω σε αυτό που σκέφτεσαι να πραγματοποιήσεις είναι να διαμορφώσουμε τον χώρο στην πλαϊνή είσοδο του σχολείου, ώστε η ήδη υπάρχουσα ράμπα να είναι προσβάσιμη για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Μετά τη συζήτηση που είχαμε σκέφτηκα ότι αυτό ίσως μας "έλυνε τα χέρια" από πρακτικής άποψης, καθότι, αν και υπάρχει η ράμπα δεν υπάρχει πρόσβαση, εξαιτίας της ανύψωσης του πεζοδρομίου που συναντάει κανείς πριν ξεκινήσει η ράμπα. Θα ετοιμαστεί λοιπόν ένα ανάλογο έγγραφο με το αίτημά μας και θα προωθηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα στην αρμόδια υπηρεσία του Δήμου. Αν πάλι δούμε στην πορεία ότι προκύπτει κάποιο θέμα εδώ είμαστε να το διευθετήσουμε, θα προβώ μάλλον σε χρήση των γνωριμιών μου και κινώντας τα κατάλληλα νήματα θα τη βρούμε την άκρη, θέλω να πιστεύω δηλαδή" (διευθυντής, ημερολόγιο, 4-10-2016).

"Αξιοποιώντας τις παραπάνω προτάσεις του διευθυντή για οικονομική, γραφειοκρατική, ή πληροφοριακή υποστήριξη, σκέφτομαι να προσθέσω στις δράσεις μου και τις παραπάνω προτάσεις. Η θέση που πήρε ο διευθυντής για αυτό που σκόπευα να κάνω, με γέμισε αισιοδοξία και όρεξη για να συνεχίσω. Θα τα λάβω όλα αυτά σοβαρά υπόψη μου και σκέφτομαι να έρθω σε τηλεφωνική επικοινωνία και εγώ με κάποιους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης αν χρειαστεί"(ερευνήτρια, ημερολόγιο, 4-10-2016).

Η συμμετοχή άλλων εκπαιδευτικών (δάσκαλος ΣΤ' τάξης) στην έρευνα δράση ευνοεί τη δημιουργία "κοινοτήτων μάθησης".

Οι εκπαιδευτικοί των δύο τάξεων Ε' και ΣΤ' τάξης συνεργάζονται και υποστηρίζουν με εκπαιδευτικό υλικό ο ένας τον άλλον, συνδιαλέγονται, διαμοιράζουν γνώσεις και ιδέες, προσανατολίζονται σε κοινή χρήση μαθησιακών εργαλείων, θέτουν μακροπρόθεσμους στόχους και αξιοποιούν κοινές πρακτικές για την επίλυση προβλημάτων. Οι μαθητές από την άλλη εμπλέκονται σε κοινές δραστηριότητες και εργασίες, ανταλλάσσουν πληροφορίες, σκέφτονται και συσκέφτονται για τον τρόπο με τον οποίο θα εργαστούν και οικοδομούν σχέσεις που τους επιτρέπουν να μαθαίνουν μαζί.

Η συνεργασία λοιπόν που δημιουργείται μεταξύ των εκπαιδευτικών και η ανάπτυξη ομάδων μεταξύ των μαθητών προσθέτουν μια δυναμική και συμμετοχική βάση στη διεξαγωγή της έρευνας δράσης και συντελούν στην προώθηση αλλαγών στο σχολείο.

"Πιστεύω ότι η πρωτοβουλία που είχες να διαμορφώσεις ένα τέτοιο δίκτυο κοινότητας μάθησης ενδυναμώνει τη συνεργασία των δύο τάξεων, δημιουργεί προϋποθέσεις θετικού κλίματος ανάμεσα στις δύο τάξεις, και κυρίως συμβάλλει στη αποφυγή συγκρούσεων και όξυνσης διαφορών. " (δάσκαλος ΣΤ' τάξης, ημερολόγιο, 5-10- 2016).

"Μετά από τη συζήτηση που είχα με τον δάσκαλο της ΣΤ' τάξης, μπήκα στη διαδικασία να σκεφτώ πως θα μπορούσα να αλλάξω τη γνώμη των μαθητών της τάξης του για τη συνεργασία τους με την Ε' τάξη. Ίσως αν κάναμε μια συζήτηση μαζί και τους εξηγούσα με ποιο τρόπο θα δουλεύαμε και να τους έδινα τον ρόλο του καθοδηγητή και του αρχηγού, στις δράσεις που θα μοιραζόμασταν από κοινού. Με μια σωστή επιχειρηματολογία και έναν δημοκρατικό διάλογο νομίζω θα μπορούσα να τους πείσω και να τους αλλάξω γνώμη. Η παροχή των κατάλληλων κινήτρων στους μαθητές λειτουργεί πάντα θετικά. Όπως αν τους πρότεινα να επιλέξουν αυτοί τον τρόπο που θα δουλέψουν το θέμα, και η Ε' τάξη να είναι αρωγοί τους, οι κοινές ομάδες που θα δημιουργηθούν μεταξύ των δύο τάξεων να σχηματιστούν από τους ίδιους, θα υπάρξουν υλικές απολαβές κ.α." (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 5-10- 2016).

"Η εμπειρία αυτή κυρία, νομίζω μας βοήθησε να καταλάβουμε ότι μπορούμε και εμείς να αλλάξουμε τις καθημερινές συνήθειες των ανθρώπων, έστω και με μια μικρή κίνηση όπως αυτή που κάναμε σήμερα και βγήκαμε στο δρόμο και μοιράζαμε φυλλάδια στους περαστικούς οδηγούς αλλά και στους περαστικούς πεζούς (είπε η Β.). Εγώ κυρία ένιωσα πολύ ωραία που συμμετείχα σ' αυτή τη δράση γιατί κατάλαβα ότι κάτι μπορούμε να κάνουμε και εμείς τα παιδιά, ώστε να ταρακουνήσουμε τους μεγάλους (είπε ο Δ.). Κυρία νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε και άλλες τέτοιες δράσεις, γιατί χάρηκα που οι μεγάλοι όταν τους δίναμε τα φυλλάδια, μας κοιτούσαν στα μάτια και έλεγαν συγχαρητήρια για την πρωτοβουλία σας (είπε ο Ν.) (κριτική φίλη, ημερολόγιο 7-10-2016)".

Η ενημέρωση των γονέων και η συνάντηση με τον διευθυντή και την ερευνήτρια στο χώρο του σχολείου καλλιεργεί ισότιμες και αμοιβαίες σχέσεις συνεργασίας σχολείου και γονέων

Η ερευνήτρια θεωρεί σημαντική την ενδυνάμωση των γονέων μέσα από την προώθηση της συμμετοχής τους στις δράσεις, για αυτό και επιδιώκει μια συνάντηση μαζί τους, ώστε να πετύχει αποτελεσματικές σχέσεις συνεργασίας μεταξύ σχολείου-γονέων-μαθητών. Στην κατεύθυνση της ενημέρωσης και της ενδυνάμωσης των γονέων, τους αναφέρει ενδεικτικά κάποια ευρωπαϊκά προγράμματα, με αντικείμενο τη "γονεϊκή συμμετοχή στο σχολείο" (EuropeanprojectonParentalParticipationinSchools) και πόσο σημαντικό μπορεί να είναι αυτό στην καλλιέργεια συμπεριφορών και σχέσεων που ωφελούν παράλληλα την ανάπτυξη προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών. Με αυτό τον τρόπο η ερευνήτρια προσπαθεί να ενισχύσει τη θέση και στάση των γονέων για συμμετοχή τους στις δράσεις και για τη συνεργασία τους με το σχολείο.

"Από την εμπειρία που είχαμε από τα προηγούμενα έτη, καθώς πάντα πραγματοποιούνταν μια συνάντηση του εκπαιδευτικού της τάξης με τους γονείς, η συνάντηση αυτή αφορούσε κυρίως θέματα λειτουργικά και πρακτικά. Κατά κύριο λόγο τα θέματα αφορούσαν: τη λειτουργία του σχολείου και της τάξης, τις απαιτήσεις του εκπαιδευτικού από τους μαθητές του, τον τρόπο εργασίας των μαθητών στο σπίτι, θέματα συμπεριφοράς και άλλα τέτοια παρόμοια. Πρώτη φορά γίνεται λόγος για τη συμμετοχή μας στην υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και αυτό ομολογώ με ξαφνιάζει αλλά και με ευχαριστεί. Νομίζω ότι η ιδέα σας να δημιουργήσετε ευκαιρίες για συμμετοχή μας στη ζωή του σχολείου μόνο θετικά μπορούμε να τη δούμε. Εγώ συμφωνώ αρκεί να ενημερωνόμαστε με κάποιον τρόπο, πως θα γίνεται κάθε φορά για να κανονίζουμε το θέμα

της δουλειάς μας" (γονέας, συνάντηση, 11-10-2016).

"Θεωρώ ότι η ιδέα που είχατε να εμπλέξετε και εμάς τους γονείς στις δράσεις θα επιφέρει θετικά αποτελέσματα και στο σχολείο και στα παιδιά μας συγκεκριμένα" (γονέας, ημερολόγιο, 11-10-2016).

Η συνάντηση-ενημέρωση που είχα με τους γονείς, μου έδωσε την ευκαιρία εκτός από τα συγκεκριμένα θέματα που συζητάμε εμείς οι εκπαιδευτικοί με τους γονείς στην έναρξη της σχολικής χρονιάς, να εκθέσω τις απόψεις μου και τις προτάσεις μου, για τις δράσεις που επρόκειτο να εφαρμόσω στο τρέχον σχολικό έτος. Οι περισσότεροι γονείς έδειξαν θετική διάθεση, εκφράστηκαν ανοικτά, μίλησαν για ουσιαστική συμμετοχή και αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ σχολείου-γονέων-μαθητών και μάλιστα εστίασαν στο γεγονός ότι μια τέτοια πρωτοβουλία έπρεπε να λάβει υπόσταση και τα προηγούμενα έτη.

"Όπως διαπιστώνω από τη συζήτησή μας, οι περισσότεροι γονείς εργάζονται και αυτό δημιουργεί ένα θέμα για το πως θα συμμετέχουν στις δράσεις, όταν κατά τις πρωινές ώρες βρίσκονται στην εργασία τους. Στηριζόμενη στην παραπάνω κατάσταση αντιλαμβάνομαι ότι πριν από κάθε συμμετοχή τους στη συγκεκριμένη δράση, πρέπει να επικοινωνώ μαζί τους γραπτώς ή τηλεφωνικώς λίγες ημέρες νωρίτερα, ώστε να οργανώνουν και αυτοί με τη σειρά τους το επαγγελματικό τους πρόγραμμα. Παράλληλα σκέφτομαι να μοιράσω στους μαθητές, τις επόμενες ημέρες ένα φυλλάδιο, που θα περιγράφει σε γενικές γραμμές τη ροή των δράσεων, για να το πάρουν οι γονείς στα χέρια τους και να είναι ενήμεροι για το πώς θα εξελιχθούν οι διαδικασίες. Αξίζει να αναφερθεί ότι κανένας γονέας δεν εξέφρασε αρνητικά συναισθήματα ούτε έδειξε δισταγμό ως προς τη συμμετοχή του. Μέσα από αυτή τη συνάντηση αναδόθηκε έντονα η ουσιαστική ενεργοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της τοπικής κοινωνίας στην ανάπτυξη αποτελεσματικών σχέσεων και συνεργασιών μεταξύ σχολείου και οικογένειας. Εκμεταλλεύτηκα βέβαια και κάποιες σποραδικές συμμετοχές γονέων που είχαν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, και εστίασα στο πόσο θετικά είχε επιδράσει αυτό στους μαθητές.

Η πρώτη επαφή με τους γονείς με γέμισε αισθήματα ικανοποίησης, θετικής ενέργειας και ανακούφισης" (ερευνήτρια, συνάντηση με γονείς, 11-10-2016).

Η αποτελεσματική επικοινωνία με τους γονείς εξασφαλίζει την ανάπτυξη λειτουργικών διαπροσωπικών σχέσεων και την αποφυγή δυσλειτουργιών μεταξύ σχολείου-γονέων-μαθητών

Η λειτουργία της επικοινωνίας αφορά σε μεγάλο βαθμό την εκπαιδευτική λειτουργία εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος, αφού η δημιουργία θετικού και συνεργατικού κλίματος, ο συντονισμός εκπαιδευτικών δράσεων, η παρακίνηση, η καθοδήγηση, η σωστή λήψη αποφάσεων, η διαχείριση συγκρούσεων και η αποφυγή δυσλειτουργιών βασίζονται σε αυτή. Συνάμα, η αναστοχαστική διαδικασία καταδεικνύει ότι η αποτελεσματική επικοινωνία είναι απαραίτητη για την αμφίδρομη ροή των πληροφοριών από και προς το περιβάλλον και συμβάλλει στην καλύτερη προσαρμογή όλων όσων εμπλέκονται.

Δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε να διαμορφωθεί το πλαίσιο για μια ουσιαστική, δημιουργική και δημοκρατική επικοινωνία και να τεθούν οι βάσεις για θετικές διαπροσωπικές σχέσεις. Δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στις πληροφορίες προς τους γονείς, έγινε προσπάθεια να είναι σαφείς, ακριβείς και με απλό και κατανοητό περιεχόμενο.

Επειτα έγινε αναφορά στο ποιες είναι οι σκέψεις για την έναρξη του προγράμματος δηλαδή, από το τι γνωρίζουν οι μαθητές για το θέμα ή τι θα ήθελαν να αλλάξουν στη γειτονιά τους ή στον τόπο τους. Έγινε λόγος για ένα πρόγραμμα κατάλληλα σχεδιασμένο με συγκεκριμένα στάδια σε σχέση με το θέμα, το οποίο διαπραγματεύεται και συγκεκριμένους και καθορισμένους στόχους. Παράλληλα έγινε λόγος για συνεργασίες με φορείς της τοπικής κοινωνίας και για το τι θα αναλάβει κάθε φορέας. Επίσης αναφέρθηκε το γεγονός ότι θα κρατείται, σε συνεργασία με την κριτική φίλη, αρχείο σημειώσεων (ημερολόγιο) και ότι θα δουλεύει η

τάξη ομαδικά, διεπιστημονικά και διαθεματικά. Διατέθηκε ο απαραίτητος χρόνος (η συνάντηση κράτησε περίπου δύο διδακτικές ώρες) για την επικοινωνία με τους γονείς γιατί το θέμα ήταν σοβαρό και τους αφορούσε άμεσα. Έγινε προσπάθεια να συγκεντρωθούν όλοι οι γονείς στην πρώτη συνάντηση, ώστε να αξιοποιήσουν και να φιλτράρουν οι ίδιοι τις πληροφορίες που θα συλλέξουν, ώστε να μην υπερφορτωθεί το σύστημα επικοινωνίας με περιττές πληροφορίες και προκληθεί σύγχυση αν μεταφερθούν κάπως διαφορετικά. Τα μηνύματα διοχετεύθηκαν στο κοινό με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι κατανοητά και αντιληπτά από όλους, για να επιτευχθεί η άμεση ανταπόκρισή τους.

«Η συμμετοχή σας στις δράσεις θα βελτιώσουν τις προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών και θα ενδυναμώσουν την προσωπικότητά τους, για να συμμετέχουν ενεργά σε μια δημοκρατική κοινωνία και σε μια τοπική κοινωνία» (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 12-10-2016).

Κατόπιν συζητήσεως με τον διευθυντή, θεωρείται σημαντικό να παρευρεθεί και ο ίδιος στην πρώτη συνάντηση, καθότι εκπροσωπεί τον σχολικό οργανισμό στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον και είναι σε θέση να μεταφέρει την εικόνα και τα αιτήματα του σχολείου προς τα έξω.

Εξάλλου με αυτό τον τρόπο θα γνωστοποιούνταν στους γονείς πόσο σημαντική θεωρεί το σχολείο τη συνεργασία τους και έγινε αναφορά στον δικό του επικουρικό και υποστηρικτικό ρόλο, όποτε ήταν αναγκαίο.

«Έτσι λοιπόν τα σωστά μηνύματα έφτασαν στους σωστούς ανθρώπους έγκαιρα, όλοι αισθάνονταν καλά πληροφορημένοι και συμμετοχοί στη διαδικασία, υπήρχε δυνατότητα ανασκόπησης του θέματος από όλες τις πλευρές που λάμβαναν μέρος στην επικοινωνία και αφιερώθηκε για την επικοινωνία ο κατάλληλος χρόνος, ανάλογα με τη βαρύτητα του θέματος» (Dean, 1995), (σκέψεις ερευνήτριας, ημερολόγιο, 12-10-2016).

Κεφάλαιο Τρίτο: Δεύτερος Κύκλος Δράσης

Στον δεύτερο κύκλο δράσης διευρύνονται και εξελίσσονται οι συνεργατικές σχέσεις μεταξύ της ερευνήτριας και των μαθητών και των μαθητών μεταξύ τους, επιδιώκεται η οριοθέτηση του θέματος και η επιλογή των προγραμμάτων για την κυκλοφοριακή αγωγή, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Κυρίως σε αυτό το στάδιο της σπείρας στοχεύουμε στη δημιουργία μικρών ερευνητικών ομάδων και στην καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων ως συνδεδετικό κρίκο ανάμεσα στο μικρο-επίπεδο της σχολικής τάξης και στο μακρο-επίπεδο της σχολικής μονάδας μέσα στην κοινωνία.

Ειδικότερα με την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων μαθαίνουμε να ζούμε όλοι μαζί, να συνεργαζόμαστε, να αλληλεπιδρούμε, να αναπτύσσουμε διαπροσωπικές και επικοινωνιακές σχέσεις, να καλλιεργούμε συναισθήματα όπως η ενσυναίσθηση και η υποστήριξη μεταξύ των μελών της ομάδας, να διαχειριζόμαστε τις συγκρούσεις και να συμμετέχουμε ενεργά στη λήψη αποφάσεων.

Ο κύκλος αυτός θεωρείται αρκετά σημαντικός, γιατί οι μαθητές με τη δημιουργία μικρών ομάδων, πρέπει να είναι σε θέση να διατηρούν τη συνοχή της ομάδας, να καλλιεργούν την ανοικτή επικοινωνία, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να σχεδιάζουν και να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία, να παρατηρούν, να κρίνουν και να αναθεωρούν τις απόψεις τους.

Επίσης εδώ πραγματοποιείται με ένα αναγνωριστικό ερωτηματολόγιο η ανίχνευση της προϋπάρχουσας γνώσης του μαθητή, επιδιώκεται η δημιουργία κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος με την ενεργή συμμετοχή των μαθητών και η σύνδεση νέων πληροφοριών με την υπάρχουσα γνώση.

Τα χρονικά όρια του συγκεκριμένου κύκλου ορίζονται από 1 Νοεμβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2016 (με τις ενδιάμεσες αναγκαστικές διακοπές του προγράμματος λόγω των διακοπών των Χριστουγέννων) και περιλαμβάνει τη συγκρότηση της ερευνητικής ομάδας, τη δημιουργία ομάδων και την οργάνωση της εργασίας των μαθητών με βάση τις αρχές της ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης, την ανίχνευση των προϋπαρχουσών γνώσεων των μαθητών πάνω στο θέμα της κυκλοφοριακής αγωγής, την επιλογή και την οριοθέτηση των συγκεκριμένων δράσεων που απαρτίζουν το παραπάνω θέμα και επιχειρείται η προετοιμασία των μαθητών για τη συμμετοχή τους στο σχεδιασμό των δράσεων.

Παρακάτω παρουσιάζεται η πορεία της κυκλικής και επαναλαμβανόμενης διαδικασίας της ΕΔ.

Σχεδιασμός

Στον δεύτερο κύκλο της ΕΔ ο σχεδιασμός αφορά την προετοιμασία των μαθητών για ανάληψη και εξέλιξη του ρόλου τους. Ερευνήτρια, κριτική φίλη και μαθητές μοιράζονται το ίδιο ενδιαφέρον, κοινούς στόχους και καλούνται να συμμετέχουν με όχημα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ΕΔ στην ερευνητική, εκπαιδευτική διαδικασία.

Η ερευνήτρια σχεδιάζει μία πρώτη συζήτηση με τους μαθητές για να καθοριστούν τα κριτήρια επιλογής του θέματος και να γίνει αναφορά στα επιμέρους θέματα. Σε πρώτη βάση συνεργάζεται με την κριτική φίλη για τον σχεδιασμό των στόχων στην επιλογή των κριτηρίων του θέματος, με το σκεπτικό να προταθούν εναλλακτικές ιδέες για τον καθορισμό των κριτηρίων.

Το επόμενο βήμα αφορά την επιλογή της κατάλληλης εκπαιδευτικής δραστηριότητας για τον χωρισμό των ομάδων. Η κριτική φίλη προτείνει ένα παιχνίδι για τον χωρισμό των ομάδων και το οποίο είναι:

"Χρωματιστές καρτέλες (οι οποίες συμβολίζουν μια εποχή) τοποθετούνται σε τέσσερα σημεία μέσα στην τάξη και οι μαθητές καλούνται να κατευθυνθούν σε συγκεκριμένη καρτέλα ανάλογα με την εποχή που γεννήθηκαν. Σε περίπτωση που κάποια ομάδα είναι μεγαλύτερη, τότε βοηθάμε τους μαθητές να χωριστούν με βάση τους μήνες" (κριτική φίλη, ημερολόγιο, 9-11-2016).

Η πρόταση της κριτικής φίλης διευκολύνει την ερευνήτρια και της προσφέρει μία ακόμα εναλλακτική στον αρχικό της σχεδιασμό για τον χωρισμό των ομάδων.

Η επόμενη φάση του σχεδιασμού θέτει την ερευνήτρια σε σκέψεις, διότι δεν είναι σίγουρη αν η συγκεκριμένη τάξη μπορεί να εργαστεί κάτω από το πνεύμα του συνεργατικού μοντέλου. Η τάξη που ανέλαβε η ερευνήτρια εδώ και δύο μήνες περίπου δεν έδωσε δείγματα εμπειρίας εργασίας τους σε ομάδες. Οι μαθητές μπορούν να συμμετέχουν σε μια συλλογική εργασία, αλλά δεν μπορούν να εργαστούν χωρίς την κατευθυνόμενη επίβλεψη της εκπαιδευτικού. Επίσης πρέπει να γίνει μέριμνα για την λειτουργική οργάνωση του χώρου της τάξης, ώστε να διευκολύνεται η άνετη συνεργασία των μαθητών κατά ομάδες αλλά και των ομάδων μεταξύ τους. Οπότε η ερευνήτρια σκέφτεται να ρυθμίσει με τέτοιο τρόπο τη διάταξη των θρανίων, για να επιτευχθεί άνετη κυκλοφορία των μαθητών και των εκπαιδευτικών μέσα στην τάξη, απομόνωση των ομάδων και εύκολη θέαση και πρόσβαση στον πίνακα και στα εποπτικά υλικά. Ταυτόχρονα διαπιστώνεται ελλιπής τήρηση των κανόνων, οπότε κρίνεται απαραίτητο η δημιουργία συμβολαίου, για τον καθορισμό βασικών κανόνων, τους οποίους τα μέλη της τάξης θα ακολουθούν κατά τη διάρκεια των συναντήσεών τους. Το ζητούμενο είναι οι κανόνες να συζητηθούν και να συναποφασιστούν με τους μαθητές. Μέσα από τις συνεργατικές διαδικασίες εξάλλου επιδιώκεται να διαμορφώσουν οι μαθητές ολοκληρωμένες προσωπικότητες, που θα σκέφτονται κριτικά, υπεύθυνα και δημιουργικά.

Ένα άλλο θέμα που εγείρεται σε αυτόν τον κύκλο είναι η διερεύνηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών πάνω στο θέμα της σωστής κυκλοφοριακής συμπεριφοράς. Η ερευνήτρια για να ελέγξει τις γνώσεις των μαθητών ετοιμάζει ένα αρχικό ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτελείται από τριάντα ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, σύμφωνα με το πρότυπο ερωτηματολόγιο του προγράμματος του Υπουργείου Έρευνας και Θρησκευμάτων *"Ασφαλώς Κυκλοφορώ"*. Δεδομένου ότι κάποιος μαθαίνει καλύτερα όταν συμμετέχει σε δραστηριότητες, που θεωρεί χρήσιμες για τη ζωή, σχεδιάζονται δράσεις, που θα ασχολούνται με προβλήματα καθημερινής ζωής στην τοπική κοινότητα. Με μια πρώτη εκτίμηση του θέματος γίνεται εμφανές ότι οι γνώσεις των μαθητών είναι ελλιπείς, σε κάποια σημεία εσφαλμένες ή και δεν εφαρμόζονται σωστά στην πράξη. Κατόπιν τούτου η ερευνήτρια σκέφτεται να χρησιμοποιήσει αυτά που ήδη γνωρίζουν οι μαθητές ως

σκαλωσιά για να βελτιώσει τις κυκλοφοριακές τους γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές.

Σε αυτή τη φάση εντοπίζονται δυσκολίες και καταγράφονται κάποιοι προβληματισμοί, που ίσως ήταν και αναμενόμενο να συναντήσει η ερευνήτρια. Η συζήτηση με την κριτική φίλη, καθώς και με άλλους εκπαιδευτικούς του σχολείου φέρει στην επιφάνεια απόψεις, που έχουν σχέση γενικά με τις δυσκολίες που έχει μια τάξη να εργαστεί ομαδικά, η ερευνήτρια αντιλαμβάνεται ότι και άλλοι εκπαιδευτικοί συμμερίζονται την ίδια άποψη, αλλά η ανταλλαγή απόψεων συναινεί στην αξία της προσπάθειας να βρεθεί το κλειδί της ανατροφοδότησης και της καλλιέργειας ομαδικού πνεύματος. Καθότι, κατά κοινή ομολογία όλων των συμμετεχόντων στη συζήτηση: *"η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία καλλιεργεί πολλές κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών, που είναι απαραίτητες και στη μελλοντική τους ζωή"* (συζήτηση εκπαιδευτικών, ημερολόγιο, Δεκέμβριος 2016).

Τέλος, στο συγκεκριμένο κύκλο διαφαίνονται και αναλύονται και οι δύο πρώτοι άξονες, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη δομή του ημερολογίου, όπως αναλύθηκε παραπάνω.

Οι στόχοι σε αυτόν τον κύκλο, σε αλληλοσυσχέτιση και με την ερμηνεία και ανάλυση των στόχων του πρώτου κύκλου, καθώς και κάτω από το πρίσμα της αναθεωρημένης διαδικασίας είναι οι εξής:

- Δημιουργία ομάδων και εργασία μαθητών σύμφωνα με τις αρχές της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου.
- Παρακίνηση και ενεργοποίηση των μαθητών να εργαστούν ομαδικά.
- Ανάπτυξη και καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων (αυτοεκτίμηση, ενσυναίσθηση, διαπροσωπικές σχέσεις, επικοινωνία, αλληλεγγύη, αλληλεξάρτηση κ.α.)
- Αξιοποίηση των κοινωνικών δεξιοτήτων σε διαφορετικά περιβάλλοντα και αργότερα στην ενήλικη ζωή τους.
- Ανίχνευση της προϋπάρχουσας γνώσης και σύνδεσή της με τη νέα.
- Μετασχηματισμός και αναδιοργάνωση της υπάρχουσας γνώσης.
- Ανάπτυξη μεταγνωστικών στρατηγικών.

Παράλληλα αναδύονται και χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες ενεργητικές συμμετοχικές μέθοδοι- τεχνικές- εργαλεία:

- ✓ Ομαδοσυνεργατική μέθοδος
- ✓ Δημιουργία ομάδων
- ✓ Εργαστήρια (workshops)
- ✓ Μελέτη περίπτωσης
- ✓ Ιδεοθύελλα
- ✓ Θεατρικό παιχνίδι- παιχνίδι ρόλων
- ✓ Βιωματική μάθηση
- ✓ Χρήση διαδικτυακού υλικού (π.χ. βίντεο)

Προκύπτουν παράλληλα και οι ανάλογοι προβληματισμοί ως προς τις παραπάνω συμμετοχικές μεθόδους που προτείνεται να χρησιμοποιηθούν:

Περιορισμοί έρευνας:

Η εργασία των μαθητών σε ομάδες

Η ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών στις ομάδες

Η ανταπόκριση των μαθητών στις προκλήσεις-δραστηριότητες της εκπαιδευτικού-ερευνήτριας

Ο βαθμός ανάπτυξης των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών

Οι διαφορετικές στρατηγικές προσέγγισης της γνώσης και αντιμετώπισης των δυσκολιών που προκύπτουν

Το ποσοστό χρήσης της προϋπάρχουσας γνώσης για την οικοδόμηση της νέας

Η ροή των δραστηριοτήτων σε αυτό τον κύκλο είναι η ακόλουθη:

Δράση

Συγκρότηση παιδαγωγικής- ερευνητικής ομάδας, καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών, ανίχνευση προϋπάρχουσας γνώσης

Δραστηριότητα: 1η Οριοθέτηση του θέματος για την κυκλοφοριακή αγωγή

Η εφαρμογή των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας αποσκοπούν στη βελτίωση, προαγωγή και προάσπιση της σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής προσωπικότητας του μαθητή, αφενός με την ενδυνάμωση των κοινωνικών του δεξιοτήτων, αφετέρου με την αναβάθμιση και διαμόρφωση του κοινωνικού και φυσικού τους περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, με τις δράσεις του προγράμματος "κυκλοφοριακή αγωγή", επιδιώκεται η ανάπτυξη στάσεων και δεξιοτήτων και η ενίσχυση οδικής συνείδησης και επιθυμητής συμπεριφοράς (Υπουργείο Έρευνας και Θρησκευμάτων, εγκύκλιος (Φ.11/669/110119/ Γ1/10-10- 2005).

Οι διδακτικοί στόχοι μέσα από την εφαρμογή ενός προγράμματος κυκλοφοριακής αγωγής συνοψίζονται στους εξής:

1. Γνωστικοί

- Ανάληψη της ευθύνης της μάθησης από τους ίδιους τους μαθητές.
- Απόκτηση γνώσης μέσα στο περιβάλλον το οποίο λειτουργεί.
- Εντοπισμός προβλημάτων που έχουν σχέση με την καθημερινή τους ζωή.
- Πολύπλευρη γνώση του όρου "κυκλοφοριακή αγωγή".
- Αναγνώριση και διόρθωση κυκλοφοριακής συμπεριφοράς (πεζοί, οδηγοί, ποδηλάτες).
- Διαχείριση ατομικής τους ασφάλειας.

2. Ψυχοκινητικοί

- Ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων των μαθητών μέσα από ποικίλες δραστηριότητες.

3. Συναισθηματικοί

- Ανάπτυξη του αισθήματος της κοινωνικής και πολιτικής ευθύνης.
- Απόκτηση θετικών συναισθημάτων για θέματα που αφορούν την ασφάλεια όλων όσοι κινούνται στον δρόμο.
- Ευαισθητοποίηση σε θέματα κυκλοφοριακής συμπεριφοράς.
- Απόκτηση κυκλοφοριακής συνείδησης.

4. Κοινωνικοί

- Καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων.
- Διαμόρφωση κοινωνικής και πολιτικής ταυτότητας.
- Καλλιέργεια δημοκρατικού πνεύματος.
- Εξοικείωση με το πνεύμα της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.
- Ανάπτυξη συλλογικής εργασίας, ευέλικτη και αρμονική συνεργασία.
- Ανάπτυξη κριτικής σκέψης και διαλόγου.

- Δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για καινοτομία και ατομική πρωτοβουλία.
- Βελτίωση και ενδυνάμωση των ατομικών στοιχείων για ενεργή συμμετοχή σε μια δημοκρατική κοινωνία, με σκοπό την κοινωνική αλλαγή.

Η αφορμή για να ξεκινήσουν οι πρώτες σκέψεις, ώστε να ασχοληθούμε με ένα βασικό πυλώνα της οδικής ασφάλειας όπως είναι η *Κυκλοφοριακή Αγωγή*, δόθηκε όταν κατά το τέλος του προηγούμενου σχολικού έτους, ένας μαθητής του σχολείου, είχε ατύχημα στον εξωσχολικό χώρο, ενώ επέβαινε στο ποδήλατό του. Η κυκλοφοριακή αγωγή μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στη διαμόρφωση και αλλαγή στάσεων, που αφορούν την ασφαλή και υπεύθυνη συμπεριφορά στον δρόμο (Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, 2012). Επομένως, θέτοντας ως μια από τις βασικές του προτεραιότητες την καλλιέργεια οδικής συνείδησης από πολύ μικρή ηλικία, ενισχύει με κάθε τρόπο την εκπαιδευτική διαδικασία, ως προς αυτό τον σκοπό. Προτείνει μέσα από τα πρόγραμμα Αγωγής Υγείας, υλοποίηση ανάλογων θεματικών ενοτήτων, ενσωματώνει στα σχολικά εγχειρίδια κείμενα που έχουν σχέση με την κυκλοφοριακή συνείδηση και συμπεριφορά, προβλέπει θεωρητική ενημέρωση από τους αρμόδιους της Δημοτικής Αστυνομίας στην Δ' τάξη του δημοτικού σχολείου, έχει προσλάβει στα σχολεία της χώρας σχολικούς τροχονόμους για να ρυθμίζουν την κυκλοφορία έξω από τον χώρο του σχολείου και θεωρεί σημαντικό να αξιοποιούνται ευκαιρίες που δίνει η σχολική ζωή για περιπάτους, εκπαιδευτικές εκδρομές, επισκέψεις για βιωματική διδασκαλία-μάθηση.

Δραστηριότητα 2η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Επιλογή του θέματος

Τα κριτήρια επιλογής του θέματος συνοψίζονται στα εξής:

- α) να προσαρμόζεται στις ανάγκες, ικανότητες, προτιμήσεις των μαθητών
- β) να έχουν τη δυνατότητα επιλογής της δραστηριότητας που θα υλοποιηθεί
- γ) να προσαρμόζονται οι δραστηριότητες στο επίπεδο τους
- δ) να προάγονται δεξιότητες που ενισχύουν την κριτική σκέψη, τη λήψη αποφάσεων και την επίλυση προβλημάτων
- ε) να καλλιεργείται ο διάλογος και οι δημοκρατικές διαδικασίες στη συμμετοχή των δραστηριοτήτων
- ζ) να αξιοποιηθούν μέσα από τις δραστηριότητες διαφορετικές τεχνικές-εργαλεία που θα ενισχύουν την ενεργητική- συμμετοχική διαδικασία
- η) να διασφαλιστεί το κατάλληλο συναισθηματικό κλίμα μέσα στην ομάδα όλων των εμπλεκόμενων (ατμόσφαιρα αποδοχής, ασφάλειας, εμπιστοσύνης και κατανόησης)
- θ) να πλαισιωθούν οι ενεργητικές- συμμετοχικές δραστηριότητες με αναστοχαστική διεργασία, ώστε η εμπειρία να επαναξιολογηθεί στο φως των νέων δεδομένων.

Ειδικότερα τα κριτήρια επιλογής του προγράμματος που θα υλοποιηθεί κατά το σχολικό έτος 2016-2017 μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

- Το τροχαίο περιστατικό που έλαβε χώρα την προηγούμενη σχολική χρονιά στον εξωσχολικό χώρο.

- Καλλιέργεια μιας νέας αντίληψης για αλλαγή των οδικών συνθηκών, ώστε να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για αποφυγή των τροχαίων ατυχημάτων.
- Συστηματική εκπαίδευση των μαθητών από μικρή ηλικία μέσα σε ένα βιωματικό και ευχάριστο πλαίσιο.
- Αλλαγή των σχολικών συνθηκών και των προσωπικών κυκλοφοριακών αντιλήψεων, προκειμένου να αποκτήσουν σωστή, συνετή και υπεύθυνη κυκλοφοριακή συμπεριφορά.
- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των πολιτών σε θέματα οδικής ασφάλειας.
- Αλλαγή νοοτροπίας στους σημερινούς και αυριανούς οδηγούς μέσα από δράσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και ανοιχτές συζητήσεις στο σχολείο με τους γονείς.
- Ενεργός συμμετοχή των γονέων σε επιλεγμένες δράσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος.
- Ανάπτυξη συνεργασίας με φορείς και μέλη της τοπικής κοινωνίας.

Διαδικασία

Το έναυσμα για τη επιλογή του συγκεκριμένου προγράμματος δόθηκε, όταν αναγνώστηκε μέσα στην τάξη στα πλαίσια του μαθήματος της Γλώσσας, το κείμενο της Γαλάτειας Γρηγοριάδου Σουρέλη, "Δρόμο παίρνω... δρόμο αφήνω", το οποίο προσέκλυσε το ενδιαφέρον των μαθητών και τους πρόσθεσε ένα επιπλέον κίνητρο να ασχοληθούν διεξοδικά, διαθεματικά και διεπιστημονικά με το θέμα της κυκλοφοριακής αγωγής. Το παραπάνω κείμενο αναφέρεται στην αποκάλυψη του τροχού από τους Σουμέριους και καταλήγει στα αυτοκίνητα του μέλλοντος που χρησιμοποιούν ως πηγή ενέργειας τον ήλιο.

Το γεγονός ότι η τάξη που αποτελεί τη λεγόμενη ερευνητική ομάδα απαρτίζεται στο μεγαλύτερο ποσοστό από αγόρια (11 αγόρια και 4 κορίτσια), προσθέτει έναν ακόμη λόγο για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών για τα αυτοκίνητα του μέλλοντος.

Οι απόψεις και οι ιδέες των μαθητών καταγράφονται από την κριτική φίλη στο ημερολόγιο και η ερευνήτρια τις καταγράφει και τις ομαδοποιεί στον πίνακα της τάξης.

Οι μαθητές λοιπόν προτείνουν:

-Να βγουν στον δρόμο έξω από το σχολείο και να γίνει καταγραφή και φωτογράφιση των κινδύνων που συντελούν στη μη ασφαλή τους μετακίνηση και πρόσβαση στον χώρο του σχολείου.

-Να επικοινωνήσουν με τον αντιδήμαρχο και να του παραθέσουν τις απόψεις τους.

-Να συνεργαστούν με τη Δημοτική Αστυνομία του νομού τους.

-Να συνεργαστούν με αρμόδιους φορείς της ευρύτερης κοινότητας.

-Να κινητοποιήσουν τους πολίτες της κοινότητας, ώστε να αποκτήσουν σωστές κυκλοφοριακές συνήθειες.

-Να γίνουν πολλαπλασιαστές της γνώσης στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

-Να οραματιστούν τις κατάλληλες υποδομές και να επέμβουν στην πραγματοποίηση της αλλαγής του σχολικού και του κοινωνικού τους περιβάλλοντος.

-Να εμπλέξουν τους γονείς στις εκπαιδευτικές δράσεις.

-Να ευαισθητοποιήσουν όλο τον μαθητικό πληθυσμό για την απόκτηση σωστών κυκλοφοριακών συμπεριφορών,

ώστε να αποφεύγονται τα ατυχήματα στον χώρο του σχολείου.

Δραστηριότητα 3η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Δημιουργία ομάδων

Εκπαιδευτικοί Στόχοι

- Να βιώσουν τη λειτουργία της τάξης ως ένα σύστημα που τα μέλη του συναλλάσσονται και συνθέτουν.
- Να αναγνωρίσουν τις κοινές ανάγκες και επιδιώξεις που καλύπτει η λειτουργία της σχολικής τάξης.
- Να συζητήσουν, να αποφασίσουν και να εκφράσουν ποιοι κανόνες είναι απαραίτητοι για την καλή και εύρυθμη λειτουργία της τάξης τους ως ομάδας.
- Να βιώσουν την προσπάθεια τήρησης και δέσμευσης στους κανόνες που οι ίδιοι έθεσαν.
- Να εργάζονται ομαδικά και συνεργατικά.
- Να αναλαμβάνουν ρόλους στην ομάδα.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας.
-

Διαδικασία

Οι μαθητές χωρίζονται σε δυάδες και αναφέρουν ο ένας στον άλλον κάποια στοιχεία για τον εαυτό του. Το κριτήριο χωρισμού σε ομάδες είναι να διαλέξουν όποιον ξέρουν λιγότερο. Στη συνέχεια, σε ολομέλεια, το κάθε μέλος της δυάδας παρουσιάζει με λίγα λόγια τι άκουσε να λέει ο συμμαθητής του για τον εαυτό του (10'-15'). Έπειτα προτείνεται στους μαθητές να χωριστούν σε ομάδες, Φροντίζεται ώστε οι ομάδες να είναι ολιγομελείς, ώστε να μπορούν οι μαθητές να καλλιεργούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις δεξιότητες επικοινωνίας και της αποτελεσματικής συνεργασίας. Η σύνθεση της ομάδας καλό είναι να είναι ευέλικτη, ώστε να προωθείται η συνεργασία με περισσότερους συμμαθητές. Υπάρχουν πολλοί τρόποι χωρισμού σε ομάδες. Η ερευνήτρια επιλέγει την παρακάτω κατόπιν συζητήσεως και πρότασης από την κριτική φίλη:

Τοποθετούνται σε τέσσερα σημεία της τάξης καρτέλες με τις εποχές και ζητείται από τους μαθητές να κατευθυνθούν σε συγκεκριμένη καρτέλα ανάλογα με την εποχή που γεννήθηκαν. Σε περίπτωση που κάποια ομάδα είναι μεγαλύτερη ο χωρισμός των μαθητών θα γίνει με βάση τους μήνες που γεννήθηκαν.

Δραστηριότητα 4η (Ενδεικτική διάρκεια 20')

Τρόπος λειτουργίας των ομάδων

Διαδικασία

Η ερευνήτρια ενθαρρύνει τους μαθητές να συζητήσουν στις ομάδες τους τρόπους για να πετυχαίνουν κάθε φορά την εργασία τους, αλλά και να περνούν καλύτερα στην τάξη. Ρωτάει τα παιδιά πώς επιθυμούν να συμπεριφέρονται τα μέλη της ομάδας τους όταν μιλούν οι ίδιοι και πώς να συμπεριφέρονται οι ίδιοι όταν μιλάει κάποιο άλλο μέλος της ομάδας τους. Επίσης, πώς αντιδρούν όταν ένας συμμαθητής τους εκφράζει την άποψή του, πώς μιλούν μέσα στην ομάδα τους (πολύ δυνατά, πολύ χαμηλόφωνα). Τέλος, αν νομίζουν πως έχουν αδικηθεί, πώς θέλουν να το συζητήσουν και με ποιους τρόπους να το λύσουν.

Επειτα κάθε ομάδα καταγράφει σε ένα τετράδιο τους κανόνες στους οποίους έχουν καταλήξει από την προηγούμενη δραστηριότητα και όταν οι ομάδες τελειώσουν την εργασία τους, ανακοινώνουν τους κανόνες σε όλη την τάξη.

Δραστηριότητα 5η (Ενδεικτική διάρκεια 20')

Παιχνίδι ρόλων για την οριοθέτηση των κανόνων

Διαδικασία

Σε αυτή τη δραστηριότητα επιλέγεται ένα παιχνίδι, όπου οι μαθητές καλούνται να παίξουν έναν από τους κανόνες της τάξης που οι ίδιοι έχουν συντάξει (roleplaying). Κάθε ομάδα επιλέγει έναν κανόνα που θα δραματοποιήσει και τον ανακοινώνει στην τάξη. Δίνεται λίγος χρόνος για να προετοιμαστούν. Στη συνέχεια κάθε ομάδα έρχεται στο μπροστινό μέρος της τάξης και δραματοποιεί τον κανόνα που έχει επιλέξει. Για παράδειγμα, μπορεί ένα μέλος της ομάδας να διατυπώνει τη δική του άποψη emphatically και με διαφορετικό τόνο κάθε φορά, προσπαθώντας να ακουστεί πάνω από τη φωνή ενός άλλου μέλους που διατυπώνει με τον ίδιο τρόπο τη δική του άποψη. Μετά το roleplaying πραγματοποιείται συζήτηση με τους μαθητές για τους κανόνες που μας βοηθούν να ζήσουμε καλύτερα κι εκτός σχολείου. Αναφέρονται κάποια παραδείγματα όπως: οι καθαροί δρόμοι, η διατήρηση των δασών, η δυνατότητά μας να κινούμαστε στο πεζοδρόμιο με άνεση, στοχεύοντας στο να καταλήξουμε ότι όλα είναι αποτελέσματα κανόνων.

Δραστηριότητα 6η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Συζήτηση με τους μαθητές- Συμπλήρωση ερωτηματολογίου

Εκπαιδευτικός στόχος: Ανίχνευση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών

Διαδικασία

Σε αυτή τη δραστηριότητα η ερευνήτρια συζητά με τους μαθητές τις διάφορες πλευρές του θέματος για να διερευνήσει τι γνώσεις έχουν πάνω στο θέμα αλλά και ταυτόχρονα να ενεργοποιήσει αυτά που ήδη γνωρίζουν.

Επειτα μοιράζει στους μαθητές ένα άτυπο ερωτηματολόγιο για την κυκλοφοριακή αγωγή (από το πρόγραμμα "Ασφαλώς Κυκλοφορώ"), δεδομένου ότι η εκπαιδευτικός-ερευνήτρια δεν μπορούσε να έχει ολοκληρωμένη άποψη για το μαθησιακό προφίλ των μαθητών, αφού ανέλαβε την τάξη στις αρχές του διδακτικού έτους 2016-2017.

Στα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων τηρήθηκε η ταξινόμια του Bloom που αναφέρεται σε τρεις τομείς: τον γνωστικό, τον συναισθηματικό και τον ψυχοκινητικό – ενίοτε αλληλεπικαλυπτόμενοι. Η ταξινόμηση προτείνει μια ιεραρχία επιπέδων (κατηγοριών) τονίζοντας ότι κάθε επίπεδο θα πρέπει να το κατέχει κανείς πολύ καλά για να προχωρήσει στο επόμενο (Bloom, 1956). Οι μαθητές σε αυτή τη δραστηριότητα εργάζονται ατομικά. Αφού συμπληρωθούν όλα τα ερωτηματολόγια, η ερευνήτρια με τη βοήθεια της κριτικής φίλης, μετά από ανάγνωση και εξέταση των στοιχείων που αναδύθηκαν, προκύπτουν τα παρακάτω:

Γνωστικά χαρακτηριστικά:

Οι εκπαιδευόμενοι σε γενικές γραμμές έδειξαν ενδιαφέρον να εργαστούν σύμφωνα με το πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

- Οι εκπαιδευόμενοι είναι εξοικειωμένοι με βασικούς κανόνες του Κ.Ο.Κ.
- Οι εκπαιδευόμενοι είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τη σημασία κάποιων σημάτων της τροχαίας.
- Οι εκπαιδευόμενοι είναι σε θέση να αναγνωρίζουν κάποιες λανθασμένες οδικές συμπεριφορές των πεζών, οι οποίες μπορούν να γίνουν αιτίες ατυχημάτων.
- Οι εκπαιδευόμενοι δεν είναι σε θέση να βρίσκουν λύσεις σε πραγματικές συνθήκες.
- Οι εκπαιδευόμενοι είναι εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά:

- Οι εκπαιδευόμενοι είναι μαθητές της Ε' Δημοτικού.
- Οι εκπαιδευόμενοι είναι μαθητές και των δύο φύλων.
- Η ηλικία των εκπαιδευομένων είναι 11 έως 12 ετών.
- Οι εκπαιδευόμενοι είναι στο σύνολο 15 (11 αγόρια και 4 κορίτσια).
- Η αναλογία αγοριών – κοριτσιών δε λαμβάνεται υπόψη.

Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά:

- Δεν παρουσιάζουν ανομοιογένεια ως προς την κοινωνική τους προέλευση.

Σε αυτή την ηλικία και μέσα στα πλαίσια της σχολικής τους ζωής είναι σε θέση να αποκτήσουν κοινωνικές δεξιότητες που είναι σημαντικές για τη ζωή τους και τη συνύπαρξή τους σε ομάδα, ενώ παράλληλα μπορούν να προετοιμαστούν για τη ζωή τους εντός και εκτός του σχολείου. Οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες, συμπεριφορές, στάσεις και αξίες που θα τους βοηθήσουν να μαθαίνουν, να δημιουργούν σχέσεις, να επιλύουν προβλήματα και συγκρούσεις της καθημερινότητας και να προσαρμόζονται στις αλλαγές, να διεκδικούν θέσεις εργασίας, να ζουν αρμονικά με τους άλλους, να επικοινωνούν, αλλά και να προστατεύονται και να φροντίζουν τον εαυτό τους.

Με τη συζήτηση που πραγματοποιείται στην τάξη, η ερευνήτρια στοχεύει στο να ξυπνήσει τις μνήμες που έχουν οι μαθητές, ως προς το τι σημαίνει να κυκλοφορώ μέσα σε ένα οργανωμένο κοινωνικό σύστημα, να χρησιμοποιώ είτε ως πεζός, είτε ως οδηγός, είτε ως επιβάτης τον δρόμο, πράγμα που ενέχει πολλούς κινδύνους και που οι μαθητές έρχονται αντιμέτωποι καθημερινά με αυτούς.

Δραστηριότητα 7η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Ερευνα πηγών μέσω διαδικτύου

Εκπαιδευτικός στόχος: Σύνδεση νέας γνώσης με την προϋπάρχουσα

Διαδικασία

Οι μαθητές μαζί με την ερευνήτρια και την κριτική φίλη μεταβαίνουν στην αίθουσα υπολογιστών που

διαθέτει το σχολείο. Κατόπιν οδηγιών της ερευνήτριας οι μαθητές περιηγούνται σε συγκεκριμένες σελίδες στο διαδίκτυο, με περιεχόμενο σχετικό με την κυκλοφοριακή αγωγή για να πλουτίσουν τις γνώσεις τους πάνω στο θέμα (π.χ. ιστοσελίδα για Οδηγό Εκπαίδευσης Κυκλοφοριακής Αγωγής <http://www.yme.gr/?getwhat=1&oid=709&id=&tid=709>). Οι μαθητές σε αυτή τη δραστηριότητα εργάζονται ατομικά, με το δικό τους ρυθμό ο καθένας και με τη δική τους συμμετοχή στην απόκτηση νέας γνώσης. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα διακόπτουμε την περιήγησή μας στο διαδίκτυο και συζητούμε ό,τι μας κάνει εντύπωση.

Δραστηριότητα 8η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Γνωριμία με τα μεταφορικά μέσα

Εκπαιδευτικός στόχος: Να γνωρίσουν τα διαφορετικά μέσα μεταφοράς και τη χρονική σειρά εμφάνισής τους.

Διαδικασία

Κυρίαρχο θέμα σε αυτή τη δραστηριότητα είναι να γνωρίσουν οι μαθητές τα μεταφορικά μέσα και την ιστορία τους. Η ερευνήτρια συζητάει με τους μαθητές αν έχουν μετακινηθεί ποτέ με κάποιο ζώο και ποιες δυσκολίες έχει αυτός ο τρόπος μετακίνησης. Κατευθύνει τη συζήτηση χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες ερωτήσεις σχετικά με τα μέσα μεταφοράς:

- Εσύ πώς μετακινείσαι για να πας στο σχολείο;
- Στη γειτονιά σου οι δρόμοι είναι πολυσύχναστοι;
- Οι κάτοικοι της περιοχής σου ποιο μέσο χρησιμοποιούν πιο συχνά για τις μετακινήσεις τους;

Στη συνέχεια δίνονται κάποιες εικόνες στις ομάδες με τα μέσα μεταφοράς και τους ζητάμε να τα ονομάσουν και έπειτα να μας πουν ποιο από τα εικονιζόμενα οχήματα χρησιμοποιούν οι γονείς τους για να μετακινηθούν από το σπίτι στην εργασία τους. Πώς μετακινούνται οι ίδιοι οι μαθητές για να πάνε κάπου; Ποια από τα εικονιζόμενα μέσα θα χρησιμοποιούσαν για ταξίδια μεγάλων αποστάσεων;

Η δραστηριότητα συνεχίζεται με την ερώτηση: γνωρίζετε ποια οχήματα ονομάζουμε μέσα μαζικής μεταφοράς; Στόχος είναι να αναπτυχθεί μια εποικοδομητική συζήτηση μεταξύ των ομάδων και της ερευνήτριας και όχι η διατύπωση ενός ορισμού με ακρίβεια. Κατόπιν η ερευνήτρια μοιράζει στις ομάδες εικόνες τρένων, πλοίων και αυτοκινήτων και με κριτήριο τη χρονολογική σειρά ζητάει από τις ομάδες να τις τοποθετήσουν στη σειρά. Οι δραστηριότητες δουλεύονται ταυτόχρονα από τις ομάδες, προτρέπουμε τα μέλη των ομάδων πριν ξεκινήσουν να συζητήσουν για 2'-3' και να αποφασίσουν σε ποιο μέλος θα αναθέσουν την εκπροσώπηση της ομάδας στην τάξη. Στη συνέχεια τα μέλη της ομάδας συζητούν και αποφασίζουν τη χρονολογική σειρά που θα κατατάξουν τις εικόνες που βλέπουν. Γίνεται σαφές στους μαθητές ότι δεν αρκεί απλώς να βάλουν τις εικόνες σε μια σειρά, αλλά να διευκρινίσουν το κριτήριο που χρησιμοποίησαν και τους λόγους που τους οδήγησαν να κάνουν αυτή την επιλογή. Οι ομάδες δουλεύουν για περίπου δέκα λεπτά και στη συνέχεια ζητάμε από τον εκπρόσωπο κάθε ομάδας να μοιραστεί με την υπόλοιπη τάξη τα αποτελέσματα της δουλειάς της ομάδας του, αναλύοντας τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου η ομάδα να καταλήξει στα συμπεράσματά της. Ο διαθέσιμος χρόνος κάθε εκπροσώπου δε θα πρέπει να ξεπερνά τα 2'-3'. Όταν όλες οι ομάδες μοιραστούν με τις υπόλοιπες τα αποτελέσματα της δουλειάς τους, ρωτάμε αν κάποια ομάδα διαφωνεί με την προσέγγιση κάποιας άλλης, στο σημείο στο οποίο διαφωνεί και να το αιτιολογήσει.

Δραστηριότητα 9η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Μάθηση μέσω διαδικτύου

Εκπαιδευτικός στόχος: Να καταγράψουν την ιστορία ενός μεταφορικού μέσου.

Διαδικασία

Οι μαθητές μεταβαίνουν για την πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας στην αίθουσα υπολογιστών που διαθέτει το σχολείο. Έπειτα καλούνται με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού λογισμικού "Ανακαλύπτω τις Μηχανές", το οποίο έχει φροντίσει η ερευνήτρια να εισάγει στους υπολογιστές, να καταγράψουν την ιστορία ενός μεταφορικού μέσου. Με αφορμή την ιστορική εξέλιξη των μεταφορικών μέσων η συζήτησή μας κατευθύνεται και στα αυτοκίνητα του μέλλοντος. Αμέσως μετά το τέλος της εργασίας οι μαθητές επιστρέφουν στην τάξη και εργάζονται με τις ομάδες τους, για τη δημιουργία μιας αφίσας με θέμα "Η μετακίνησή μου με έναν τρόπο φιλικό για το περιβάλλον". Οι αφίσες των ομάδων αναρτώνται κατόπιν στην γωνία της κυκλοφοριακής αγωγής. Βέβαια αυτή η δραστηριότητα δεν ολοκληρώνεται στο συμφωνημένο χρόνο. Οπότε γίνεται συμφωνία να αφιερωθεί και μια ακόμη διδακτική ώρα για την τελειοποίηση των έργων τους.

Δραστηριότητα 10η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Δρόμοι και πεζοδρόμια

Εκπαιδευτικός στόχος: Να διακρίνουν και να κατονομάζουν τα διάφορα είδη δρόμων.

Να αναφέρουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δρόμων.

Να κατονομάζουν τους κινδύνους που πιθανόν υπάρχουν στους δρόμους.

Να αναφέρουν μέτρα ασφαλείας που πρέπει να λαμβάνονται στους δρόμους ανάλογα με τη χρήση τους.

Οι μαθητές ερχόμενοι στο δημοτικό σχολείο, γνωρίζουν ήδη, είτε ως πεζοί είτε ως επιβάτες τα περισσότερα είδη δρόμων, αξιοποιώντας τις εμπειρίες τους, η ερευνήτρια προσπαθεί με τη χρήση εικόνων να τους βοηθήσει να κατανοήσουν ότι οι διαφορετικοί δρόμοι χρησιμοποιούνται και για διαφορετικούς σκοπούς.

Παρουσιάζονται στο διαδίκτυο κάποιες εικόνες από δύο διαφορετικούς δρόμους, ενός συνοικιακού (δρόμο που συναντούν και στις γειτονιές τους) και ενός υπεραστικού και καλούμε τους μαθητές να συγκρίνουν τους δρόμους και να καταγράψουν οι ομάδες στο τετράδιό τους ομοιότητες και διαφορές.

Κατόπιν δίνονται γεωμετρικά σχήματα και τους καλούμε να κατασκευάσουν πρόσωπα ή αντικείμενα (π.χ. τροχονόμο, διάβαση πεζών, σήματα τροχαίας κ.α.), τα οποία θα έκαναν το συγκεκριμένο δρόμο πιο ασφαλή για τους πεζούς. Οι υπόλοιπες ομάδες καλούνται να αξιολογήσουν την κατασκευή και να προσθαφαιρέσουν στοιχεία που θα έκαναν τον δρόμο αυτό πιο ασφαλή. Διακρίνονται οι επόμενες κατηγορίες δρόμων: *συνοικιακοί, κύριοι, υπεραστικοί, δρόμοι στην ύπαιθρο, αυτοκινητόδρομοι, πεζοδρόμοι, και ποδηλατόδρομοι*. Επίσης, σημειώνονται στο τετράδιό τους παραδείγματα κυριολεκτικής και μεταφορικής χρήσης της λέξης "δρόμος", όπως αυτά που αναφέρονται παρακάτω:

- *Ο δρόμος προς το σχολείο μας είναι πολυσύχναστος και θορυβώδης.*
- *Η υπόθεση του τροχαίου ατυχήματος πήρε τον δρόμο της δικαιοσύνης.*
- *Ο δρόμος έξω από το σπίτι μου είναι στενός και στο πεζοδρόμιο ίσα που χωράς να κυκλοφορήσεις.*

- *Τον έφαγαν οι δρόμοι!*

Μετά διαβάζουν σιωπηλά την ιστορία που τους δίνεται από την ερευνήτρια «Σκέφτομαι , παρατηρώ με ασφάλεια κυκλοφορώ!», των Γερουλάνου & Στεφάνου και καλούνται να εντοπίσουν τα δομικά στοιχεία του κειμένου: χώρος, πρόσωπα, χρόνος, πρόβλημα. Μετά εντοπίζουν κάποιες λέξεις που αναφέρονται στα διαφορετικά είδη δρόμων ή και άλλες σχετικές με το θέμα και τις χρησιμοποιούν για τη συμπλήρωση κειμένων, όπως παρακάτω:

"Χθες οργανώσαμε με την τάξη μας μια εκδρομή σε ένα γραφικό χωριό. Αρχικά προχωρήσαμε στον αυτοκινητόδρομο. Σε λίγη ώρα όμως, στρίψαμε δεξιά και ακολουθήσαμε έναν δρόμο, γεμάτο λακκούβες. Μέσα στο χωριό το δρομάκι, δυσκόλευε το λεωφορείο να κινηθεί άνετα και ο οδηγός προσπαθούσε να αποφύγει τις στροφές. Βέβαια ο οδηγός του λεωφορείου είπε ότι είμαστε και τυχεροί, γιατί πριν μερικά χρόνια ο δρόμος που διασχίζουμε ήταν χωματόδρομος".

Δραστηριότητα 11η (Ενδεικτική διάρκεια 25')

Κατανόηση και χρήση του σχετικού λεξιλογίου της κυκλοφοριακής αγωγής

Εκπαιδευτικός στόχος:

Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους με έννοιες και λέξεις σχετικές με την οδική κυκλοφορία και ασφάλεια.

Να χρησιμοποιούν το σχετικό λεξιλόγιο σωστά και με άνεση τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο.

Διαδικασία

Η ερευνήτρια αρχικά ζητάει από τους μαθητές, να αναγνωρίσουν και να εντοπίσουν κάποια προβλήματα στον δρόμο, με τη χρήση εικόνων και συμβόλων. Συνδέοντας το περιεχόμενο της δραστηριότητας με τον άξονα του δεύτερου κύκλου της έρευνας, η ερευνήτρια θεωρεί σημαντικό να ξεκινήσει από τις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών και από τις εμπειρίες τους και επιδιώκει να εμπλουτίσει το λεξιλόγιό τους με έννοιες και φράσεις σχετικές με την κυκλοφοριακή αγωγή. Παράλληλα, στοχεύει στη μετατροπή του παθητικού λεξιλογίου σε ενεργητικό με τη χρήση γλωσσικών παιχνιδιών. Πρέπει να επισημανθεί ότι πρέπει να είναι ικανοί να κατανοούν τη σχετική ορολογία και να χειρίζονται τη γλώσσα με ευχέρεια, ώστε να μπορούν να επικοινωνούν άνετα με τον κόσμο γύρω τους.

Κατόπιν δίνονται στους μαθητές κάποιες εικόνες που απεικονίζουν κάποιες πινακίδες και κάποιες καρτέλες με λέξεις και τους καλούμε να τις τοποθετήσουν αντίστοιχα. Έπειτα κατασκευάζουμε το αλφάβητο οδικής κυκλοφορίας, γράφοντας τις σχετικές λέξεις σε καρτέλες και τοποθετώντας τις σε αλφαβητική σειρά όπως φαίνεται παρακάτω:

Α αδιέξοδο

Β βαδίζω στον δρόμο με προσοχή

Γ Γρηγόρης (περνάω τη διάβαση)

Δ διαβάσεις πεζών

Ε επιτρέπεται η δεξιά στροφή

Ζ ζέμπρα (οι γραμμές στις διαβάσεις πεζών)

Η ηχορύπανση
Θ θόρυβος σε πολυσύχναστους δρόμους
Ι Ι.Χ.
Κ κοιτάζω δεξιά και αριστερά πριν διασχίσω τον δρόμο
Λ λεωφόρος
Μ μονόδρομος
Ν νησίδα
Ξ ξέρω τον Κ.Ο.Κ.
Ο ολισθηρό οδόστρωμα
Π προσπέραση επικίνδυνη
Ρ περνώ πάντα με πράσινο
Σ στάθμευση βαρέων οχημάτων
Τ τροχονόμος
Υ υποχρεωτική πορεία αριστερά
Φ φωτεινός σηματοδότης
Χ χρησιμοποιώ τη ζώνη ασφαλείας στο αυτοκίνητο
Ψ ψάχνω στον οδικό χάρτη
Ω ωραία διαδρομή στο πάρκο με ποδήλατα

ΠΑΙΧΝΙΔΙ (Ενδεικτική διάρκεια 25')

Όταν ολοκληρώνεται η παραπάνω δραστηριότητα, η ερευνήτρια σχεδιάζει ένα παιχνίδι. Το παιχνίδι πάντα ενθουσιάζει τους μαθητές και τους βγάζει από τη ρουτίνα του μαθήματος και της συνηθισμένης διαδικασίας παροχής της νέας γνώσης.

*“Νομίζω κυρία ότι η καλύτερη ιδέα που είχατε σήμερα είναι να παίζουμε ένα παιχνίδι, να ξεμονιάσουμε λίγο”
(Ν. ημερολόγιο)*

Οι μαθητές, ξεκινώντας από το γράμμα Α, προσπαθούν να βρουν λέξεις που αρχίζουν με το γράμμα αυτό και σχετίζονται με την οδική ασφάλεια και κυκλοφορία. Η ομάδα που θα φτάσει πρώτη στο τελευταίο γράμμα της αλφαβήτου ή εναλλακτικά θα σκεφτεί τις περισσότερες λέξεις, που θα ξεκινούν από ένα συγκεκριμένο γράμμα (π.χ. πεζός, πεζοπορία, ποδήλατο, ποδηλατοδρόμος, ποδηλάτης) κερδίζει και παίρνει περισσότερους πόντους.

Δραστηριότητα 12η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Δημιουργική γραφή με ποιήματα και ποιήματα χαϊκού

Εκπαιδευτικός στόχος: Να εκφραστούν με δημιουργικό τρόπο γράφοντας ποιήματα

Διαδικασία

Το έναυσμα για της πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας δίνεται, όταν οι μαθητές της Ε' τάξης, στα πλαίσια μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης στη Κοβεντάρειο Δημοτική Βιβλιοθήκη του Δήμου Κοζάνης, παρακολουθούν ένα σεμινάριο "Δημιουργικής γραφής". Το θέμα με το οποίο ασχολούνται οι μαθητές σε αυτή την εκπαιδευτική δραστηριότητα είναι η δημιουργία ποιημάτων χαϊκού με θέμα τη "φύση". Το **χαϊκού** είναι η πιο σύντομη μορφή ποίησης στον κόσμο και περιγράφει μια εικόνα της φύσης. Κατόπιν οδηγιών της ομάδας

εκπαιδευτών που παραβρίσκονται στη Βιβλιοθήκη, οι μαθητές εργάζονται ατομικά και έπειτα ομαδικά . Πρωτίστως η ομάδα εκπαιδευτών τους εξηγεί τι είναι το χαϊκού και πώς πρέπει να το δουλέψουν, δίνοντάς τους ένα παράδειγμα. Καθόλη τη διάρκεια της δραστηριότητας βοηθούν τους μαθητές για το πώς θα το συνθέσουν. Οι μαθητές ξετυλίγουν το δημιουργικό τους ταλέντο στη γραφή και τα αποτελέσματα ικανοποιούν τους εκπαιδευτές.

Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός

Στον τομέα του δεύτερου κύκλου της έρευνας τίθενται οι βάσεις για να εργαστούν οι μαθητές κάτω από το πνεύμα του συνεργατικού μοντέλου. Επίσης, σχεδιάζονται τα βήματα για την επιλογή του θέματος που θα ασχολούνταν οι μαθητές, σύμφωνα με τις προτεραιότητες και τα ενδιαφέροντά τους. Κατόπιν σύμφωνα και με τον δεύτερο άξονα της συγκεκριμένης δομής του ημερολογίου, πραγματοποιούνται διάφορες δραστηριότητες για τη διερεύνηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών πάνω στο θέμα της σωστής κυκλοφοριακής συμπεριφοράς.

Τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας με τη συμμετοχή τους στις διάφορες δραστηριότητες, που απαιτούσαν τη συνεργασία και την επικοινωνία μεταξύ τους, άλλοτε συνεργάζονται ήρεμα και εποικοδομητικά μεταξύ τους, προσφέροντας ένα ολοκληρωμένο και αξιόλογο αποτέλεσμα, άλλοτε η συνεργασία τους διαφεύγει της τήρησης κανόνων και της συλλογικότητας του ομαδικού πνεύματος. Συγκεκριμένα, προκύπτουν εμπόδια στην επικοινωνία και συνεργασία και δεν υπάρχει έντονη συμμετοχή στις δραστηριότητες.

Μαθητές, ερευνήτρια και κριτική φίλη καταβάλλουν προσπάθειες για τη στερέωση μιας υγιούς και δυναμικής συνεργασίας, ώστε κυρίως να καλλιεργηθούν οι κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών, ώστε να αλληλεπιδρούν με θετικό τρόπο μεταξύ τους, να επιλύουν προβλήματα όταν βρεθούν σε μια δύσκολη κατάσταση και να διαχειρίζονται το θυμό τους και τις συγκρούσεις που προκύπτουν ανάμεσά τους.

Σε συνδυασμό με την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων, σε αυτό τον κύκλο εστιάζουμε και στην διερεύνηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών πάνω στο θέμα που επεξεργαζόμαστε, ανακαλύπτοντας το υπόβαθρο των γνώσεων των μαθητών και στις ενέργειες που απαιτούνται, ώστε να αλλαχθεί ή να μετασχηματιστεί η γνώση.

Στη συνέχεια παραθέτονται οι εκτιμήσεις, οι παρατηρήσεις, οι σκέψεις καθώς και οι στοχασμοί, οι αναστοχασμοί και οι αναθεωρήσεις του δεύτερου κύκλου της έρευνας δράσης.

Μέσα από τις πρώτες συναντήσεις της ερευνήτριας και των μαθητών για την εκπόνηση του προγράμματος κρίνεται απαραίτητη η συμφωνία σε βασικούς κανόνες για να τεθούν οι βάσεις μια εποικοδομητικής συνεργασίας.

Θέσπιση κανόνων με τη δημιουργία του συμβολαίου της σχολικής τάξης.

Η ερευνήτρια κρίνει απαραίτητο από τις πρώτες συναντήσεις να επιδιώξει τη συμφωνία στους βασικούς κανόνες, τους οποίους τα μέλη της τάξης θα ακολουθούν σε όλη την πορεία της υλοποίησης των δραστηριοτήτων. Οι κανόνες είναι αποτέλεσμα συζήτησης και συναπόφασης με τους μαθητές. Οι μαθητές σε αυτές τις συναντήσεις καλούνται κατά κύριο λόγο να εργαστούν σε ολιγομελείς ομάδες. Είναι σημαντικό επομένως να συνειδητοποιήσουν ότι η επιτυχία του ενός μέλους εξαρτάται από τη συμβολή και των υπόλοιπων μελών της ομάδας, καθώς και ότι η επιτυχία της ομάδας εξαρτάται από την ατομική επιτυχία των μελών της.

Οι κανόνες που θα τεθούν πρέπει να είναι λιτοί και σαφείς, ώστε να μπορούν να είναι λειτουργικοί και επίσης όσο λιγότεροι είναι, τόσο πιο εύκολα τηρούνται και αφομοιώνονται. Το σύνολο αυτών των κανόνων μαζί με την αναφορά του επιδιωκόμενου στόχου αποτελούν το συμβόλαιο.

Με την εφαρμογή του κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, οι μαθητές:

- μαθαίνουν να μοιράζονται την άποψή τους και τις ιδέες τους με τους άλλους, χωρίς να προσπαθούν να την επιβάλλουν
- ακούν και σέβονται την άποψη των άλλων

- συνεργάζονται με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους και εκφράζουν, όταν κρίνεται απαραίτητο, τη γνώμη τους δια του αντιπροσώπου τους
- σέβονται την προσωπικότητα του συμμαθητή τους και φέρονται με ευγένεια στον απέναντί τους
- κατανοούν ότι μπορούν να δουλεύουν και να μαθαίνουν μαζί

Η ερευνήτρια καταγράφει τους κανόνες σε ένα χαρτόνι και τους αναρτά στην τάξη σε εμφανές σημείο, ώστε ανά πάσα στιγμή να είναι ορατοί από τους μαθητές. Κάθε φορά που τηρείται κάποιος κανόνας και ατομικά και συλλογικά, η ερευνήτρια επαινεί την τάξη, αναδεικνύοντας το γεγονός και δίνοντας την ανάλογη θετική ενίσχυση. Φροντίζει επίσης να προφυλάξει τους μαθητές από τυχόν παραβιάσεις και αποφεύγει να ενισχύει πλαίσια που τις βοηθούν. Βέβαια κατά κοινή παραδοχή όλων, οι κανόνες μπορούν να αναπροσαρμόζονται, όποτε κρίνεται σκόπιμο και κατόπιν συζητήσεως με τους μαθητές.

“Εγώ δεν μπορώ να δουλέψω με τον Στ. κυρία, όλο προβλήματα δημιουργεί και θυμώνει εύκολα. Αν κάτι δεν του αρέσει ζορίζεται, σηκώνεται και φεύγει από την ομάδα. Συζητάμε για το ποιο θα είναι το όνομα της ομάδας μας και δε συμφωνεί με τις ιδέες μας. Αν συνεχίσει να δημιουργεί προβλήματα να τον αλλάξετε ομάδα” (Α., ημερολόγιο, 11-11-2016).

“Αυτοί κυρία, με έχουν βάλει στο μάτι και ποτέ δε δέχονται τη δική μου άποψη. Πάντα οι δικές τους απόψεις είναι καλύτερες από τη δική μου. Νομίζω πως αυτοί δείχνουν αρνητική διάθεση απέναντί μου και με προκαλούν συνεχώς” (Στ., ημερολόγιο, 11-11-2016).

“Ο Στ. την ίδια στιγμή βγαίνει από την τάξη ενοχλημένος και με έντονο θυμό. Αφού έχουν περάσει λίγα λεπτά τον καλώ να έρθει και πάλι στην ομαδούλα μας, συζητώντας με ήρεμο τρόπο αυτή τη φορά. Προσπαθώ να του εξηγήσω ότι δεν γίνεται να επιβάλω τη δική μου άποψη, επικρατεί η άποψη των πολλών με διάλογο και κατόπιν ψηφοφορίας. Ο Στ. δεν είναι σε θέση ακόμα να διαχειριστεί του συναισθήματά του, χρειάζεται και άλλο χρόνο, για να δώσει χώρο στον εαυτό του. Οπότε κάθεται για λίγη ώρα μόνος του, επιστρέφοντας στην ασφάλεια του θρανίου του για να κατευνάσει το θυμό του και να αναλογιστεί ποιες είναι οι συνέπειες όταν χάνεται ο έλεγχος. “ (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 11-11-2016).

Οι χώροι μάθησης οργανώνονται κατάλληλα ώστε να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν θετικά τις δραστηριότητες.

Η ερευνήτρια διαμορφώνει την τάξη τοποθετώντας τα θρανία σε δύο ομόκεντρους κύκλους, ώστε να διευκολύνεται η ανάπτυξη διαφορετικών μορφών επικοινωνίας και εργασίας και συνεργασίας μεταξύ των ομάδων και μεταξύ των μαθητών και της ερευνήτριας. Βέβαια, η αναστοχαστική διαδικασία επιβάλλει ο χώρος της τάξης να χρησιμοποιείται και με άλλους εναλλακτικούς τρόπους όπως για παράδειγμα, η διάταξη των θρανίων στο κέντρο της τάξης, σχηματίζοντας δύο μεγάλες παράλληλες ευθείες, ώστε όλες οι ομάδες να αλληλεπιδρούν και να επικοινωνούν. Δημιουργείται συνάμα, και η “γωνιά της κυκλοφοριακής αγωγής, όπου αναρτώνται εκεί όλες οι εργασίες των μαθητών.

Ερευνήτρια και παιδαγωγική ομάδα προσπαθούν να οργανώσουν το χώρο της τάξης με τέτοιο τρόπο ώστε να συμβάλλει στην καλλιέργεια της φαντασίας, στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της ανάληψης πρωτοβουλίας από τους μαθητές.

Από την άλλη, η οικειοποίηση του χώρου και η εξασφάλιση προσωπικού χώρου από τους μαθητές, ενισχύει με θετικό τρόπο τη δημιουργία έκφρασης συναισθημάτων (Fischer, 1997). Ένα άλλο θέμα που αγγίζει τους

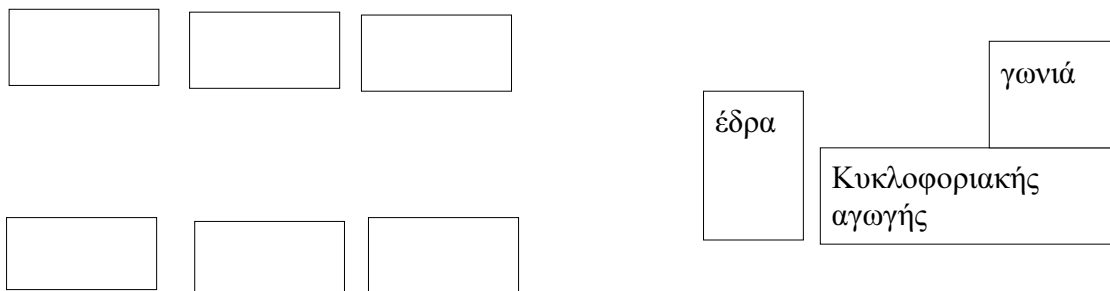
μαθητές είναι η διακόσμηση και γενικότερα η αισθητική της σχολικής τάξης, οπότε κατόπιν συζητήσεως και συνεργασίας καταλήγουμε ότι θα την στολίσουμε με αντικείμενα που έχουν σχέση με το θέμα που επεξεργαζόμαστε.

“Μπορούμε να φτιάξουμε ένα δρόμο πάνω σε ένα κομμάτι φελιζόλ και να τοποθετήσουμε επάνω μινιατούρες αυτοκινητάκια και ποδήλατα, καθώς και σήματα της τροχαίας και φανάρια. Πώς τη βρίσκει την ιδέα μου κυρία; Όλοι έχουμε εξάλλου στο σπίτι μας τέτοια αντικείμενα από παλιότερα παιχνίδια μας” (Π. Ημερολόγιο, 15-11-2016).

“Μια ιδέα που μου ήρθε μόλις τώρα κυρία είναι να κατασκευάσουμε πάνω σε χαρτόνια κάνσον ποδήλατα με διάφορα “ άχρηστα υλικά” όπως καλαμάκια, οδοντογλυφίδες, μιας και τα ποδήλατα είναι και το προσωπικό μας μέσο μετακίνησης” (Γ. ημερολόγιο, 15-11-2016).

“Η παράλληλη διάταξη των θρανίων (Σχήμα 9) βοηθάει τους μαθητές να εργαστούν αρμονικά και να συνεργαστούν μέσα σε ένα κλίμα χαλάρωσης και έκφρασης των εικαστικών δεξιοτήτων και των καλλιτεχνικών τους ανησυχιών. Ακόμα και κάποιοι μαθητές όπου δύσκολα αφήνουν τον εαυτό τους ελεύθερο να εκφραστεί και να επικοινωνήσει, συμμετέχουν στη δραστηριότητα με κέφι και χαρά. Το αποτέλεσμα βέβαια όταν τα παιδιά αφήνονται ελεύθερα να δημιουργήσουν, δεν μπορεί παρά να είναι ικανοποιητικό και πρωτότυπο” (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 17-11-2016).

Σχήμα 9: Η παράλληλη διάταξη των θρανίων

Η ένταξη των μαθητών σε ομάδες καθώς και η συνεργασία μεταξύ τους απαιτεί, κόπο, χρόνο, υπομονή και αναπροσαρμογή.

Για να είναι σε θέση οι μαθητές να εργάζονται αυτόνομα, χωρίς τη συνεχόμενη καθοδήγηση του

εκπαιδευτικού, να σέβονται την προσωπικότητα του άλλου και να επικοινωνούν ουσιαστικά και δημιουργικά, για να αμβλύνεται σταδιακά και ο εγωισμός που έχουν, απαιτείται σκληρή δουλειά, υπομονή, επιμονή και βαθιά πίστη σε αυτό που κάνεις. Οι μαθητές πρέπει να εκπαιδευτούν, να κοπιήσουν, να προσαρμοστούν πολλές φορές σε καταστάσεις δύσκολες και περίπλοκες, να υπακούσουν σε κανόνες και να μάθουν να τους εφαρμόζουν, για να μπορεί να είναι επιτυχής η συνεργασία ως κοινωνική δραστηριότητα (Αναγνωστοπούλου, 2001).

“Υπήρξαν φορές που οι εντάσεις ήταν έντονες και οι εκρήξεις δεν αργούσαν να φανούν. Ίσως γιατί τα συγκεκριμένα δύο παιδιά είναι έντονες προσωπικότητες και η αύρα τους δεν μπορούσε να συνταιριάζει. Η σχέση των δύο αυτών μαθητών- του Στ. και του Α. ήταν από την αρχή της σχολικής χρονιάς φορτισμένη αρνητικά και η γνώμη του ενός για τον άλλο δεν ήταν και η καλύτερη. Μια μικρή αφορμή χρειαζόταν πάντα για να πυροδοτήσει την κατάσταση. Μια άσχημη κουβέντα, μια χειρονομία, ένα έντονο βλέμμα και όλα ξεκινούσαν και δύσκολα σταματούσαν. Η αρχική μου σκέψη ήταν να τους βάλω στην ίδια ομάδα, για να μπορέσουν επιτέλους υέσα στο πνεύμα της κοινής συνεργασίας και των κοινών στόχων, να εξομαλύνουν κάπως την κατάσταση μεταξύ τους. Βέβαια, δεν άργησε να φανεί το αποτέλεσμα, ότι μάλλον αυτή η ιδέα δεν θα ευδοκιμούσε. Από τις πρώτες συναντήσεις, η ένταση υπήρχε και η κατάσταση επιδεινώνονταν, ο ένας εκτόξευε αρνητικά σχόλια για τον άλλο” (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 21-11-2016).

“Είναι εγωιστής και οξύθυμος, θέλει να περνάει το δικό του. Δύσκολα κάνει πίσω, δεν παραδέχεται τα λάθη του. Να τον αλλάξετε ομάδα κυρία” (Α., ημερολόγιο, 21-11-2016).

“Χρησιμοποιεί άσχημες κουβέντες και θέλει συνέχεια να με προσβάλλει. Με βρίζει και με κάνει να νιώθω άσχημα. Ούτε εγώ θέλω να είμαι μαζί του στην ομάδα, καλύτερα μόνος μου. Δεν θέλω να πάω σε άλλη ομάδα. Θα δουλεύω μόνος μου, καλύτερα έτσι κυρία” (Στ., ημερολόγιο, 21-11-2016).

Όλα τα πράγματα θέλουν ιδιαίτερο χειρισμό, πολύ υπομονή και χρόνο. Τα παιδιά είναι παιδιά, αλλά κάποιες φορές οι συμπεριφορές τους δείχνουν εγωκεντρισμό και ατομισμό. Για να καλλιεργηθεί μια σωστή συμπεριφορά χρειάζεται χρόνος, ισχυρά κίνητρα και κατάλληλες τεχνικές (σκέψεις ερευνήτριας, 21-11-2016).

Το αρνητικό κλίμα που δημιουργείται μέσα στην τάξη από τη μη συνεργατική συμπεριφορά των μαθητών, επιβάλλει τη συνεργασία και την παρέμβαση ψυχολογικής και κοινωνιολογικής υποστήριξης.

Παρόλες τις προσπάθειες που διεξάγονται, ειδικά στις πρώτες συναντήσεις, για να αναπτυχθεί και να καλλιεργηθεί ένα πνεύμα συνεργασίας και θετικής σχέσης μεταξύ κάποιων μαθητών, η κατάσταση δεν είναι η αναμενόμενη. Η αναστοχαστική διαδικασία της έρευνας δράσης καταδεικνύει την παρέμβαση της **Επιτροπής Διαγνωστικής Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Ε.Δ.Ε.Α.Υ.),** η οποία πραγματοποιεί συνεργατική διεπιστημονική αντιμετώπιση των δυσκολιών του μαθητή μέσα στη γενική σχολική τάξη. Έτσι, μετά από κατάλληλες ενέργειες της ερευνήτριας και με τη βοήθεια του διευθυντή του σχολείου, προσκαλείται η συγκεκριμένη Επιτροπή, για να ενισχύσει το έργο μας, να μας προσφέρει μια άλλη οπτική στο θέμα και για να μας εφοδιάσει με χρήσιμες και πρακτικές συμβουλές. Α ανταποκρίνεται άμεσα στο κάλεσμα του σχολείου και πραγματοποιεί επίσκεψη στο σχολικό χώρο στα μέσα Δεκεμβρίου. Το πρώτο βήμα είναι να συνομιλήσει με την εκπαιδευτικό- ερευνήτρια της τάξης, για να συλλέξει ορισμένες πληροφορίες για το προφίλ της τάξης και να καταγράψει τις απόψεις της. Έπειτα αναπτύσσει διάλογο με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς, που έχουν εκπαιδευτική επαφή με την τάξη και τέλος θεωρεί κατάλληλο να πραγματοποιηθούν κάποια παιχνίδια γνωριμίας και κατανόησης συναισθημάτων μέσα στην τάξη.

“Μας έκανε εντύπωση το γεγονός, ότι δεν μπορέσαμε εύκολα να δημιουργήσουμε ομαδούλες. Οι περισσότεροι μαθητές δεν ήθελαν να συνεργαστούν με τον τάδε ή το δείνα. Επίσης, αξιοσημείωτο ήταν το γεγονός ότι σε

κάποια παιχνίδια δεν ήθελαν ούτε να αγγίζουν ο ένας τον άλλο και εκφράζονταν με άσχημα λόγια ή χειρονομίες απέναντί του. Το κλίμα γενικά ήταν φορτισμένο, υπήρχε ένταση και γκρίνια. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι μαθητές στη συγκεκριμένη τάξη, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: σε αυτούς που πράττουν εναντίον των άλλων και σε αυτούς που παθητικά δέχονται την κατάσταση” (Ε.Δ.Ε.Α.Υ, ημερολόγιο, 5-12-2016).

“Δε θεωρώ ότι είναι ενθαρρυντικές οι διαπιστώσεις της Επιτροπής και αυτό με βάζει σε σκέψεις για ανεύρεση μιας πιο ουσιαστικής λύσης. Μετά από συζήτηση, συμφωνούμε και καταλήγουμε στις εξής προτάσεις: α) να πραγματοποιηθεί μια συνάντηση με τους γονείς των μαθητών και να συνομιλήσουν με την Επιτροπή και β) να αρχίσω να εφαρμόζω στην τάξη το σύστημα επιβράβευσης ή στέρησης κάποιων δικαιωμάτων των μαθητών, δίνοντας έμφαση στα συναισθήματα περισσότερο και κρίνοντας ανάλογα τη συμπεριφορά του μαθητή” (ερευνήτρια, ημερολόγιο , 7-11-2016).

Συνεργασία Ε.Δ.Ε.Α.Υ και γονέων

Μετά από γραπτή επιστολή που προωθείται στους γονείς στα μέσα του Δεκέμβρη, πραγματοποιείται συνάντηση στο χώρο του σχολείου μεταξύ γονέων και Επιτροπής. Η συνάντηση έχει ως αφετηρία την προβολή ενός βίντεο, που προβάλλει με παραστατικό τρόπο πως τα παιδιά μιμούνται τους γονείς και εξετάζει πολλά περιβαλλοντικά, κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα. Το βίντεο προβάλλεται με σκοπό να συνειδητοποιήσουν οι γονείς πόσο πολύ επηρεάζονται τα παιδιά από τους ίδιους και αντιγράφουν δικές τους συμπεριφορές, να δώσει παράλληλα το έναυσμα για να καταθέσουν οι γονείς τις δικές τους εμπειρίες και απόψεις και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους για το θέμα. Κατόπιν διεξάγεται θεωρητική ενημέρωση από την Επιτροπή για το θέμα: “*συμπεριφορές γονέων και παιδι*” και ακολουθεί συζήτηση, διατυπώνονται απόψεις, εκφράζονται έντονες διαφωνίες από κάποιους γονείς και τέλος προτείνονται λύσεις.

“*Στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε οι γονείς δεν ήταν άνετοι μεταξύ τους και δεν εξέφραζαν με άνεση τις απόψεις τους. Η κατάσταση που επικρατούσε ήταν κάπως παγωμένη, πολλοί λίγοι γονείς πήραν μέρος στη συζήτηση και είπαν ελεύθερα αυτό που τους απασχολεί. Προσδοκούσα να υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή στην κουβέντα, ίσως έτσι πλησιάζαμε πιο εύκολα σε μια κοινή λύση*” (ερευνήτρια, συνάντηση γονέων με Ε.Δ.Ε.Α.Υ, 19-12-2016).

“*Αυτή η συνάντηση έπρεπε να είχε γίνει από την αρχή του σχολικού έτους, για να μην τολμήσω να πω χρόνια πριν. Όλοι εδώ μέσα γνωρίζουμε ότι το πρόβλημα υπήρχε και συνεχίζει να μας ακολουθεί, ειδικά τώρα που τα παιδιά μας βαδίζουν στην προεφηβεία, η κατάσταση διαφαίνεται εντονότερα. Ωραία μας τα είπαν οι ψυχολόγοι στη θεωρία, από εδώ και πέρα τι γίνεται, διότι το πρόβλημα θα συνεχίσει να υπάρχει. Κατανοώ αυτό που ειπώθηκε ότι δηλαδή πρέπει να προσέχουμε τι κάνουμε και τι λέμε μπροστά στα παιδιά μας, όπως κατανοώ ότι είμαστε οι καθρέφτες τους και πρέπει να είμαστε προσεκτικοί, αλλά πέρα από αυτά χρειάζεται μια πιο δραστική λύση. Σέβομαι απόλυτα το γεγονός ότι η δασκάλα κάνει φιλότιμες προσπάθειες να διορθώσει την κατάσταση, αλλά και εμείς έχουμε μερίδιο ευθύνης σε αυτό και πρέπει όλοι μαζί να συμφωνήσουμε σε κάτι*” (γονέας, ημερολόγιο, 9-12-2016).

“*Εμένα η κόρη μου λέει συνεχώς ότι βαρέθηκε την ίδια κατάσταση εκεί μέσα, δεν αντέχει άλλο και γυρίζει κάθε μέρα στο σπίτι με άσχημα συναισθήματα*” (γονέας, ημερολόγιο, 9-12-2016).

“Εγώ από την άλλη πιστεύω ότι δεν είναι παραπάνω από πέντε αυτοί που δημιουργούν εντάσεις εκεί μέσα και θα μπορούσαν ίσως οι γονείς αυτών των πέντε να καθίσουν και να συζητήσουν για να βρουν μια λύση” (γονέας, ημερολόγιο, 9-12-2016).

“Προτείνω λοιπόν να αρχίσετε να κάνετε κοινές συναντήσεις και εξόδους μεταξύ σας και με τα παιδιά σας και να ανταλλάσσετε επισκέψεις στα σπίτια, για να έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές να βρίσκονται και απογευματινές ώρες και εκτός σχολείου, για να παίζουν, να βγαίνουν βόλτες ή και να συμμετέχουν σε κοινές αθλητικές δραστηριότητες. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά θα συνειδητοποιήσουν ότι δεν έχουν να χωρίσουν τίποτα μεταξύ τους, ότι δεν πρέπει να αφήνουν τον εγωισμό τους να κυριαρχεί, αλλά συνάμα θα καταλάβουν ότι και εσείς οι μεγάλοι επιδιώκετε μια καλή σχέση και επαφή μεταξύ σας” (Ε.Δ.Ε.Α.Υ ., ημερολόγιο, 9-12-2016).

Το συνεργατικό πνεύμα που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των μαθητών συμβάλλει στηνπροσωπική ενδυνάμωση και στη διαμόρφωση μιας υγιούς προσωπικότητας.

Η συνεργασία προάγει την ψυχική υγεία και ισορροπία του μαθητή μέσα στο γενικότερο σχολικό περιβάλλον. Διαμορφώνονται σχέσεις αλληλοεκτίμησης, αλληλοσεβασμού, αποδοχής του διαφορετικού και ενσυναίσθησης. Επικρατεί ένα κλίμα δημοκρατικού διαλόγου, σωστής επιχειρηματολογίας, ελεύθερης έκφρασης και υπάρχει χώρος για πλουραλισμό ιδεών.

“Στην αρχή διαφωνούσαμε για το ποια ιδέα είναι η καλύτερη κυρία, όλοι υποστήριζαν ότι η δική τους είναι η πιο έξυπνη, ώσπου σκεφτήκαμε το συμβόλαιο της τάξης που κάναμε όλοι μαζί και καταλήξαμε να θέσουμε τις προτάσεις σε ψηφοφορία και να επιλέξουν οι περισσότεροι για το ποια θα κρατήσουμε. Τελικά συμφωνήσαμε με την ιδέα του Π. που έλεγε ότι για να κάνουμε την έρευνα για τα “ατυχήματα στον σχολικό χώρο” καλύτερα να χωριστούμε και το κάθε μέλος της ομάδας να αναλάβει από πέντε μαθητές των υπόλοιπων τάξεων. Με αυτό τον τρόπο θα τελειώσουμε πιο γρήγορα και δε θα μπερδευτούμε για το ποιος ρώτησε ποιον” (Μ., ημερολόγιο, 17-1-2017).

“Είχαμε ένα θεματάκι για το ποιος από την ομάδα μας θα αναλάβει τις μικρές και ποιος τις μεγάλες τάξεις για να τους κάνει τις ερωτήσεις για τα ατυχήματα. Αρχικά αρχίσαμε να διαφωνούμε -όχι τα κορίτσια, όχι τα αγόρια-, και σιγά σιγά ο τόνος της φωνής μας άρχισε να γίνεται έντονος. Πριν καταλήξουμε να μαλώνουμε, όπως κάναμε και άλλες φορές, κάποιος από την ομάδα πρότεινε να παραθέσει ο καθένας με ήρεμο και ευγενικό τρόπο τα επιχειρήματά του και να το συζητήσουμε παίρνοντας τη σωστή απόφαση. Τελικά συμφωνήσαμε να αναλάβουν τα κορίτσια τις μικρές τάξεις, επειδή είναι πιο ήρεμες και πιο γλυκές με τα μικρά και εμείς τα αγόρια να ασχοληθούμε με τις μεγαλύτερες” (Ν., ημερολόγιο, 17-1-2017).

“Είδατε κυρία σιγά σιγά πιάνουν τόπο αυτά που μας συμβουλευέτε και που αποφασίσαμε όλοι μαζί βέβαια για την τάξη μας. Μην ανησυχείτε όλα καλά θα τα κάνουμε μέχρι το τέλος να μας έχετε εμπιστοσύνη” (Φ., ημερολόγιο,17-1-2017).

Το συνεργατικό πνεύμα που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των μαθητών χτίζει σχέσεις φιλίας, βαθύτερης γνωριμίας και εκτίμησης.

Η συνεργασία και η συμμετοχή του μαθητή στην ομάδα αρχίζει να αποκτάει σιγά σιγά σπουδαία σημασία για τη διαμόρφωση μια υγιούς προσωπικότητας για όλα τα συμμετέχοντα μέλη. Ο μαθητής συνηθίζει να συνεργάζεται στενά με τους άλλους και αποκτά σταδιακά αυτοπεποίθηση και κοινωνική πείρα. Κάθε φορά που επρόκειτο οι μαθητές να συνεργαστούν μεταξύ τους, αυξάνεται η επιθυμία τους να γνωρίσουν καλύτερα το συμμαθητή τους, να δημιουργήσουν σχέσεις φιλίας και εμπιστοσύνης και να εδραιώσουν κοινά συναισθήματα θαυμασμού και σεβασμού. Κοινή διαπίστωση ότι όλοι ανυπομονούσαν τότε θα έρθει η προγραμματισμένη ημέρα να εργαστούν οι ομάδες για ένα κοινό θέμα.

“Εκεί που νόμιζα κυρία ότι ο Κ. είναι ένας τύπος ανιαρός και με καθόλου ενδιαφέροντα, τώρα μετά από τη συνεργασία μας στην ίδια ομάδα, τον βρίσκω cool και με έξυπνο χιούμορ. Μάλλον τον είχα κρίνει βιαστικά και έβγαλα λάθος συμπεράσματα, συμβαίνει αυτό καμιά φορά κυρία με μας τα παιδιά” (Γ., ημερολόγιο, 24-1-2017).

“Κυρία, κυρία, έγινε θαύμα, η Κ μιλάει και δείχνει χαρούμενη που συνεργάζεται μαζί μας. Σπάνια μας μιλάει και από ότι είχαμε καταλάβει δε ήθελε να κάνει παρέα μαζί μας, μας απέφευγε συστηματικά. Όλο μόνη της θέλει να είναι, αλλά τώρα συμμετέχει στην ομάδα με χαρά και ενθουσιασμό, επικοινωνεί μαζί μας, ακούει τις απόψεις μας και περιμένει με υπομονή να πει τις δικές της” (Φ και Β., ημερολόγιο, 24-1-2017).

“Σήμερα είμαι ιδιαίτερα χαρούμενη και συγκινημένη θα έλεγα που γράφω στο ημερολόγιο εξαιτίας αυτού “του θαύματος”, όπως το αποκαλούν και οι μαθητές. Η Κ. είναι ένα παιδί εσωστρεφές, σεμνό και κλειστό στον εαυτό του. Δύσκολα ανοίγεται σε ένα άλλο άτομο, δεν εκφράζεται εύκολα και πρέπει πρώτα να σε εμπιστευθεί για να ανταλλάξει κουβέντες μαζί σου. Χαίρομαι που άρχισε δειλά δειλά να εμπιστεύεται εμένα πρώτα και κατόπιν υέσα από τις ομάδες και τους συμμαθητές της. Ήταν απαραίτητο μάλλον, να δημιουργηθεί ένα ζεστό και φιλικό κλίμα για να αφήσει τα συναισθήματά της να ξεχυθούν. Έπρεπε να νιώσει ασφαλής και ότι την αποδέχονται, για να αρχίσει να επικοινωνεί” (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 24-1-2017).

Οι ομάδες βοηθούν και στηρίζουν τα μέλη τους

Μέσα από τη συνεργατική μάθηση, οι μαθητές αρχίζουν να καλλιεργούν θετικές αλληλεπιδραστικές σχέσεις, με σκοπό τον σχηματισμό φιλικών και αλληλοϋποστηρικτικών δεσμών, έτσι ταυτίζονται με την ομάδα και αισθάνονται ότι ανήκουν σε αυτή. Μέσα από ενέργειες σύμπνοιας και σεβασμού του ενός για τον άλλο, λειτουργούν μαζί για να ολοκληρώσουν μια κοινή εργασία, στοχεύουν στην εξάλειψη εκπαιδευτικών προκαταλήψεων που ευνοεί ο σχολικός ανταγωνισμός και συνειδητοποιούν ότι όταν δεν μπορεί να κάνει κάτι μόνος του το κάνει με τη βοήθεια των μελών της ομάδας.

“Εγώ είμαι πρόθυμη να βοηθήσω την Κ. να συνεχίσουμε μαζί το ποίημα που γράφουμε, έχει κολλήσει η σκέψη της και δεν μπορεί να πάει παρακάτω. Περνάει η ώρα και αγχώνεται γιατί νομίζει ότι εξαιτίας της η ομάδα μας καθυστερεί και δε θα είναι έτοιμη, να παρουσιάσει στις υπόλοιπες ομάδες τη δουλειά της. Έλα Κ. να το δουλέψουμε μαζί αυτό το κομμάτι, θα μου πεις τι έχεις στο μυαλό σου και εγώ θα προσπαθήσω να βρω τις κατάλληλες λέξεις για να κάνουμε ομοιοκαταληξία στο ποιηματάκι μας” (Φ., ημερολόγιο, 27-1-2017).

“Με χαροποιεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι η Φ. έδειξε τόση προθυμία να βοηθήσει τη συμμαθήτριά της, έτσι ώστε να τη βγάλει από το αδιέξοδο και να την κάνει να αισθανθεί χρήσιμη με τον τρόπο της. Η μεγαλύτερη χαρά του δασκάλου είναι όταν βλέπει τους μαθητές του, να παρέχουν βοήθεια ο ένας στον άλλο, να στηρίζει ο ένας τον άλλο, να τον εμπνέει και να τον κάνει να αισθάνεται σημαντικός και αξιόλογος” (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 27-1-2017).

Ένα από τα ποιήματα για την κυκλοφοριακή αγωγή που δημιούργησαν οι μαθητές είναι το παρακάτω:

*Όταν είμαστε στον δρόμο προσέχουμε πολύ
γιατί η ζωή μας είναι πολύτιμη και σοβαρή.
Έχει σημασία να 'μαστε προσεκτικοί αν
δε θέλουμε στη ζωή μας κάτι κακό να συμβεί.*

*Όλοι με μιας στο κόκκινο σταματάμε και φροντίζουμε όταν ανάβει πράσινο γρήγορα να περνάμε.
Στον δρόμο σίγουρα δε χαζολογάμε
αλλά έχουμε τα αυτιά μας και τα μάτια μας ανοιχτά και πουθενά δεν κολλάμε.*

*Το κεφάλι σου θα σπάσεις
άμα κάπου γρήγορα θες να φτάσεις
για αυτό χρησιμοποίησε με σύνεση
τον κώδικα και τις διαβάσεις.*

Μέσα από τις ομάδες εργασίας οι μαθητές δομούν μόνοι τους τη μάθηση και η μάθηση αποκτάει νόημα για αυτούς.

Οι ομάδες εργασίας προάγουν την ενεργή μάθηση και προωθούν την ενεργή συμμετοχή των μελών της ομάδας στην ανακάλυψη της γνώσης. Οι μαθητές παρακινούνται στο να αναζητούν με διαφορετικές τεχνικές μόνοι τους την νέα γνώση και να προσανατολίζονται με εποικοδομητικό τρόπο σε ό,τι τους ενδιαφέρει. Με αυτό τον τρόπο η μάθηση αποκτά νόημα για αυτούς και δεν είναι ξεκομμένη από τα καθημερινά τους ενδιαφέροντα. Ο μαθητής, αν κάτι τον αφορά και είναι κοντά στα ενδιαφέροντά του, διεισδύει ακόμα περισσότερο στη γνώση, επεξεργάζεται τη νέα πληροφορία και εμβαθύνει στη λεπτομέρεια (National Research Council, 1990).

Το υλικό επεξεργασίας τακτοποιείται ανάλογα με την επίτευξη του οριζόμενου στόχου, ξεχωρίζουν οι χρήσιμες από τις περιττές πληροφορίες, φιλτράρονται οι νέες γνώσεις, δημιουργείται ένα καινούριο υλικό και καθορίζονται οι ρόλοι για τα μέλη της συσταθείσας ομάδας.

Ταυτόχρονα οι μαθητές θέτουν σε λειτουργία τη φυσική τους διάθεση για διερεύνηση και αξιοποίηση νέων στοιχείων για μάθηση.

“Μεγάλο ενδιαφέρον έδειξαν, κυρίως τα αγόρια, μιας και η τάξη μας είναι ανδροκρατούμενη, για τα αυτοκίνητα

του μέλλοντος και κατόπιν για τα ποδήλατα. Την επόμενη μέρα της επεξεργασίας του θέματος οι περισσότεροι είχαν σερφάρει στο διαδίκτυο και είχαν συλλέξει περισσότερες πληροφορίες, με σκοπό ο υπεύθυνος της ομάδας τους να τις ανακοινώσει στην τάξη. Άλλοι πάλι οραματίστηκαν τα αυτοκίνητα του μέλλοντος και τα αποτύπωσαν στο χαρτί, εκμεταλλευόμενοι τις καλλιτεχνικές τους ικανότητες. Ένας μαθητής μάλιστα κατασκεύασε από ζύλο ένα τέτοιο αυτοκίνητο και το έφερε στην τάξη να το δείξει στους συμμαθητές του, το εντυπωσιακό βέβαια ήταν ότι με τη βοήθεια μπαταρίας κινούνταν κιόλας” (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 31-1-2017).

Η δημιουργία συνεργατικού κλίματος ενισχύει την κοινωνική αλληλεπίδραση

Οι μαθητές αναπτύσσουν άλλος σε μικρότερο και άλλος σε μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικές συμπεριφορές που τους καθιστούν υπεύθυνα και αποτελεσματικά μέλη της σχολικής ζωής και γενικότερα της κοινωνίας. Η κοινωνική συνεργασία βελτιώνει τις κοινωνικές σχέσεις των μαθητών και μεταξύ τους και με την ευρύτερη σχολική κοινωνία. Οι μαθητές έτσι εργάζονται σκληρότερα και περισσότερο, θέτουν υψηλότερους στόχους, βελτιώνουν τις επιδόσεις τους και αναβαθμίζουν την ποιότητα της εργασία τους, αφού έχουν στο νου τους ότι το παραγόμενο έργο τους θα περάσει από τα μάτια των άλλων μαθητών και θα κριθεί συνάμα.

“Ο Στ. είναι τελειομανής και δίνει βάση στη λεπτομέρεια, έτσι κάθε φορά που η ομάδα του αναλαμβάνει μια δραστηριότητα πρέπει να την περάσει από χίλια κόσκινα για την ολοκληρώσει. Πολλές φορές έτυχε να αλλάξει ή και να σχίσει την εργασία του, αν κάτι δεν του κολλάει ή του πάει στραβά. Στο τέλος βέβαια, αφού το πάλευε από δω το πάλευε από κει, το αποτέλεσμα τον δικαιώνει” (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 3-2-2017).

“Σήμερα κυρία μέχρι να πετύχω αυτό που θέλω, τρεις φορές έγραψα και έσβησα το χαϊκού μου, μέχρι που το 'φερα από δω το 'φερα από κει, κατέληξα πώς θέλω να το φτιάξω. Αν και νομίζω ότι χωρούσε λίγο παιδεμα ακόμα” (Στ., ημερολόγιο, 3-2-2017).

Η σύνδεση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της σχολικής ζωής με τις δραστηριότητες της κυκλοφοριακής αγωγής.

Οι εκπαιδευτικές δράσεις που υλοποιούνται στα πλαίσια του σχολείου και η συμμετοχή των μαθητών σε αυτές, δρουν ενισχυτικά και αποφέρουν πολλαπλά οφέλη και σε ατομικό επίπεδο και σε επίπεδο συστήματος. Ενισχύουν τη μαθησιακή διαδικασία και καλλιεργούν νέες ικανότητες και δεξιότητες. Η εκπαιδευτική επίσκεψη της τάξης στη Βιβλιοθήκη και η ενασχόλησή της με τη δημιουργία χαϊκούέδωσε την ευκαιρία στους μαθητές να αναπτύξουν το ποιητικό τους ταλέντο και να το χρησιμοποιήσουν κατόπιν στις κυκλοφοριακές δραστηριότητες που εκτυλίσσονται στην τάξη. Το έναυσμα δόθηκε και οι μαθητές ήταν έτοιμοι να αδράξουν την ευκαιρία.

“Μου ήρθε η φαινή ιδέα κυρία, μιας και μάθαμε την τεχνική του χαϊκού και αφού μας άρεσε κιόλας, να φτιάξουμε τα δικά μας ποιήματα χαϊκού με θέμα την κυκλοφοριακή αγωγή. Δε θα έχει πλάκα αυτό;” (Ν., ημερολόγιο, 7-2-2017).

“Συμφωνώ με τον Ν. Καλή η ιδέα του. Ας προσπαθήσουμε, στο τέλος θα γελάσουμε” (Π., ημερολόγιο, 7-2-2017).

Παρακάτω αναφέρονται κάποια χαϊκού, δημιουργίες των μαθητών:

Έκοψα δρόμο

στη στροφή παρακάτω
και πάρτον κάτω.

-
Οδηγώ το ποδήλατο
με κέφι, τι άδικο
βρέχει.

-
Πράσινο πορτοκαλί
περπατώ και οδηγώ
με προσοχή

-
Όταν κόκκινο σημάνει
τα αμάξια
σταματάνε.

Οι προηγούμενες εμπειρίες των μαθητών αποτελούν τη βάση για να οικοδομηθεί η νέα γνώση.

Το ότι οι μαθητές είναι σε θέση να μάθουν, να κατανοήσουν και να αφομοιώσουν την καινούρια γνώση, συνδέεται με το τι ξέρουν ήδη. Είναι απαραίτητες κάποιες προϋπάρχουσες γνώσεις, για να γίνει κατανοητό το περιεχόμενο της εισερχόμενης πληροφορίας. Πολλές φορές ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί αυτά που ήδη γνωρίζουν οι μαθητές ως αφορμή για να διδάξει τις νέες γνώσεις (Βοσνιάδου, 2001). Η ερευνήτρια πρωτίστως συζητάει το θέμα της δραστηριότητας με τους μαθητές, για να διαπιστώσει σε τι επίπεδο βρίσκονται οι προηγούμενες εμπειρίες τους και έπειτα προσπαθεί με τις κατάλληλες ερωτήσεις να τις ενεργοποιήσει. Συχνά οι προηγούμενες γνώσεις είναι ελλιπείς ή και εσφαλμένες, οπότε χρέος της ερευνήτριας είναι να καλύψει τα κενά και να διορθώσει τις παρανοήσεις. Ξεκινά αναθέτοντας στους μαθητές να κάνουν μια προκαταρκτική εργασία για τις διαδρομές που ακολουθούν από το σπίτι ως το σχολείο και το αντίθετο, και να προβληματιστούν για το πώς οφείλουμε να συμπεριφερόμαστε στον δρόμο ως συνειδητοποιημένοι πολίτες. Με αυτή την προεργασία γίνεται μια προσπάθεια να τροποποιηθούν οι επικίνδυνες συμπεριφορές κατά το βάδισμα. Η ερευνήτρια με κριτήριο τον κατευθυνόμενο διάλογο, προσπαθεί να ωθήσει τους μαθητές να παρατηρήσουν τον εαυτό τους, πώς συμπεριφέρονται στον δρόμο από το σπίτι προς το σχολείο και απευθύνεται στους μαθητές με τις επόμενες ερωτήσεις:

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Ποιοι είναι οι πιθανοί κίνδυνοι που συναντάτε στις καθημερινές διαδρομές από το σπίτι στο σχολείο και το αντίθετο;
- Έχετε να περιγράψετε κάποιο επικίνδυνο περιστατικό που σας συνέβη κατά τη μετακίνησή σας;
- Με ποιο τρόπο μετακινείστε από το σπίτι στο σχολείο;
- Ποια είναι τα μέτρα που παίρνει ένας επιβάτης, όταν μπει στο αυτοκίνητο ή στο λεωφορείο;

Παρανοήσεις και ελλιπείς γνώσεις πάνω στο θέμα της κυκλοφοριακής αγωγής.

Ως αφόρμηση για την ανίχνευση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών, η ερευνήτρια επιλέγει να προβάλλει στην τάξη ένα βίντεο που έχει θέμα τα ατυχήματα και ζητάει από τους μαθητές να εντοπίσουν τις αιτίες που τα προκάλεσαν και τις λανθασμένες συμπεριφορές στον δρόμο. Οι μαθητές προβληματίζονται και επισημαίνονται τα παρακάτω:

- Δεν κάνουν χρήση του κράνους, όταν είναι οδηγοί ποδηλάτων και δεν φοράνε τη ζώνη ασφαλείας, όταν είναι επιβάτες στο αυτοκίνητο.
- Δεν είναι σε θέση να αναγνωρίζουν πλήρως τους κινδύνους, που συνεπάγονται όταν κυκλοφορούν στον δρόμο.
- Δεν κάνουν χρήση όλων των αισθήσεων καθώς κινούνται στο οδικό δίκτυο.
- Δεν είναι γνώστες των κύριων αιτιών των τροχαίων ατυχημάτων.
- Δεν είναι σε θέση να διατηρήσουν την ψυχραιμία τους σε περίπτωση ατυχήματος.
- Δεν γνωρίζουν ότι σε περίπτωση ατυχήματος δεν κατεβαίνουμε στον δρόμο, αλλά παραμένουμε στο πεζοδρόμιο.
- Δεν γνωρίζουν όλα τα τηλέφωνα έκτακτης ανάγκης.
- Δεν έχουν σαφή αντίληψη για τον ρόλο των συστάσεων από την τροχαία.

Η βιωματική μάθηση βοηθάει τους μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες θετικής οδικής συμπεριφοράς και να διορθώσουν τις εσφαλμένες αντιλήψεις τους.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα με βιωματικό τρόπο αποσκοπεί στην αλλαγή της οδικής νοοτροπίας των μαθητών. Για αυτό το λόγο, η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να ετοιμάσει κάρτες σε διάφορα χρώματα, όπου αναγράφονται σωστές οδικές συμπεριφορές. Έπειτα, αποφασίζεται να μεταβεί η ομάδα στον αύλειο χώρο του σχολείου, για να παρουσιαστούν όλες οι περιπτώσεις που αναγράφονται στις κάρτες. Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες, η πρώτη ομάδα κινείται μέσα στο χώρο, σε τακτά χρονικά διαστήματα η δεύτερη ομάδα, τους ζητάει να κάνουν στάση και τους δίνει μία κάρτα και μόλις την διαβάσουν θα πρέπει να κάνουν αυτό που γράφει. Μετά το τέλος της δραστηριότητας, χρησιμοποιώντας την τεχνική της ιδεοθύελλας (σχήμα 10), γίνεται συζήτηση με τις ομάδες με στόχο να αναδειχθούν σωστές οδικές συμπεριφορές και να επισημανθούν σχετικοί κίνδυνοι.

Σχήμα 10: Σωστές οδικές συμπεριφορές (ιδεοθύελλα)

Ο δεύτερος κύκλος δράσης, κάτω από το φακό της συνεργασίας των μαθητών, της ευέλικτης προσαρμογής τους στις ανάλογες περιστάσεις και της ανοικτής επικοινωνίας μεταξύ αυτών και της ερευνήτριας και μεταξύ τους, κλείνει και επιδρά θετικά και καταλυτικά για το σχεδιασμό και την ανάληψη πρωτοβουλιών του τρίτου κύκλου.

Οι μαθητές αναπτύσσουν μια δυναμική και αυτόνομη προσωπικότητα, με όχημα την αλλαγή των στάσεων και των συμπεριφορών τους.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Τρίτος Κύκλος Δράσης

Στο δεύτερο κύκλο δράσης οι μαθητές έχουν αρχίσει να εργάζονται και να συνεργάζονται κάτω από το πνεύμα της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και σταδιακά αναλαμβάνουν ρόλους μέσα στο πλαίσιο της ομάδας. Υιοθετώντας κάθε φορά θετικές συμπεριφορές, έρχονται σε επαφή με το θέμα της κυκλοφοριακής αγωγής και ενεργοποιούνται ως προς το θέμα της αλλαγής των συνθηκών του σχολικού και εξωσχολικού τους περιβάλλοντος. Προετοιμάζονται και ανασυντάσσουν τις δυνάμεις τους για να εντοπίσουν και να διερευνήσουν διεξοδικά τα "κακώς κείμενα" που συναντούν στην καθημερινότητα τους, αναφορικά με την κυκλοφοριακή και οδική ασφάλεια. Στις λύσεις και ιδέες που προτείνουν αναδεικνύεται και ο κοινωνικός και κοινοτικός χαρακτήρας του σχολείου. Οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι όλες οι δράσεις που σκέφτονται να υλοποιήσουν χρήζουν βοήθειας και συνεργασίας πρώτα από τους γονείς τους και έπειτα από τις κοινοτικές αρχές. Στον κύκλο αυτόν αρχίζει να ξεκαθαρίζει το τοπίο σχετικά με τη σύνδεση του σχολείου και την αλληλεπίδραση με την κοινότητα, όπου το σχολείο ευθυγραμμίζεται με το τοπικό περιβάλλον και συνδέει τη διδασκαλία και τη σχολική ζωή με τις ιδιαιτερότητες της περιοχής όπου εδρεύει.

Στον κύκλο αυτό, ένα πολύ σημαντικό βήμα θεωρείται η συνεργασία σχολείου και οικογένειας, με τη συμμετοχή των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες και σε κάποιες δράσεις ως επαγγελματίες και τη συμμετοχή των μαθητών στο σχεδιασμό των δράσεων και την διερεύνηση των οδικών συνθηκών της περιοχής τους.

Εδώ αναπτύσσεται και ο τρίτος άξονας της έρευνας δράσης που σχετίζεται με την γονεϊκή εμπλοκή στις σχολικές εκπαιδευτικές δράσεις και εξετάζεται κατά πόσο η γονεϊκή συμμετοχή και η συνεργασία μαθητών και γονέων μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά αλλάζοντας τις στάσεις και τις συμπεριφορές των μαθητών. Με σκοπό να οδηγηθούν εξελικτικά από μια αμέτοχη κατάσταση προς μια ενεργό συμμετοχή που καλλιεργεί νέες στάσεις και συμπεριφορές και συμβάλλει θετικά στην αναβάθμιση του σχολικού και κοινωνικού περιβάλλοντος του μαθητή.

Βέβαια, με το άνοιγμα του σχολείου προς τον κοινωνικό περίγυρο και με τη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία προκύπτουν και κάποιες δυσκολίες, ως προς την οργανωτική διαδικασία, ως προς τη διαθεσιμότητα των γονέων στην υλοποίηση των δραστηριοτήτων και ως προς τον απαιτούμενο χρόνο για τη διεξαγωγή της έρευνας.

Αυτός ο κύκλος δράσης συμπίπτει χρονικά με τον δεύτερο κύκλο δράσης, αλλά και με το δεύτερο τρίμηνο της τρέχουσας σχολικής χρονιάς (αρχές Ιανουαρίου μέχρι τέλη Φεβρουαρίου), αρκεί να προσθέσουμε ότι οι δραστηριότητες του προγράμματος διακόπτονται και από τις γιορτές των Χριστουγέννων, αλλά και από την εβδομαδιαία διακοπή των μαθημάτων, λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών. Στη διάρκεια αυτού του κύκλου προγραμματίζονται 5 δράσεις με τη συμμετοχή των γονέων στο πρόγραμμα της κυκλοφοριακής αγωγής.

Σχεδιασμός

Στον τρίτο κύκλο δράσης οι μαθητές, η ερευνήτρια, ενίοτε η κριτική φίλη και οι γονείς, έχουν εστιάσει στο θέμα της κυκλοφοριακής αγωγής και έχουν αντιληφθεί τη σπουδαιότητα του. Αναζητούν λύσεις στο πρόβλημα και σκέφτονται και συσκέφτονται μαζί με τα παιδιά τους. Συζητούν τρόπους ουσιαστικής και δραστηκής αναβάθμισης του σχολικού και εξωσχολικού τους περιβάλλοντος.

Σχεδιάζονται κατόπιν τούτου, κάποιες δράσεις με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μελών και ανακοινώνονται στην τάξη, για να υπάρξουν οι αναμενόμενες συμφωνίες ή διαφωνίες.

Σε αυτό τον κύκλο διευρύνονται οι σχέσεις σχολείου-γονέων-μαθητών με σκοπό να βελτιωθούν συμπεριφορές και να καλλιεργηθούν στάσεις που αφορούν την σωστή οδική ασφάλεια. Ξεκινώντας πρώτα από την επιμόρφωση των γονέων πάνω στα θέματα κυκλοφοριακής αγωγής, στοχεύοντας στην αλλαγή των δικών τους οδικών συμπεριφορών, αλλά και στην επιπρόσθετη γνώση πάνω στο θέμα. Αλλά παράλληλα, και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και ικανοτήτων των μαθητών που θα χαρακτηρίζουν ένα υπεύθυνο και ενεργό πολίτη της κοινωνίας, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας και της αμφίδρομης σχέσης που θα αναπτυχθεί ανάμεσα σε αυτούς και τους γονείς.

Επίσης, καταγράφονται οι προτάσεις των γονέων να συμμετέχουν στις δράσεις με την ιδιότητά τους ως επαγγελματίες. Οργανώνονται ακόμα κοινές δράσεις μεταξύ γονέων και μαθητών και μέσα στο χώρο του σχολείου και εκτός σχολείου, με όλες τις διαδικασίες της έρευνας δράσης να είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και αλληλοεξαρτώμενες.

Οι στόχοι όπως προκύπτουν κατόπιν σχεδιασμού, στοχασμού και αναστοχασμού είναι οι ακόλουθοι:

- Να αναλάβουν ενεργό ρόλο οι μαθητές, σχεδιάζοντας και υλοποιώντας δράσεις που αναβαθμίζουν την ποιότητα του σχολικού και εξωσχολικού τους περιβάλλοντος.
- Να καλλιεργηθούν στάσεις στην κατεύθυνση της μεγαλύτερης κοινωνικής συμμετοχής και της συνειδητής ανάληψης πρωτοβουλιών για συγκεκριμένες κοινοτικές δράσεις.
- Να αναπτυχθεί η φιλοσοφία "νοιάζομαι ως υπεύθυνος πολίτης, άρα και δρω στο περιβάλλον μου, στοχεύοντας στην αλλαγή του".
- Να διευρυνθεί η σχέση σχολείου και οικογένειας.
- Να συνειδητοποιήσουν οι γονείς ότι η δική τους συμμετοχή στις δράσεις θα βοηθήσει στην κοινωνική και συναισθηματική ωρίμανση των μαθητών.
- Να είναι σε θέση οι μαθητές οικειοποιούμενοι τη γνώση να την εφαρμόζουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και να τη μεταφέρουν στο σπίτι.
- Να αντιληφθούν ότι το να είμαι πολίτης και όχι απλά κάτοικος, εξαρτάται και από τη συνεργασία και συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία και άλλων φορέων και μελών της τοπικής κοινωνίας.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι όταν αναλάβουν να δράσουν για να αλλάξουν τις καταστάσεις που δεν ευνοούν τις θετικές οδικές και κυκλοφοριακές συμπεριφορές, διορθώνουν και επεμβαίνουν στο πρόβλημα για το κοινό καλό.
- Να κατανοήσουν οι γονείς ότι με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα ενισχύουν τη θετική κυκλοφοριακή συμπεριφορά των μαθητών, ενθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή τους στις δράσεις,

παρέχουν εκπαίδευση οι ίδιοι προς τα παιδιά τους και ενεργοποιούν το εσωτερικό κίνητρο τους για μάθηση και δράση.

Οι διδακτικές τεχνικές που υιοθετούνται με σκοπό την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων, αλλά και την έμφαση που πρέπει να δοθεί στη συνεργατικότητα και αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών που συμμετέχουν στις δράσεις, είναι οι παρακάτω:

- ✓ Βιωματική μάθηση
- ✓ Παρουσίαση νέας γνώσης
- ✓ Διατύπωση προτάσεων
- ✓ Ιδεοθύελλα
- ✓ Συζήτηση
- ✓ Καταγραφή απόψεων-ιδεών
- ✓ Συνέντευξη- Ερωτηματολόγιο

Αναδύονται όμως και κάποιοι προβληματισμοί σχετικά με την εξέλιξη της πορείας του τρίτου κύκλου της έρευνας σε σχέση με τη συνεργασία του σχολείου με την οικογένεια:

Περιορισμοί έρευνας:

Θα είναι σε θέση οι γονείς να συνεργαστούν μεταξύ τους και με το σχολείο, επιδιώκοντας ένα θετικό αποτέλεσμα για το κοινό καλό;

Θα έχουν θετική στάση ως προς την υιοθέτηση σωστών τρόπων οδικής συμπεριφοράς και την αλλαγή κυκλοφοριακών συνηθειών, ως παράδειγμα προς μίμηση για τα παιδιά τους;

Θα διαθέσουν την κατάλληλη προσοχή και τον απαιτούμενο χρόνο σε ένα τόσο σοβαρό θέμα όπως είναι η κυκλοφοριακή αγωγή, ώστε να αποφευχθούν μελλοντικά τροχαία ατυχήματα;

Θα συνεργαστούν αρμονικά με τα παιδιά τους στην προσπάθεια αλλαγής των οδικών συνθηκών στον εξωσχολικό χώρο;

Θα φέρουν εις πέρας οι μαθητές αυτά που θέλουν να διεκδικήσουν από τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης;

Θα ανταποκριθούν με προθυμία τα μέλη και οι φορείς της τοπικής κοινότητας στις προτάσεις των μαθητών και των γονέων;

Θα είναι σε θέση οι μαθητές να διεκδικούν και να διαπραγματεύονται, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επιχειρήματα;

Στον τρίτο κύκλο της έρευνας έχουν σχεδιαστεί οι παρακάτω δραστηριότητες:

Δράση

Συνεργασία των γονέων με το σχολείο

Δραστηριότητα 12η

Εκπαιδευτικός στόχος:

Να αναφέρουν και να περιγράφουν το μέσο ή τον τρόπο που μετακινούνται από το σπίτι στο σχολείο.

Να εντοπίζουν προβλήματα που υπάρχουν στους δρόμους και την κυκλοφορία σε αυτούς.

Να προτείνουν λύσεις και να προβαίνουν όπου είναι δυνατόν σε ενέργειες υλοποίησής τους.

Συνεργασία μαθητών και γονέων στο σπίτι

Διαδικασία

Η ερευνήτρια προτείνει στους μαθητές να εργαστούν σε αυτή τη δραστηριότητα στο σπίτι με τη βοήθεια και συνεργασία των γονέων τους. Περιπατούν μαζί με τους στους δρόμους της γειτονιάς και καταγράφουν ό,τι βλέπουν προς και από το σχολείο. Μαθητές και γονείς καλούνται να καταγράψουν μέτρα κυκλοφοριακής ύφεσης, όπως διαβάσεις πεζών, πινακίδες ορίου ταχύτητας, κυρτώματα, πλάτος δρόμων και πεζοδρομίων. Αφού καταγραφούν όλα αυτά, την επόμενη μέρα θα σχολιαστούν και θα αξιολογηθούν στην τάξη, σε σχέση με την πρόληψη και αποφυγή δυστυχημάτων. Οι γονείς προτείνεται με γραπτά σημειώματα να παραθέσουν τις ιδέες τους για την ανεύρεση λύσεων.

Μετά από τη μικρή αυτή επιτόπια έρευνα μαθητών και γονέων προκύπτουν τα εξής:

- *Οι δρόμοι όπου κινούνται οι μαθητές είναι στενοί και οι πινακίδες της τροχαίας που υπάρχουν στον δρόμο δεν είναι πάντα εμφανείς από τους οδηγούς.*
- *Το πεζοδρόμιο στο δρόμο τον οποίο κινούνται οι περισσότεροι μαθητές δεν είναι αρκετά φαρδύ.*
- *Πολύ συχνά στο πεζοδρόμιο υπάρχουν εμπόδια και δεν είναι εύκολη η μετακίνηση πάνω σε αυτά.*
- *Δεν υπάρχει πινακίδα που να υποδεικνύει ότι καθ' οδόν θα συναντήσει κάποιος σχολείο.*
- *Πολλοί οδηγοί δεν τηρούν το όριο ταχύτητας που αναγράφεται στις πινακίδες.*
- *Οι δρόμοι δεν είναι σε καλή κατάσταση, υπάρχουν παντού λακκούβες και μπαλώματα.*
- *Οι γραμμές της ζέμπρας στις διαβάσεις πεζών και ειδικά γύρω από το σχολείο μας, δεν διακρίνονται καθαρά, έχουν ξεθωριάσει από την πολυχρησία.*

Οπότε μετά από αυτές τις παρατηρήσεις συμφωνούμε να κάνουμε τις κατάλληλες ενέργειες, ώστε κάποια από αυτά τα θέματα να βρουν λύση. Κάποιοι γονείς μέσω της γραπτής επιστολής προτείνουν κάποιες λύσεις και είναι οι ακόλουθες:

- *Να επισκεφτούνε γονείς και μαθητές τον Αντιδήμαρχο της τοπικής αυτοδιοίκησης και να του παραθέσουν τις απόψεις σχετικά με το θέμα*
- *Να του προτείνουν λύσεις, για να εξεταστεί τι μπορεί να υλοποιηθεί*

- Να έρθει στην τάξη γονέας, που είναι χολικός τροχονόμος και να απαντήσει σε τυχόν απορίες των μαθητών
- Να γίνει τηλεφωνική επικοινωνία με το αρμόδιο τμήμα για την κυκλοφοριακή αγωγή της Δημοτικής Αστυνομίας και να πραγματοποιηθούν κάποιες δράσεις σχετικά με την οδική ασφάλεια και συμπεριφορά των μαθητών σε κεντρικούς και πολυσύχναστους δρόμους

Δραστηριότητα 13η (Ενδεικτική διάρκεια 25')

Επίσκεψη στον Αντιδήμαρχο

Εκπαιδευτικός στόχος: Να είναι σε θέση οι μαθητές να παραθέτουν τις απόψεις τους, να αναπτύσσουν διάλογο και να πείθουν με τα επιχειρήματά τους.

Διαδικασία

Στις 3 Μαρτίου, οι γονείς και οι μαθητές αποφασίζουν, αφού είχε προηγηθεί τηλεφωνική επικοινωνία από τον διευθυντή του σχολείου, να επισκεφτούν τον Αντιδήμαρχο και μεταβούν στο Δημαρχείο για να παραθέσουν αυτά που έχουν εντοπίσει και καταγράψει. Ο Αντιδήμαρχος δεσμεύεται να μελετήσει τα αιτήματα και τις απόψεις μαθητών και γονέων και σε επόμενο χρονικό διάστημα να συζητήσουν εκ νέου για την πορεία των δράσεων.

Δραστηριότητα 14η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Εκπαιδευτικός στόχος: Να προσπαθήσουν οι μαθητές μέσα από βιωματικές ασκήσεις, να αναπτύξουν σωστές κυκλοφοριακές συνήθειες και συμπεριφορές.

Βιωματικό παιχνίδι στην αυλή του σχολείου

Διαδικασία

Σχεδιάζονται από την ερευνήτρια, με τη βοήθεια της καθηγήτριας της Φυσικής Αγωγής, στην αυλή του σχολείου παιχνίδια σε σχέση με την κυκλοφοριακή αγωγή. Τοποθετούνται κορίνες με τέτοιο τρόπο, ώστε να δημιουργηθούν διασταυρώσεις και σε κάποια σημεία της αυλής τοποθετούνται πινακίδες με τα σήματα του Κ.Ο.Κ. Οι μαθητές καλούνται, μέσα από βιωματικές ασκήσεις, να υποδυθούν διάφορους ρόλους, αυτού του οδηγού αυτοκινήτου ή ποδηλάτου ή ακόμη να κινηθούν και πάνω σε πατίνι, προσεγγίζοντας με αυτόν τον τρόπο ασφαλείς διαδρομές και μετακινήσεις στον δρόμο.

Δραστηριότητα 15η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Εκπαιδευτικός στόχος: Να είναι σε θέση οι μαθητές να μετακινούνται με ασφάλεια στον δρόμο σε πραγματικές συνθήκες.

Να είναι σε θέση να εφαρμόζουν αυτά που ήδη γνωρίζουν σε πραγματικές συνθήκες.

Να βρίσκουν λύσεις σε πραγματικές συνθήκες σε περίπτωση ατυχήματος.

Να γνωρίζουν τα μέτρα ασφαλείας που πρέπει να λαμβάνουν ως επιβάτες στο αυτοκίνητο ή στο λεωφορείο.

Μαθήματα σωστής κυκλοφοριακής αγωγής μέσα στους δρόμους της πόλης

Διαδικασία

Η ερευνήτρια με τη βοήθεια και τη συνεργασία ενός γονέα, έρχεται αρχικά σε τηλεφωνική επικοινωνία με τη Δημοτική Αστυνομία του Ν. Κοζάνης. Κατόπιν συνεννόησης, ο υπεύθυνος της Κυκλοφοριακής Αγωγής του τμήματος μεταβαίνει στο σχολείο για να προηγηθεί πριν την υλοποίηση της δράσης μια συνομιλία με την ερευνήτρια και να διευθετηθούν όποια διαδικαστικά θέματα σχετικά με τη δράση. Η δράση ορίζεται να πραγματοποιηθεί στις 20 Μαρτίου, κάποιο αναπάντεχο γεγονός όμως δεν επιτρέπει την υλοποίησή της στη συγκεκριμένη ημερομηνία και μετατίθεται στις 5 Απριλίου.

Κατόπιν παρέμβασης του διευθυντή του σχολείου, ο οποίος διευθετεί κάποια πρακτικά θέματα για τη μετακίνηση των μαθητών στην πόλη, πραγματοποιείται η μετάβασή μας στην πόλη.

Η ερευνήτρια, έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία που έχει με τους γονείς, κανονίζει να παρευρεθούν και να πάρουν μέρος και οι ίδιοι στη συγκεκριμένη δράση.

Αρχικά ο υπεύθυνος της Δημοτικής αστυνομίας παρέχει κάποιες πληροφορίες στα παιδιά και κάποιες πρακτικές συμβουλές, σχετικά με την ασφαλή μετακίνησή τους σε πολυσύχναστους και κύριους δρόμους. Εξηγεί στους μαθητές τα παρακάτω:

α) Πρώτα να σκέφτεσαι σε ποιο σημείο του δρόμου θα σταθείς, ώστε να είσαι ασφαλής

β) Να σταματάς σε τέτοιο σημείο, ώστε να είσαι ορατός από τα διερχόμενα αυτοκίνητα.

γ) Μην προσπαθείς να περάσεις ανάμεσα από σταματημένα οχήματα.

δ) Να περιμένεις, μόνο όταν είσαι σίγουρος/η, ότι δεν κινδυνεύεις να διασχίσεις τον δρόμο.

ε) Να ξεκινάς τον σωστό χρόνο, βεβαιώσου πρώτα ότι δεν υπάρχει κίνδυνος.

ζ) Μην χρονοτριβείς, όταν είναι να περάσεις απέναντι.

η) Να χρησιμοποιείς όλες τις αισθήσεις σου, όταν κινείσαι στον δρόμο, μην απασχολείς το μυαλό σου με άλλα πράγματα.

Μετά από τις χρήσιμες συμβουλές ο υπεύθυνος δείχνει στους μαθητές τι πρέπει να κάνουν σε πραγματικές συνθήκες. Έπειτα, τους προτρέπει να τον οδηγήσουν οι ίδιοι στον απέναντι δρόμο και τέλος τους καλεί να εφαρμόσουν αυτά που γνωρίζουν και να περάσουν προσεχτικά στο απέναντι πεζοδρόμιο, ενώ ο ίδιος περιμένει εκεί.

Δραστηριότητα 16η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Μετακίνηση σε σταυροδρόμι χωρίς φωτεινούς σηματοδότες

Σε συνέχεια της προηγούμενης δραστηριότητας πραγματοποιείται, με τη βοήθεια του υπεύθυνου, διέλευση σε σταυροδρόμι, χωρίς φωτεινούς σηματοδότες. Ο υπεύθυνος εξηγεί πρώτα τι ισχύει σε αυτή την περίπτωση και τους επισημαίνει ότι πρέπει να είναι ικανοί να κρίνουν την ταχύτητα με την οποία κινούνται τα αυτοκίνητα καθώς και την απόσταση, μετά την εκτίμηση αυτών των στοιχείων μπορούν να διασχίσουν το σταυροδρόμι. Σε αυτό το σημείο, απευθύνεται και στους γονείς και τους υπενθυμίζει ότι τα παιδιά τους μιμούνται και μαθαίνουν από το παράδειγμά τους. Επίσης τους προτρέπει να ντύνουν τα παιδιά τους με φωτεινά ρούχα, για να μπορούν οι οδηγοί να τα διακρίνουν πιο εύκολα. Η συμβουλή που δίνει στους μαθητές είναι: *"Μη διασχίζετε το δρόμο αντιγράφοντας ό,τι κάνουν οι φίλοι σας. Σε αυτή την ηλικία ξέρω παρασύρεστε εύκολα, αλλά πάντα πρέπει να σκέφτεστε και να φροντίζετε οι ίδιοι τον εαυτό σας"* (υπεύθυνος Δημοτικής Αστυνομίας, ημερολόγιο, 20 Μαρτίου).

Δραστηριότητα 17η (Ενδεικτική διάρκεια 25')

Εκπαιδευτικός στόχος: Να γνωρίζουν τα μέτρα ασφαλείας που πρέπει να λαμβάνουν ως επιβάτες στο αυτοκίνητο ή στο λεωφορείο και να είναι σε θέση να τα εφαρμόζουν.

Βιωματική άσκηση με τη χρήση λεωφορείου

Αρχικά, ο υπεύθυνος της Δημοτικής Αστυνομίας δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για τη σωστή οδική συμπεριφορά που πρέπει να έχουν οι μαθητές ως επιβάτες στα οχήματα. Επισημαίνει πρώτα, ότι όλα τα οχήματα καλούνται να βρίσκονται σε άριστη μηχανική κατάσταση και ότι ο οδηγός του κάθε οχήματος πρέπει να κάνει τακτικό έλεγχο. Έπειτα τους εξηγεί τους βασικούς κανόνες που πρέπει να τηρούν ως επιβάτες και είναι οι εξής :

- ✓ Πριν μεταβώ σε ένα όχημα περιμένω υπομονετικά τη σειρά μου, χωρίς να προκαλώ αναστάτωση.
- ✓ Πατάω σταθερά το πόδι μου στα σκαλοπάτια, χωρίς να βιάζομαι.
- ✓ Ελέγχω τον αριθμό της θέσης μου από το απόκομμα του εισιτηρίου και κάθομαι στη θέση που αναγράφεται.
- ✓ Φοράω πάντα τη ζώνη ασφαλείας και παρακινώ και τους συνεπιβάτες μου να κάνουν το ίδιο.
- ✓ Κάθομαι στη θέση μου σε όλη τη διάρκεια της διαδρομής και δε μετακινούμαι άσκοπα.
- ✓ Φροντίζω να είμαι ήσυχος/η και δεν αποσπώ την προσοχή του οδηγού.
- ✓ Αποφεύγω να τρώω στη διαδρομή και για λόγους καθαριότητας και για να μην ζαλιστώ.

Έπειτα ο υπεύθυνος της Δημοτικής Αστυνομίας υποδεικνύει στους μαθητές πώς πρέπει να επιβιβάζονται σε ένα όχημα μαζικής μεταφοράς και πώς πρέπει να αποβιβάζονται, αφού προηγουμένως το έχει εφαρμόσει ο ίδιος. Δίνει μεγάλη βαρύτητα στην αποβίβαση, γιατί αυτόματα ο επιβάτης εισέρχεται στον δρόμο και τονίζει ότι πρέπει όλοι να έχουμε το μυαλό μας τα αρχικά των λέξεων Δ.Α.Δ. , δηλαδή ελέγχω τον δρόμο κοιτάζοντας πρώτα **δεξιά**, έπειτα **αριστερά** και πάλι **δεξιά** και, αν είμαι ασφαλής, κινούμαι.

Συγκεκριμένα σε αυτό το σημείο, ο υπεύθυνος προσθέτει ότι όταν οι μαθητές αποβιβάζονται από το σχολικό λεωφορείο, σπάνια ελέγχουν την οδό για τυχόν διέλευση οχημάτων.

Οι μαθητές μετά την παρουσίαση του υπεύθυνου για τη σωστή κυκλοφοριακή συμπεριφορά ως επιβάτες, εφαρμόζουν στην πράξη όλα όσα άκουσαν και είδαν.

Δραστηριότητα 18η (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Συνέντευξη από σχολικό τροχονόμο

Ο σχολικός τροχονόμος του σχολείου, ο οποίος τυγχάνει να είναι και γονέας μαθητή της τάξης, προσκαλείται στην τάξη για να δώσει συνέντευξη στα μέλη της ερευνητικής ομάδας. Οι ομάδες έχουν ετοιμάσει τις ερωτήσεις τους, σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο του εκπαιδευτικού υλικού του Υπουργείου Έρευνας και Θρησκευμάτων "*Ασφαλώς Κυκλοφορώ*", με κάποιες προσθήκες ή αλλαγές. Οι ερωτήσεις τους επικεντρώνονται στα εξής σημεία:

- Ποιος είναι ο ρόλος του σχολικού τροχονόμου;
- Οι οδηγοί σάς σέβονται; Σταματούν αν τους το υποδείξετε;

- Οι μαθητές ακολουθούν τις οδηγίες σας ή δυσανασχετούν και διαμαρτύρονται;
- Οι μαθητές καθυστερούν να περάσουν τον δρόμο, κάνοντας μεταξύ τους αστεία ή παίζοντας;
- Θεωρείτε ότι η παρουσία σας έξω από το χώρο του σχολείου, έχει εμποδίσει ατυχήματα;
- Πριν ή και μετά την τοποθέτησή σας στη συγκεκριμένη θέση έχουν συμβεί ατυχήματα;
- Τι θα συμβουλευάτε έναν οδηγό που κινείται κοντά στο σχολείο;
- Τι θα συμβουλευάτε έναν μαθητή που πηγαίνει από το σπίτι του στο σχολείο;

Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός

Η φύση της δουλειάς ορισμένων γονέων δεν ευνοεί την άνετη συμμετοχή τους στις δράσεις.

Η φύση της δουλειάς κάποιων γονέων απαιτεί από τους ίδιους άλλοτε να εργάζονται πρωί και άλλοτε απόγευμα. Το γεγονός αυτό δεν τους βοηθάει να είναι διαθέσιμοι όποτε θα πραγματοποιούνται οι δράσεις, όποτε συμφωνούμε κατόπιν επιθυμίας των ίδιων να ενημερώνονται τηλεφωνικά περίπου μία με δύο εβδομάδες νωρίτερα για να μπορούν να αναπροσαρμόζουν το πρόγραμμά τους, ώστε να μη βρεθούν στη θέση να ζητήσουν άδεια.

"Επειδή όλες αυτές οι δράσεις που μας αναφέρεις ακούγονται ενδιαφέρουσες και σημαντικές τα, δε θέλω να τις χάσω. Καλό θα ήταν λοιπόν, να μας κάνεις ένα τηλεφωνάκι καμιά εβδομάδα νωρίτερα, ώστε η πρωινή βάρδια να γίνει απογευματινή, γιατί και τις άδειες δεν τις δίνει εύκολα ο προϊστάμενός μου"(γονέας, ημερολόγιο, 3-3-2017).

"Ναι συμφωνώ και εγώ με αυτή την ενέργεια, θα μας διευκολύνει και θα μας απαλλάξει από τη διαδικασία της αίτησης της άδειας. Αλλωστε εγώ δεν έχω και πολύ υπόλοιπο, το μεγαλύτερο μέρος το κρατάω για τις διακοπές του καλοκαιριού"(γονέας, ημερολόγιο).

"Η να μας ειδοποιείς με γραπτό σημείωμα, αν δεν έχεις το χρόνο να κάνεις τόσα τηλέφωνα και θα το μεταφέρουν τα παιδιά μας στο σπίτι, οπότε θα έχουμε γνώση της κατάστασης και θα πράττουμε αναλόγως"(γονέας, ημερολόγιο, 3-3-2017)).

"Θεωρώ ότι πρέπει να υιοθετήσω την άποψη των γραπτών σημειωμάτων, γιατί η ιδέα αυτή δεν απαιτεί τη διάθεση χρόνου και οι διαδικασίες θα είναι σύντομες. Η επιμονή των γονέων να συμμετέχουν στις δράσεις δε μου αφήνει και πολλά περιθώρια να μη λάβω υπόψη μου το θέμα τους" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 3-3-2017).

Η αλλαγή ημερομηνίας κάποιων δράσεων δυσχεραίνει τους γονείς.

Όταν έχεις να συνεργαστείς με κοινωνικούς φορείς και πρόσωπα εκτός σχολείου, προκύπτουν διάφορα ζητήματα που δεν είναι στον αρχικό σχεδιασμό. Ένα τέτοιο ζήτημα προέκυψε και οι δράσεις βγήκαν εκτός προγραμματισμού. Ενώ αρχικά είχε προγραμματιστεί η συνάντηση με τη Δημοτική Αστυνομία αρχές Μαρτίου, ένα πρόβλημα υγείας του υπεύθυνου, οδηγεί στον επαναπρογραμματισμό της δράσης. Αυτό βέβαια δημιουργεί αναστάτωση πολύπλευρη και σε διαφορετικούς τομείς. Η αναστοχαστική διαδικασία της έρευνας καταδεικνύει ότι πρέπει να αναπροσαρμοστούν και οι προηγούμενες ή οι επόμενες δράσεις και αυτό θα δημιουργήσει προβλήματα στην εργασία των γονέων.

Κατόπιν τούτου γίνεται μια προσπάθεια από μέρους της ερευνήτριας να βρεθεί λύση, αλλά πέφτει στο κενό.

"Πολύ λυπάμαι που ήρθαν έτσι τα πράγματα και δεν μπορώ να συμμετέχω σε αυτή τη δράση. Τη θεωρούσα σημαντική και για μένα και για το γιο μου. Θα ήταν καλό να την πραγματοποιήσουμε μαζί"(γονέας, ημερολόγιο, 7-3-2017).

"Δε γίνεται να υλοποιηθεί η δράση την πρώτη ημερομηνία, γιατί βολεύομαι καλύτερα;"(γονέας, ημερολόγιο, 7-3-2017)).

"Θα προσπαθήσω να κάνω μια νύξη στη δουλειά μου για να ζητήσω να τακτοποιηθεί το θέμα, αλλά δεν είμαι και τόσο σίγουρος ότι θα πετύχω πολλά. Από την άλλη μπορείς να το δεις το θέμα, μήπως μπορέσεις και μεταφέρεις τη δράση τον επόμενο μήνα. Τότε τα πράγματα θα είναι καλύτερα για μένα, γιατί στο τρέχον διάστημα, κάποιες οικογενειακές υποχρεώσεις με ανάγκασαν να ζητήσω και άλλη άδεια και τώρα κάπως χλωμό το κόβω να μου δώσουν "(γονέας, ημερολόγιο, 7-3-2017)).

Η άμεση ανταπόκριση των γονέων για συμμετοχή τους στις δράσεις διευκολύνει τη διεξαγωγή της έρευνας.

Η αναγκαιότητα της ανάπτυξης και διατήρησης καλών και ουσιαστικών σχέσεων με τους γονείς δημιουργείται από τα πρώτα βήματα της έρευνας. Το γεγονός όμως, ότι οι γονείς από την αρχή είναι θετικοί σε μια τέτοια συνεργασία, έρχεται να επισφραγίσει τα ευνοϊκά αποτελέσματα της έρευνας. Ομολογουμένως, το έντονο ενδιαφέρον που εκδηλώνουν θέτει τις βάσεις μιας ουσιαστικής και αποδοτικής συνεργασίας σχολείου- οικογένειας.

"Μας ενθουσίασε η ιδέα σου να κάνουμε κάτι κοινό με τα παιδιά μας. Δε σου κρύβω ότι δε μας είχε δοθεί η ευκαιρία τα προηγούμενα χρόνια να συμμετέχουμε συστηματικά και οργανωμένα στην καθημερινή ζωή του σχολείου" (γονέας, ημερολόγιο, 9-3-2017).

"Στην αρχή είχα κάποιες αντιρρήσεις για τη δική μου συμμετοχή, θεώρησα δύσκολο το γεγονός να κάνουμε με τα παιδιά μας, όλα αυτά που μας αναλύεις. Αλλά μετά σκέφτηκα ότι μια τέτοια κίνηση, ίσως βοηθήσει τα παιδιά να δουν όλες αυτές τις δράσεις με σοβαρότητα και υπευθυνότητα" (γονέας, ημερολόγιο).

"Η ιδέα μου φαίνεται καλή και χρήσιμη για όλους, το μόνο που σου ζητάω είναι να μας ενημερώνεις τηλεφωνικά κάποιες μέρες νωρίτερα για να μπορούμε να κανονίζουμε το θέμα της δουλειάς"(γονέας, ημερολόγιο, 9-3-2017).

"Το γεγονός της άμεσης ανταπόκρισης των γονέων με γεμίζει ικανοποίηση και δύναμη για να συνεχίσω αυτό που έχω αρχίσει να κάνω χωρίς ενδοιασμούς και ευελπιστώ στα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν όλοι όσοι παίρνουν μέρος στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία" (ερευνήτρια, ημερολόγιο,9-3-2017).

Η θετική στάση των γονέων στο θέμα συνεργασία οικογένειας-σχολείου δίνει κίνητρα στους μαθητές να αναπτύξουν μια πιο θετική διάθεση στις δράσεις και να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για ουσιαστική συμμετοχή.

Πολλές φορές οι μαθητές κάνουν κάποιες εργασίες χωρίς ιδιαίτερη όρεξη και διάθεση, ίσως γιατί δεν έχουν το κατάλληλο κίνητρο ή ίσως τους φαίνεται ανιαρό αυτό που κάνουν. Το να βγουν από τη ρουτίνα και να κάνουν κάτι διαφορετικό, τους δίνει ένα επιπλέον κίνητρο να δουν με άλλο μάτι αυτό που κάνουν, ειδικά αν ξέρουν ότι θα τους παρακολουθούν οι γονείς τους. Ακόμα το γεγονός ότι θα εμπλακούν οι γονείς τους στη σχολική διαδικασία, τους ενισχύει την προσπάθεια, επιδεικνύουν ενδιαφέρον, παίρνουν δύναμη να φέρουν εις πέρας αυτό που άρχισαν και αυξάνει τη διάθεσή τους για αποτελεσματικότερη συμμετοχή.

"Μου φαίνεται κάπως παράξενο που θα συμμετέχουν και οι γονείς μας στις δράσεις, αλλά και μου αρέσει, γιατί θα κάνουμε κάτι κοινό και θα περνάμε χρόνο μαζί τους και το πρωί" (B., ημερολόγιο, 10-3-2017).

"Εμένα πάλι μου φαίνεται αστείο, γιατί η μαμά μου σίγουρα θα αντιδράσει, όταν ακούσει τη δράση που ετοιμάζουμε με τα ποδήλατα, γιατί δεν ξέρει ποδήλατο. Βέβαια, ίσως αυτό είναι μια καλή ευκαιρία να μάθει" (N., ημερολόγιο, 10-3-2017).

"Εγώ πάλι δε θέλω τη μαμά μου και το μπαμπά μου μέσα στα πόδια μου, γιατί θα γκρινιάζουν συνέχεια και θα

μου σπάνε τα νεύρα. Κάνε και εκείνο Γ. κάνε και το άλλο, πώς το κάνεις αυτό έτσι, προσπάθησε λίγο ακόμα και τέτοια γνωστά των γονιών μου" (Γ., ημερολόγιο, 10-3-2017).

"Εγώ κυρία θέλω τη μαμά μου να συμμετέχει στο πρόγραμμα, γιατί αυτό θα με κάνει να αισθανθώ χαρά και θα μου δώσει ένα κίνητρο να δείξω τον καλύτερό μου εαυτό. Έτσι οι γονείς μου θα με εκτιμήσουν παραπάνω και θα χαίρονται για μένα" (Κ., ημερολόγιο, 10-3-2017).

"Και εγώ θα προσπαθήσω να κάνω το καλύτερο για αυτά που θα αναλάβουμε, γιατί αυτό ίσως μας βοηθήσει να καταλάβουμε ότι μόνοι μας μπορούμε να αλλάξουμε πολλά πράγματα που δεν μας αρέσουν. Κι αν σε αυτό μας βοηθήσουν και οι γονείς μας, τότε μπορεί να καταφέρουμε περισσότερα"(Π., ημερολόγιο, 10-3-2017).

Η συμμετοχή των γονέων στο πρόγραμμα συμβάλλει θετικά στην αναθεώρηση των απόψεών τους σχετικά με τη δική τους κυκλοφοριακή συμπεριφορά.

Πολλές φορές οι γονείς θεωρούν ότι κάποια πράγματα δεν είναι σοβαρά και δεν τα παίρνουν τοις μετρητοίς, ίσως γιατί δεν έχουν κάτσει να αναλογιστούν τις συνέπειες. Ίσως γιατί πιστεύουν ότι τίποτα δυσάρεστο δε θα συμβεί ή τέλος γιατί αυτά που πράττουν εις βάρος του Κ.Ο.Κ. τα θεωρούν μικρής αξίας. Τελικά μέσα από τη συμμετοχή τους στις δράσεις μαθαίνουν πολλά και συνειδητοποιούν ακόμα περισσότερα. Σκέφτονται και αρχίζουν να αναλογίζονται τις λανθασμένες κυκλοφοριακές συμπεριφορές. Επίσης καταλαβαίνουν ότι ακούσια αποτελούν το λάθος πρότυπο για τα παιδιά τους. Το γεγονός αυτό τους θορυβεί και αρχίζουν να σκέφτονται τα πράγματα από άλλη οπτική.

"Μέσα από μια τέτοια συνεργασία, νομίζω πως όλοι θα βγούμε κερδισμένοι και το σχολείο γενικότερα, αλλά και εμείς οι ίδιοι. Ίσως αρχίζουμε να κρίνουμε και λίγο τον εαυτό μας και αναλογιστούμε και τα δικά μας λάθη πάνω στο θέμα "σωστή κυκλοφοριακή συμπεριφορά". Πολλές φορές θεωρώ ότι και εμείς οι ίδιοι δεν δίνουμε την πρέπουσα σημασία σε καθημερινά ζητήματα. Υπάρχουν φορές που δεν επιμένουμε αρκετά, στο να φοράει το παιδί πάντα τη ζώνη του, όταν μπει μέσα στο αυτοκίνητο ή πολλές φορές και εμείς δε φοράμε ζώνη. Οπότε τι παράδειγμα δίνουμε στα παιδιά μας; Προσπαθούμε ίσως, να πείσουμε τον εαυτό μας ότι η απόσταση που διανύουμε είναι μικρή και έτσι δεν κινδυνεύουμε" (γονέας, ημερολόγιο, 14-3-2017).

"Σε όλα αυτά που μας λες μέχρι τώρα, έχω πιάσει τον εαυτό μου πολλές φορές να αψηφά κάποια πράγματα και να μην τηρεί τον Κ.Ο.Κ. Υπάρχουν φορές που δεν τηρώ μέσα στους δρόμους του χωριού το όριο της ταχύτητας, υάλλον δεν είχα συνειδητοποιήσει πόσο σοβαρό είναι αυτό, στο να συμβεί ένα τροχαίο, αν πεταχτεί κάποιο παιδί μπροστά μου και εγώ δεν προλάβω να φρενάρω. Ας μην ξεχνάμε ότι κατοικούμε σε χωριό και πάντοτε παραμονεύει ο κίνδυνος, να πεταχτεί κάποιο παιδί μπροστά σου κνηγώντας κάποια μπάλα" (γονέας, ημερολόγιο, 14-3-2017).

"Εγώ πάλι πολλές φορές οδηγώ και μιλάω στο τηλέφωνο ή βάζω τα ακουστικά στα αυτιά μου για να ακούσω μουσική, ειδικά αν το ταξίδι είναι μακρύ. Αρα σύμφωνα και με τα λεγόμενα του υπεύθυνου της Δημοτικής Αστυνομίας, οι αισθήσεις δεν λειτουργούν εκατό τοις εκατό. Τελικά κάποιες συνήθειες μας μπορούν να αποβούν υοιραίες και για μας, αλλά και για τους γύρω μας"(γονέας, ημερολόγιο, 14-3-2017).

"Εγώ σκέφτομαι ότι πότε δεν επιμένω στο γιο μου να κυκλοφορεί πάνω στο πεζοδρόμιο και όχι στην άκρη του δρόμου και δεν είμαι αρκετά αυστηρός όταν παίζει με την μπάλα ενώ κινείται. Κάνουμε λάθη που δεν σκεφτόμαστε τις συνέπειες" (γονέας, ημερολόγιο, 14-3-2017).

"Νομίζω ότι και εγώ τον αφήνω να οδηγεί το ποδήλατό του χωρίς κράνος και χωρίς να ελέγχουμε πάντα την

μηχανική του κατάσταση" (γονέας, ημερολόγιο, 14-3-2017).

Το άνοιγμα του σχολείου σε συγκεκριμένους παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος, όπως είναι οι γονείς, ενισχύει τη θετική του εικόνα προς τα έξω και δημιουργεί τις βάσεις για μια ουσιαστική και υγιή συνεργασία στο μέλλον.

Η "ανοιχτότητα" του σχολείου απέναντι στους γονείς και η ιδέα να εμπλακούν στις σχολικές δραστηριότητες, επιτρέπει και επιβάλλει ταυτόχρονα την ενεργητική συμμετοχή τους στη σχολική καθημερινότητα και τους δίνει ένα επιπλέον κίνητρο, να προσεγγίσουν με ενδιαφέρον κάτι νέο και ασυνήθιστο για αυτούς.

Η αναστοχαστική διαδικασία αναδεικνύει ότι το άνοιγμα του σχολείου προς τα έξω διαμορφώνει τις προϋποθέσεις για την αναβάθμιση των σχέσεων σχολείου- οικογένειας. Είναι πολύ σημαντικό το σχολείο να οργανώνει κοινές δράσεις με τους γονείς, να λαμβάνει υπόψη την γνώμη τους, να τους παρέχει το χώρο να συμμετέχουν ενεργά σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και να έχουν κοινά οράματα και στόχους. Κάτω από αυτό το πρίσμα η εικόνα των γονέων για το σχολείο γίνεται θετικότερη, θέτονται οι βάσεις για ανάπτυξη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων και καλλιεργείται το κλίμα μιας αποτελεσματικής και σωστής επικοινωνίας σε μελλοντικές καταστάσεις.

"Το γεγονός ότι μας δίνεται η ευκαιρία να συμμετέχουμε ενεργά στις διαδικασίες του σχολείου, επιδρά μέσα μας θετικά και σβήνει σταδιακά την όποια αρνητική άποψη για το πρόσωπο που βγάζει προς τα έξω το σχολείο"(γονέας, ημερολόγιο, 17-3-2017).

"Το σχολείο με αυτό τον τρόπο δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για μια δημιουργική σχέση με εμάς τους γονείς, παρέχοντάς μας το έναυσμα να προφέρουμε οποιαδήποτε βοήθεια μας ζητηθεί είτε υλική, είτε οργανωτική, είτε υποστηρικτική"(γονέας, ημερολόγιο).

"Η εικόνα του σχολείου εννοείται από μια τέτοια αμφίδρομη επικοινωνία και αποκτά έτσι μια ιδιαίτερη, δική του ταυτότητα προς τον κοινωνικό περίγυρο"(γονέας, ημερολόγιο, 17-3-2017).

"Πολλές φορές αισθανόμουν ότι το σχολείο δε μας λαμβάνει υπόψη στην εκπαιδευτική διαδικασία και αυτό δεν υπορούσα να το δω θετικά. Αναρωτιόμουν, μήπως το σχολείο θεωρεί ότι δεν μας έχει ανάγκη; Και όμως σκεφτόμουν, με τη σύμπραξη τη δική μας θα αποκομίσει καλύτερα αποτελέσματα ή θα πετύχει με καλύτερους όρους την αποστολή του; Όλη αυτή η κατάσταση άρχισε σιγά σιγά να με κάνει να αναθεωρώ τις απόψεις μου και να βλέπω το σχολείο με θετικότερη ματιά"(γονέας, ημερολόγιο, 17-3-2017).

"Εμένα μου προκάλεσε θετικά συναισθήματα το γεγονός, ότι μας δίνετε ευκαιρίες επικοινωνίας με τη σχολική υονάδα. Αυτό δημιουργεί μια θετική ατμόσφαιρα και αυξάνει την προθυμία μας να υποστηρίξουμε το έργο σας"(γονέας, ημερολόγιο, 17-3-2017).

Οι γονείς συνειδητοποιούν ότι η συμμετοχή τους στις δράσεις επηρεάζει θετικά την επίδοση στα σχολικά μαθήματα και γενικότερα τη συμπεριφορά των μαθητών.

Οι γονείς, μέσα από τη σταδιακή πορεία των δράσεων, αντιλαμβάνονται τη μεγάλη βαρύτητα που έχει η συμμετοχή τους στις δράσεις και γενικότερα η καλή σχέση που αναπτύσσουν με το σχολείο. Παρατηρούν ότι οι μαθητές αρχίζουν βήμα βήμα να δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για τη μάθηση, η μάθηση αρχίζει να αποκτά νόημα για αυτούς, ενημερώνονται διαρκώς από διάφορες πηγές για το συγκεκριμένο θέμα που διερευνάται, αρχίζουν να κάνουν συζητήσεις με τους γονείς τους για πράγματα που τους προβληματίζουν και για όσα

γίνεται λόγος το πρωί στο σχολείο. Από την άλλη η συμπεριφορά τους αρχίζει να βελτιώνεται, σιγά σιγά δέχονται ο ένας τον άλλο και δεν πάντα ετοιμοπόλεμοι. Σύμφωνα και με την αναστοχαστική διαδικασία του δεύτερου κύκλου σχετικά με τη συνεργασία, αρχίζουν να κατανοούν ότι το να συνεργάζονται αρμονικά και με δημοκρατικές διαδικασίες αισθάνονται καλύτερα και οι ίδιοι, καλλιεργούν την εγκράτεια και την υπομονή, τονώνεται η αυτοπεποίθησή τους και δημιουργούνται καινούριες φιλίες.

"Δεν μπορείς να φανταστείς πόσο διαφορετικά σκέφτεται μετά από τη συμμετοχή τη δική μας στις δράσεις ο Γ. για το σχολείο. Νομίζω ότι έχει επηρεαστεί θετικά και βλέπει το σχολείο και τους συμμαθητές του αλλιώς. Στο σπίτι ασχολείται πιο πολύ με τα μαθήματα και ειδικά με τα Μαθηματικά, που την περσινή χρονιά είχε ένα θέμα. Θέλει φέτος να είναι καλύτερος και αυτό, οφείλεται και σε σένα"(γονέας, ημερολόγιο, 21-3-2017).

"Βλέπω σιγά σιγά τα πράγματα να αλλάζουν από τότε που συνεργαζόμαστε και συμπράττουμε με το σχολείο και εμείς οι γονείς. Το κατάλαβες και εσύ από την αρχή ότι ο Στ. είχε θέμα στην τάξη, δεν αισθανόταν άνετα εκεί και κάθε μέρα μου δημιουργούσε πρόβλημα με την άρνηση του να μπει ακόμα και στο αυτοκίνητο για να έρθει σχολείο. Κάθε μέρα κλάματα και καυγάδες. Δεν ήξερα πώς να διαχειριστώ το θέμα, θυμάσαι στη αρχή ούτε στις σχολικές εκδρομές που πηγαίνατε δεν ήθελε να συμμετέχει. Όμως, από τότε που είδε ότι εμείς οι μεγάλοι επικοινωνούμε μεταξύ μας, συνεργαζόμαστε καλά, χωρίς να έχουμε κάτι να χωρίσουμε, βλέπω μια πιο θετική διάθεση για το σχολείο και ειδικά για τους συμμαθητές του από μέρους του. Στο σπίτι είναι πιο ήρεμος και κανονίζει τα απογεύματα να βρεθεί με τους συμμαθητές του. Αυτό είναι ένα θετικό βήμα για την καλύτερευση της συμπεριφοράς τους, αλλά και για την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ του Στ. και των συμμαθητών του"(γονέας, ημερολόγιο, 21-3-2017).

"Αν και στην αρχή υπήρχε μια αναστάτωση με όλη αυτή τη διαδικασία και η Κ. ζοριζόταν πολύ να πάρει μέρος στις δραστηριότητες, να παίζει, να εκφραστεί και να πει ανοιχτά την άποψή της, δειλά δειλά άρχισε να προσαρμόζεται και να βγάζει έναν άλλο εαυτό. Έναν εαυτό πιο κοινωνικό, πιο συνεργατικό, πιο παρορμητικό και ζωηρό, κι αυτό γιατί παίρνω μέρος και εγώ σε αυτά που κάνετε. Βέβαια και εσένα σε αγαπάει πολύ και θέλει να στο δείξει με αυτό τον τρόπο. Επίσης άρχισε να ενδιαφέρεται και για τα μαθήματα, άρχισε να κάνει ασκήσεις και να μελετάει Ιστορία και Φυσική. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι την αποδέχτηκαν οι συμμαθητές της και αυτό τη χαροποιεί"(γονέας, ημερολόγιο, 21-3-2017).

"Τα παιδιά μας δε βγάζουν τόση επιθετικότητα και εκνευρισμό πλέον. Τους βοήθησε πολύ το γεγονός ότι δουλεύουμε όλοι μαζί και έχουμε έναν κοινό σκοπό. Ότι συνεργαζόμαστε για να πετύχουμε κάτι καλύτερο και αποτελεσματικότερο. Ότι όλοι μαζί μπορούμε να καταφέρουμε πολύ περισσότερα πράγματα"(γονέας, ημερολόγιο, 21-3-2017).

"Με την πρώτη ευκαιρία, οι γονείς έπρεπε να με ενημερώσουν για τη θετική εξέλιξη των πραγμάτων Δεν μπορώ να περιγράψω τα συναισθήματά μου. Τι καλύτερα από αυτά τα λόγια να ακούσει ένας δάσκαλος; Τι ευφορία ψυχής και συναισθημάτων με κατακλύζουν; Πόση αγάπη μπορείς να πάρεις από τα παιδιά τελικά και πόση αποδοχή από τους γονείς; Το επάγγελμα του δασκάλου μπορεί να αποκομίσει τόσο πλούσια συναισθήματα και τέτοια καταξίωση, που τα λόγια περιττεύουν "(ερευνήτρια, ημερολόγιο, 21-3-2017).

Ο βιωματικός χαρακτήρας των δράσεων ενισχύει το ενδιαφέρον των μαθητών για συμμετοχή και περιορίζει τις ανταγωνιστικές τάσεις μεταξύ τους.

Προκειμένου, η μάθηση να κινείται μέσα σε ένα κλίμα ελεύθερης έκφρασης, ενθάρρυνσης της ατομικής σκέψης, απόκτησης άμεσης εμπειρίας και κινητοποίησης των σκέψεων και των συναισθημάτων, πραγματοποιείται η δράση με τα *"μαθήματα σωστής κυκλοφοριακής αγωγής μέσα στους δρόμους της πόλης"*. Μέσα από αυτή τη διαδικασία της βιωματικής δράσης, οι μαθητές ενθουσιάζονται, εντυπωσιάζονται και

αναμένουν με αγωνία πότε θα αναλάβουν δράση οι ίδιοι, κάνοντας πράξη αυτά που υποδεικνύει ο υπεύθυνος της Δημοτικής Αστυνομίας. Οι μαθητές είναι έτοιμοι να δοκιμαστούν στην πράξη και να συμμετέχουν ενεργά στις βιωματικές ασκήσεις. Δείχνουν έντονη παρορμητικότητα και διακατέχονται από ανυπομονησία για το πότε θα αρχίσει η διαδικασία. Μιμούνται καταστάσεις της πραγματικής ζωής και αυτό τους προσφέρει ζωτικότητα. Οι μαθητές στη συγκεκριμένη δράση ανταλλάσσουν εμπειρίες και παρακολουθούν μια δημιουργική εμπειρία που συνδέεται με καταστάσεις της πραγματικής ζωής. Αυτό βέβαια έχει ως αποτέλεσμα, να επικοινωνούν μεταξύ τους αποτελεσματικά και χωρίς εντάσεις, δεχόμενοι την ανάλογη εμπειρία του συμμαθητή τους, χωρίς κριτική. Φτιάχνεται το έδαφος με λίγα λόγια για να περιοριστεί η ένταση και η ανταγωνιστικότητα μεταξύ τους, δεδομένου ότι από κοινού προσπαθούν να κατανοήσουν τη σχέση τους με τον έξω κόσμο.

"Ανυπομονώ να κάνουμε αυτά που μας λέτε, είναι πιο ωραίο να τα κάνουμε και στην πράξη, παρά μόνο να ακούμε" (Φ., ημερολόγιο, 5-4-2017).

"Άντε να αρχίσουμε να κινούμαστε λίγο, έχει περισσότερο ενδιαφέρον να περπατάμε μέσα στην πόλη, μέσα στην κίνηση και να περιμένουμε τον Σταμάτη και να ξεκινάμε με τον Γρηγόρη" (Ν. Ημερολόγιο, 5-4-2017).

"Ο κύριος της Δημοτικής Αστυνομίας μας τα λέει πολύ ωραία και μας λέει και πράγματα που δεν τα είχαμε παρατηρήσει, ευτυχώς όμως θα τα βιώσουμε αυτά που λέει και δε θα είναι απλά μια ενημέρωση, όπως αυτές που κάνουμε στο σχολείο και είναι λίγο βαρετές. Εδώ η περίπτωση έχει δράση" (Π., ημερολόγιο, 5-4-2017).

"Θυμόμαστε καλύτερα πράγματα που τα έχουμε κάνει στην πράξη και όχι απλώς ακούμε κάτι, κάπου, κάποτε, αυτή η εμπειρία κυρία και θα μας μάθει πράγματα και θα μας διδάξει τι πρέπει να προσέχουμε" (Β., ημερολόγιο, 5-4-2017).

"Εγώ κυρία θα βοηθήσω και τον Δ. να κάνει αυτά που μας λέει ο κύριος, γιατί έχει ένα θέμα με το πόδι του και δεν μπορεί να κινηθεί γρήγορα. Θα προχωράμε μαζί σε περίπτωση που χρειαστεί κάτι" (Κ., ημερολόγιο, 5-4-2017).

"Κι εγώ είμαι πρόθυμος να βοηθήσω τον Δ., εξάλλου είναι και φίλος μου και συμμαθητής μου, δε θα τον αφήσω έτσι, θα του δώσω ένα χεράκι βοήθειας" (Γ., ημερολόγιο, 5-4-2017).

"Θεωρώ ότι οι μαθητές σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα και με βιωματικό χαρακτήρα μόνο καλά μπορούν να αποκομίσουν. Συνειδητοποιούν με αυτό τον τρόπο την αλληλεξάρτηση των πραγμάτων, -ακούω-κατανοώ-θυμάμαι-ενεργώ-βιώνω-αποκτώ νέες εμπειρίες-, και κυρίως αισθάνονται ότι βοηθούν και οι ίδιοι στην απόκτηση της γνώσης" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 5-4-2017).

Η ομαλή συνεργασία μαθητών και γονέων επιδρά θετικά και στη συνεργασία μεταξύ τους και στη διεξαγωγή της έρευνας.

Οι μαθητές αντιδρούν με χαρά και ενθουσιασμό στη συμμετοχή των γονέων στις δράσεις και αναπτύσσουν μεταξύ τους μια πολύ καλή συνεργασία. Κάποιοι μαθητές μάλιστα, προσπαθούν να εξηγήσουν με ευγενικό τρόπο στους γονείς τους και στους γονείς των άλλων μαθητών το τι ακριβώς πρόκειται να κάνουν όλοι μαζί. Κάποιοι άλλοι απλώς περιμένουν, ρίχνοντας που και που ένα γρήγορο βλέμμα στους γονείς τους, ανυπομονώντας για το πότε θα αρχίσει η διαδικασία. Άλλοι πάλι προσδοκούν από τους γονείς τους ένα βλέμμα επιβεβαίωσης για αυτό που πρόκειται να κάνουν ή ένα νεύμα ευχαρίστησης για την άρτια συμμετοχή των παιδιών τους στις δράσεις. Ταυτόχρονα, οι γονείς με μια διάθεση φιλική, ακόμα και με συμμαθητές των παιδιών τους, παρέχουν την απαραίτητη βοήθεια σε όλους τους μαθητές, προσφέρονται να οργανώσουν τους μαθητές σε μικρές ομαδούλες για να μετακινούνται στο δρόμο ευκολότερα και ασφαλέστερα, συνεργάζονται μεταξύ τους, αλληλεπιδρούν και κάνουν θετικά σχόλια για την ερευνήτρια και τον υπεύθυνο της Δημοτικής

Αστυνομίας. Ο αναστοχασμός των δράσεων εξετάζει με πολύ θετική ματιά τη συμμετοχή των γονέων και στις επόμενες δράσεις, δεδομένου ότι υπάρχει έντονο κλίμα συνεργασίας, συμμετοχής, συνεισφοράς και υποστήριξης. Βέβαια στην αρχή υπάρχει μια σχετική αναστάτωση, όμως ο επανασχεδιασμός κάποιων δράσεων συμβάλλει στην οργάνωση και διεύθυνση κάποιων προβλημάτων που προκύπτουν στην πρώτη συμμετοχή τους, όπως για παράδειγμα η έγκυρη ενημέρωσή τους και το θέμα της μετακίνησής τους στην πόλη για την υλοποίηση της δραστηριότητας.

"Μεγάλη εντύπωση μου προκαλεί το γεγονός ότι η μητέρα του Γ. τον ενθαρρύνει διαρκώς με τις κινήσεις της και με τις κουβέντες παρακίνησης. Συνάμα, τον παροτρύνει να συμμετέχει με όρεξη στις δράσεις. Τον πιάνει με χαλαρό τρόπο από τη μέση και προσπαθεί να τον εμψυχώσει, "έλα Γ. μπορείς να δείξεις αυτά που ξέρεις, μην στέκεσαι πιο πίσω για να περνάς απαρατήρητος, μπορείς με βεβαιότητα να εκφράσεις τις απόψεις σου" (κριτική φίλη, ημερολόγιο, 5-4-2017).

"Διαχέεται ένα όμορφο συναίσθημα στην ατμόσφαιρα όταν βλέπεις τα παιδιά να κοιτάζουν με αυτό το γλυκό βλέμμα τους γονείς τους και να χαίρονται πράγματα που μοιράζονται από κοινού. Πραγματικά κάποιιοι έχουν κολλήσει δίπλα στους γονείς τους και παρακολουθούν μαζί τις διαδικασίες. Οι μαθητές είναι προετοιμασμένοι για τη συμμετοχή των γονέων στις δράσεις, γιατί έχει προηγηθεί σχετική αναφορά για αυτό μέσα στην τάξη. Ακόμα και οι μαθητές που στην αρχή αντιδρούν απρόβλεπτα ή δεν θετικοί στη συνεργασία με τους γονείς, αρχίζουν να χαλαρώνουν και να βλέπουν τη διαδικασία ευχάριστη και διασκεδαστική. Οι γονείς από την άλλη νιώθουν σαν μικρά παιδιά, τους ευχαριστεί η διαδικασία και το διασκεδάζουν με την ψυχή τους, αυτό τους δίνει τη δυνατότητα να παρατηρήσουν τα παιδιά τους σε άλλους χώρους και να γνωρίσουν πλευρές τους που ίσως δεν είναι ευδόκιμες σε οικείο περιβάλλον. Πολλές φορές τα παιδιά σε άλλα περιβάλλοντα λειτουργούν διαφορετικά και αυτό είναι κάτι που άλλοτε ικανοποιεί τους γονείς και άλλοτε τους προβληματίζει, όπως το γεγονός ότι ο Στ. είναι ετοιμοπόλεμος ανά πάσα στιγμή και ο Α. εκνευρίζει συχνά με τα σχόλιά του τους άλλους. Ένας γονέας όμως, ένιωσε περήφανος, όταν ο γιος του προσφέρθηκε να βοηθήσει τον τραυματία συμμαθητή, δείχνοντας ευγένεια και αλληλεγγύη. Θεωρώ γενικότερα, ότι οι γονείς νιώθουν ικανοποίηση και βαθιά ευχαρίστηση με αυτό που κάνουν, "ανυπομονούμε σύντομα για την επόμενη δράση", ξεφωνίζουν φεύγοντας" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 5-4-2017).

Κεφάλαιο Πέμπτο: Τέταρτος Κύκλος Δράσης

Ο τέταρτος κύκλος δράσης αποτελεί το τελευταίο σκαλοπάτι της συνεργασίας του σχολείου με εσωτερικούς παράγοντες, όπως αυτός των άλλων τάξεων και με εξωτερικούς παράγοντες, εκτός από τους γονείς, όπως αυτός της τοπικής κοινωνίας. Σε αυτό το στάδιο οι συνεργατικές δράσεις και δραστηριότητες οικοδομούνται κάτω από το πνεύμα της κοινοτικής εκπαίδευσης. Ο κύκλος αυτός είναι ο προτελευταίος κύκλος της σπειροειδούς διαδικασίας που ορίζει η έρευνα δράση και έχει τον ρόλο του συνεχιστή των προηγούμενων κύκλων και του συνεργάτη και αρωγού από μέλη και φορείς της τοπικής κοινωνίας.

Με το πέρας του τρίτου κύκλου, οι μαθητές δημιουργούν τις βάσεις για συνεργατικές και αλληλεπιδραστικές σχέσεις με εξωτερικούς παράγοντες του σχολείου, όπως είναι οι γονείς, άλλα και με εσωτερικούς, όπως η συνεργασία με την Στ' τάξη για την *"Παγκόσμια ημέρα χωρίς αυτοκίνητο"*. Στον κύκλο αυτόν αναπτύσσονται και διευρύνονται οι σχέσεις του σχολείου με την κοινότητα. Με βάση αυτό, σχεδιάζονται εκπαιδευτικές δραστηριότητες σε συνεργασία με τον Αντιδήμαρχο, με μέλη, υπαλλήλους και εργάτες του Δήμου, με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, με την Ομάδα Άμεσης Επέμβασης, και φυσικά συνεχίζονται και εξελίσσονται οι συνεργατικές σχέσεις με τη Δημοτική Αστυνομία και τους γονείς.

Στο συγκεκριμένο κύκλο μαθητές, μαθητές άλλων τάξεων, γονείς και ευρύτερη κοινότητα εστιάζουν στη βελτίωση των οδικών και κυκλοφοριακών συνθηκών που επικρατούν έξω από το χώρο του σχολείου, στην ανάπτυξη σωστής και υπεύθυνης κυκλοφοριακής συμπεριφοράς γονέων και μαθητών, στην κινητοποίηση και ευαισθητοποίηση των πολιτών της ευρύτερης κοινότητας.

Ο τέταρτος κύκλος έχει χρονικά όρια από 1 Ιανουαρίου έως και τέλη Φεβρουαρίου και συμπίπτει χρονικά με το δεύτερο τρίμηνο της σχολικής χρονιάς (Ιανουάριος 2017- Μάρτιος 2017), στη διάρκεια του οποίου σχεδιάζονται και υλοποιούνται διάφορες δραστηριότητες, οι οποίες οργανώνονται από τους μαθητές και την ερευνήτρια. Μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης και φορείς του δήμου, γραπτές επιστολές προς τους γονείς, έρευνα σε συνεργασία με τους μαθητές της Στ' τάξης για τις αιτίες των ατυχημάτων στο σχολικό χώρο, επίσκεψη του Αντιδημάρχου στο σχολείο μας, βάνιμο των γραμμών στις διαβάσεις πεζών έξω από το σχολικό χώρο, τοποθέτηση πινακίδων της Τροχαίας με την ειδική σήμανση "Σχολείο", επίσκεψη στο πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής και ένα θεατρικό με θέμα την Κυκλοφοριακή Αγωγή που θα πραγματοποιηθεί με τη λήξη της σχολικής χρονιάς, απαρτίζουν τον πυρήνα αυτού του κύκλου.

Σχεδιασμός

Στον προηγούμενο κύκλο δράσης καλλιεργούνται δεξιότητες και αναπτύσσονται ικανότητες, με σκοπό τη δημιουργία ενός υπεύθυνου και ενεργού πολίτη, που δρα και νοιάζεται για την κοινωνία και τον τόπο του. Επίσης, καλλιεργούνται συνεργατικές σχέσεις μεταξύ γονέων και σχολείου, μέσα στο πλαίσιο του ανοίγματος του σχολείου προς την κοινωνία και καταγράφονται οι προτάσεις των γονέων να συμμετέχουν στις δραστηριότητες ως επαγγελματίες.

Καθώς οι μαθητές κινούνται στο πλαίσιο της φιλοσοφίας του ενεργού πολίτη και της κατεύθυνσης της αλλαγής των σχολικών και εξωσχολικών οδικών συνθηκών, παράλληλα με την υιοθέτηση σωστών κυκλοφοριακών συμπεριφορών, ανακαλύπτουν το κοινωνικό πρόσωπο του σχολείου και την ανάγκη του, να ανοίξει τις πόρτες του σε εξωσχολικούς χώρους ανακάλυψης της γνώσης. Επίσης αναδύεται η θετική πλευρά της συνεργασίας των γονέων με το σχολείο, ως αμφίδρομη διαδικασία. Η συνάντηση των μαθητών και των γονέων με τον Αντιδήμαρχο έχει ως αποτέλεσμα την ενεργοποίηση της κοινοτικής αρχής. Οι δράσεις που πραγματοποιούνται με τη Δημοτική Αστυνομία, ενισχύουν και καλλιεργούν τις στάσεις των μαθητών για σωστή κυκλοφοριακή συμπεριφορά, οι δράσεις που σχεδιάζονται για την αλλαγή των οδικών εξωσχολικών συνθηκών αρχίζουν σιγά σιγά να βρίσκουν έδαφος. Παράλληλα, ο καταλυτικός ρόλος των γονέων στις δράσεις παρέχει το βάθος στους μαθητές να δημιουργήσουν μια υγιή, δυναμική, υπεύθυνη και ευαισθητοποιημένη για τα κοινά προσωπικότητα.

Στον τέταρτο κύκλο δράσης, οι ενέργειες της ερευνητικής ομάδας εστιάζονται στη συνεργασία και ταυτόχρονα ευαισθητοποίηση του Δήμου και της ευρύτερης κοινότητας. Σε αυτόν τον κύκλο αρχίζει να διαφαίνεται καθαρά η διάθεση των μελών της τοπικής κοινότητας να συμβάλλουν στην αλλαγή και στη δημιουργία σωστών κυκλοφοριακών συνθηκών μέσα ή έξω από το σχολείο. Πάνω σε αυτό το θέμα ουσιαστική είναι η βοήθεια των γονέων, καταγράφοντας σε συνεργασία με τα παιδιά τους μέτρα κυκλοφοριακής ύφεσης και προτείνοντας ιδέες, αρχικά αξιολόγησης στη τάξη και κατόπιν μεταβίβασης στον Αντιδήμαρχο.

Στον τέταρτο κύκλο δρομολογείται ακόμα, η συνεργασία με την Ομάδα Άμεσης Επέμβασης, όπου διενεργείται το βήσιμο των γραμμών στις διαβάσεις πεζών στον εξωτερικό χώρο του σχολείου, η τοποθέτηση πινακίδων οδικής κυκλοφορίας με την ειδική σήμανση, η διαπλάτυνση των πεζοδρομίων του κεντρικού δρόμου, όπου κινούνται οι περισσότεροι μαθητές για να προσέλθουν στο σχολικό χώρο, με τη συνεργασία του μηχανικού του δήμου. Καθώς επίσης, και η επίσκεψη του Αντιδημάρχου στο σχολείο μας για να μας ενημερώσει για την προώθηση των ενεργειών του δήμου, η οποία μάλιστα δεν υπήρχε στον αρχικό σχεδιασμό. Στη συνεργασία των δύο τάξεων του σχολείου για τη διεξαγωγή έρευνας με ερωτηματολόγιο, με θέμα τα ατυχήματα στο σχολικό χώρο και την επίσκεψη στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής, με τη συνεργασία της Δημοτικής Αστυνομίας και τη συμμετοχή των γονέων. Τέλος έχει σχεδιαστεί, με το πέρας της σχολικής χρονιάς, να παρουσιαστεί στους γονείς, αλλά και σε όλη τη μαθητική κοινότητα, ένα θεατρικό με θέμα: "Ασφαλώς κυκλοφορώ".

Με βάση τον σχεδιασμό του τέταρτου κύκλου, η ερευνητική-παιδαγωγική ομάδα μεταβαίνει στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής σε συνεργασία με τη Δ' τάξη του σχολείου, δεδομένου ότι η συγκεκριμένη τάξη στην τρέχουσα σχολική χρονιά έχει παρακολουθήσει ένα project με θέμα την οδική ασφάλεια. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Πάρκο, πραγματοποιείται και η βιωματική δράση με θέμα "Ασφαλώς ποδηλατώ", ενώ είχε αρχικά σχεδιαστεί να υλοποιηθεί στο δρόμο γύρω από το σχολείο. Η εν λόγω δραστηριότητα, δε βρίσκει πρόσφορο έδαφος πραγματοποίησης στο σχολείο εξαιτίας οικοδομικών έργων που πραγματοποιεί ο Δήμος, έτσι προς

αναζήτηση άλλης λύσης και σύμφωνα με την αναστοχαστική διαδικασία της έρευνας δράσης, εκτιμάται η δραστηριότητα να διεξαχθεί στο Πάρκο.

Η θετική και ζεστή συνεργασία με τη Δημοτική Αστυνομία που αναπτύσσεται κατά τον προηγούμενο κύκλο διευκολύνει τις νέες ενέργειες που διεξάγονται από την ερευνήτρια και καλλιεργείται έπειτα από συνεχή συνεργασία μια σχέση αλληλεπίδρασης, αλληλοϋποστήριξης και αλληλοπροσφοράς. Συνάμα, η αρκετά ικανοποιητική συμμετοχή των γονέων (πάνω από 50%) στις δραστηριότητες του τρίτου κύκλου, διευκολύνει την ερευνήτρια στο σχεδιασμό άλλων δράσεων, που προσδοκείται η συμμετοχή τους, όπως η δράση "ασφαλώς ποδηλατώ". Ίσως βέβαια θα πρέπει να προβλεφθεί ότι κάποιοι γονείς δεν ξέρουν να ποδηλατούν, πράγμα που εκφράζεται από την πρώτη κιόλας συνάντηση μεταξύ αυτών και της ερευνήτριας. Από την άλλη αυτό προσδίδει και μια άλλη οπτική, αυτό της εξάσκησης στην ποδηλασία κάτω από ευνοϊκές συνθήκες.

Το τμήμα της Δημοτικής Αστυνομίας ενημερώνει τοπικό δημοσιογράφο, σχετικά με τις δράσεις που υλοποιεί σε πρακτικό επίπεδο στα θέματα Κυκλοφοριακής Αγωγής. Κατόπιν, ο δημοσιογράφος έρχεται σε επαφή με την ερευνήτρια και ενημερώνεται σχετικά με τις δράσεις που πραγματοποιεί το σχολείο προκειμένου να συντάξει ένα άρθρο για να τονίσει τη σημαντικότητα και βαρύτητα του θέματος και να το γνωστοποιήσει στο ευρύ κοινό.

Η επίσκεψη των μαθητών και των γονέων στο γραφείο του Αντιδημάρχου, στο τρίτο κύκλο δράσης και η αποτελεσματική επικοινωνία ανάμεσα και στις δύο πλευρές, επιφέρει θετικά αποτελέσματα και μία νέα εξέλιξη στο θέμα, η οποία εξαρχής δεν είχε σχεδιαστεί και μελετηθεί από τα μέλη της ερευνητικής ομάδας. Οπότε, επανασχεδιάζεται μία νέα επίσκεψη του Αντιδημάρχου στο χώρο του σχολείου αυτή τη φορά για να συζητηθούν τα νέα δεδομένα που προκύπτουν από την εξέλιξη των δράσεων του δήμου.

Όλοι οι κύκλοι της έρευνας δράσης αλληλοσυνδέονται και αλληλοεξαρτώνται, με απώτερο σκοπό βέβαια το χειραφετικό χαρακτήρα της έρευνας δράσης που στοχεύει στην κοινωνική αλλαγή. Με οδηγό τη συνεργασία με φορείς και μέλη της ευρύτερης τοπικής κοινότητας αλλά και την συνέχιση της συμμετοχής των γονέων στις δράσεις, διατυπώνονται οι ακόλουθοι στόχοι αυτού του κύκλου:

- Να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις συνεργατικής σχέσης και αλληλεπίδρασης μεταξύ σχολείου και κοινότητας.
- Να αναπτυχθεί ένας δεσμός μεταξύ κοινότητας και σχολείου, όπου αμφότεροι είναι σε θέση να συμμετέχουν ενεργά και αποτελεσματικά, προκειμένου να επιτευχθεί μια καλύτερη ποιότητα ζωής, ανάλογα με τοπικό περιβάλλον όπου ζουν.
- Να αντιληφθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι ότι μόνο μέσα από μια συλλογική προσπάθεια θα επέλθει βελτίωση των συνθηκών της ποιότητας ζωής.
- Να καλλιεργηθεί ένα νέο εκπαιδευτικό και μαθησιακό πλαίσιο, μέσα από τη διαδικασία του "ανοίγματος του σχολείου" στην κοινότητα.
- Να καλλιεργηθούν αξίες όπως:υπευθυνότητα, σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα, δημοκρατία, συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα, με σκοπό να διαμορφωθεί ένα κοινό τοπικό όραμα.
- Να ενισχυθεί η προσωπική και κοινωνική ταυτότητα μέσα από το αίσθημα ευθύνης για την προστασία του τοπικού περιβάλλοντος, με σκοπό η κοινότητα να αποτελέσει τον πυρήνα της δια βίου μάθησης.
- Να συνεχιστεί η συμμετοχή των γονέων στις δράσεις και να ενισχυθεί ο συμμετοχικός και συνεργατικός χαρακτήρας των μαθητών σε αυτές.
- Να ενισχυθεί ο ρόλος των μαθητών ως υπεύθυνων και ενεργών μελών, που οραματίζονται αλλαγές σε κοινωνικό και τοπικό επίπεδο.

Οι διδακτικές τεχνικές που υιοθετούνται με σκοπό την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων, αλλά και η έμφαση που πρέπει να δοθεί στη συνεργατικότητα και αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών που συμμετέχουν στις δράσεις, καθώς και στην καλλιέργεια θετικών, αποτελεσματικών, αποδοτικών και ισότιμων σχέσεων μεταξύ σχολείου και κοινότητας είναι οι παρακάτω:

- ✓ Βιωματική μάθηση
- ✓ Μέθοδος project
- ✓ Έρευνα με ερωτηματολόγιο- Στατιστική επεξεργασία αποτελεσμάτων
- ✓ Διατύπωση προτάσεων

Ωστόσο, οι αναμενόμενοι περιορισμοί σε σχέση με την πραγματοποίηση των εκπαιδευτικών δράσεων πρέπει να εκτιμηθούν και σε αυτόν τον κύκλο και είναι οι εξής

Περιορισμοί:

Θα υπάρξει άμεση ανταπόκριση από τους φορείς και τα μέλη της τοπικής κοινωνίας στις δράσεις που έχουν σχεδιαστεί;

Θα είναι σε θέση μαθητές και γονείς να διεξάγουν εργασίες σε εξωσχολικό περιβάλλον;

Θα υπάρξει δυνατότητα να υλοποιηθούν όλες οι ιδέες και οι απόψεις σχετικά με την οδική ασφάλεια που θα συζητηθούν με τον Αντιδήμαρχο και με άλλους φορείς του δήμου;

Θα είναι σχετικά εύκολη και αποδοτική η επικοινωνία με τις αρμόδιες υπηρεσίες του δήμου;

Θα συνεχίσουν οι γονείς να εμπλέκονται με τον ίδιο ζήλο και με την ίδια διάθεση προσφοράς στις επόμενες δραστηριότητες, ξεπερνώντας τις δυσκολίες που ανακύπτουν;

Παρακάτω φαίνονται αναλυτικά οι δραστηριότητες αυτού του κύκλου:

Δράση

Συνεργασία, κινητοποίηση και ευαισθητοποίηση μελών και φορέων της τοπικής κοινωνίας.

Δραστηριότητα 19η: (Ενδεικτική διάρκεια 45')

Συνεργασία με τη Στ' τάξη- έρευνα με ερωτηματολόγιο για τις αιτίες των ατυχημάτων στο σχολικό χώρο.

Εκπαιδευτικός στόχος:

- Να αναπτύσσουν οι μαθητές δεξιότητες ερευνητή
- Να καταγράφουν απόψεις
- Να συλλέγουν και να επεξεργάζονται δεδομένα και να καταλήγουν σε συμπεράσματα

Διαδικασία

Οι μαθητές της Στ' τάξης σε συνεργασία με τους μαθητές της Ε' τάξης πραγματοποιούν έρευνα με ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου με θέμα "Τα ατυχήματα εντός και εκτός σχολείου".

Σκοπός της έρευνας είναι να καταγράψουν τα ατυχήματα που συνέβησαν στους μαθητές του σχολείου, το τελευταίο χρονικό διάστημα. Η αφορμή για την επιλογή του θέματος όσον αφορά τους μαθητές της Στ' τάξης δόθηκε από την ενότητα 10 του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας και την 4η θεματική ενότητα των Μαθηματικών- «Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων», και κάτω από το πνεύμα συνεργασίας και αλληλοεπίδρασης των δύο τάξεων, οργανώθηκε από κοινού η δραστηριότητα. Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε πήραν μέρος 98 μαθητές, το δείγμα αντιπροσώπευε όλο το μαθητικό πληθυσμό. Οι μαθητές -ερευνητές, με την καθοδήγηση και την υποστήριξη της ερευνήτριας και του εκπαιδευτικού της Στ' τάξης, εργάζονται σε ομάδες και κάθε ομάδα αναλαμβάνει και μια διαφορετική τάξη, με σκοπό τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας συντάσσεται, σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο της αντίστοιχης ενότητας του εκπαιδευτικού υλικού του Υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων "Κυκλοφοριακή Αγωγή- Ατυχήματα". Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις του ερωτηματολογίου κινήθηκαν στον παρακάτω άξονα:

- Ποιο είναι το πιο πρόσφατο ατύχημα;

-Τι είδους ατύχημα ήταν;

- Πού συνέβη;

- Σε ποιο χώρο συνέβη;

- Ποια ήταν η αιτία;

- Πόσο σοβαρό ήταν;

Μετά το πέρας της διεξαγωγής της έρευνας οι μαθητές επεξεργάζονται τα στοιχεία της έρευνας που συλλέγουν, με σκοπό να γνωστοποιηθούν σε όλο το μαθητικό δυναμικό του σχολείου, να γίνουν έπειτα οι ανάλογες συστάσεις, στοχεύοντας στην αποφυγή των ατυχημάτων και κατόπιν συζητήσεως με τον Διευθυντή

του σχολείου να παρθούν τα κατάλληλα μέτρα.

Δραστηριότητα 20η: (Ενδεικτική διάρκεια 25')

Βάψιμο των γραμμών στις διαβάσεις πεζών στον χώρο έξω από το σχολείο.

Εκπαιδευτικός στόχος:

- Να είναι σε θέση οι μαθητές να συνεργάζονται με υπαλλήλους του Δήμου
- Να εκτελούν οδηγίες
- Να φέρουν σε πέρας την εργασία που αναλαμβάνουν
- Να εργάζονται σε πραγματικές συνθήκες και να τα καταφέρνουν

Παρατήρηση: Η ακόλουθη διαδικασία είχε σχεδιαστεί να πραγματοποιηθεί τον Φεβρουάριο, άλλα λόγω κάποιων αδυναμιών που αναφέρονται παρακάτω, επανασχεδιάστηκε, ώστε να πραγματοποιηθεί σε άλλο χρονικό πλαίσιο.

Διαδικασία:

Ενα από τα θέματα που απασχόλησε γονείς άλλα και παιδαγωγική ομάδα είναι το βάψιμο των γραμμών στις 3 διαφορετικές διαβάσεις έξω από το χώρο του σχολείου. Η ξεθωριασμένη εικόνα τους δε θυμίζει και πολύ αυτό που αντιπροσωπεύει. Οπότε αποφασίζεται ότι είναι αναγκαίο η παιδαγωγική ομάδα, να κινηθεί ανάλογα για τη βελτίωση της κατάστασης. Η ερευνήτρια πραγματοποιεί τηλεφωνική επαφή με την Ομάδα Άμεσης Επέμβασης του δήμου και κάτω από ευγενική οικονομική χορηγία του, για την αγορά των ειδικών χρωμάτων για τη βαφή, δημιουργείται το έδαφος για την υλοποίηση της δράσης.

Η Ομάδα Άμεσης Επέμβασης ανταποκρίνεται στο αίτημα, μετά από διάστημα τριών μηνών λόγω των ακατάλληλων καιρικών συνθηκών και άλλων οικονομικών δυσχερειών, οπότε η δράση λαμβάνει χώρα, αλλά με μια μικρή χρονική καθυστέρηση.

Αρχικά, η Ομάδα αναφέρει στους μαθητές τις βασικές συνιστώσες της διαδικασίας πριν το βάψιμο των γραμμών όπως: μετράμε πρώτα το πλάτος του δρόμου και έπειτα προχωράμε στο χωρισμό του σε ευθύγραμμα τμήματα, το κάθε τμήμα πρέπει να ισαπέχει από το επόμενο και πρέπει να έχει πάχος 50 εκατοστά. Το χρώμα που χρησιμοποιείται είναι ακρυλικό για να είναι ανθεκτικό στην πολυχηρσία και πολυκαιρία και επίσης, πριν από το βάψιμο των γραμμών τοποθετείται ένα ξύλινο πλαίσιο πάνω σε αυτές, για να διευκολύνεται η διαδικασία. Όμως, αυτό που κάνει εντύπωση στους μαθητές, είναι το υλικό(η "γυαλόσφαιρα", όπως το ονομάζει), το οποίο τοποθετείται πάνω στις γραμμές μετά το βάψιμο, για να μπορούν να είναι ορατές από τους οδηγούς κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Επειτα οι μαθητές, κατόπιν οδηγιών της Ομάδας, τοποθετούν κώνους γύρω από το σημείο που θα εργαστούν, για να αναχαιτίσουν την προέλευση των διερχόμενων αυτοκινήτων σε κείνο το σημείο. Μετά χωρίζονται σε ομάδες των τριών ατόμων και αναλαμβάνουν, με τη χρήση ειδικού εργαλείου κατάλληλου για αυτή τη διαδικασία, να βάψουν τις γραμμές. Η ομάδα αρχικά κρίνει ότι πρέπει πρώτα να παρατηρήσουν τους ίδιους στη συγκεκριμένη διαδικασία και μετά να αναλάβουν δράση. Οι μαθητές παρακολουθούν τη διαδικασία και μετά την επαναλαμβάνουν οι ίδιοι. Το τελικό στάδιο περιλαμβάνει την τοποθέτηση της "γυαλόσφαιρας". Η ίδια διαδικασία επαναλαμβάνεται στις διαβάσεις των πεζών έξω από το σχολείο και οι μαθητές συμμετέχουν σε όλες.

Δραστηριότητα 21η: (Ενδεικτική διάρκεια 25')

Τοποθέτηση προειδοποιητικών πινακίδων στους δρόμους που οδηγούν στο σχολείο

Εκπαιδευτικός στόχος:

- Να αποφευχθούν ατυχήματα από την έλλειψη κατάλληλων πινακίδων έξω από το σχολικό χώρο

Διαδικασία

Ερευνήτρια και Δημοτική Αστυνομία, αναζητούν την κατάλληλη τεχνική υπηρεσία για την υλοποίηση της συγκεκριμένης δραστηριότητας. Βέβαια πριν από αυτή την ενέργεια πραγματοποιείται μια τηλεφωνική επικοινωνία, με την υπηρεσία Εξυπηρέτησης Πολιτών για να γνωστοποιηθεί το αίτημά. Η συγκεκριμένη υπηρεσία μας παραπέμπει άμεσα στο ανάλογο τμήμα και μας διαβεβαιώνει ότι το αίτημά θα διευθετηθεί χωρίς χρονοτριβές, διότι πρόκειται για σχολικό οργανισμό.

Το τμήμα Πινακίδων και Διαγράμμισης Ν. Κοζάνης ανταποκρίνεται στο αίτημά και τοποθετεί τις κατάλληλες πινακίδες οδικής ασφάλειας σε συγκεκριμένα σημεία του δρόμου.

Δραστηριότητα 23η: (Ενδεικτική διάρκεια 25')

Επίσκεψη του Αντιδημάρχου στο χώρο του σχολείου

Μετά την πρώτη επίσκεψη της παιδαγωγικής ομάδας και των γονέων στο γραφείο του Αντιδημάρχου και έπειτα από τη συζήτηση που προηγήθηκε μεταξύ των δύο πλευρών, πραγματοποιείται μια δεύτερη επίσκεψη αυτή τη φορά από τον Αντιδήμαρχο.

Ο Αντιδήμαρχος, κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας, εκφράζει την επιθυμία του να μεταβεί ο ίδιος στο σχολείο και να συζητήσει με τους μαθητές και την ερευνήτρια τις θετικές εξελίξεις των προτάσεων τους. Με γραπτή επιστολή ενημερώνονται και οι γονείς για να παρευρεθούν στη συνάντηση.

Δραστηριότητα 24η: (Ενδεικτική διάρκεια 60')

Επίσκεψη στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής

Εκπαιδευτικός στόχος: Να γίνει προσέγγιση της σωστής οδικής ασφάλειας και συμπεριφοράς με βιωματικό τρόπο.

Οι μαθητές σε συνεργασία με τη Δημοτική Αστυνομία και με τη συμμετοχή της Δ' τάξης, οργανώνουν επίσκεψη στο πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής. Αρχικά πραγματοποιείται θεωρητική προσέγγιση και έπειτα οι μαθητές περνούν στη φάση του πρακτικού μέρους. Οδηγούν με απόλυτη ασφάλεια και τα αυτοκίνητα και τα ποδήλατα, τηρώντας τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας. Στη συγκεκριμένη δράση, οι γονείς συμμετέχουν με αμείωτο ενδιαφέρον και αλληλεπιδρούν με τους μαθητές.

Παρατήρηση- Στοχασμός- Αναστοχασμός

Στον τέταρτο κύκλο δράσης εστιάζουμε στην καλλιέργεια της κοινοτικής κουλτούρας. Μια κουλτούρα που δίνει έμφαση στην συνεργασία του σχολείου με την κοινότητα και στη δημιουργία ενεργών πολιτών που έχουν αναπτυγμένο το αίσθημα της κοινωνικής ευθύνης και αναβαθμίζουν τις συνθήκες της ποιότητας ζωής, σύμφωνα με το τοπικό περιβάλλον.

Η συνεργασία μεταξύ των μαθητών ενδυναμώνεται και βελτιώνεται. Η συμμετοχή των γονέων στις δράσεις παραμένει αμείωτη. Οι γονείς συζητούν στο σπίτι με τα παιδιά και προσπαθούν είτε αποβάλλοντας τις δικές τους λανθασμένες κυκλοφοριακές συμπεριφορές, είτε υιοθετώντας σωστές οδικές συνήθειες, να παρακινήσουν και να μνήσουν τα παιδιά σε δρόμους αλλαγής κυκλοφοριακής νοοτροπίας. Παράλληλα τα μέλη της παιδαγωγικής-ερευνητικής ομάδας αναπτύσσουν δικούς τους διαύλους επικοινωνίας, αλληλεπιδρούν και εργάζονται μέσα σε ένα κλίμα χαράς, δημιουργίας και εξερεύνησης του καινούριου.

Ακολουθούν στη συνέχεια οι επανασχεδιασμένες δραστηριότητες, οι στοχασμοί και οι αναστοχασμοί καθώς και οι σχετικές παρατηρήσεις και διαπιστώσεις.

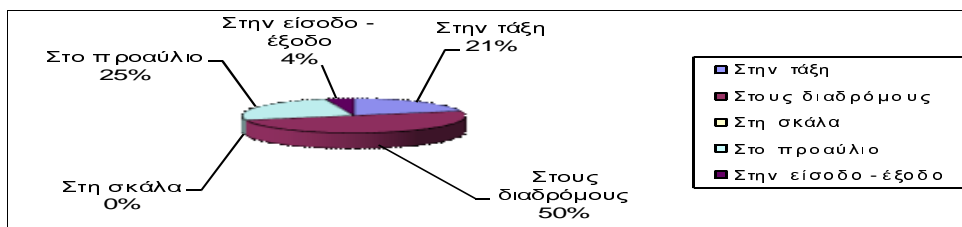
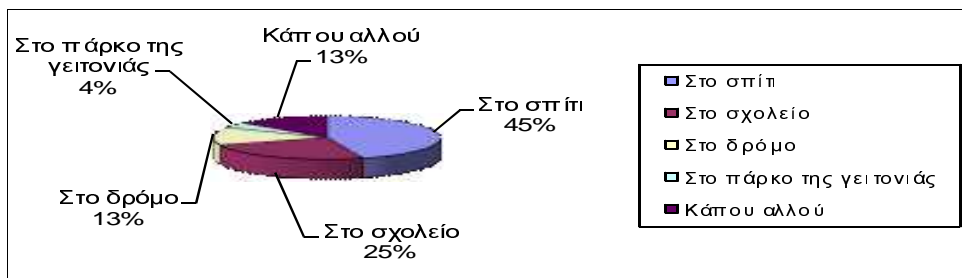
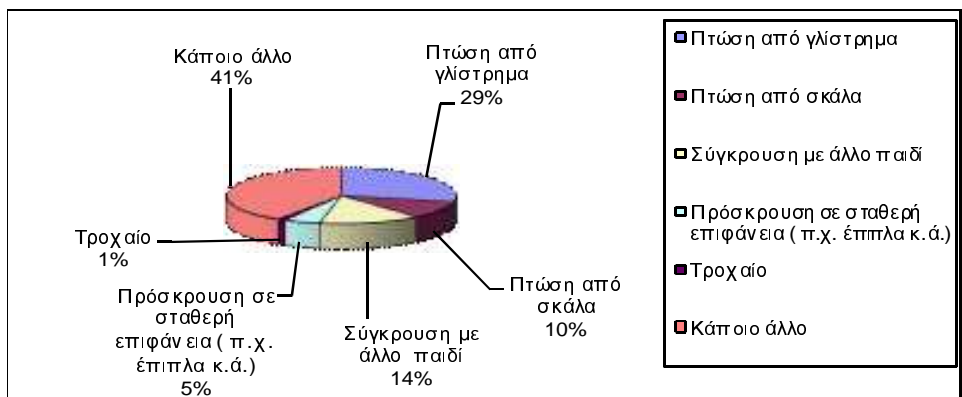
Τα αποτελέσματα της έρευνας των μαθητών για τα "ατυχήματα" οδηγούν σε κάποιες αλλαγές στο σχολικό χώρο.

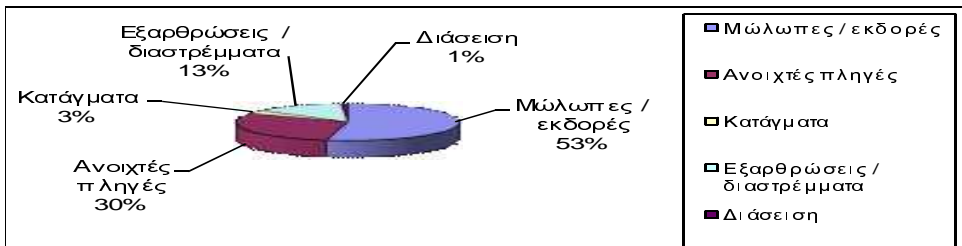
Από την ανάλυση και επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας, σχετικά με τα ατυχήματα, προκύπτει ότι τα περισσότερα ατυχήματα στις μικρότερες τάξεις, συμβαίνουν στο σπίτι, ενώ αντίστοιχα στις μεγαλύτερες τάξεις, στον δρόμο ή στο σχολείο. Όσο για την αιτία των ατυχημάτων τα περισσότερα οφείλονται στην αφηρημάδα και απροσεξία των ίδιων των παιδιών καθώς και στην υπερβολική βιασύνη.

Επίσης, παρατηρείται ότι η συχνότητα των τροχαίων ατυχημάτων, είτε ως πεζοί είτε ως ποδηλάτες είναι σχετικά μικρή.

Αναφορικά με το πρώτο ερώτημα για το ποιο είναι το πιο πρόσφατο ατύχημα, το 28% απάντησε " πτώση από γλίστρημα", ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 41% απάντησε κάποιο άλλο ατύχημα (δεν αναφερόταν στο ερωτηματολόγιο). Σχετικά με το δεύτερο ερώτημα, "πού σας συνέβη το ατύχημα", το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος απάντησε στο σπίτι (45%) και ένα άλλο ποσοστό (24%), απάντησε στο σχολείο. Το τρίτο ερώτημα που εστιάζει στον χώρο του ατυχήματος, το 45% σημείωσε στο σπίτι, το 25% στο σχολείο και πιο συγκεκριμένα στους διαδρόμους (50%) και στο προαύλιο (25%). Το τέταρτο ερώτημα αφορούσε την αιτία πρόκλησης του ατυχήματος και οι περισσότεροι μαθητές (43%) απάντησαν: " απροσεξία- αφηρημάδα". Στο τελευταίο ερώτημα (ποιες είναι οι επιπτώσεις από τα ατυχήματα στην υγεία), οι περισσότεροι μαθητές (53%) απάντησαν: " μώλωπες και εκδορές". Παρακάτω (σχήμα 11) φαίνονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας:

Σχήμα 11- Έρευνα για τα ατυχήματα

Μετά τη διεξαγωγή της έρευνας, τα πορίσματα εξετάζονται από τους εκπαιδευτικούς των τάξεων, και τον διευθυντή. Αποφασίζεται να γίνει σχετική συζήτηση με την κάθε τάξη, ώστε να αποφευχθούν ανάλογα ατυχήματα στο μέλλον. Επίσης, ο διευθυντής του σχολείου σε συνεργασία με την ερευνήτρια και τον εκπαιδευτικό της Στ' τάξης καταλήγουν στα εξής:

- Να τοποθετηθεί αντιολισθητικός τάπητας στις εξωτερικές σκάλες
- Να τοποθετηθούν στο διάδρομο πινακίδες με συμβουλευτικό χαρακτήρα, ώστε να προληφθούν τυχόν ατυχήματα.

Η πολυσύνθετη και πολύπλευρη μορφή συνεργασίας μεταξύ σχολείου και κοινότητας, καθώς και οικονομικοί παράγοντες ή καιρικές συνθήκες μεταθέτουν χρονικά την έρευνα

Σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό, το χρονικό πλαίσιο της έρευνας τοποθετείται έως και το τέλος του Μαρτίου. Κάποιες συγκυρίες όμως ανατρέπουν τη ροή του προγράμματος και δημιουργούν συνθήκες χρονικής αστάθειας. Οι καιρικές συνθήκες δεν είναι σύμμαχος για την πραγματοποίηση κάποιων εξωτερικών δράσεων, οπότε η δράση για "το βάνιμο των διαβάσεων" έξω από τον χώρο του σχολείου, που είχε αρχικά σχεδιαστεί να πραγματοποιηθεί στις αρχές Μαρτίου, μετατίθεται για τα μέσα Απριλίου. Η ερευνήτρια εκφράζει τον προβληματισμό της στους αρμόδιους φορείς για την συγκεκριμένη χρονική καθυστέρηση, αντιλαμβάνεται όμως συνάμα ότι η φύση της συγκεκριμένης εργασίας, προϋποθέτει τις κατάλληλες καιρικές συνθήκες.

"Μια καλή θερμοκρασία θα βοηθήσει να στεγνώσει το χρώμα ευκολότερα και γρηγορότερα, ώστε η διακοπή της κυκλοφορίας να είναι σύντομη. Για να γίνουν τέτοιες δουλειές χρειάζεται και η κατάλληλη θερμοκρασία, οπότε δε χρειάζεται να βιαζόμαστε. Βλέποντας και κάνοντας, καταλαβαίνουμε την ανησυχία σας, αλλά αυτά τα πράγματα δε γίνονται από τη μια στιγμή στην άλλη, υπομονή" (Ομάδα Άμεσης Επέμβασης, ημερολόγιο, 15-3-17).

Η επικοινωνία, οι συναντήσεις και η συνεργασία με ποικίλους φορείς και μέλη της κοινότητας δεν είναι πάντα εφικτή ούτε εύκολη. Απαιτείται κάποιες φορές να γίνουν αρκετά τηλεφωνήματα, για να επιτευχθούν οι στόχοι που θέτονται. Επίσης, πρέπει να υπάρξει επαφή με το κατάλληλο πρόσωπο, που είναι στην κατάλληλη θέση και έχει την κατάλληλη αρμοδιότητα, για να ευδοκιμήσουν οι προσπάθειές και να μην

πέσουν στο κενό. Η επιστράτευση των κατάλληλων επιχειρημάτων και η πειθώ σε συγκεκριμένα θέματα και από μέρους όλων των συμμετεχόντων στην έρευνα δημιουργούν το σωστό περιβάλλον, για την επιτυχή έκβαση των εκπαιδευτικών δράσεων. Το γεγονός βέβαια, ότι συντρέχουν τη χώρα μας διάφοροι οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες, συμβάλλει αρνητικά και καθυστερεί χρονικά την ικανοποίηση των καθορισμένων αναγκών και αιτημάτων.

"Αυτή τη στιγμή ο υπεύθυνος για την τοποθέτηση πινακίδων δεν είναι στο γραφείο του. Είναι εκτός γραφείου για εξωτερικές δουλειές. Αφήστε μου το τηλέφωνό σας, για να τον ενημερώσω όταν επιστρέψει και θα σας καλέσει ο ίδιος, για να του εκφράσετε το αίτημά σας"(υπάλληλος του Δήμου, ημερολόγιο, 17-1-17).

"Δυστυχώς και πάλι απουσιάζει ο υπεύθυνος, βέβαια του μετέφερα το μήνυμά σας και είπε το συντομότερο δυνατό θα επικοινωνήσει μαζί σας"(υπάλληλος του Δήμου, ημερολόγιο, 25-1-17).

Κατά την επίσκεψη μαθητών και γονέων στο γραφείο του Αντιδημάρχου, αν και δεν υπήρξε χρονική καθυστέρηση ως προς την ημερομηνία της συνάντησης, προκύπτουν οικονομικά θέματα ως προς την υλοποίηση των αιτημάτων. Ο Αντιδήμαρχος σε κάθε τηλεφωνική επικοινωνία που έχει με την ερευνήτρια δείχνει δείγματα προθυμίας, χαράς και διακατέχεται από θετικά συναισθήματα. Επίσης, ακούει με ενδιαφέρον μαθητές και γονείς. Οι περισσότεροι γονείς είναι εξοικειωμένοι με το πρόσωπο του, γιατί κάποιιοι τον γνωρίζουν προσωπικά και αυτό διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ τους. Ο Αντιδήμαρχος από τις πρώτες συνομιλίες, αντιλαμβάνεται τη σοβαρότητα του θέματος και συγχαίρει γονείς και μαθητές για την πρωτοβουλία τους να αλλάξουν οι ίδιοι τις οδικές και κυκλοφοριακές συνθήκες του εξωσχολικού τους περιβάλλοντος, αναβαθμίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ποιότητα ζωής τους.

"Η πρωτοβουλία σας είναι άξια συγχαρητηρίων, μπράβο σας για την προσπάθεια που καταβάλλετε. Οφείλω να τονίσω πως αυτά που συζητάμε είναι αρκετά σημαντικά και επιβάλλεται όλοι να έχουμε σωστές οδικές συνθήκες και να δημιουργούμε σωστές κυκλοφορικές συνθήκες και για μας και για τα παιδιά μας. Θα το κοιτάξω το θέμα και θα δω τι μπορώ να κάνω. Βέβαια, θα πάρει λίγο χρόνο και δε σας κρύβω και το γεγονός ότι ο Δήμος δεν είναι και στην καλύτερη οικονομική κατάσταση, κάποια πράγματα όμως είναι απαραίτητο να γίνουν. Εξάλλου και το δικό μου παιδί θα επωφεληθεί από αυτή την κατάσταση, γιατί φοιτά στο ίδιο σχολείο, αν και στην ψηλότερη σχολική βαθμίδα, και μετακινείται στον ίδιο δρόμο για να φτάσει στο σχολείο. Θέλω να ξέρετε ότι τέτοιου είδους ενέργειες και παρεμβάσεις έχουν θετικό αντίκτυπο σε όλη την τοπική κοινωνία. Μείνετε ήσυχoi, θα το δρομολογήσω το θέμα, τώρα για το πόσο χρόνο θα πάρει δεν έχω απάντηση"
(Αντιδήμαρχος, ημερολόγιο, Νοέμβριος 2016).

Πρακτικοί λόγοι καθώς και λόγοι οικοδομικών εργασιών έξω από το χώρο του σχολείου οδηγούν στην αλλαγή χώρου υλοποίησης της δράσης "ασφαλώς ποδηλατώ"

Ο αρχικός ερευνητικός σχεδιασμός για τη δράση "Ασφαλώς ποδηλατώ", εντάσσει την υλοποίηση της εν λόγω δράσης στον κεντρικό δρόμο έξω από το σχολείο. Όταν πραγματοποιείται η πρώτη επαφή της ερευνήτριας με τη Δημοτική Αστυνομία (στις 5-2-17), αποφασίζεται με συμφωνία εκατέρωθεν, να πραγματοποιηθεί η δράση στην κεντρική οδική αρτηρία που περνάει δεξιά από το κτίριο του σχολείου και να καταλήξει στον δρόμο μπροστά από το σχολείο, κάτω από τη λήψη κατάλληλων μέτρων. Συμφωνείται να δημιουργηθεί ένας υποτυπώδης ποδηλατοδρόμος κατά μήκος του δρόμου με την τοποθέτηση κώνων, δεδομένου ότι υπάρχει απουσία ποδηλατοδρόμων γενικότερα στην πόλη της Κοζάνης.

Η αναστοχαστική διαδικασία της έρευνας όμως, οδηγεί στο επανασχεδιασμό της δράσης και σε μια διαφορετική εκτίμηση και προσέγγιση του θέματος, εξαιτίας κάποιων οικοδομικών εργασιών που

πραγματοποιούνται κατά μήκος του δρόμου, οι οποίες αναχαιτίζουν τη δημιουργία του ποδηλατόδρομου. Επομένως, εξετάζοντας το θέμα από άλλη οπτική, η δράση προτείνεται να υλοποιηθεί στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής, με την προοπτική αλλαγής της ημερομηνίας για τη πραγματοποίησή της, διότι το Πάρκο είναι προσβάσιμο για τα σχολεία τον Μάιο.

"Μη σας ανησυχεί το γεγονός της ακύρωσης της δράσης στον συγκεκριμένο εξωσχολικό χώρο. Υπάρχει εναλλακτικός τρόπος να γίνει η δράση. Θα γίνει στο Πάρκο, αρκεί βέβαια να περιμένετε να ανοίξει για τα σχολεία, γιατί δεν λειτουργεί μέσα στον χειμώνα. Είναι απαραίτητο να γίνουν πρώτα κάποιες εργασίες για να ετοιμαστεί και έπειτα να ανοίξει, όπως το κόψιμο των χόρτων και η συντήρηση των οχημάτων που χρησιμοποιούμε για τις βιωματικές οδικές ασκήσεις. Αυτά που σας αναφέρω γίνονται την Άνοιξη, πρέπει να βοηθάει και ο καιρός, οπότε θα περιμένετε" (υπεύθυνος Δημοτικής Αστυνομίας, ημερολόγιο, 10-3-17).

Οι ελλειπείς ή εσφαλμένες γνώσεις των μαθητών για τη χρήση του ποδηλάτου δημιουργούν την ανάγκη επεξεργασίας του θέματος στην τάξη, πριν την πρακτική του υλοποίηση

Οι εσφαλμένες αντιλήψεις των μαθητών σχετικά με τη χρήση του ποδηλάτου είναι οι παρακάτω:

- ◆ Δε θεωρούν απαραίτητη τη χρήση κράνους
- ◆ Δεν κάνουν έλεγχο του ποδηλάτου πριν ξεκινήσουν μια διαδρομή
- ◆ Κάνουν ακροβατικά και γενικότερα οδηγούν επικίνδυνα για τον εαυτό τους και τους άλλους
- ◆ Δεν οδηγούν πάντα το κατάλληλο μέγεθος ποδηλάτου
- ◆ Οδηγούν ορισμένες φορές ανάμεσα σε παρκαρισμένα αυτοκίνητα

Καθώς οι δραστηριότητες εξελίσσονται και οι μαθητές αρχίζουν να εργάζονται πιο μεθοδικά και συστηματικά και κυρίως να συνεργάζονται, ανακύπτει το θέμα των ελλειπών ή εσφαλμένων απόψεων αναφορικά με τη χρήση των ποδηλάτων. Το ποδήλατο θεωρείται μέρος της καθημερινότητας των μαθητών γιατί είναι το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιούν στις μετακινήσεις τους. Από τις διάφορες συζητήσεις που πραγματοποιούνται στην τάξη, καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος της Κυκλοφοριακής Αγωγής, διαπιστώνονται και καταγράφονται κάποιες λανθασμένες αντιλήψεις, σχετικά με τη χρήση του συγκεκριμένου μεταφορικού μέσου, οπότε κρίνεται απαραίτητο να σχεδιαστεί ένα project με τη συμμετοχή των μαθητών, με θέμα "Παιδί στο ποδήλατο" και να παρουσιαστεί στην τάξη, πριν από την υλοποίηση του πρακτικού μέρους της δράσης. Η ερευνήτρια παρακινεί τους μαθητές να βρουν πληροφορίες στο διαδίκτυο, να συζητήσουν το θέμα και με τους γονείς τους, παρουσιάζοντας έπειτα τα ευρήματά στην τάξη, με τη μορφή του "project". Ακολουθεί παρακάτω ένα δείγμα του project:

Θεματική ενότητα «Παιδί στο ποδήλατο»

Πως εργαστήκαμε:

- ✓ Διδασκαλία στη τάξη με παροχή γνώσεων πάνω στο συγκεκριμένο θέμα στο πνεύμα της διαλογικής διδασκαλίας
- ✓ Διαδικτυακό υλικό
- ✓ Πληροφορίες από την Τροχαία Κοζάνης κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας και από τους γονείς
- ✓ Φωτογραφικό υλικό από τον εξωτερικό χώρο του σχολείου
- ✓ Κατασκευή αφίσας και ζωγραφιών.

ΣΤΟΧΟΣ ΜΑΣ

Σωστή χρήση ποδηλάτου

Περισσότερη χρήση ποδηλάτου και πεζής μετακίνησης στις αστικές μεταφορές.

Αναβάθμιση ή κατασκευή ποδηλατοδρόμων, ασφαλέστερες και πιο ελκυστικές υποδομές

Εκπαίδευση στην ποδηλασία

Κινητοποίηση τοπικής κοινότητας

Άλλα θέματα που πλαισίωσαν το “ project” είναι τα εξής:

- Γιατί ποδήλατο
- Το παιδί ως ποδηλάτης
- Πότε τα παιδιά πρέπει να μάθουν ποδήλατο
- Κανόνες σωστής κυκλοφοριακής ποδηλατικής συμπεριφοράς
- Ο δεκάλογος του καλού ποδηλάτη
- Αν φας τούμπα και τραυματιστείς, τι πρέπει να κάνεις
- Ποια η μέριμνα της πολιτείας για τους ποδηλάτες
- Παρουσίαση φωτογραφικού υλικού για την κατάσταση του οδοστρώματος έξω από το σχολείο
- Συμπεράσματα

"Ποτέ δε χρησιμοποιούμε κράνος κυρία, ούτε όταν κάνουμε βόλτες με το ποδήλατο, ούτε όταν το χρησιμοποιούμε για να κουβαλήσουμε τα ψώνια, που χρειάζεται η μαμά για το σπίτι, ούτε όταν πάμε στις

αθλητικές μας δραστηριότητες" (Γ., ημερολόγιο, 4-4-2017).

"Εγώ δεν έχω κράνος στο σπίτι μου και ούτε θα αγοράσω δε θέλω να το φοράω, με ζορίζει" (Π., ημερολόγιο, 4-4-2017).

"Εγώ έχω στο σπίτι κράνος, αλλά τις περισσότερες φορές δεν το φοράω" (Κ., ημερολόγιο).

"Όταν κανονίζουμε να συναντηθούμε όλα τα παιδιά μαζί για να κάνουμε βόλτες, όλο και κάνουμε διάφορα ακροβατικά, δεν οδηγούμε το ποδήλατο πάντα με το σωστό τρόπο. Νομίζουμε ότι αν οδηγούμε επικίνδυνα καταφέρνουμε κάτι σπουδαίο" (Στ., ημερολόγιο, 4-4-2017).

"Οι μαθητές, ασχολούνται με το θέμα και αρχίζουν να κατανοούν κάποια "πρέπει", αρχίζουν σταδιακά να αναθεωρούν τις απόψεις τους και να αποκτούν συνείδηση των κινδύνων που διατρέχουν στο δρόμο, είτε από άγνοια των κανόνων οδικής κυκλοφορίας, είτε από μη τήρησή τους" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 4-4-2017).

Η συνεργασία σχολείου και κοινότητας ευνοεί τον εθελοντισμό, την αλληλεγγύη και τον ακτιβισμό

Η προσφορά έργου από τους μαθητές με τη δική τους θέληση, αξιοποιώντας τις ικανότητές τους και τις γνώσεις τους και αναλαμβάνοντας πρωτοβουλία για να δημιουργήσουν κάτι καλό, φέρνει στην επιφάνεια συναισθήματα άγνωστα για αυτούς. Συνειδητοποιούν ότι το να προσφέρουν προς τους άλλους ή προς την κοινότητά γενικότερα, χωρίς αντάλλαγμα τους γεννά αισθήματα ικανοποίησης και ολοκλήρωσης του εαυτού τους. Ψάχνοντας τρόπους για να αναβαθμίσουν τις οδικές και κυκλοφοριακές συνθήκες από και προς το σχολείο και επιτυγχάνοντας το στόχο τους, ξεκαθαρίζουν μέσα τους, το σημαντικό ρόλο που έχει αυτό στη βελτίωση της ζωής όλων. Οι μαθητές αποφασίζουν να δράσουν εθελοντικά, να δημιουργήσουν οι ίδιοι τις συνθήκες για ένα καλύτερο και δικαιότερο οδικό εξωσχολικό περιβάλλον, έχοντας στο μυαλό τους ότι η δική τους πράξη και δράση μπορεί να κάνει τη διαφορά. Αρχίζουν δειλά δειλά να συμερίζονται τις ανάγκες τους και να αντιλαμβάνονται ότι τα κυκλοφοριακά εξωσχολικά προβλήματα δεν είναι προβλήματα μόνο της κοινωνίας, αλλά και δικά τους, αναμένοντας λύσεις. Οι μαθητές διαπιστώνουν ότι υπάρχουν καταστάσεις και συνθήκες γύρω τους που δεν είναι οι ιδανικές, αυτό τους προβληματίζει, και τους ωθεί να πάρουν το ρίσκο αλλαγής αυτών των καταστάσεων και δημιουργίας, στο μέτρο του δυνατού, ασφαλέστερων κυκλοφοριακών συνθηκών. Λειτουργώντας λοιπόν, ακτιβιστικά προσπαθούν να αναλάβουν δράση και να καλυτερεύσουν το περιβάλλον όπου ζουν και δραστηριοποιούνται.

"Αισθάνομαι πολύ ωραία που κάνω κάτι εγώ για να αλλάξω αυτό που δεν μου αρέσει και αφιερώνω χρόνο για να το πετύχω και αφού το καταφέρω, χαίρομαι" (Ν., ημερολόγιο, 2-5-2017).

"Μπορεί να κουραζόμαστε και να γκρινιάζουμε μερικές φορές, όταν όμως βλέπουμε να αλλάζουν γύρω μας πράγματα και καταστάσεις και πόσο μάλλον όταν εμείς είμαστε υπεύθυνοι για αυτή την αλλαγή, γεννιούνται μέσα μας πρωτόγνωρα συναισθήματα, νιώθουμε περήφανοι για το έργο μας" (Δ., ημερολόγιο, 2-5-2017).

"Όσο περισσότερο δουλεύουμε ομαδικά και προσφέρουμε πράγματα με τις δράσεις μας, που εμείς σχεδιάζουμε, οργανώνουμε και υλοποιούμε, καταλαβαίνω πόσο σημαντικό είναι να κάνεις πράγματα γιατί το θέλεις, χωρίς να περιμένεις κάτι υλικό από κάποιον" (Β., ημερολόγιο, 2-5-2017).

"Νιώθει μεγάλη ικανοποίηση και χαρά και εγώ η ίδια, όταν ακούω τους μαθητές μου να εκφράζουν συναισθήματα αλληλοπροσφοράς, αλληλοβοήθειας και κοινής σύμπραξης, για να κάνουν κάτι όχι μόνο για το δικό τους το καλό, αλλά και για το κοινό καλό. Μου δημιουργούν την εντύπωση, ότι αναλαμβάνουν δράση, διεκδικώντας τα δικαιώματά τους για μια καλύτερη και δικαιότερη κοινωνία. Μέσα σε αυτό το κλίμα κάνουμε λόγο και για άλλες ομάδες, που πραγματοποιούν δράσεις για τη βελτίωση της γειτονιά τους και της πόλης τους, όπως οι Kosmotinistas. Η συγκεκριμένη ομάδα είναι μια ένωση πολιτών της Κομοτηνής, οι οποίοι αποφασίζουν

να καθαρίσουν και να αναβαθμίσουν τον ποδηλατόδρομο της πόλης τους, τον οποίο δε φρόντιζε κανείς, για να μπορούν να τον χρησιμοποιούν" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 2-5-2017).

Η ικανοποίηση των αναγκών των μαθητών συνδέεται άμεσα, αλλά και εξαρτάται από την ανταπόκριση και το ενδιαφέρον των μελών και φορέων της κοινότητας

Η ερευνητική ομάδα, όπως και οι γονείς και η ερευνήτρια θεωρούν ότι η ικανοποίηση των αιτημάτων τους έχει άμεση σχέση με το ενδιαφέρον και τη θετική στάση που θα επιδείξουν τα μέλη και οι φορείς της τοπικής κοινωνίας. Για αυτό το λόγο πιστεύουν ότι είναι πολύ σημαντικό η επιχειρηματολογία τους να πείσει τους ιθύνοντες για την αλλαγή της κατάστασης και τη διόρθωση των προβλημάτων που έχουν επισημανθεί. Είναι πεπεισμένοι ότι η δική τους παρουσία στο γραφείο του Αντιδήμαρχου κατά την πρώτη συνάντηση έχει βαρύνουσα σημασία και για αυτό εμπλέκονται ενεργά στη διαδικασία. Η εικόνα στενής συνεργασίας μαθητών και γονέων αποτελεί ένα ακόμα κριτήριο για την άμεση ανταπόκριση της κοινότητας στις απόψεις και προτάσεις των μελών της ερευνητικής ομάδας. Κάποιοι γονείς διεκδικούν τα δικαιώματα των παιδιών τους με περίσσια τόλμη και άνεση και κάποιοι άλλοι παραμένουν στο παρασκήνιο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών όμως εκφράζει τα αιτήματά του μπροστά στον Αντιδήμαρχο χωρίς δισταγμούς, με πειστικά επιχειρήματα και αυτό δημιουργεί καλές εντυπώσεις.

"Πρόσεξες ότι τελικά τα παιδιά όταν πρόκειται για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους, μπορούν να γίνουν πειστικά. Μιλούν διαρκώς, με ωραίο και ευγενικό τρόπο, θέλουν να εντυπωσιάσουν και εμάς και τον Αντιδήμαρχο. Τα παιδιά χειρίστηκαν το θέμα σαν ενήλικες, ζητώντας λογικά πράγματα, προσπαθώντας να ευαισθητοποιήσουν τον Αντιδήμαρχο και να τον κάνουν να ασχοληθεί με τις ανάγκες τους" (γονέας, συνάντηση με τον Αντιδήμαρχο, 15-11-2017).

"Ίσως βοηθάει το γεγονός ότι από την πρώτη κιόλας συνάντηση, ήμουν ξεκάθαρη για το ότι προσδοκώ την ενεργή συμμετοχή των γονέων στις δράσεις και όχι απλά τη φυσική τους παρουσία. Αυτό διευκολύνει τη ροή των πραγμάτων και των δράσεων και δεν προκαλεί σύγχυση και αναστάτωση. Ίσα ίσα που ο δικός τους ρόλος είναι καθοριστικός και για την κοινωνικότητα των παιδιών, την ανάληψη κοινωνικής ευθύνης και για τη δυνατότερη και αποτελεσματικότερη ικανοποίηση των αναγκών τους" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 15-11-2017).

Η συλλογική προσπάθεια και προσφορά ενισχύει το κύρος του σχολείου στην τοπική κοινωνία

Η συνεργασία μαθητών και γονέων που αναπτύσσεται στον τρίτο κύκλο δράσης και εξελίσσεται και στον τέταρτο ενδυναμώνει την εικόνα του σχολείου προς τα έξω. Συνάμα, το κύρος του σχολείου ενισχύεται και με τη συνεργασία σχολείου και κοινότητας. Όλες οι ενέργειες μαθητών και γονέων φέρνουν στο προσκήνιο την καλλιέργεια μιας κοινοτικής κουλτούρας που βλέπει από μια άλλη οπτική την εκπαιδευτική διαδικασία και γνώση και ανοίγει διάπλατα τις σχολικές πόρτες προς την κοινωνία. Κάτω από μια τέτοια σκοπιά οι μαθητές αναπτύσσουν έντονα το συναίσθημα της κοινωνικής ευθύνης, γιατί είναι σε θέση να αλλάξουν αυτό που δεν τους ικανοποιεί και με αυτό τον τρόπο το αίσθημα ότι "ανήκω κάπου" είναι ισχυρό. Επομένως, ως μέλος μιας οργανωμένης κοινωνίας, επιλέγω να είμαι ενεργός πολίτης. Μέσα από τις διαδικασίες ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας, με τη δράση "κυκλοφορώ χωρίς αυτοκίνητο" και "ασφαλώς κυκλοφορώ στους δρόμους της πόλης", με την ανανέωση των γραμμών στις διαβάσεις πεζών, με την τοποθέτηση προειδοποιητικών πινακίδων έξω από το χώρο του σχολείου, με την έρευνα για τα ατυχήματα και με όλες τις υπόλοιπες δράσεις που πραγματοποιούνται εντός και εκτός σχολείου, οι μαθητές ευνοούνται εκπαιδευτικά και κοινωνικά.

"Εξάλλου αποτελεί πρόκληση για μας να κάνουμε κάτι τόσο μεγάλο, αν και είμαστε τόσο μικροί. Να

συμμετέχουμε δηλαδή στη λύση κοινών τοπικών προβλημάτων και να συνεργαστούμε με ανθρώπους που έχουν τη λύση για αυτά τα προβλήματα" (Β., ημερολόγιο, 16-5-2017).

"Εγώ από την άλλη κυρία θεωρώ τον εαυτό μου σημαντικό γιατί κάτι προσφέρω και εγώ στο σχολικό περιβάλλον και γενικότερα στον τόπο μου" (Κ., ημερολόγιο, 16-5-2017).

"Νοιάζομαι για το σχολείο και τον τόπο μου και θέλω να αλλάξω τα πράγματα προς το καλύτερο. Λίγη καλή θέληση να υπάρχει και από εμάς και από τους άλλους και όλα γίνονται" (Γ., ημερολόγιο, 16-5-2017).

Εμένα μου αρέσει που δουλεύουμε με ενήλικες, με τους γονείς μας και με άλλους της κοινότητας. Σαν να λέμε κυρία, ένα πράγμα γίναμε και εμείς "φροντιστές σχολικού κυκλοφοριακού περιβάλλοντος". Μου αρέσει ο ρόλος μας είναι κάτι καινούργιο, μας επηρεάζει προς το καλύτερο" (Α., ημερολόγιο, 16-5-2017).

Μέσα από τη συνεργασία σχολείου-οικογένειας-κοινότητας δημιουργούνται καινούρια περιβάλλοντα μάθησης και οι μαθητές μεταφέρουν τη γνώση στους γονείς και σε άλλα μέλη της κοινότητας

Ολες οι δράσεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του προγράμματος "ασφαλώς κυκλοφορώ" έχουν ως αφετηρία τη συνεργασία και αλληλεπίδραση με συμμαθητές, με γονείς, με μέλη της τοπικής κοινωνίας, και αυτή η συνεργασία βέβαια καταλαμβάνει χώρο, χρόνο και συμμετοχή σε καινούρια περιβάλλοντα, εκτός σχολείου. Στο σπίτι με την συνεργασία των γονέων, στον δρόμο έξω από το σχολείο, στους δρόμους της πόλης, στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής, στο γραφείο του Αντιδημάρχου, στην αυλή του σχολείου κ.α. Τα καινούρια περιβάλλοντα γνώσης και κυκλοφοριακής εκπαίδευσης ενισχύουν τον συναισθηματικό, κοινωνικό και μαθησιακό χαρακτήρα των μαθητών. Η συμμετοχή των μαθητών στις διαδικασίες αλλαγής του τοπικού τους περιβάλλοντος ικανοποιεί τόσο τους ίδιους, όσο και τους γονείς. Εξάλλου, μέσα από τη μάθηση "σε πραγματικές συνθήκες" αναπτύσσονται νέες ικανότητες και δεξιότητες.

"Εκτός από την αίθουσα, τα θρανία και βιβλία, που συνήθως είναι βαρετά, με ευχαριστεί που μαθαίνουμε και από άλλους ανθρώπους και σε άλλους χώρους. Αυτό μας δίνει ενέργεια, προσέχουμε και παρατηρούμε καλύτερα, δεν ταξιδεύει το μυαλό μας, όπως κάνουμε μερικές φορές στην τάξη" (Κ., ημερολόγιο, 23-5-2017).

Σε όλα αυτά που κάναμε στον δρόμο, στην πόλη, στο Πάρκο, μάθαμε, ακούσαμε και είδαμε πράγματα που δεν τα ξέραμε, ίσως γίναμε λίγο πιο σοφοί, αλλά καταλάβαμε και τι λάθη κάνουμε και ως πεζοί και ως ποδηλάτες" (Β., ημερολόγιο, 23-5-2017).

Εμένα κατάλαβαν και οι γονείς μου τι λάθη κάνουν, και γιατί ακούν και μαθαίνουν αφού συμμετέχουν στις δράσεις, αλλά και γιατί μεταφέρουμε και εμείς στο σπίτι ότι κάνουμε στο σχολείο" (Δ., ημερολόγιο, 23-5-2017).

Κεφάλαιο Έκτο: Πέμπτος Κύκλος Δράσης

Στον τελευταίο κύκλο δράσης επιχειρείται μια προσπάθεια αξιολόγησης των τεσσάρων προηγούμενων κύκλων δράσης της έρευνας, ως θετικός αντίκτυπος τόσο στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης όσο στις πρακτικές που υιοθετούνται για μια εκπαίδευση πολυπολιτισμική, δια βίου και ανταποκρινόμενη στις τρέχουσες κοινωνικές και τοπικές συνθήκες.

Συγκεκριμένα, καθώς εξελίσσονται οι κύκλοι της έρευνας, διενεργείται η διαδικασία του στοχασμού και του αναστοχασμού πάνω στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των δραστηριοτήτων του κυκλοφοριακού προγράμματος, πάνω στις εκπαιδευτικές τεχνικές που ακολουθήθηκαν και τις πρακτικές που υιοθετήθηκαν για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχόντων στην έρευνα. Παράλληλα ο αναθεωρημένος σχεδιασμός των εκπαιδευτικών δράσεων βοηθάει σε μια ουσιαστικότερη και αποδοτικότερη επανεκτίμηση των βασικών στόχων της συνεργασίας, της ανταλλαγής απόψεων και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών, των γονέων και των μελών της ευρύτερης κοινωνίας.

Μέσα στα πλαίσια της υλοποίησης του προγράμματος, η ερευνήτρια, οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, η κριτική φίλη, ο διευθυντής και οι μαθητές κινούνται σε ένα πλαίσιο αποτελεσματικής επικοινωνίας, συνεχούς αλληλεπίδρασης, αμοιβαίας κατανόησης και προσπαθούν να μοιραστούν κοινές εμπειρίες και κοινούς στόχους. Οι εκπαιδευτικοί έχοντας γνώση της αξίας της συνεργασίας οργανώνουν κοινές δράσεις, επεξεργάζονται από κοινού τα ευρήματα ερευνών, συμμετέχουν σε κοινές επισκέψεις και αναλαμβάνουν καινοτόμες πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώσης σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα. Συνάμα, αναδεικνύεται η σημασία της έρευνας δράσης τόσο στην επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτικών του σχολείου και στην ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών στρατηγικών όσο και στην καλλιέργεια συνεργατικών, φιλικών και διαλεκτικών σχέσεων. Επίσης, η καλή σχέση της ερευνήτριας με τον διευθυντή και η αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ τους διευκολύνει τη διεξαγωγή της έρευνας και ανοίγει νέους δρόμους επανασχεδιασμού ορισμένων δράσεων.

Επιπρόσθετα, οι μαθητές με τη δημιουργία ομάδων και ακολουθώντας την ομαδοσυνεργατική φιλοσοφία, καλλιεργούν την ανοικτή επικοινωνία, ανταλλάσσουν ιδέες, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, η συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία είναι έντονη και τέλος μαθαίνουν να παρατηρούν, να κρίνουν και να αναθεωρούν τις απόψεις τους.

Από την άλλη, ερευνήτρια, μαθητές και γονείς εξελίσσουν τις συνεργατικές τους σχέσεις σε όλες τις επάλληλες φάσεις της έρευνας δράσης, γιατί οραματίζονται από κοινού ένα αναβαθμισμένο κοινωνικό, πολιτιστικό και κυκλοφοριακό περιβάλλον για τα παιδιά τους. Οι δεσμοί που αναπτύσσονται ανάμεσα στο σχολείο και τους γονείς επιδρά καταλυτικά και στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ σχολείου οικογένειας και στις σχέσεις των γονέων με τα παιδιά τους. Οι μαθητές με την στήριξη, υποστήριξη και βοήθεια από τους γονείς, καλλιεργούν δεξιότητες και ικανότητες που δομούν την προσωπικότητα ενός υπεύθυνου και ενεργού πολίτη της κοινωνίας και της κοινότητας και ενός πολίτη που νοιάζεται και δρα για τα κοινά τοπικά προβλήματα.

Σημαντική παράμετρος της έρευνας, η ανάπτυξη σχέσεων με την κοινότητα, όπου οι συνεργατικές σχέσεις προσδίδουν ένα κύρος στην εικόνα του σχολείου προς τα έξω, καθιστούν το σχολείο ανοικτό στην κοινωνία, αναπτύσσεται η κοινωνική ευθύνη και οι μαθητές έρχονται σε επαφή, συναναστρέφονται και ανταλλάσσουν απόψεις με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και εκτός σχολικού χώρου.

Συνάμα, η βιωματική μάθηση, με την οποία οι μαθητές εργάζονται σε αρκετά στάδια της έρευνας, ενθαρρύνει την ατομική σκέψη των μαθητών και την ελεύθερη έκφραση, ενισχύει την απόκτηση άμεσης εμπειρίας και κινητοποιεί τον συναισθηματικό και ψυχικό τους κόσμο.

Επίσης, οι φιλικές και θετικές σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ της κοινότητας και του σχολείου προσφέρουν στους μαθητές πρόσβαση σε διάφορες πληροφορίες και εμπειρίες εκτός σχολικών αιθουσών και πέρα από την αυθεντία του δασκάλου.

Ακόμα, ο ατομικός φάκελος (portfolio) του κάθε μαθητή, ο οποίος χρησιμοποιείται και ανανεώνεται καθ' όλη την πορεία της έρευνας, αναδεικνύει τα επιτεύγματα του κάθε μαθητή, βελτιώνει τα σημεία στα οποία υστερεί, οργανώνει τη δουλειά του και προσθέτει νέα δεδομένα.

Συγκεκριμένα, ο φάκελος περιέχει:

- το αρχικό ερωτηματολόγιο που δόθηκε στους μαθητές για την ανίχνευση των προϋπαρχουσών γνώσεων στο θέμα της κυκλοφοριακής αγωγής,
- τις εικαστικές δημιουργίες και τα κολάζ που πραγματοποιήθηκαν μέσα στην τάξη,
- τις προσωπικές τους εργασίες με υλικό από το διαδίκτυο,
- το δίπλωμα συμμετοχή τους στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής,
- το αναμνηστικό από τη συμμετοχή τους στο διαγωνισμό εικαστικής δημιουργίας του Παιδικού Μουσείου Θεσσαλονίκης και
- το τελικό ερωτηματολόγιο αξιολόγησης, για την ανίχνευση της κατακτηθείσας γνώσης, σύμφωνα με το πρότυπο ερωτηματολόγιο του Υπουργείου Έρευνας και Θρησκευμάτων "Ασφαλώς Κυκλοφορώ".

"Οι μαθητές εργάζονται, στις περισσότερες δραστηριότητες, με ενθουσιασμό και κέφι. Προσδοκούν κάθε φορά να δημιουργήσουν κάτι καλό για να είναι περήφανοι για τις δημιουργίες τους και να συμπληρώνουν το φάκελό τους με πρωτότυπες και ωραίες δουλειές. Καθώς περνάει ο καιρός και οι συνεργασίες αναθερμαίνονται, οι εργασίες βγαίνουν αβίαστα και φυσικά, χωρίς πολλά πολλά. Επιθυμούν να μοιράζονται και να βιώνουν τέτοιες στιγμές, γιατί τους κάνει να αισθάνονται γεμάτοι και ικανοποιεί τις καλλιτεχνικές τους ανησυχίες. Κάποιες φορές οι ρυθμοί που δουλεύουν είναι έντονοι, αλλά αυτό δεν τους δυσαρεστεί, γιατί τους δικαιώνει το αποτέλεσμα" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 15-5-2017).

Παράλληλα ο συνεργατικός και αναστοχαστικός ρόλος της έρευνας δράσης, λειτουργεί πολλές φορές ως διέξοδος σε όλα τα προβλήματα που δημιουργούνται στην πορεία διεξαγωγής της έρευνας. Ήταν απαραίτητο κάποιες δράσεις να επανασχεδιαστούν, γιατί προέκυπταν συχνά θέματα που δεν είχαν προβλεφθεί στον αρχικό σχεδιασμό.

"Αν και δεν ήταν όλα ρόδινα γιατί στην αρχή τουλάχιστον και εντάσεις υπήρχαν και αναστατώσεις, έγιναν προσπάθειες και κάτω από το πνεύμα της συνεργατικότητας και της καλής διάθεσης να κατευναστούν τα πνεύματα και να ισορροπηθούν οι καταστάσεις" (ερευνήτρια, ημερολόγιο, 19-5-2017).

Τέλος, το τελικό ερωτηματολόγιο αξιολόγησης, που δίνεται στους μαθητές για να ανιχνευτούν οι γνώσεις που κατέκτησαν, σε σχέση και με την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος της κυκλοφοριακής αγωγής καταδεικνύει τα παρακάτω:

- Οι δράσεις είναι συντονισμένες και οργανωμένες και αυτό επηρεάζει θετικά τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.
- Το πρόγραμμα έχει διάρκεια και αυτό το καθιστά αποτελεσματικό, γιατί έχει ως αφετηρία την αρχή της σχολικής χρονιάς, υλοποιείται με συγκεκριμένους τρόπους, συγκεκριμένο σχεδιασμό και

προγραμματισμό δράσεων, μέσα στο χρονικό πλαίσιο κάθε τριμήνου. Συχνά οι μεμονωμένες δράσεις δεν έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

- Οι μαθητές ασχολούνται συστηματικά και μεθοδικά με θέματα οδικής ασφάλειας και κυκλοφοριακής αγωγής.
- Η εμπλοκή και άλλων τάξεων του σχολείου στις δράσεις λειτουργεί εποικοδομητικά και αποτελεί παράδειγμα για μελλοντικές συνεργασίες.
- Αναδύεται η διαθεματικότητα, γιατί η προσέγγιση της γνώσης πραγματοποιείται με αυτόν τον τρόπο.
- Τα μηνύματα κυκλοφοριακής αγωγής διαδίδονται σε όλο τον μαθητικό πληθυσμό, αλλά και στην ευρύτερη τοπική κοινωνία.
- Η εμπλοκή των μαθητών και των γονέων στις δράσεις ενεργοποιεί τους ίδιους και κάνει πιο παραγωγική την έρευνα.
- Οι βιωματικές εκπαιδευτικές δράσεις αφυπνίζουν τους μαθητές και κινητοποιούν τη νόηση και το συναίσθημα, ώστε οι μαθητές να αποκτήσουν εναισθηση και ενσυναίσθηση.
- Οι δράσεις σχεδιάζονται σύμφωνα με τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τη συμμετοχή των μαθητών και αυτό αποτελεί ισχυρό κίνητρο για την εκούσια συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.
- Η ενασχόλησή τους με τις παρεμβάσεις στον εξωσχολικό χώρο τους οδηγεί σε αλλαγές απόψεων και στάσεων σχετικά με την οδική ασφάλεια ως πεζοί, ποδηλάτες και επιβάτες.
- Η γνωστική προσέγγιση του προγράμματος συμβάλλει στη μεταφορά της κυκλοφοριακής γνώσης στο σπίτι και στην ευρύτερη τοπική κοινότητα.
- Οι πραγματικοί χώροι που λαμβάνουν μέρος αρκετές δράσεις, δίνουν το έναυσμα στους μαθητές να εμπλακούν ενεργά σε ρεαλιστικές καταστάσεις και να πάρουν άμεσα αποφάσεις, μπροστά σε κινδύνους οδικής ασφάλειας.
- Η εμπλοκή των γονέων και των άλλων φορέων στο πρόγραμμα ενισχύει τη δυναμική του και βοηθάει τους μαθητές να ενισχύσουν την κοινωνική και την κοινοτική τους ταυτότητα.
- Η εμπλοκή των γονέων στις δράσεις τους παρέχει το κίνητρο να αναθεωρήσουν απόψεις και να βελτιώσουν οδικές και κυκλοφοριακές συνήθειες.

Βασική προϋπόθεση για να επιτευχθούν οι στόχοι που τίθενται κατά τον αρχικό σχεδιασμό των δράσεων, καθώς η διαδικασία εξελίσσεται σπειροειδώς με επάλληλους κύκλους, είναι η ενεργοποίηση των κινήτρων μάθησης. Η οποία ενεργοποίηση προέρχεται από την ενεργό συμμετοχή των μαθητών στις εκπαιδευτικές δράσεις και από τη σύνδεση του σχολείου με την κοινωνική πραγματικότητα.

“Καταλάβαμε ότι ήταν πολύ ωραίο που συναντήσαμε και μιλήσαμε με ανθρώπους μεγαλύτερους από εμάς και που δεν ήταν μέσα στο σχολείο. Άκουσαν αυτά που είχαμε να τους πούμε, με σοβαρό ύφος και δε γέλασαν μαζί μας. Αλλά και εμείς δείξαμε το καλό μας πρόσωπο και προσπαθήσαμε να είμαστε καλοί σε αυτό που θέλουμε” (Κ., ημερολόγιο, 30-5-2017).

“Εμένα μου φάνηκε “cool” το γεγονός ότι βγήκαμε επιτέλους από την τάξη και είχαμε να εργαστούμε έξω, εκεί που τα πράγματα είναι αληθινά” (Μ., ημερολόγιο, 30-5-2017).

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ερμηνεία των ευρημάτων της έρευνας

Τελικά Συμπεράσματα

Η καλλιέργεια στάσεων και αξιών του ενεργού πολίτη, ώστε να συμμετέχει περισσότερο και αποτελεσματικότερα στην κοινωνική, πολιτιστική και περιβαλλοντική ζωή του τόπου, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ένα σχολείο έτοιμο να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας.

Αρκεί στο παραπάνω εγχείρημα να προστεθεί και η αξία της κοινοτικής εκπαίδευσης, όπου κάτω από το πλαίσιο της δια βίου μάθησης συμβάλλει στη διευθέτηση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων που απασχολούν του πολίτες. Στόχος της κοινοτικής εκπαίδευσης, εκτός των άλλων είναι η συνεργασία που θα αναπτυχθεί μεταξύ σχολείου και κοινότητας, να στοχεύει στην αλλαγή της σχολικής πραγματικότητας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής της κοινότητας.

Οι αναστοχαστικές διαδικασίες σε όλους τους κύκλους της έρευνας, μας οδηγούν στο να μελετήσουμε και να παρακολουθήσουμε την πορεία και τη σύνδεση του σχολείου με την φιλοσοφία της κοινοτικής εκπαίδευσης. Δίνοντας ταυτόχρονα, μεγάλη βαρύτητα στην κοινωνική συμπεριφορά των μαθητών, στις προϋπάρχουσες γνώσεις, στη συμμετοχή των γονέων και άλλων φορέων της τοπικής κοινότητας.

Ειδικότερα, παρατηρείται η διερεύνηση της συνεργατικής σχέσης του σχολείου και των γονέων, με την ουσιαστική συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές δράσεις και συνάμα η ανάπτυξη δεσμών του σχολείου με τα μέλη και τους φορείς της ευρύτερης κοινότητας με στόχο το άνοιγμα του σχολείου στον κοινωνικό περίγυρο.

Συγκεκριμένα στον πρώτο κύκλο δράσης θέτονται οι βάσεις για τη συνεργασία της ερευνήτριας με το ανθρώπινο δυναμικό της σχολικής μονάδας (διευθυντής, κριτική φίλη, εκπαιδευτικοί, μαθητές), στον δεύτερο κύκλο δράσης διευρύνονται και εξελίσσονται οι συνεργατικές σχέσεις της ερευνήτριας με τη λεγόμενη παιδαγωγική-ερευνητική ομάδα και των μαθητών μεταξύ τους. Στους επόμενους δύο κύκλους μαθητές, γονείς και μέλη της τοπικής και ευρύτερης κοινότητας προσπαθούν να οραματιστούν τις κατάλληλες υποδομές, ώστε να είναι σε θέση να επέμβουν στην πραγματοποίηση της αλλαγής του σχολικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος. Στον πέμπτο και τελευταίο κύκλο επιχειρείται η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δράσεων του προγράμματος της κυκλοφοριακής αγωγής που υλοποιείται την τρέχουσα σχολική χρονιά (2016-2017).

Τα συμπεράσματα της έρευνας επικεντρώνονται στις **διαστάσεις** και τα **χαρακτηριστικά** της ιδιότητας του πολίτη που συμβάλλουν στην ενεργό συμμετοχή του στην κοινότητα και **στους παράγοντες** που ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον, κάτω από το πλαίσιο ανάπτυξης συνεργατικών σχέσεων και δεσμών μεταξύ σχολείου και κοινότητας.

Έχοντας ως αφετηρία τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί: *"Ποιες είναι οι διαστάσεις και τα χαρακτηριστικά της ιδιότητας του πολίτη που συμβάλλουν στην ενεργό συμμετοχή του στην κοινότητα; και "Ποιοι παράγοντες ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον;"* προκύπτουν ερευνητικά πορίσματα σύμφωνα με τα οποία η καλλιέργεια της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής συντελείται με την υιοθέτηση κοινών αξιών και οραμάτων και με τη διαμόρφωση μιας κοινής κοινωνικής, πολιτιστικής και δημοκρατικής ταυτότητας. Μέσα από διάφορες μορφές συνεργασίας με μέλη και φορείς της τοπικής κοινωνίας, ο ενεργός πολίτης δραστηριοποιείται και ενεργοποιείται και αναζητά πρακτικές που τον οδηγούν να αποκτήσει αξίες που επιβάλλουν οι προσταγές της σύγχρονης κοινωνίας (ισότητα, αλληλεγγύη, εθελοντισμός, σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στο περιβάλλον). Παράλληλα, συμπεραίνουμε ότι η

συνεργασία σχολείου και κοινότητας ενισχύει το κύρος του σχολείου προς τα έξω και αξιοποιεί εναλλακτικές προσεγγίσεις της μάθησης και καινοτόμες δράσεις, σε χώρους εκτός σχολείου και με άλλους κοινωνικούς φορείς και πρόσωπα.

Αν και η φύση της έρευνας δράσης δε συνιστά στατιστική ανάλυση των δεδομένων, ωστόσο αναδεικνύονται μέσα από τα πορίσματα της έρευνας οριοθετήσεις και νοηματοδοτήσεις σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα.

Κάτω από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων σχετικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα προκύπτει ότι οι τρεις διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη (συναισθηματική, γνωστική και πρακτική) κατέχουν έναν ουσιαστικό ρόλο στην πορεία εξέλιξης της έρευνας. Η πρώτη διάσταση, *η συναισθηματική* δείχνει έντονο το αίσθημα του ατόμου ότι ανήκει κάπου και συνδέεται στενά με την προαγωγή της κοινωνικής ένταξης και το αίσθημα της κοινωνικής ευθύνης. Υπάρχει έντονα η διάθεση του ατόμου, κάτω από κοινές αξίες και οράματα, να αλλάξει ό,τι δεν το ικανοποιεί. Η δεύτερη διάσταση, *η γνωστική* αναδύεται μέσα από το τρίπτυχο της συνεργασίας μαθητές-οικογένεια-κοινότητα. Ο πολίτης έχοντας πρόσβαση σε πληροφορίες από το σχολικό περιβάλλον, από το οικογενειακό και από το κοινοτικό, αισθάνεται αυτοπεποίθηση, σιγουριά και νιώθει έτοιμος να δραστηριοποιηθεί για να επέμβει στο κοινωνικό, πολιτισμικό και σχολικό του περιβάλλον, ώστε να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες αναβάθμισης της ποιότητας ζωής.

Σχετικά με την τρίτη διάσταση, *την πρακτική*, ο πολίτης συμμετέχει ενεργά σε κάθε κοινωνική και κοινοτική δράση και εμπλέκεται ο ίδιος σε πραγματικές καταστάσεις, πράγμα που ενισχύει την άμεση λήψη αποφάσεων και την απόκτηση εμπειρίας.

Βέβαια, η εξέλιξη της έρευνας φέρνει στην επιφάνεια μια εναλλακτική διάσταση του πολίτη, ίσως περισσότερο δυναμική: αυτή της κοινωνικής συμπεριφοράς, όπου τα άτομα πρέπει να είναι ικανά να συνεργάζονται, να συνυπάρχουν, να συναισθάνονται, να ανέχονται διαφορετικές απόψεις και οπτικές, να συνδημιουργούν για ένα κοινό σκοπό και να συνδιαλέγονται δημοκρατικά. Η έννοια της ιδιότητας του πολίτη κάτω από αυτή τη διάσταση, αναπτύσσει το αίσθημα της προσωπικής αξίας και διευκολύνει την αποτελεσματική και ανοικτή επικοινωνία. Η ενεργός συμμετοχή του πολίτη λειτουργεί με κριτικό πνεύμα και δεν προσανατολίζεται σε σταθερές αξίες και ιδανικά. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι το σχολείο οφείλει και μπορεί να καλλιεργήσει όλες τις διαστάσεις της ιδιότητας του ενεργού πολίτη, με δεδομένη τη σύγχρονη κοινωνία. Επίσης, τους παρέχει τα κατάλληλα εφόδια, μέσα από τις εναλλακτικές μορφές μάθησης, να διαχειριστούν τη ζωή τους με σύνεση και επιτυχία.

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της ιδιότητας του ενεργού πολίτη, τα αποτελέσματα της έρευνας επικεντρώνονται στα παρακάτω:

- Επικοινωνώ μέσα από διαδικασίες δημοκρατικές, ελεύθερες και ανοικτές.
- Συμμετέχω ενεργά σε κοινωνικές, πολιτισμικές, περιβαλλοντικές και κοινοτικές δράσεις.
- Εκφράζω την άποψη μου, αλλά δέχομαι και την άποψη του άλλου.
- Προσφέρω εθελοντικά στην κοινωνία και την κοινότητα.
- Έχω τη δική μου προσωπικότητα και αξία.
- Ενδιαφέρομαι για τους άλλους και ενεργώ για το κοινό καλό.
- Είμαι ένας πολίτης που ενημερώνεται και έχει κατάρτιση.
- Ενημερώνομαι για θέματα που με προβληματίζουν και προσπαθώ να τα αλλάξω.

Στη συνέχεια θα γίνει μια αναλυτική εξέταση των διαστάσεων και των χαρακτηριστικών της ιδιότητας του πολίτη, σε σχέση με την ενεργό συμμετοχή του μαθητή στις εκπαιδευτικές δράσεις όπως υλοποιήθηκαν στο συγκεκριμένο δημοτικό. Επίσης επιχειρείται μια προσπάθεια αντιπαράθεσή τους με την ευρωπαϊκή διάσταση στην ιδιότητα του πολίτη.

Η συναισθηματική διάσταση του ενεργού πολίτη

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων καταδεικνύει ότι οι μαθητές κάτω από το πνεύμα της ομαδικής εργασίας εκπαιδεύονται να συνεργάζονται με την ερευνήτρια, αλλά και μεταξύ τους. Καλλιεργούνται κοινωνικές συμπεριφορές και δεξιότητες που τους καθιστούν ικανά και αποτελεσματικά μέλη της κοινότητας. Αρχικά θεσπίζονται κανόνες, προκειμένου να μάθουν να μοιράζονται να ακούν, να σέβονται την προσωπικότητα του άλλου, να συνεργάζονται με τα άλλα μέλη της ομάδας και να κατανοούν ότι μπορούν να δουλεύουν μαζί. Έπειτα οι χώροι μάθησης οργανώνονται κατάλληλα ώστε να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν θετικά τις συνεργατικές δραστηριότητες, με στόχο την ενδυνάμωση και τη διαμόρφωση μιας υγιούς προσωπικότητας. Καλούνται μέσα από τις ομαδικές δραστηριότητες να αναπτύξουν την κοινωνική και πολιτική τους ταυτότητα. Το γεγονός ότι τα μέλη της ομάδας βοηθούν και στηρίζουν το ένα το άλλο, όταν προκύπτει κάποια δυσκολία στις δραστηριότητες, όπως με τη δημιουργία “χαϊκού” και τις εικαστικές εργασίες, συμβάλλει στην ενίσχυση ηθικών αξιών. Έτσι αξίες όπως, εμπιστοσύνη, αλληλοεκτίμηση, αλληλοσεβασμός, αναγνώριση της βοήθειας και της προσφοράς έρχονται στην επιφάνεια και αμβλύνουν τον εγωισμό και τον ανταγωνισμό.

Η συναισθηματική διάσταση έχει καθοριστική σημασία καθώς διαφαίνεται στην παρούσα ερευνητική διαδικασία από τον δεύτερο κύκλο δράσης. Σε αυτόν τον κύκλο θέτονται οι βάσεις για να ενταχθούν κοινωνικά οι μαθητές μέσα σε ένα πλαίσιο συνεργασίας και ομαδικού πνεύματος, χτίζοντας την ατομική τους κοινωνικοπολιτιστική ταυτότητα. Από την άλλη μέσα από την εργασία τους σε ομάδες, προάγεται η κοινωνική συνοχή με την κοινή γραμμή ότι το αποτέλεσμα είναι καλύτερο αν εργαστούμε πολλοί μαζί για ένα κοινό σκοπό.

Κατά συνέπεια, οι μαθητές έχοντας ως αφετηρία κοινές επιδιώξεις και κοινές ανάγκες μαθαίνουν να συνεργάζονται, αν και στην αρχή υπάρχουν συγκρούσεις, πράγμα που οδηγεί σε άμεσες παρεμβάσεις (ομάδα Α.Δ.Ε.Δ.Υ.), αρχίζουν σταδιακά να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες, να είναι ευέλικτοι και να προωθούν την ανοικτή επικοινωνία και το διάλογο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Thornberg (2009), η τάξη δημιουργεί το πλαίσιο, για να καταστούν τα παιδιά ικανά να διδαχθούν τις ηθικές αξίες.

Αναλύοντας το ερευνητικό υλικό διαπιστώνουμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών αποκομίζει θετικά οφέλη από την ομαδική συνεργασία και αναπτύσσει μια υγιή και αυτόνομη προσωπικότητα, προσόντα που θα αναγάγουν τη σημαντικότητα της συμμετοχής τους στην σχολική ζωή και στη ζωή της ευρύτερης κοινότητας. Οι μαθητές αποτυπώνουν τη διάθεσή τους για συνεργασία και στις εβδομαδιαίες δραστηριότητες στην τάξη, αλλά και στην ομαδική εργασία τους τα απογεύματα στο σπίτι, με σκοπό να συλλέξουν τις πληροφορίες που χρειάζονται και να τις παρουσιάσουν στην ολομέλεια της τάξης.

Η γνωστική διάσταση του ενεργού πολίτη

Καθώς οι δραστηριότητες διαδέχονται η μία την άλλη, οι μαθητές αρχίζουν να αναπτύσσουν δικούς τρόπους επικοινωνίας, προκειμένου να διευκολύνεται η κοινή τους εργασία. Μοιράζονται δραστηριότητες μεταξύ τους, όπως στον σχεδιασμό για το project με θέμα “Ασφαλώς Κυκλοφορώ” και αναλαμβάνουν τη δημιουργία πρωτότυπου κολάζ, ώστε να συμμετέχουν στο διαγωνισμό του Παιδικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα, κάποιος μαθητής αναλαμβάνει να βρει τις πληροφορίες στο διαδίκτυο, άλλος να τις καταγράψει στο project, άλλος να παρέμβει εικαστικά, άλλος να συνομιλήσει με τους γονείς του για το θέμα. Ο κάθε μαθητής κατακτά τη θέση του μέσα στην ομάδα, ενεργεί με βάση τον ρόλο του και εργάζεται σύμφωνα με τις δυνατότητές του.

Οι παραπάνω προοπτικές βέβαια, ευνοούνται από τις γνώσεις και τις πληροφορίες που παρέχονται στους μαθητές για τα θέματα της κυκλοφοριακής αγωγής, είτε από την ερευνήτρια είτε από δική τους διαδικτυακή πληροφόρηση, ανάλογα με τις απαιτήσεις κάθε φορά του προγράμματος. Παράλληλα επιπλέον γνώσεις παρέχονται από τους γονείς, με τους οποίους οι μαθητές συνεργάζονται σε αρκετές δραστηριότητες, όπως “η καταγραφή των προβλημάτων από το σπίτι στο σχολείο”. Επίσης, οι γονείς ως επαγγελματίες (το κάλεσμα σχολικού τροχονόμου στην τάξη), έχοντας τον ρόλο του επιμορφωτή, παρέχουν διαφωτιστικές πληροφορίες στο θέμα και παρακινούν τους μαθητές να αποφεύγουν λανθασμένες κυκλοφοριακές συμπεριφορές. Συνάμα, φορείς της ευρύτερης κοινότητας όπως η Δημοτική Αστυνομία, η οποία επίσης παρέχει στους μαθητές θεωρητικές γνώσεις, χρήσιμες συμβουλές και στοχευμένα παραδείγματα για την οδική ασφάλεια και την κυκλοφοριακή συμπεριφορά (πεζός, επιβάτης, ποδηλάτης). Επιπρόσθετα, η θεωρητική προσέγγιση που πραγματοποιείται από την Ομάδα Άμεσης Επέμβασης για το βάψιμο των γραμμών στις διαβάσεις πεζών και η παρουσίαση στην τάξη πολλών ενημερωτικών φυλλαδίων, που πολλοί γονείς φρόντιζαν να στείλουν με τα παιδιά τους στο σχολείο είναι δύο γνωσιακές συνιστώσες που προσμετρούνται θετικά.

Η γνωστική διάσταση του θέματος αναδεικνύεται ποικιλοτρόπως και από διαφορετικές πηγές. Οι μαθητές έχοντας πρόσβαση σε διάφορες πηγές αρχίζουν σταδιακά να ενδιαφέρονται εντονότερα για την κυκλοφοριακή γνώση και πράξη, να αποκτούν νέες γνώσεις και να νιώθουν σιγουριά και ασφάλεια για τις επόμενες κινήσεις τους.

Σύμφωνα με την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, η δημιουργία της λειτουργικής διάστασης του ενεργού πολίτη (γνωστικό επίπεδο), ενισχύεται θετικά από την εύκολη πρόσβαση στη γνώση και ενημέρωση, ώστε ο μαθητής να έχει τα εφόδια να διαχειριστεί καταστάσεις της καθημερινής ζωής.

Η μάθηση που αποσκοπεί στην ενεργή συμμετοχή του πολίτη-μαθητή, προϋποθέτει καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων και ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία, για να ευνοηθεί η οικονομική συμμετοχή τους στις αγορές εργασίας και να μπορέσει να συνυπάρξει και να συμβιώσει σε έναν κόσμο πολυγλωσσικό, πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2000).

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας καταδεικνύουν ότι ο πολίτης-μαθητής φέρει την ευθύνη της κριτικής και της επιλογής απέναντι στην πληθώρα των πληροφοριών και στην ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη. Η κριτική ικανότητα είναι μια δεξιότητα που πρέπει να αναπτύξει ο ενεργός πολίτης, σε μια κοινωνία που βιώνει αλλαγές σε οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και τοπικό επίπεδο. Εξάλλου, αν θέλουμε να δομήσουμε πιο ανθρώπινες και δημοκρατικές κοινωνίες, είναι απαραίτητο η εκπαίδευση να παρέχει περισσότερη γνώση και πληροφόρηση, να καλλιεργεί τις κατάλληλες δεξιότητες και ικανότητες για τη ζωή, να υιοθετεί δημοκρατικές αξίες και να ασχολείται με κάθε είδους πρόβλημα, το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει ο σύγχρονος πολίτης στις δημοκρατικές κοινωνίες (Korsgaard ,Walters&Andersen, 2001).

Η πρακτική διάσταση του ενεργού πολίτη

Όπως καταγράφει η ανάλυση του ερευνητικού υλικού, οι μαθητές σε συνεργασία με τους γονείς, ενεργοποιούνται και συμμετέχουν στις διαδικασίες τις δράσεις εθελοντικά, επιδρώντας έτσι θετικά και αποτελεσματικά στην εξέλιξη της έρευνας.

Οι μαθητές μέσα από την ενεργή συμμετοχή τους στις δράσεις, ενεργώντας είτε ατομικά είτε συλλογικά, επιδιώκουν την κοινωνική αλλαγή και την αναβάθμιση της ποιότητας του κυκλοφοριακού τους περιβάλλοντος στο σχολικό χώρο. Οι μαθητές έρχονται αντιμέτωποι με τα κυκλοφοριακά και οδικά προβλήματα στον χώρο όπου ζουν και δραστηριοποιούνται καθημερινά και προσπαθούν μέσα από συμμετοχικές και συνεργατικές διαδικασίες, να προβληματιστούν, να παρέμβουν, να αλλάξουν και να αναζητήσουν λύσεις.

Ειδικότερα στην παρούσα έρευνα, ο μαθητής συμμετέχει ενεργά στην ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, διανέμοντας ενημερωτικά φυλλάδια, με σκοπό να δημιουργηθούν πόλεις φιλικές προς τον πολίτη. Επίσης, αναλαμβάνει σε συνεργασία με την Ομάδα Άμεσης Επέμβασης να βάνει τις γραμμές στις διαβάσεις πεζών έξω από το χώρο του σχολείου. Ακόμα, μέσω τηλεφωνικής και γραπτής επικοινωνίας, έρχεται σε επαφή με το τμήμα Πινακίδων και Διαγράμμισης και επιτυγχάνει την τοποθέτηση ειδικής σήμανσης, η οποία απουσίαζε από το σχολείο. Παράλληλα με τη συνεργασία των μαθητών της Στ' τάξης πραγματοποιεί έρευνα με ερωτηματολόγιο για τις αιτίες των ατυχημάτων εντός και εκτός σχολείου. Συνάμα βγαίνει στο δρόμο και φωτογραφίζει παραβατικές οδικές συμπεριφορές. Επίσης με τη συνεργασία των γονέων έρχεται σε επαφή με τον Αντιδήμαρχο και του παραθέτει, μέσα από διαδικασίες δημοκρατικού διαλόγου τα αιτήματά του. Παράλληλα, μεταβαίνει στην πόλη και με τη βοήθεια της Δημοτικής Αστυνομίας μέσα σε πραγματικές συνθήκες μαθαίνει να κυκλοφορεί ως πεζός. Επισκέπτεται το Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής και μέσα από βιωματικές ασκήσεις, εκπαιδεύεται να κυκλοφορεί, ως ποδηλάτης.

Η πρακτική διάσταση του ενεργού πολίτη σύμφωνα με την ανάλυση των ερευνητικών πορισμάτων, τεκμηριώνει ότι η συμμετοχή του μαθητή σε όλες τις παραπάνω δράσεις, τον οδηγεί στο να μοιραστεί σκέψεις και εμπειρίες, να καλλιεργήσει ικανότητες δράσης, να αναπτύξει το αίσθημα της συνεργατικότητας, να έρθει σε επαφή με άτομα εκτός σχολείου και να συναναστραφεί μαζί τους και να προσεγγίσει αλληλεπιδραστικά την έννοια της κοινότητας και την επιδίωξη κοινών στόχων.

Οι μαθητές αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και οργανώνουν ενέργειες για να παρέμβουν άμεσα στο σχολικό τους περιβάλλον, συνεργάζονται με την τοπική κοινότητα και τους γονείς και χρησιμοποιούν το τοπικό τους περιβάλλον, ως χώρο δράσης.

Η αποστολή του νέου σχολείου είναι να εμπλέκει τους μαθητές σε δραστηριότητες που προωθούν την ενεργό του συμμετοχή στη διερεύνηση προβλημάτων στην τοπική κοινωνία και να θεωρεί τους μαθητές ως εν δυνάμει ενεργούς πολίτες (Hart, 1997).

Κατά τον Alderson (2008), η ικανότητα των παιδιών να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους συμμετέχοντας ενεργά στον κόσμο που τους περιβάλλει, εμφανίζεται από την στιγμή που έρχονται στον κόσμο. Επίσης είναι σημαντικό η συμμετοχή αυτή να βασίζεται στις αντιλήψεις των παιδιών (Lansdown, 2005). Μέσα από την πρακτική όλων των δράσεων, προκύπτει ότι ο μαθητής μαθαίνει μέσα από την απόκτηση εμπειρίας και διαμορφώνει το πλαίσιο, ώστε να ενεργεί και να δρα, όχι ως παθητικό μέλος της κοινωνίας, αλλά ως ενεργητικό μέλος, που νοιάζεται για το “εμείς” και όχι για το “εγώ”. Όλες οι παραπάνω διαστάσεις και προσεγγίσεις του ενεργού πολίτη εφοδιάζουν τους μαθητές με χαρακτηριστικά στοιχεία ενός υπεύθυνου, δημιουργικού, ενημερωμένου ατόμου, όπου αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, έχει κριτική ματιά και παίρνει μέρος στη λήψη αποφάσεων.

Η προσεκτική ανάλυση των πορισμάτων της έρευνας μας οδηγεί στον εντοπισμό των χαρακτηριστικών των ενεργών πολιτών, χωρίζοντάς τα σε τέσσερις κατηγορίες (Σχήμα 12):

Σχήμα 12 : Χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη (Προσαρμογή χαρακτηριστικών όπως αναφέρει ο Παναγίδης, 2007)

Γνώσεις

Σκοπός και τρόπος λειτουργίας του προγράμματος της Κυκλοφοριακής Αγωγής

Κατανόηση και χρήση σχετικού λεξιλογίου

Τρόπος λειτουργίας των ομάδων

Θέσπιση κανόνων

Γνωριμία με τα μεταφορικά μέσα και την ιστορία τους

Κανόνες οδικής ασφάλειας για πεζούς, ποδηλάτες, επιβάτες

Σήματα του Κ.ΟΚ.

Στάσεις

Διαμόρφωση υγιούς προσωπικότητας και ενδυνάμωση χαρακτήρα μέσα από συνεργατικές-συμμετοχικές διαδικασίες

Σεβασμός στην προσωπικότητα του άλλου και αποδοχή της άποψής του

Άνοιγμα του σχολείου στην οικογένεια και στην κοινότητα

Σεβασμός στο τοπικό περιβάλλον και δημιουργία κατάλληλων οδικών και κυκλοφοριακών συνθηκών

Αφοσίωση σε έναν κοινό σκοπό: παρεμβαίνω στο σχολικό μου περιβάλλον για να το αλλάξω, ενισχύοντας την κοινωνική μου συμμετοχή

Δεξιότητες

Επίλυση συγκρούσεων και διαπληκτισμών μέσα στις ομάδες

Λύση προβλημάτων: βάψιμο γραμμών στις διαβάσεις πεζών, τοποθέτηση πινακίδων ειδικής σήμανσης, διαπλάτυνση πεζοδρομίου

Επικοινωνία και συνεργασία με συμμαθητές, μαθητές άλλων τάξεων, γονείς, μέλη και φορείς της τοπικής κοινωνίας

Λήψη αποφάσεων για κυκλοφοριακά θέματα έξω από το χώρο του σχολείου

Ανάληψη ευθύνης για αλλαγή εσφαλμένων αντιλήψεων για την οδική ασφάλεια και τη δημιουργία σχολικών συνθηκών που βελτιώνουν το επίπεδο ζωής

Καινοτόμες δράσεις: συνεργασία σχολείου -οικογένειας- κοινότητας

Αξίες

Ισότητα στις συνεργατικές σχέσεις και στην πρόσβαση γνώσης για την Κυκλοφοριακή Αγωγή

Δικαίωμα συμμετοχής στις εκπαιδευτικές δράσεις

Σεβασμός στο σχολικό και τοπικό περιβάλλον

Αλληλεξάρτηση και αλληλοβοήθεια σε κοινά θέματα μέσα στις ομάδες

Δημιουργικότητα σε εικαστικό, ποιητικό, παιγνιώδες επίπεδο

Διάλογος με δημοκρατικές διαδικασίες

1 Πειθώ επιχειρημάτων

Από την άλλη αντιπαραβάλλοντας την έννοια της ιδιότητας του πολίτη με την ευρωπαϊκή ή παγκόσμια διάσταση, αντιλαμβανόμαστε ότι συμβαδίζει και συνυπάρχει με τις άλλες διαστάσεις (συναισθηματική, γνωστική, πρακτική), ως προς την κατεύθυνση ότι οι πολίτες βιώνουν από κοινού την εμπειρία και σχεδιάζουν οι ίδιοι την πορεία τους στη ζωή. Μέσα από ένα πλαίσιο που ενισχύει και καλλιεργεί την αυτονομία, το σεβασμό, τη συνεργασία, τη δημιουργικότητα και τη κριτική σκέψη, ο πολίτης αναπτύσσει το αίσθημα της προσωπικής αξίας και οπλίζεται με την ικανότητα αντιμετώπισης της αμφισβήτησης και των αντιθέσεων (Για μια Ευρώπη της γνώσης, 1997). Όπως επισημαίνει και η ευρωπαϊκή διάσταση του όρου (ενεργός πολίτης) σε συσχέτιση βέβαια με τις εννοιολογικές προσεγγίσεις των διαστάσεων όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, για να καταστεί ικανός ο πολίτης να συμμετέχει ενεργά στη ζωή της κοινωνίας και της κοινότητας, πρέπει να νιώθει το αίσθημα ότι ανήκει κάπου και να έχει αναπτύξει δεσμούς αφοσίωσης προς αυτές (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 2000).

Γενικότερα η ίδια η έννοια της ιδιότητας του πολίτη αποκτά νέο περιεχόμενο, δεδομένου ότι πρέπει να μάθει ο νέος πολίτης να συμβιώνει με τη διαφορετικότητα και την ποικιλία, πράγμα που το συναντάμε και στη χώρα μας. Οπότε οι μαθητές κάτω από αυτό το πρίσμα, πρέπει να μάθουν να συνυπάρχουν, να συνεργάζονται και να ζουν αρμονικά και ειρηνικά με τον Ευρωπαϊό πολίτη, μιας και η νέα τάξη πραγμάτων αυτό υπαγορεύει. Μέσα βέβαια από τη συμμετοχή του στις δράσεις, αναπτύσσονται αρκετές από τις παραπάνω πτυχές όπως: κοινές εμπειρίες, αφοσίωση στη κοινότητα, επιδίωξη κοινών στόχων, συνεργασία με διαφορετικά άτομα και αντιπαράθεση απόψεων.

Τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας αποτυπώνουν ότι οι μαθητές μέσα από τη συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές δράσεις καλλιεργούν τις διαστάσεις του ενεργού πολίτη και φέρνουν στην επιφάνεια και νέες, όπως αυτή της κοινωνικής συμπεριφοράς και ένταξης στην ομάδα, ενισχύοντας τα χαρακτηριστικά του. Παράλληλα αποκτούν περισσότερες γνώσεις και τις συνδέουν με τις προϋπάρχουσες, υιοθετούν στάσεις, αναπτύσσουν ικανότητες και καλλιεργούν αξίες. Αναγνωρίζουν τη σημασία της ομαδικής και συλλογικής εργασίας, καταφέρνουν να βρουν λύσεις σε θέματα που τους αφορούν, σχεδιάζουν καινοτόμες δράσεις και συνεργάζονται εποικοδομητικά με τους γονείς και την τοπική κοινότητα. Για το λόγο αυτό στην παρούσα έρευνα η παρέμβαση των μαθητών στη βελτίωση των σχολικών συνθηκών, ώστε να αναβαθμίσουν την ποιότητα της καθημερινότητάς τους, αποτελεί μια καινοτομία. Το σχολείο αναλαμβάνει και πετυχαίνει να αναπτύξει συνεργασίες σε διάφορους τομείς, βαδίζοντας σε μονοπάτια ενεργούς συμμετοχής στην κοινωνική και κοινοτική ζωή.

Με σκοπό την καλλιέργεια και ανάπτυξη των διαστάσεων και των χαρακτηριστικών που συμβάλλουν στην ενεργό συμμετοχή του πολίτη στην κοινότητα, αναδύονται διάφοροι παράγοντες που ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον. Θα αναλύσουμε παρακάτω ποιοι είναι αυτοί οι παράγοντες, εξετάζοντας το δεύτερο ερώτημα της ερευνητικής διαδικασίας.

2ο "Ποιοι παράγοντες ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον;"

Η ιδιαίτερη ταυτότητα του σχολείου και η κουλτούρα της κοινοτικής εκπαίδευσης αναδεικνύουν κάποιους παράγοντες που ενισχύουν τη σχέση και συνεργασία σχολείου και κοινότητας όπως: η συνεργασία και το ομαδικό πνεύμα, η ανάπτυξη κοινωνικής συμπεριφοράς, η εμπλοκή των γονέων στις εκπαιδευτικές δράσεις, η δημιουργία των κοινοτήτων μάθησης, η υιοθέτηση καλών πρακτικών, οι δράσεις του εθελοντισμού, η θετική στάση της ηγεσίας, η καλή διάθεση και άμεση ανταπόκριση των μελών και φορέων της τοπικής κοινωνίας, ο καθοριστικός χαρακτήρας της έρευνας δράσης και τέλος η κουλτούρα της κοινοτικής εκπαίδευσης.

Η συνεργασία και το ομαδικό πνεύμα

Κάτω από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων διαπιστώνουμε ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι στην ερευνητική διαδικασία αναπτύσσουν κώδικες επικοινωνίας, αλληλεπίδρασης και αλληλοσυνεργασίας και διευρύνουν τη σχέση τους, με γονείς καθώς με άλλα μέλη της σχολικής και της τοπικής κοινότητας.

Ερευνήτρια και μαθητές οργανώνουν τη συνεργασία τους σε εβδομαδιαίες συναντήσεις, σχεδιάζουν το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών δράσεων, καταθέτουν τις προτάσεις τους, διαφωνούν, συμφωνούν και αναζητούν λύσεις. Ακόμα, στοχάζονται, επανασχεδιάζουν πάνω στην εκπαιδευτική δραστηριότητα, προτείνουν νέες λύσεις, καλλιεργούν κοινωνικές δεξιότητες, δημιουργώντας το πλαίσιο υποστήριξης των μελών της ομάδας, του δημοκρατικού διαλόγου και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Η εξοικείωση με το ομαδικό πνεύμα βοηθάει τους μαθητές να ισορροπήσουν με τον εαυτό τους και με τους άλλους, δημιουργεί το αίσθημα της ενσυναίσθησης και διαμορφώνει υγιείς και δυναμικές προσωπικότητες.

Όπως σημειώνει και η Αναγνωστοπούλου (2001), οι μαθητές πρέπει να εκπαιδευτούν, να κοπιήσουν, να προσαρμοστούν πολλές φορές σε καταστάσεις δύσκολες και περίπλοκες, να υπακούσουν σε κανόνες και να μάθουν να τους εφαρμόζουν, για να μπορεί να είναι επιτυχής η συνεργασία ως κοινωνική δραστηριότητα.

Η συνεργασία εξάλλου, ορίζεται ως μια λειτουργία που προϋποθέτει την υπευθυνότητα, την ισότητα, την αμοιβαία συμμετοχή, τη συλλογικότητα καθώς επίσης και την παραδοχή ότι οι συμμετέχοντες μπορούν να επέμβουν και να διαμορφώσουν το περιβάλλον τους αποτελεσματικά και δημιουργικά (Espinet και Ζαχαρίου, 2014).

Στην παρούσα έρευνα, οι συνεργατικές σχέσεις περνούν από διάφορα επίπεδα είτε ομόνοιας και σύμπραξης είτε αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων. Μέσα από την έρευνα καταφαίνεται ότι οι ανθρώπινες σχέσεις είναι ευαίσθητες και εύθραυστες. Ο ατομικός εγωισμός και ο κυριαρχικός χαρακτήρας κάποιων μαθητών έναντι κάποιων άλλων προβάλλονται σε αρκετές περιπτώσεις. Κάποια μέλη της ομάδας δεν είναι αρεστά σε κάποια άλλα και αυτό δημιουργεί προβλήματα στη συνεργασία και στη συνεννόηση και τελικά στη διεξαγωγή ενός θετικού αποτελέσματος. Όλες οι αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις που προκύπτουν, μελετώνται και επανεξετάζονται μέσα από τη διαδικασία της Έρευνας Δράσης, στοχεύοντας σε λύσεις που ευνοούν την κοινωνική συνεργασία και συμμετοχή στην ομάδα. Από την άλλη, το ύφος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, η συνεχής εργασία σε ομάδες, η υπομονή των μελών της ομάδας, οι εναλλακτικές προσεγγίσεις της ερευνήτριας και η υποστήριξη και βοήθεια από την ομάδα Ε.Δ.Ε.Α.Υ., τονώνουν το κλίμα της συνεργατικότητας και της ομαδικότητας. Βέβαια πολλές φορές, η συμπεριφορά του ατόμου διαμορφώνεται από τις αντιδράσεις που προκύπτουν από τους άλλους και μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο όταν ερμηνεύεται το νόημα της σε ένα συγκεκριμένο πλέγμα σχέσεων (Mead, όπως αναφ. ο Γκότοβος, 2002). Όταν οι μαθητές είναι σε θέση να αναπτύξουν δεξιότητες όπως η συνεργασία και η αλληλεπίδραση τότε είναι πιο εύκολο να συνεργαστούν με σημαίνοντα πρόσωπα του τόπου τους, η τοπική κοινότητα είναι το ιδανικό πλαίσιο για ανάπτυξη συνεργασιών (Czippan, Varga & Benedict, 2010).

Η ανάπτυξη κοινωνικής συμπεριφοράς

Καθώς προχωρούν οι ερευνητικές διαδικασίες, παρατηρούνται οι εξελισσόμενες ικανότητες των μαθητών να αλληλεπιδρούν αποτελεσματικά με τους γύρω τους και να επιτυγχάνουν κοινωνικούς στόχους. Η συναναστροφή με τα μέλη της ομάδας, με τους μαθητές των άλλων τάξεων, με τους γονείς και την ευρύτερη κοινωνία, συντελούν στην ενδυνάμωση διαπροσωπικών σχέσεων με τους γύρω τους, πρώτα στη σχολική ομάδα και έπειτα στην κοινότητα. Με τη συμμετοχή τους στις δράσεις, οι μαθητές διακατέχονται από συναισθήματα αυτοεκτίμησης και αλληλοεκτίμησης, αρμονικής συνύπαρξης, αποδοχής του άλλου, έκθεσης

απόψεων και κατάκτησης στόχων μέσα από επιχειρήματα. Οι συγκεκριμένες δραστηριότητες των ομαδικών εργασιών για την κυκλοφοριακή αγωγή, η ανάθεση ρόλων μέσα στις ομάδες, η τήρηση των κανόνων με τη θέσπιση του συμβολαίου, η ανάληψη εργασιών με τη μέθοδο project, οι συνεργασίες με τους γονείς στο σπίτι και οι επαφές και συνομιλίες με άτομα της τοπικής κοινωνίας, αυξάνουν την ισχύ της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών στην κοινότητα.

Παράλληλα, για την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων λειτουργούν θετικά οι ενασχολήσεις με λογοτεχνικά κείμενα ("Δρόμο παίρνω... δρόμο αφήνω"), τα παιχνίδια ρόλων για την οριοθέτηση κανόνων, η δημιουργική γραφή με ποιήματα και ποιήματα χαϊκού, το εικονογραφημένο υλικό για τα μέσα μεταφοράς, για τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας, για τα σήματα του Κ.Ο.Κ., τα διαδικτυακά άρθρα για τα τροχαία ατυχήματα, οι φωτογραφίες για την παραβατική οδική συμπεριφορά, η δραματοποίηση κ.α. Ο τρόπος με τον οποίο αλληλεπιδρούν και συνεργάζονται οι άνθρωποι εκτυλίσσεται σύμφωνα με τις πολιτισμικές παραδόσεις και με τα συγκεκριμένα περιβάλλοντα μέσα στα οποία λαμβάνουν χώρα (Mercer, 2000).

Η κοινωνική μάθηση πέρα από το χώρο του σχολείου, ισχυροποιείται μέσα από τη συμμετοχή των μαθητών σε κοινοτικές δράσεις. Το σχολείο οφείλει να εγκαταλείψει το "μοντέλο τράπεζα" όπως το χαρακτήρισε ο Freire, (όπως αναφ. στη Ντολιοπούλου, 1999:16) και να επιτρέψει την κοινωνική μάθηση να προσαρμοστεί μέσα σε πραγματικές συνθήκες, μέσα από το άνοιγμα του σχολείου στην κοινότητα. Το σχολείο δεν είναι ο μόνος χώρος μάθησης και απόκτησης κοινωνικών δεξιοτήτων, αλλά και η κοινότητα αποτελεί εναλλακτικό χώρο απόκτησης γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων (Decker, 2005).

Η δημιουργία κοινοτήτων μάθησης

Το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών δράσεων διευκολύνει τη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης.

Τα μέλη της ερευνητικής ομάδας σε συνεργασία με τα μέλη άλλων τάξεων του σχολείου, διαμορφώνουν τις συνθήκες, ώστε να οικοδομήσουν μόνοι τους τη γνώση, έξω από το περιβάλλον της τάξης. Κάτω από αυτό το πλαίσιο σχεδιάζουν ενημερωτικά φυλλάδια με θέμα "Κυκλοφορώ χωρίς αυτοκίνητο" και το μοιράζουν στα διερχόμενα αυτοκίνητα έξω από τον δρόμο του σχολείου. Παράλληλα, διεξάγουν έρευνα για τα τροχαία ατυχήματα εντός και εκτός σχολείου και πραγματοποιούν κοινή επίσκεψη στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής.

Ο Wenger (1998) υποστηρίζει ότι οι "κοινότητες μάθησης" εστιάζουν σε ομάδες ατόμων που ασχολούνται με ένα κοινό πρόβλημα και αποσκοπούν με τη χρήση ποικίλων εργαλείων στη λύση του, δημιουργώντας ένα δραστήριο συνεργατικό περιβάλλον. Συνάμα, αλληλεπιδρούν με τέτοιο τρόπο, ενισχύοντας γνώσεις, συναισθήματα, ικανότητες και συμπεριφορές που θα τους οδηγήσουν να έχουν θετικότερα αποτελέσματα. Στην παρούσα έρευνα, εκπαιδευτικοί και μαθητές διαμορφώνουν ένα ιδιαίτερο περιβάλλον επικοινωνίας, διαπραγμάτευσης της γνώσης, μοιράζονται κοινές εμπειρίες και αναπτύσσουν ένα δίκτυο σχέσεων. Η σωστή λειτουργία μιας κοινότητας μάθησης προσανατολίζεται στη δημιουργία και καθιέρωση κοινών προτάσεων, ιδεών, δεσμεύσεων και κοινής μνήμης (Smith, 2003).

Η δημιουργία προσωπικών σχέσεων των μαθητών, η επίτευξη κοινών στόχων, η ανταλλαγή ιδεών και η αίσθηση ότι το αποτέλεσμα είναι ευθύνη όλων αλλά και καταξίωση, ενδυναμώνει τους κοινωνικούς δεσμούς και ανοίγει δρόμους για νέες συνεργασίες.

Το γεγονός ότι η μάθηση πραγματοποιείται σε εξωσχολικούς χώρους και σε πραγματικές συνθήκες, οι οποίες εκτυλίσσονται σε χώρους της τοπικής κοινωνίας, επιδρά θετικά στη δημιουργία δεσμών "κοινοτήτων μάθησης" και κοινότητας.

Η υιοθέτηση καλών πρακτικών

Οι καλές πρακτικές που υιοθετούνται και εφαρμόζονται σε συνεργασία με την ερευνήτρια και τα μέλη της ερευνητικής ομάδας αποσκοπούν στην οδική και κυκλοφοριακή εκπαίδευση των μαθητών, στην παραγκώνιση των λανθασμένων κυκλοφοριακών συνθηκών, στην καλλιέργεια συνεργατικότητας, στη διαχείριση των συγκρούσεων, στην ανθεκτικότητα των σχέσεων σχολείου- οικογένειας και σχολείου-κοινότητας. Αξιολογώντας το περιεχόμενο των καλών πρακτικών, όπως διαχέονται μέσα στο πρόγραμμα της Κυκλοφοριακής Αγωγής, σημειώνουμε ότι:

- Ενισχύεται η συνεργατικότητα, η αυτοπεποίθηση και η ενσυναίσθηση των εμπλεκόμενων μαθητών
- Αυξάνεται το αίσθημα αλληλεγγύης, αλληλοπροσφοράς, αλληλοσεβασμού
- Συντελείται η αλλαγή κυκλοφοριακών αρχών και πεποιθήσεων
- Προκύπτει η κοινωνική αλλαγή και αναβαθμίζονται οι οδικές εξωσχολικές συνθήκες
- Αναπτύσσονται δεσμοί με την κοινότητα

Μια προσεκτικά κατασκευασμένη καλή πρακτική «ουσιαστικής διαδραστικότητας», μπορεί να ενθαρρύνει την κοινή εμπειρία και τον προβληματισμό που μπορεί να οδηγήσει στην εξατομίκευση.

Η εφαρμογή της βέλτιστης πρακτικής είναι ένα πράγμα. Δέσμευση σε αυτό ένα άλλο (Nichols, 2001).

Η διαπροσωπική επικοινωνία ως ζωτικό στοιχείο της απόκτησης γνώσης και συνεργασίας(όπ.π), είναι ένας παράγοντας που στην παρούσα έρευναβρήκε πρόσφορο έδαφος μέσω των καλών πρακτικών.

Σε συνολική θεώρηση, όλες αυτές οι συνεργατικές, συμμετοχικές, βιωματικές δράσεις που αναπτύσσονται καθόλη την πορεία του προγράμματος, εκτός του ότι είναι καινοτόμες και αντιμετωπίζουν την εκπαίδευση από άλλη οπτική, τυγχάνουν άμεσης ανταπόκρισης και στήριξης από την τοπική κοινωνία.

Η σχολική κοινότητα εργάζεται μαζί με τους γονείς και την τοπική κοινωνία για να λύσουν τα προβλήματα, να συμβάλουν ενεργά στη δημιουργία νέων προκλήσεων, να παρέχουν καθοδήγηση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας, οριοθετώντας το πλαίσιο αμφίδρομης μάθησης μεταξύ μαθητών και μελών της κοινότητας. Η δομή του εν λόγω προγράμματος εκτείνεται πέρα από την παραδοσιακή σχολική ημέρα, καθώς και πέρα από το σχολικό κτίριο. Το πρόγραμμα αντλεί πόρους από ολόκληρη την κοινότητα, προωθώντας τις φιλοδοξίες και βλέψεις των μαθητών.

Οι δράσεις του εθελοντισμού

Οι εθελοντικές δράσεις που οργανώνονται στα πλαίσια του προγράμματος της κυκλοφοριακής αγωγής, επιδρούν αποτελεσματικά και εποικοδομητικά στο κοινωνικό γίγνεσθαι και προάγουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον, προασπίζοντας τα δικαιώματά τους. Η δράση που διεξάγεται την Παγκόσμια Ημέρα Χωρίς Αυτοκίνητο, αποσκοπεί στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας για τη δημιουργία πόλεων φιλικών προς το περιβάλλον. Η δράση, ως *εθελοντική πράξη*, για την ανανέωση των γραμμών στις εξωσχολικές διαβάσεις, στοχεύει στη διευκόλυνση της πεζή κυκλοφορίας και ωφελεί όλο το μαθητικό πληθυσμό. Η έρευνα που πραγματοποιείται σε συνεργασία με την Στ' τάξη, οδηγεί στην λήψη μέτρων που εξυπηρετούν όλο το σχολείο. Η διεργασία για την τοποθέτηση των κατάλληλων πινακίδων ειδικής σήμανσης για σχολεία, ώστε να αποφευχθούν τα τροχαία ατυχήματα, είναι μια άλλη εθελοντική πράξη. Η εκούσια συμμετοχή των γονέων στις δράσεις, κατατείνει στην προσφορά έργου με ανιδιοτελή χαρακτήρα. Οι γονείς προσφέρουν τη βοήθεια τους με όλους τους τρόπους και με όλα τα μέσα, πρώτα για το καλό των παιδιών τους και έπειτα για το γενικό καλό.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, στη χώρα μας έχουν αναπτύξει εθελοντική δράση πολλές Μ.Κ.Ο (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), με κύριους άξονες ενδιαφέροντος το περιβάλλον, τον πολιτισμό, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τα αναπτυξιακά προγράμματα κ.α. (Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 2012). Οι δύο έννοιες- ενεργός πολίτης και κοινότητα-, μέσα από την εφαρμογή των παραπάνω δράσεων, αποτελούν ένα δυναμικό δίπολο, γιατί ο μαθητής προσχωρεί με τη θέλησή του και συμμετέχει ενεργά στην επίλυση κοινωνικών και κοινοτικών προβλημάτων.

Στο Δημοτικό Σχολείο δεν υπάρχει αποκλειστικό μάθημα για τον εθελοντισμό, στο μάθημα όμως της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, στις τάξεις Ε' και Στ', δίνονται κάποιες κατευθύνσεις που στοχεύουν σε εθελοντικές δράσεις και συνδέονται με την ενεργό πολιτότητα. Σε ανάλογο πνεύμα κινήθηκε το Υπουργείο Ερευνας και Θρησκευμάτων και ενέκρινε σε όλα τα σχολεία μια "Εβδομάδα Εθελοντισμού" (Let'sdoitGreece, 2014), που έχει σκοπό να ενεργοποιήσει όλους τους πολίτες για μια κοινή ημέρα εθελοντικής δράσης (Αρ. πρωτ. 14381 /Γ7/ 3-2-2014).

Αναμφισβήτητα, η εκούσια συμμετοχή σε δράσεις με εθελοντικό περιεχόμενο, παρέχουν ένα τρόπο διαπαιδαγώγησης που οδηγεί τον πολίτη προς την κατεύθυνση της ενεργούς πολιτότητας, ο πολίτης δείχνει ενδιαφέρον για ό,τι συμβαίνει στην κοινότητα και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες (ΕΕ, 2001).

Η θετική στάση της ηγεσίας

Τα ερευνητικά δεδομένα σημειώνουν ότι διευθυντής και ερευνήτρια καλλιεργούν ένα πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας, συζητούν κάποια πρακτικά θέματα που προκύπτουν, αναζητούν τη λύση και μοιράζονται ευθύνες. Όπως προκύπτει λοιπόν, η ηγεσία δείχνει ένα κοινωνικό πρόσωπο, συμμερίζεται τις ανάγκες των μαθητών για αναβάθμιση του σχολικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος, συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων, βοηθάει στο σχεδιασμό κάποιων δράσεων και οδηγεί στη λήψη εναλλακτικών προσεγγίσεων (όπως η οικονομική ενίσχυση). Έχει παρατηρηθεί ότι η πολύπλοκη εκπαιδευτική νομοθεσία, το δύσκαμπτο συγκεντρωτικό σύστημα και ο επιτακτικός χαρακτήρας των καθημερινών προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίζει ένα σχολείο, αναχαιτίζουν το όραμα των στελεχών και αλλοτριώνουν τη δημιουργική τους σκέψη και το εκπαιδευτικό έργο δεν μπορεί να εξελιχθεί (Ιορδανίδης, 2002: 234-6).

Στον τομέα λήψης αποφάσεων, καθώς και στην ανάπτυξη συνεργασιών με εξωτερικούς παράγοντες όπως: εκπαιδευτικοί οργανισμοί, τοπική κοινωνία και αυτοδιοίκηση, κοινωνικοί φορείς, ο διευθυντής μπορεί να κάνει χρήση της ισχύος που του προσδίδει η θέση του και να συμβάλει στην ανάπτυξη σχέσεων με πρόσωπα έξω από το περιβάλλον του σχολείου. Πρόσωπα που κατέχουν θέσεις που έχουν βαρύνοντα λόγο σε φορείς της τοπικής ή της ευρύτερης κοινωνίας μπορούν να αποτελέσουν πηγές για την εξασφάλιση υλικής ή άλλης βοήθειας, χρήσιμων πληροφοριών, διευκολύνσεων και στήριξης του εκπαιδευτικού έργου (Mintzberg, 1973).

Η καλή διάθεση και άμεση ανταπόκριση των μελών και φορέων της τοπικής κοινωνίας

Η στάση και η ανταπόκριση της δημοτικής αρχής δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για τη συνεργασία σχολείου και κοινότητας. Διαπιστώνεται από την επεξεργασία των ερευνητικών δεδομένων ότι προκειμένου να βελτιωθούν οι οδικές και κυκλοφοριακές υποδομές και συνθήκες, είναι απαραίτητη η συνεργασία, η υποστήριξη και στήριξη, καθώς και η επέμβαση μελών και φορέων της ευρύτερης κοινότητας. Αν και αρχικά οι παράγοντες χρόνος και διάθεση οικονομικών πόρων δε λειτουργούν υπέρ της προώθησης των διαδικασιών, τελικά η διάθεση συνεργασίας και η καλή επικοινωνία με την κοινότητα εκπληρώνει την ανάγκη ερευνήτριας, μαθητών και γονέων για αλλαγή. Η ουσιαστική παρουσία και συμβολή των γονέων σε συνδυασμό με τον

τρόπο χειρισμού των αιτημάτων της ερευνητικής ομάδας, επηρεάζουν και δρουν επιταχυντικά στην θετική στάση και ανταπόκριση των μελών της κοινότητας. Η επιμονή γονέων και μαθητών, λειτουργεί καταφατικά στο να συζητηθούν οι προτάσεις τους για παρέμβαση και αναβάθμιση των σχολικών και κοινωνικών συνθηκών, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Τα πορίσματα της έρευνας αποδεικνύουν, ότι ερευνήτρια, διευθυντής, μαθητές και γονείς, κάτω από την κουλτούρα της συνεργασίας και της ομαδικότητας, συμμετέχουν ενεργά στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους, επιδιώκοντας τη συνεργασία και αλληλεπίδραση με την κοινότητα και τα μέλη της. Από τη σύγχρονη βιβλιογραφία διαπιστώνεται ο ρόλος της κοινότητας στη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ σχολείου και κοινότητας είναι καταλυτικός (Riley, 2008) και όταν η συνεργασία είναι άμεση και αλληλεπιδραστική με τα μέλη της, πετυχαίνει θετικά αποτελέσματα και σε σχολικό και σε κοινοτικό επίπεδο (Matthews&Menna, 2003).

Ο καθοριστικός χαρακτήρας της έρευνας δράσης

Η παρούσα ερευνητική διαδικασία λαμβάνει χώρα μέσα σε συνεργατικές διαδικασίες, επιδρώντας θετικά σε όλους τους τομείς ανάπτυξης και διεργασίας των δράσεων. Ερευνήτρια, κριτική φίλη, εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς και μέλη της κοινότητας επικοινωνούν, αλληλεπιδρούν και συμπράττουν για ένα κοινό σκοπό και ένα κοινό όραμα. Με γνώμονα τη μεθοδολογία της έρευνας δράσης διαμορφώνουν το πλαίσιο για να αναπτύξουν ικανότητες και δεξιότητες που συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών στις δράσεις, στην αλλαγή του κοινωνικού τους περιβάλλοντος και στην καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ σχολείου και κοινότητας.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, η εφαρμογή της έρευνας δράσης *επιδρά θετικά στην καλλιέργεια της συνεργατικότητας, της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στην ερευνητική διαδικασία.* Μέσα από συστηματικές και συχνές συναντήσεις, χτίζεται η εμπιστοσύνη, το κοινό ομαδικό πνεύμα και το κοινό όραμα. Επίσης, η αναστοχαστική διαδικασία της έρευνας δράσης *λειτουργεί εναλλακτικά για εμπόδια και προβλήματα που ανακύπτουν κατά την υλοποίηση των δραστηριοτήτων.* Έτσι, μελετώνται και επανασχεδιάζονται προτάσεις και ιδέες, προσεγγίζονται νέες τακτικές και υιοθετούνται καινούριες πρακτικές.

Παράλληλα, *ενισχύει τη σχέση και συνεργασία μεταξύ μαθητών και γονέων και μεταξύ σχολείου και οικογένειας.* Οι γονείς είναι συμμετέχοντες και συνεργάτες στην εκπαιδευτική διαδικασία και συμβάλλουν στη διεξαγωγή των δράσεων με κάθε τρόπο. Η προσεκτικότερη επεξεργασία των αποτελεσμάτων σημειώνει ότι όποτε αναχαιτίζεται η επικοινωνία και η επαφή με τα μέλη και τους φορείς της τοπικής κοινωνίας, η εφαρμογή της πρακτικής της έρευνας δράσης έχει καθοριστικό χαρακτήρα *στην επανεξέταση του θέματος και στην αναζήτηση νέας προοπτικής και καινούριας ιδέας.*

Ακόμα, ερευνήτρια, εκπαιδευτικοί και μαθητές μέσα από τη λειτουργία της έρευνας δράσης μαθαίνουν να *προσαρμόζονται σε καινούριες καταστάσεις, να ικανοποιούν τα αιτήματά τους με τρόπο πειστικό και δημοκρατικό, να συνδιαλέγονται με διαφορετικά άτομα και διαφορετικής ηλικίας, να είναι ευέλικτοι και να βλέπουν τα πράγματα με κριτική ματιά.*

Τέλος, συμπεραίνουμε ότι η λειτουργία της έρευνας δράσης *προσφέρει στην ερευνήτρια και στους εκπαιδευτικούς επαγγελματική εξέλιξη.* Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν και αναθεωρούν στην πράξη το εκπαιδευτικό τους έργο, μέσα σε ένα πλαίσιο αυτοκριτικής και στοχασμού και η μεθοδολογία της έρευνας δράσης δημιουργεί το γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη του επαγγελματισμού τους (Hollingsworth&Socket, 1994).

Η κουλτούρα της κοινοτικής εκπαίδευσης

Η ερευνητική διαδικασία αναδεικνύει ότι η κοινότητα ξεφεύγει από τα στενά γεωγραφικά και τοπικά όρια και συμβάλλει αποτελεσματικά και δυναμικά στην προετοιμασία δημιουργικών και ενεργών πολιτών. Οι μαθητές σε συνεργασία με τα μέλη και τους φορείς της κοινότητας γνωρίζονται μεταξύ τους, συνδιαλέγονται και συντελούν από κοινού στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της καθημερινότητας των μαθητών. Το σχολείο από την άλλη, ενισχύει το κύρος του προς τα έξω και ανοίγει τις πόρτες του προς την κοινότητα. Εξάλλου, η φύση των οικονομικών και πολιτικοκοινωνικών εξελίξεων, η συλλογική δράση, η συστηματική λήψη αποφάσεων και η οργανωμένη αντιμετώπιση περιβαλλοντικών και άλλων προβλημάτων προϋποθέτουν συνεργασίες και δεσμούς τόσο σχολικές όσο και κοινοτικές (Φλογαΐτη, 2006). Η συνεργασία κοινότητας και σχολείου βοηθάει τους μαθητές να βιώσουν τη διαδικασία της μάθησης μέσα από πραγματικά γεγονότα, να αποκτήσουν υπευθυνότητα και συλλογικότητα και να επεμβαίνουν στο κοινωνικό τους περιβάλλον, διαμορφώνοντάς το με τρόπο αποτελεσματικό και αειφορικό. Όλες οι δράσεις που απαιτούν τη συνεργασία με την ευρύτερη κοινότητα, αποσκοπούν στην καλλιέργεια ενεργών πολιτών που σκέφτονται και δρουν δημοκρατικά και τοπικά (Smith, 2015).

Συζήτηση

1. Τελικά Σχόλια- Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Όπως συμβαίνει σε κάθε απόπειρα ερευνητικής διαδικασίας, έτσι και η παρούσα έρευνα αδυνατεί να καθορίσει όλες τις διαστάσεις του πολίτη που απαιτούνται για την ενεργό και αποτελεσματική συμμετοχή του στις κοινοτικές δράσεις. Τα πορίσματα της έρευνας αφορούν *το συγκεκριμένο σχολείο, τη συγκεκριμένη σχολική χρονιά, το συγκεκριμένο μαθητικό υλικό και το συγκεκριμένο κοινωνικό-οικονομικό-πολιτιστικό-κοινωνικό πλαίσιο.*

Από την άλλη, η εν λόγω έρευνα δεν εστιάζει μόνο στο γεγονός της εφαρμογής ενός προγράμματος με τη συμμετοχή γονέων και άλλων φορέων της κοινότητας, αλλά καλλιεργεί στάσεις, συμπεριφορές, δεξιότητες και αξίες. Πράγμα που δεν είναι εφικτό να ολοκληρωθεί με ουσιαστικά αποτελέσματα κατά τη διάρκεια *μιας μόνο σχολικής χρονιάς.* Ίσως θα ήταν αποδοτικότερο αν η έρευνα συνεχιζόταν και την επόμενη σχολική χρονιά, γιατί θα ήμασταν σε θέση να καθορίσουμε συστηματικότερα και με μεγαλύτερη ακρίβεια τους παράγοντες που ενισχύουν τον ρόλο της κοινοτικής εκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον ή ενδεχομένως που την περιορίζουν. Ως ανασταλτικοί παράγοντες για την υλοποίηση τέτοιων δράσεων θα μπορούσαν να εξεταστούν η απαιτητική οργάνωση, χρονικοί περιορισμοί, πιθανή ελλιπής στήριξη από τη διεύθυνση του σχολείου, ή και μη άμεση ανταπόκριση από κοινοτικούς φορείς (Russell & Burton, 2000, Comishin, et al., 2004).

Σημαντική παράμετρος, για συζήτηση στην εκπαιδευτική κοινότητα είναι τα προγράμματα που αφορούν την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, θα πρέπει να δημιουργούν τις αναγκαίες συνθήκες, ώστε οι εκπαιδευτικοί να στοχάζονται κριτικά για το σχολείο, την παιδαγωγική, την κοινωνία (Giroux, 1988).

Η συνεργασία που αναπτύσσεται μεταξύ σχολείου και οικογένειας, καθώς και οι *κοινότητεςμάθησης* μεταξύ των τάξεων του σχολείου, θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια αφετηρία για δημιουργικές συνεργασίες σε επόμενες σχολικές χρονιές. Μελλοντικές ερευνητικές προσεγγίσεις, ίσως είναι παραγωγικό να στηριχτούν στους περιορισμούς της παρούσας έρευνας και συνάμα να εξετάσουν εφαρμογές εκπαιδευτικών δράσεων με τη συνεργασία *άτυπων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων* όπως: μουσεία, κέντρα επιστήμης και τεχνολογίας κ.α.

2. Συνοψίζοντας

Οδύοντας σε μια κοινωνία της γνώσης, η παραδοσιακή διάσταση της έννοιας μακρινό έχει αναθεωρηθεί και οι έννοιες της αποξένωσης και της παγκοσμιοποίησης έχουν τεθεί σε νέες βάσεις, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογικής επικοινωνίας. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο οι έννοιες της εκπαίδευσης και της κοινότητας κινούνται σε νέα βάση. Ένας συγχρωτισμός ανάμεσα στην εκπαιδευτική και κοινοτική διάσταση, μπορεί να αναδειχθεί σε έννοια κλειδί που θα ανοίξει νέους ορίζοντες. Οι μαθητές από την πλευρά τους καλούνται να διατηρήσουν και να αναπτύξουν την τοπική τους ταυτότητα, κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες του τόπου τους σε μια κοινωνία με πολυπολιτισμικές και παγκοσμιοποιημένες αποχρώσεις. Συνάμα, προβάλλεται η ανάγκη να συμμετέχουν ενεργά σε διαδικασίες καινοτομίας, έρευνας και εκπαίδευσης.

Με φόντο την παραπάνω λογική εκπαιδευτικοί και μαθητές, σε συνεργασία με φορείς και μέλη από όλη την ευρύτερη κοινότητα, μεταβάλλονται σε ενεργούς και δραστήριους εταίρους, μέσα σε ένα ταξίδι εκπαιδευτικής, τοπικής και κοινοτικής ανάπτυξης με προορισμό το μέλλον.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Adelman, C. (1993). The practical ethic takes priority over methodology, in W. Carr (Ed.) *Quality in Teaching: arguments for a reflective profession*. Brighton: Falmer Press
- Adler, P. A. & Adler, P. (1994). Observational techniques, Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S (Eds) *Handbook of qualitative research*, Thousand Oaks, CA, Sage.
- Alderson, P. (2000). Citizenship in Theory and Practice: Being or Becoming Citizens with Rights. In D. Lawton, R. Gardner, & J. Cairns (eds.), *Education for citizenship*. London, New York: Continuum.
- Argyris, C. & Schon, D.A. (1978). *Organizational Learning*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Atkin, J. M. (1989). "Can educational Research Keep pace with educational reform". *Phi Delta Kappan*, 71, (3): 200-205.
- Ballantyne, R., Fien, J., & Packer, J. (2001). Program effectiveness in facilitating intergenerational influence in Environmental Education: Lessons from the field. *The Journal of Environmental Education*, 32(4), 8–15.
- Barr, A., Hamilton, R. & Purcell, R. (1996). *Learning for Change. Community education and Community Development*, London: Community Development Foundation
- Bisch, P. Meyer (ed), (1995). Introduction, *A culture of democracy: a challenge for schools*, UNESCO.
- Bloom, B. (ed.), (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals – Handbook I: Cognitive Domain*. New York: McKay
- Brookfield, S. (1983). *Adult Learners, Adult Education and the Community*. Milton Keynes: Open University Press
- Buhren, C. G. (1997). *Community Education*. Münster, New York, Munich, Berlin: Waxmann
- Carr, W., & Kemmis, S. (1986). *Becoming Critical: Education, Knowledge and Action Research*. London: Falmer Press
- Cogan, J. (1998). *Citizenship education for the 21st century: setting the context*. In J. J. Cogan and R. Derricott *Citizenship for the 21st century – an international perspective on education*. Cogan Page: London
- Cogan, J.J. and Derricott, R. (eds) (2000) *Citizenship for the 21st Century: An International Perspective on Education*, Kogan Page: London

Comishin, K., Dymont, J., Potter, T. & Russell, C. (2004). The development and implementation of outdoor-based secondary school integrated programs,
Applied Journal of Environmental Education and Communication, 3(1), 47-53

Crick, B. (1998). *Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools*. DfEE London

Crick, B. (eds) (1998). *Education for citizenship and the teaching of democracy in schools London Qualifications and Curriculum Authority. Final report of the Advisory Group on Citizenship*. London Qualifications and Curriculum Authority

Crick, B. (2000). *Essays on Citizenship*. Continuum: London

Czippan, K., Varga, A., & Benedict, F. (2010). *Collaboration and Education for Sustainable Development* http://ensi.org/global/downloads/Publications/388/SUPPORT_Coll-and-ESD-book.pdf .
(Προσπαλάστηκε : 13/4/2017)

Dagger, R. (1981). *Metropolis, memory and citizenship*. *Journal of Political science* 25(4) 715-734

Dean, J. (1995). *Managing the primary school*. London: Routledge

Decker L. E., κ.ά. (2005). Community Education: Global Perspectives for Developing Comprehensive Integrated Human and Community Services. *World Leisure Journal*, 2, 23-31.

Dewey. (1916). *Democracy and Education*, New York: The Free Press

Elias, J.L. & Merriam, S.B. (2005) *Philosophical Foundations of Adult Education*, Malabar: Krieger Publishing Company

Elliott, J. (1991). *Action research for educational change*. Milton Keynes, Philadelphia: Oxford University Press.

Elliott, J. (1995). *What is a good action research? – some criteria*. *Action Researcher*, 2, σσ. 10–11.

Elliott, J. (2011). *The Educational Action Research and the Teacher Action Researcher in Education*, 1(1), pp.1-3.

Evans, N. (1994). *Experiential learning for all*. New York. London: Cassell.

Everard, K.B. & Morris, G. (2004). *Effective School Management*. London: Paul Chapman Publishing

Fischer G.N. (1997). *Psychologie de l'environnement social*. Paris: Dunod.

Giddens, A. (1998). *The Third way: the renewal of social democracy*. Polity press: London.

Giroux, H. A. (1988). *Teachers as intellectuals: Towards a Critical Pedagogy of Learning*. New York: Bergin and Garvey.

Glover, T. (2004). *The "Community" Center and the social construction of Citizenship* Leisure Sciences 26:63-83 Taylor and Francis

Graves, D. H. & Sunstein, B. S. (Eds). (1992) *Portfolio Portraits*. Portsmouth: Heinemann.

Hamilton, V. (1976). Role play and deception: a re-examination of the controversy. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 6, 233-50.

Hart, R. (1997). *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environment care*. New York: Earthscan Publishers (επανέκδοση, 2008).

Haynes, N. M. Corner, J. P. , & Hamilton-Lee, H. M. (1989). School climate enhancement through parental involvement. *Journal of school Psychology*, 27, 87-90

Henry, C. & Kemmis, S. (1993). *A point-by-point guide to action research*. The Australian Administrator, 6 (4), 1-4.

Holly, M.L. (1989). *Writing to Grow: keeping a personal-professional journal*, Postmouth, New Hampshire: Heinemann.

Holtappels, H.-G. (2003). Ganztagschule und Schuloeffnung als Rahmen paedagogischer Schulreform., Appel S., & Ludwig, H. et al. (Hrsg.). *Jahrbuch Ganztagschule 2004*, p.p. 164-187. Wochenschau V. Scwalbach.

Huckle, J. (2001). Education for sustainability and ecological citizenship in Europe: a challenge for teacher education in the 21st Century.

<http://john.huckle.org.uk>. (Προσπελάστηκε:15/04/07).

Jain, M. (1997). *Constructing Open Learning Communities to Inspire a Changing World: Towards Open Learning Communities: One Vision Under Construction*,

Panel Presentation March 22, 1997, <http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/doc/cies97.html>. (Προσπελάστηκε: 10/11/16)

Kemmis, S., & McTaggart, R. (1992). *The action research planner* (3rd ed.). Victoria, Australia: Deakin University Press.

Kennedy, M. (1997). How teachers connect research and practice. *Mid-Western Educational Researcher*, 10, 1, pp. 25–29.

Korsgaard O., Walters Sh., & Andersen R. (Eds). (2001). *Learning for Democratic Citizenship*. The Danish University of Education: Copenhagen

Lansdown, G. (2005). *Can you hear me? The right of young children to participate in decisions affecting them*. Working Paper 36. The Hague: Bernard van Leer Foundation.
www.bernardvanleer.org. (Προσπελάστηκε: 4/2/17)

Liu, S.-T., & Kaplan, S. (2006). An intergenerational approach for enriching children's environmental attitudes and knowledge. *Applied Environmental Education and Communication*, 5(1), 9–20.

Lynch, J. (1992). *Education for citizenship in a multicultural society*. Cassell: London.

Marshall, T.H. (1950). *Citizenship and social class*. Cambridge: UNIVERSITY Press

Marshall, H. (2005). Developing the Global Gaze in Citizenship Education: Exploring the perspectives of global education NGO workers in England. *International Journal of Citizenship and Teacher Education*. Vol. 1, No. 2, pp. 76-91

Martin, I. (1993) 'Community Education: Towards a Theoretical Analysis' in R. Edwards, S. Sieminski & D. Zeldin (eds) *Adult Learners, Education and Training*, London: Open University Press / Routledge

Matthews, D., & Menna, R. (2003). Solving problems together: The importance of parent/school/community collaboration at a time of educational and social change. *Education Canada*, 43(1), 20-23

MacGilchrist, B., Myers, K. & Reed., J. (2004). *The intelligent school*. Sage Publications.

Maycut, P. & Morehouse, R. (1994). *Beginning Qualitative Research: a Philosophical and Practical Guide*. London: Falmer Press

McIndosh, P. (2010). *Action Research and Reflective Practice. Creative and visual methods to facilitate reflection and learning*, London & New York: Routledge

McNiff, J. (1999). *Action Research: Principles and Practices*. London: Routledge.

Mintzberg, H. (1973). *The nature of managerial work*. NY: Harper and Row.

Mortimore, P. & Mortimore, J. (eds.) (1991). *The Primary Head: Roles, Responsibilities and Reflection*. London: Paul Chapman Publishing.

Nevo, D. (2001). School evaluation: internal or external. *Studies in Educational Evaluation*, 27(2), 95–106

Nichols, M. (2001). *Teaching for Learning*. New Zealand: Traininc.co.nz

Office of Educational Research and Improvement-OERI. (2000). *The Teacher's Guide to the U.S.*

Department of Education, Brown University

Oxfam. (1997). *A curriculum for global citizenship*. Oxfam: Oxford.

Oxfam. (2006). *Education for Global Citizenship: A Guide for Schools. Oxfam Development Education Programme*. London: Oxfam

Standing Conference for Community Development (2001). *Strategic Framework for Community Development*. Sheffield: Standing Conference for Community Development

Sanford, N. (1970). Whatever happened to action research. *Journal of Social Issues*, 26, 3-13.

Schon, D. (1983). *The reflective practitioner*. London: Temple Smith.

Smith, G. A. (2015). Community organizing, schools, and the right to the city. *Environmental Education Research*, 21(3), 478-490.

Solomon, J. (1998). Trends in the Evaluation of Education Systems: School (Self)Evaluation and Decentralization. *Pedagogical Institute*, Department of Evaluation and European Commission DG XXII, Athens.

Somekh, B. (2006). *Action research: A methodology for change and development*. Maidenhead: Open University Press.

Stiggins, R. (1997). *Student-centered classroom assessment* (2nd ed.). Columbus, OH: Merrill.

Riley, K. A. (2008). Improving City Schools: Who and what makes the difference? In C. Sugrue (Ed.), *New directions for educational change: International perspectives*. London: Routledge

Russell, L. & Burton, J. (2000). A report on an Ontario secondary school integrated environmental studies program, *Canadian Journal of Environmental Education*, 5, 286-304

Tal, R.T. (2004) Community-based environmental education: A case study of teacher- parent collaboration, *Environmental Education Research*, 10(4), 523-543

UNESCO. (1978). *Intergovernmental Conference on Environmental Education* (Tbilisi USSR, 14-26 October 1977). Paris: UNESCO.

UNESCO. (1998). *Citizenship Education for the 21st Century*. Paris: UNESCO.

Uzzell, D. L., Rutland, A. and Whistance, D. (1995). Questioning Values in Environmental Education. In *Values and the Environment: A Social Science Perspective*, A. Guerrier, Y N. Alexander, J. Chase, and M. O'Brien (Eds.), 171-182. Chichester: John & Sons.

Vaughan, C., Gack, J., Solorazano, H., & Ray, R. (2003). The effect of Environmental Education on school children, their parents, and community members: A study of intergenerational and intercommunity learning. *The Journal of Environmental Education*, 34(3), 12–21.

Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, Meaning and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press

Whitehead, J. (1989). Creating a Living Educational Theory from Questions of the kind. “How do I improve my practice? *Cambridge Journal of Education*, 19(1), 41-52.

Zachariou, A., Valanides, N., Kadji-Beltran C. & Hrodou, H. (2003). The socialcritical character of Environmental Education Centres: A Case from Cyprus. In: M. Neves & A. Neves (Eds.), *Proceedings of the International Symposium “Environment 2010: Situation and Perspectives for the European Union”* (p/j02). Portugal: Porto

B. Ελληνόγλωσση

Αναγνωστοπούλου, Μ. (2005). *Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στη σχολική τάξη, Θεωρητική ανάλυση και εμπειρική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Αυγητίδου, Σ. (2006). Εθνογραφία και Αναστοχασμός στην Έρευνα. στο Θ. Ιωσηφίδης και Μ. Σπυριδάκης (επιμ.). *Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και Ανάλυση Δεδομένων*, 33-49, Αθήνα: Κριτική.

Αυγητίδου, Σ. (2011). Η αξιοποίηση των ημερολογίων στην εκπαιδευτική έρευνα- δράση: προϋποθέσεις και διαδικασίες. http://www.actionresearch.gr/AR/ActionResearch_Vol2/Issue02_04_p29-48.pdf. (Προσπελάστηκε: 15/10/16)

Βοσνιάδου, Σ. (2001). *Πώς μαθαίνουν οι μαθητές* (Μτφ Τσάγκαλος, Β. και Παπαδημητρίου, Ε.), Διεθνής Ακαδημία της Εκπαίδευσης & Διεθνές Γραφείο της UNESCO

Carri, W. & Kemmis, S. (1997). *Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία. Εκπαίδευση γνώση και έρευνα δράσης*. Μτφρ. Αλεξάνδρα Παγανού-Λαμπράκη, Ευανθία Μηλίγκου και Κώτια Ροδιάδου- Αλμπάνη. Αθήνα: Κώδικας.

Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς. (2012). *Διδάσκοντας τον εθελοντισμό*. ανάδοχος έργου “Παραγωγή Εκπαιδευτικού Εγχειριδίου για τον Εθελοντισμό”. Αθήνα

Γκότοβος, Α. (2002). *Παιδαγωγική Αλληλεπίδραση- Επικοινωνία και Κοινωνική Μάθηση στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.

Γκλιάου, Ν. (2005). Η ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην κατεύθυνση της ανάπτυξης αποτελεσματικής συνεργασίας σχολείου-οικογένειας. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 10: 74-83

Day, C. (2003). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Οι προκλήσεις δια βίου μάθηση* (μτφρ. Α. Βακάκη). Αθήνα: Τυπωθήτω

Deri, A. (2005). Μάθηση για τη βιωσιμότητα βασισμένη στην κοινότητα [Sustainable learning based on the community]. In Α. Γεωργόπουλος (Ed.), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ο νέος πολιτισμός που αναδύεται [Environmental Education, the new emerging civilization]* (pp. 719–752). Athens: Gutenberg.

Δημητριάδου, Κ. (2001). *Καλές πρακτικές σε θέματα διαπολιτισμικής διδακτικής και αγωγής*. Ελληνικό Παρατηρητήριο για τη Διαπολιτισμική Παιδεία και Εκπαίδευση (ΕΠΑΔΠΕ), Newsletter 1

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (1997). *Για μια Ευρώπη της Γνώσης*. Βρυξέλλες, 12 Σεπτεμβρίου

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2000). *Προς μια ευρωπαϊκή διάσταση εκπαίδευσης και ενεργού συμμετοχής του πολίτη*. Λουξεμβούργο

Espinet, M. & Ζαχαρίου, Α. (2014). *Θεμέλιοι λίθοι της συνεργασίας σχολείου κοινότητας για την αειφόρο ανάπτυξη*. (μτφ.: Λιαράκου, Ε., Γαβριλάκης, Κ.). ENSI I.n.p.a. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2014)

Ευρωπαϊκή Ένωση, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2000). Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής, Υπόμνημα σχετικά με την εκπαίδευση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. <http://ec.europa.eu/education/policies/lll/life/memoel.pdf>. (Προσπελάστηκε: 13/4/17).

Everard, K., & Morris, G. (1999). *Αποτελεσματική Εκπαιδευτική Διοίκηση*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ζαχαρίου, Α., Συμεού, Α. & Κατσίκης, Α. (2005). Προγράμματα δράσης στην κοινότητα: Μια εναλλακτική πρόταση προώθησης του κοινωνικού-κριτικού προσανατολισμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη σχολική διαδικασία. Στο: Θ.Δ. Λέκκας (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Συνεδρίου με θέμα "Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης"*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 162-171.

Θωίδης, Ι. (2004). Ολοήμερο: Ένα σχολείο «ανοιχτό» προς τα μέσα και προς τα έξω. Μακεδόν, τ.12, 35-45.

Θωίδης Ι. (2005). «Τοπική αυτοδιοίκηση και εκπαίδευση. Από την ανατολική παράδοση στις σύγχρονες παιδαγωγικές τάσεις». Στο Η Καθ' ημάς ανατολή. Αφιερωματικός τόμος στον Κ. Δεληκωνσταντή (σ.σ. 311-324). ΠΔΜ: Φλώρινα.

Ιορδανίδης, Γ. (2002). *Ο ρόλος του Προϊσταμένου Διεύθυνσης και Γραφείου Εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη.

Johnson, R. T., & Johnson, D. W. (2003). Building acceptance of differences in the diverse classroom through cooperative learning. Στο Δ. Μέσσιου (Επιμ.), *Συνεργατικό σχολείο: Από τη θεωρία στην πράξη* (σ. 15-35). Πρακτικά 1ου Συνεδρίου του Κυπριακού Συνδέσμου Συνεργατικής Μάθησης, Λευκωσία, 11 Οκτωβρίου, 2003. Λευκωσία: Κυπριακός Σύνδεσμος Συνεργατικής Μάθησης.

Καραθανάση, Α. (2005). Το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής σύμφωνα με τα νέα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*, 115-125

Κατσαρός, Ι. (2006). «Σχολική μονάδα και τοπική αυτοδιοίκηση: ένα νέο πλαίσιο δράσης για τον διευθυντή σύγχρονο ηγέτη», *Διδακτορική διατριβή*: Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών.

Κατσαρού, Ε. & Τσάφος, Β. (2004). *Από την Έρευνα στη Διδασκαλία. Η εκπαιδευτική έρευνα δράσης*. Αθήνα: εκδ. Σαββάλας.

Κατσαρού, Ε., & Δεδούλη, Μ. (2008). *Επιμόρφωση και Αξιολόγηση στο χώρο της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Κοσμίδου, Χ. Ι. (1989). *Ενεργός έρευνα: Για μια γνήσια απελευθερωτική παιδεία*. Σύγχρονη Εκπαίδευση, 48, σσ. 22-33.

Κοσσυβάκη, Φ., (2003). *Εναλλακτική διδακτική προτάσεις για τη μετάβαση από τη διδακτική του αντικειμένου στη διδακτική του ενεργού υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.

Κουτσελίνη, Μ. (2007). *Εκπαίδευση για ανάπτυξη της πολιτότητας*. Ενημερωτικό Δελτίο ΠΟΛΙ.Σ, 1, σελ.1.

Κυνηγός, Χ., (1995). Η ευκαιρία που δεν πρέπει να χαθεί: Η Υπολογιστική Τεχνολογία ως εργαλείο Έκφρασης και Διερεύνησης στη Γενική Παιδεία στο «*Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού*» (επιμ. Α.Μ. Καζαμιάς, Μ. Κασσωτάκης), Σείριος: Αθήνα.

Κωνσταντινίδης, Θ. (1997). «Για μια ποιοτικότερη εσωτερική μεταρρύθμιση της παιδείας» Πρακτικά Διημερίδας «Προβληματισμοί και προτάσεις για μια σύγχρονη εκπαίδευση»

Ματσαγγούρας, Η. (2002). Διεπιστημονικότητα, Διαθεματικότητα και Ενιαιοποίηση στα νέα Προγράμματα Σπουδών: Τρόποι οργάνωσης της σχολικής γνώσης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 7, 19-36.

Μαυρογιώργος, Γ., (1989). Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Το Υπουργείο Παιδείας και η ομάδα εργασίας. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τεύχος 46, 1989.

McLaren, P. (2010). Κριτική Παιδαγωγική: Μια επισκόπηση (Μετάφρ. Β. Παππή). Στο: Π. Γούναρη & Γ. Γρόλλιος (επιμ), Κριτική Παιδαγωγική. Μια συλλογή κειμένων (σσ. 279-330). Αθήνα: Gutenberg.

Mercer, N. (2000). Η συγκρότηση της γνώσης. Γλωσσική αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων. (Μτφ. Παπαδοπούλου, Μ.). Αθήνα: Μεταίχμιο

Μπέτσας, Γ. (2007). Η κοινοτική διάσταση στην εκπαίδευση. Ιστορικές προβολές-Σύγχρονες αναφορές. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη

Noye, D. & Riveteau, J. (1999). Πρακτικός Οδηγός Εκπαιδευτή. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ντολιοπούλου, Ε. (1999). Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής. Αθήνα: Gutenberg. (σ. 16)

Οδηγός το αειφόρο σχολείο ως πλαίσιο/ομπρελά για την ανάπτυξη των βιωματικών δράσεων στο σύγχρονο σχολείο. Αθήνα 2014

<http://www.aeiforosxoleio.gr/>. (Προσπελάστηκε:13/2/17).

Οικονομίδης, Β. & Ελευθεράκης, Θ. (επιμ.) (2009). Εκπαίδευση, δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα. Αθήνα: Ατραπός

Παναγίδης, Α. (2007, Σεπτέμβριος 23). *Οι επιταγές της πολυπολιτισμικότητας στη σύγχρονη πολιτότητα*. Εφημερίδα Πολίτης, σελ. 102.

Παπαδόπουλος, Γ. Κ. (1998). *Η Πληροφορική στο Σχολείο: Ο σχεδιασμός και το έργο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*.

<http://hdtc.pi-schools.gr/material/ict/informatics>. (Προσπελάστηκε: 5/10/16).

Ρίζου-Γκούσια, Μ. & Σδράλη, Δ. (2005). Ανάπτυξη περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος από τους μαθητές. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 10, 61-73

Stenhouse, L. *Εισαγωγή στην έρευνα και την ανάπτυξη του Αναλυτικού Προγράμματος* (μτφρ. Α. Τσάπελης). Αθήνα: Σαββάλας

Τσαούσης, Δ. (2009). *Η κοινωνία της γνώσης*. Gutenberg: Αθήνα

Φλογαΐτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Frey, K. (1986). *Η μέθοδος Project*. (μτφ. Κ. Μάλλιου). Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Χαραλάμπους, Ν. (2001). Τι είναι συνεργατική μάθηση. Τα συστατικά στοιχεία της συνεργατικής μάθησης. Τρόποι αλληλεξάρτησης. *Συνεργατική Παιδεία*, 1, 3-13.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. Φωτογραφικό υλικό δράσεων

Ερευνα για τη σωστή οδική συμπεριφορά

Ομάδα Άμεσης Επέμβασης-
Ανανέωση γραμμών στις διαβάσεις

Ομάδα Άμεσης Επέμβασης- Βάνιμο γραμμών

Ομάδα Άμεσης Επέμβασης-Τοποθέτηση «γυαλόσφαιρας»

Διαπλάτωση πεζοδρομίου

Δημοτική Αστυνομία-
Σωστή οδική συμπεριφορά ως επιβάτης

Δημοτική Αστυνομία- Σωστή οδική
συμπεριφορά ως επιβάτης

Δημοτική Αστυνομία- «Ασφαλώς Κυκλοφορώ»

«Ασφαλώς Ποδηλατώ»-
Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής

Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής

Γονείς- Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής

Γονέας- Παιχνίδια ισοροπίας στην αυλή

Γονείς-Μαθητές

Γονέας ως «επαγγελματίας»

Παιχνίδια ισοροπίας στην αυλή του σχολείου

Ομαδική Εργασία «Το ποδήλατο ως μέσο φιλικό για το περιβάλλον»

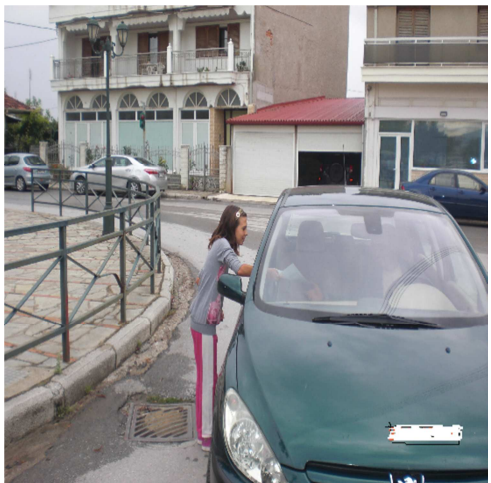
Ε΄- Στ΄ τάξη «Παγκόσμια Ημέρα χωρίς Αυτοκίνητο»

Γονείς- Μαθητές «Επίσκεψη στο γραφείο του Αντιδημάρχου

Δημοτική Αστυνομία-Κριτική φίλη

Μοίρασμα ενημερωτικών φυλλαδίων-Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος

B. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΧΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ

Αρχικός Σχεδιασμός	Τελικός σχεδιασμός
1 ^{ος} Κύκλος Δράσης : 1 έως 30 Οκτωβρίου 2016	1 ^{ος} Κύκλος Δράσης : Οκτώβριος 2016
2 ^{ος} Κύκλος Δράσης : 1 Νοεμβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2016	2 ^{ος} Κύκλος Δράσης : Νοέμβριος 2016 Δεκέμβριος 2016 Ιανουάριος 2017
3 ^{ος} Κύκλος Δράσης: 1 Νοεμβρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2016	3 ^{ος} Κύκλος Δράσης: Φεβρουάριος 2017 Μάρτιος 2017 Απρίλιος 2017
4 ^{ος} Κύκλος Δράσης : 1 Ιανουαρίου έως 28 Φεβρουαρίου 2017	4 ^{ος} Κύκλος Δράσης : Απρίλιος 2017 Μάιος 2017
5 ^{ος} Κύκλος Δράσης : Μάρτιος 2017	5 ^{ος} Κύκλος Δράσης : Μάιος 2017 Ιούνιος 2017

Γ. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΓΟΝΕΑ-ΚΗΔΕΜΟΝΑ

ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ « Αγωγής Υγείας»

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2016-2017

Τόπος, .../.../2016

Ο/Η (ονοματεπώνυμο γονέα/ κηδεμόνα), γονέας / κηδεμόνας τ..... μαθητ.....
(ονοματεπώνυμο μαθητή/-τριας), βεβαιώνω ότι εγκρίνω τη δημοσίευση οπτικοακουστικού υλικού (φωτογραφίες, βίντεο, μαγνητοφωνήσεις), στο οποίο απεικονίζεται ο γιος / η κόρη μου, κατά τη συμμετοχή του/ της σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Ασφαλώς Κυκλοφορώ», στο οποίο συμμετέχει το παιδί μου, με στόχο την καλλιέργεια της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της συνείδησης του ενεργού πολίτη, μέσα στο πλαίσιο κοινοτικής εκπαίδευσης. Συμφωνώ το υλικό αυτό να δημοσιοποιηθεί σε έντυπα και ηλεκτρονικά, καθώς και σε άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης και να προβληθεί σε εκδηλώσεις ενημέρωσης και επιστημονικές συναντήσεις για την καλλιέργεια των αξιών του εθελοντισμού και της αλληλεγγύης στο σχολείο.

Συναινώ υπό τον όρο ότι σκοπός της χρήσης του υλικού θα είναι αποκλειστικά η προβολή των στόχων, περιεχομένων και αποτελεσμάτων του συγκεκριμένου προγράμματος που υλοποιείται στο σχολείο.

Ο Γονεύς-Κηδεμόνας
του μαθητή /της μαθήτριας

Υπογραφή

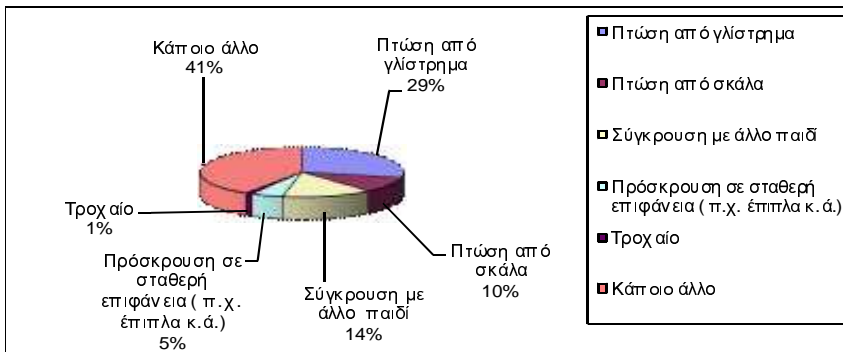
ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

2ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΡΟΚΟΥ (98

Μαθητές)

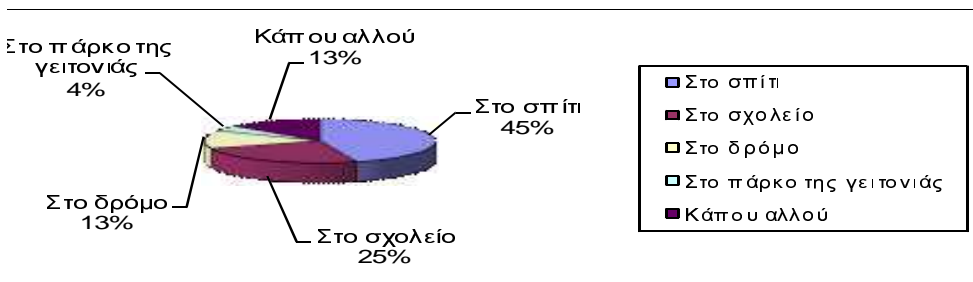
1. Ποιο είναι το πιο πρόσφατο ατύχημα που σας έχει συμβεί;

α.	Πτώση από γλίστρημα	28
β.	Πτώση από σκάλα	10
γ.	Σύγκρουση με άλλο παιδί	14
δ.	Πρόσκρουση σε σταθερή επιφάνεια (π.χ. έπιπλα κ.ά.)	5
ε.	Τροχαίο	1
στ.	Κάποιο άλλο	40

2. Πού σας συνέβη το ατύχημα;

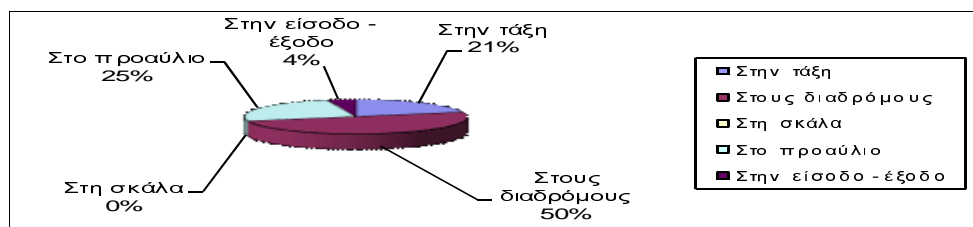
α.	Στο σπίτι	44
β.	Στο σχολείο	24
γ.	Στο δρόμο	13
δ.	Στο πάρκο της γειτονιάς	4
ε.	Κάπου αλλού	13

3. Αντοατύχημασαςσυνέβησσχολείο,σεπιονακριβώςχώροτο
υσυνέβηαυτό;

α.	Στην τάξη	5
β.	Στους διαδρόμους	12
γ.	Στη σκάλα	0
δ.	Στο προαύλιο	6
ε.	Στην είσοδο-έξοδο	1

4. Ποια ήταν η αιτία που προκάλεσε το ατύχημα;

α.	Αποσεξία-ασηροπιτάδα δική μου	42
β.	Αποσεξία-ασηροπιτάδα άλλων	15
γ.	Υπεροβολικά βιασίνη	25
δ.	Τσακωμός με άλλα παιδιά	4
ε.	Άλλη αιτία	12

5. Ποιήγταντα αποτελέσματα

α.	Μώλωπες/εκδορές	52
β.	Ανοιχτές πληγές	29
γ.	Κατάγματα	3
δ.	Εξαρθρώσεις/διαστρέμματα	13
ε.	Διάσειση	1

